

Hamdi MERT

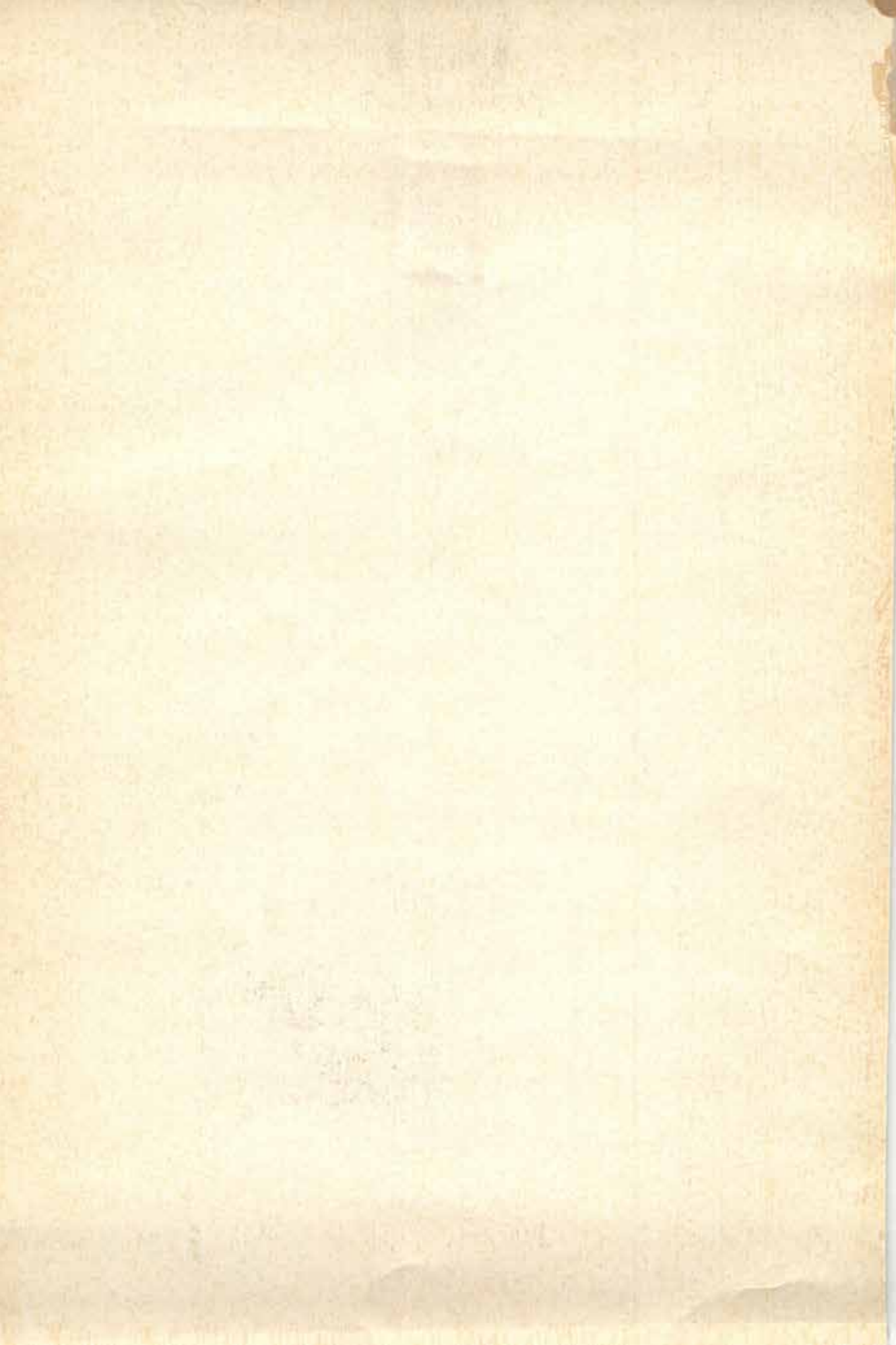
Ansiklopedik

İslām İlmihali

Tercüman

İlâhî ve Kültür
Kıssapığı
Yayınları

Hamdi Mert

Ansiklopedik

İslâm İlmihali

Bu eser
Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından
incelenmiş ve basımı
uygun görülmüştür

Kapak: Hamit Yüksek

Düzeltilme: Esin Teniş İnaf, Aydi Erol

Dizgi ve Cilt: KARAKUŞAK Basın Yayın L.T.D
ŞTİ. Şişli-İSTANBUL
Tel: 133 03 10 - 133 05 14

Baskı: Tercüman Teşisleri Topkapı-İSTANBUL

©
Tercüman Gazetesi
1986

KİTAP HAKKINDA

Her yaştan, her kültür seviyesinden insana hitap edecek bir İLMİHÂL ihtiyacı vardı. Bu kitap o ihtiyaç için hazırlandı.

1. a) Eser alfabetik olarak hazırlanmıştır. Bu suretle, kimin hangi maddeye ihtiyacı varsa onu bulması, okuması, faydalanması kolaylaştırılmıştır.

b) Namaz, oruç, hac, zekât, iman esasları, ahlâk prensipleri gibi, her gün karşılaşılabilecek ilmihal konuları bütün genişliği ve uygulanış şekilleri ile ele alınmış; akademik araştırma yapanlar dışında herkesin bu konulardaki ihtiyacı karşılanmaya çalışılmıştır.

c) Hz.Peygamber'in hayatı, önemli hiç bir hadise atlanmadan sistematik olarak işlenmiş; harfleri, sulhları, vasiyeti, kurduğu devletin temel prensipleri özetlenmiştir.

ç) Fıkıh ve kelâm mezhepleri (amelde, itikatta mezhepler) nin doğuşları; imamlarının hayatları ile birlikte işlenmiş; "Hadis" ve "Hadis metodolojisi" üzerinde özellikle durulmuş; "Kütüb-ü Sitte" imamlarının hadisteki usulleri, hayatları içerisinde belirtilmiştir.

d) "Mezhepler niçin doğmuştur?", "Türkçe Kur'an ve ezan", "Edille-i Şer'iyye", "Ef'âl-i Mükellefîn" "32 Farz", "Kandiller" gibi her gün sorulan konular, ilkokuldan üniversiteye herkesin anlayacağı bir üslûpta ele alınmıştır.

2. Kitabın ilkokul, ortaokul, lise öğrencilerine "Din Kültürü ve Ahlâk Dersleri"nde bir kaynak olması düşünülmüştür. Bu dersleri okutan öğretmenlerimiz için de bir "El Kitabı", müracaat kitabı olacaktır.

3. Hiç bir yazımda, hiç bir eserimde, bu kitabı hazırlarken duyduğum manevî hazzı duymadım. Bana bu kalıcı hizmet fırsatını veren "TERCÜMAN GAZETESİ"ne teşekkür ediyorum.

Hamdi MERT

Diy. İsl. Bşk. Yrd.

“... Ben size
öyle bir şey
brakıyorum ki,
ona sıkı sarılır da
sebât ederseniz,
dalâlet ve sapıklığa
düşmezsiniz; bu,
Allah'ın Kitabı
ve O'nun
Nebîsinin
sünnetidir...”

Hız. Muhammed
(Vedâ Hutbesi'nden)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ABDEST

Bazı ibadetlerden önce, vücudun muayyen âzalarını usulüne uygun olarak yıkamak veya meshetmek. Farsça (âb=su, dest=el) el suyu (el yıkama suyu). Arapça vuzû اَوْتُوْهُ.

ABDESTİN TARİFİ: Abdest,

"Yüzü, dirseklerle beraber elleri yıkamak, başın dörtte birini meshetmek, topuklarla beraber ayakları yıkamak"tır.

ABDESTİN FARZLARI: 1) Elleri dirseklerle beraber bir kere yıkamak. 2) Yüzü bir kere yıkamak. 3) Başın en az dörtte birini meshetmek. 4) Ayakları topuklarla beraber bir kere yıkamak.

ABDESTİN SÜNNETLERİ: 1) Abdest almaya Eûzubesmele ile başlamak. 2) Niyet etmek. 3) Elleri bileklere kadar yıkamak. 4) "Mazmaza" yani ağıza su alıp, çalkalamak. 5) Dişleri misvak veya fırça ile yıkamak, yahut baş ve şahadetparmağı ile ovma. 6) "İstinşak" yani buruna su çekmek ve her defasında sol el ile sümkürmek, bu suyu çıkarmak. (Oruçlu kimse ağıza ve buruna su alırken, boğazına kaçırılmamaya dikkat etmelidir). 7) El ve ayakları yıkamaya parmak uçlarından başlamak ve parmak aralarını ovarak yıkamak. Parmakta yüzük varsa, ileri geri oynatarak yüzük altına suyun nüfuzunu sağlamak. 8) Başın tamamını meshetmek (Maliki ve Hanbeli mezheplerinde başın tamamını meshetmek farzdır). 9) Abdest suyunun tene kadar ulaşmasını sağlamak için varsa,

biyık, sakal ve kaşları ovma. 10) Kulakları ve boynu meshetmek. Kulağın içi, şahadet parmağı veya küçük parmakla; dışı, baş parmakla; boyun, elin dışı ile meshedilir. 11) Tertibe riayet etmek. Yani sırası ile elleri yıkamak, ağız ve buruna su vermek, yüzü yıkamak, başı, kulakları ve boynu meshetmek, ayakları yıkamak. 12) Çift âzalarda önce sağdan başlamak (önce sağ el, sağ ayak, sağ kulak gibi). 13) Abdest âzalarını üçer defa ve ovarak yıkamak. 14) Abdest alırken ara vermemek, âzanın biri kurumadan diğerini yıkamak. Bu durum Maliki ve Hanbeli mezhebinde sünnet değil, farzdır.

Abdest alırken kibleye dönmek, başkasından yardım istememek, lüzumsuz yere konuşmamak, suyu üzerine sıçratmamak abdestin âdâbındandır.

ABDEST ALIRKEN MEKRUH OLAN ŞEYLER: 1) Suyu lüzumundan az veya çok kullanmak. 2) Lüzumsuz konuşmak, manasız hareketler yapmak. 3) Temiz olmayan bir yerde abdest almak. 4) Abdestin sünnetlerini terketmek. 5) İhtiyacı olmadığı halde, abdest alırken, başkasından yardım istemek (Hastalık, âza noksanlığı, yaşlılık gibi durumlarda yardım istenebilir).

ABDESTİ BOZAN ŞEYLER: 1) Büyük ve küçük tuvalet ihtiyacını gidermek, yellenmek. 2) Vücudun her hangi bir yerinden kan, irin, su gibi bir sıvının çıkması ve az da olsa dağılması (Dağılmamışsa abdest bozulmaz. Ağız veya diş etlerinden gelen kan, tükürüğe galip ise,

yeniden abdest almak gerekir). 3) Ağzı dolusu kusmak. 4) Yatarak veya dayanarak uyumak. (Oturarak ve bir şeye dayanmadan az miktarda uyumak, uyuklamak abdesti bozmadır). 5) Bayılmak, sarhoş olmak, delirmek gibi akli gideren hususlar. 6) Cinsî münasebette bulunmak (Gusül abdesti almayı gerektirir. Bak. Gusül). 7) Kadın ve erkeğin, arada bir engel olmaksızın tenasül uzuvlarını birbirine dokundurmaları. 8) Rükû ve secdesi olan bir namazı kılariken, başkası işitecek kadar gülmek. 9) Özürlü bulunanlar için namaz vaktinin çıkması.

ABDESTSİZ YAPILAMAYAN ŞEYLER: 1) Namaz kılmak. 2) Tilâvet secdesi yapmak (Bak.Secde). 3) Kur'an-ı Kerim veya bir âyete el sürmek. Bu üç durumda abdest almak farzdır. 4) Kâbe'yi tavaf etmek (Bu durumda abdest almak vâcibtir).

ABDEST ALMANIN HÜKMÜ: 1. Abdest almanın farz olduğu haller: Namaz kılmak, tilâvet secdesi yapmak, Kur'an-ı Kerim veya Âyet-i Kerime'yi elle tutmak. 2) Abdest almanın vâcib olduğu haller: Kâbe'yi tavaf etmek. 3) Abdest almanın mendub (Müstehap-bak. İlgili maddeler) olduğu haller: Uykuya yatariken, uykudan kalkınca, abdesti varken sevap kazanmak için, dinî kitapları okurken, cenaze yıkadıktan sonra.

ABDEST DUALARI

1) Abdeste başlarken:

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم
اللهم صل على محمد وآل محمد

"Suyu tertemiz yaratan ve İslâmı-insanlar için bir nur, bir ışık kılan Allah'a hamdederim".

2) Ağıza su alırken:

اللهم صل على من جئت به لئلا أظلم بعده أبدا

"Allahım! Peygamberinin havz-ı kevserinden bana öyle bir kadeh sun ki, artık bir daha susamayayım".

3) Buruna su alırken:

اللهم لا تخزني راحة نبيك وجناحك

"Allahım! Cennet ve her türlü-nimetlerinin kokularından beni mahrum etme".

4) Yüzü yıkarken:

اللهم بجز وجهي بجزك يوم تبعث وجهه وتسود وجوه

"Allahım! Bazı yüzlerin aydınlanacağı, bazı yüzlerin ise kararacağı kıyamet gününde, benim yüzümü nurunla ağart".

5) Sağ kolu yıkarken:

اللهم انطق كتابي بيني وحياتي حسنا آمين

"Allahım! Kıyamet günü amel defterimi sağ tarafımdan ver ve hesap vermemi kolaylaştır".

6) Sol kolu yıkarken:

اللهم لا تقطع كتابي بشمال ولا من وراء ظهري ولا تخاريني حسنا آمين

"Allahım! Amel defterimi solumdan ve arkamdan verme! Hesabımı zorlaştırma".

7) Baş meshederken:

اللهم فشيء برحمتك وأقول على من يرثك

"Allahım! Beni rahmetinle kuşat ve üzerine bereketlerinin -her türlü-sünü- indir".

8) Kulakları meshederken:

اللهم اجعل من القرآن قلوبا فيقولون أحسنه

"Allahım! Beni sözü dinleyip en güzeline uyan kimselerden eyle".

9) Boynu meshederken:

اللهم اهدني رقبتي من النار

"Allahım! Boynumu cehennemden azad eyle!".

10) Ayakları yıkarken:

اللهم ثبت قدمي على الصراط يوم تزلزل الأقدام

"Allahım! Bazı ayakların tökezleyeceği kıyamet gününde sırat köprüsünde ayaklarımı tökezlemekten koru".

ABDESTİN ALINIŞI:

Farz, sünnet ve müstehabına uygun olarak abdest almak için aşağıdakiler sırasıyla yapılır:

- 1) Kollar ve paçalar yukarıya kıvrılır.
- 2) Mümkünse kibleye karşı ve suyun sıçramaması için yüksekçe bir yere oturulur (Çeşme, musluk gibi zaruretler sebebiyle kibleye karşı durmak ve oturmak mümkün olmazsa, zararı yoktur. Abdestin sevabından bir şey eksilmez).

كُتِبَتْ اِنْ اَمِنَّا بِاللَّهِ تَعَالَى

"Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya" diyerek veya benzer ifadelerle abdeste niyet edilir. (Niyet Hanefi Mezhebine göre sünnet, Şafii ve Malikilere göre farzdır. Hanbeli Mezhebine göre de niyet abdestin sıhhat şartıdır). 4) Eüzü-besmele çekilir ve yukarıda Arapça ve Türkçesi yazılan dua okunarak eller bileklere kadar üç defa yıkanır: (1. şekil). Parmak aralarına ve yüzük varsa altına suyun nüfuzu sağlanır. (Abdest arasında okunacak besmele ile sünnet yerine getirilmiş olmaz. Hanbeli mezhebine göre, abdestin başlangıcında besmele getirmek vaciptir. Bilek terk edilirse abdest bätül olur). 5) Duası okunarak sağ avuçla üç defa ağıza su çekilip çalkalanır (2. şekil). Buna "Mazmaza" denilir. Oruçlu olmayanların mazmazada mübalağa etmesi yani suyu boğaza kadar vardırmaları daha faziletlidir. Dişlerin misvak ve fırça ile veya baş ve şahadet parmağıyla oğularak temizlenmesi sünnettir. 6) Duası okunarak sağ avuçla üç defa buruna su çekilir, sol elle sümkürülerek burun boşaltılır (3. şekil). Buna istinşak denilir. Oruçlu olmayanların istinşakta mübalağa etmesi yani suyu burnun katı yerine kadar vardırmaları efdaldır. 7) Duası okunarak yüz üç defa yıkanır (4. şekil). Yüz yıkanırken, suyun saç bitiminden kulak kenarlarına ve çene altına kadar ulaşmasına dikkat gösterilir. 8) Duaları ayrı ayrı okunarak önce sağ, sonra sol kol üçer defa, dirseklerle beraber yıkanır (5. şekil). 9) Duası okunarak, sağ el ıslatılır ve başın en az dörtte biri meshedilir (6. şekil). Başın tamamı meshedilmek

isteniyorsa, iki el birden kullanılır. 10) Abdest alınan temiz su ile ıslatılan her iki elin şahadet veya küçük parmakları ile kulakların içi, baş parmaklarla kulakların dışı (7. şekil), diğer parmakların üstü (yani elin dışı) ile boyunun arkası (8. şekil) meshedilir. Kulak ve boyun meshedilirken, ayrı ayrı duaları okunur. 11) Duası okunarak önce sağ, sonra sol ayak topuklarla beraber yıkanır. Ayaklar yıkanırken, parmak araları oğularak suyun nüfuzu sağlanır.

Abdest aldıktan sonra, bilenlerin bir, iki veya üç defa "Kadr Suresi"ni okumaları, abdestin âdabındandır. Kadr Suresini bilmeyenler, Arapça veya kendi dillerinden bildikleri veya istedikleri duaları yaparlar.

Suyu lüzumu kadar kullanmak, tertibe (sıraya) riayet etmek, manasız söz ve davranışlardan kaçınmak da abdestin âdabındandır.

ABDESTLE İLGİLİ SORU CEVAPLAR:

Soru: "Abdestin Alınışı" başlığı altında belirtilen hususların hepsini eksiksiz yerine getirmek, abdestin sıhhati için şart mıdır?

Cevap: Şart değildir. Yukarıda ilgili bölümlerinde abdestin farz, sünnet ve mendub (müstehabları sayılmıştır. Abdestin sıhhat şartları, farzlarıdır. Sünnetlerine riayet etmek ve mekruhlarından kaçınmak ise, şüphesiz daha sevaplı ve Peygamberimizin hoşnutluğunu kazanmaya vesiledir. Diğer âdab ve mendublarından biri, bazısı veya hepsinin terkedilmesi abdestin sıhhat ve cevazına zarar vermez. Riayet edilmesi ise fazilet ve sevabını artırır. Bu sebeple mazeretsiz ve bilerek terkedilmemelidir.

Soru: Abdestli olup olmadığını unutan kimse ne yapmalıdır?

Cevap: Abdest aldığını bilen, fakat abdestinin bozulup bozulmadığını hatırlayamayan kimse, abdestli sayılır. Bu durumda olan kimse ihtiyaten ve yeniden abdest alsın, şüphesiz daha efdaldır. Abdestini bozduğu halde, yeniden abdest alıp almadığını hatırlayamayan kimse ise abdestsiz sayılır. Bu konudaki fikhî ölçü budur. Abdestli olup olmamak ve abdestin âdabı hakkında evhama düşmemelidir. Fıkıh ve sünnette bu da yasaklanmıştır.

Abdest nasıl alınır?

ABDESTLE İLGİLİ BAZI TERİMLER:

1- HADES: Hükmen kirli olma hali. Maddî kirlilik değil, fıkhen kirli sayılma durumu. Abdesti bozulan veya gusletmesi gereken kimsenin hali.

2- HADES-İ ASGAR: Küçük hades. Tahâret-i suğra (Küçük temizlik) ,yani, abdest almayı gerektiren tahâretsizlik hali. Abdesti bozulan kimsenin durumu.

3- HADES-İ EKBER: Büyük hades. Tahâret-i kübrâ (Büyük temizlik) ile yani gusül abdesti ile giderilebilen tahâretsizlik hali. Gusül yapması gereken kimsenin durumu.

4- GUSÛL: Boy abdesti. Hades-i kübra halinde, bütün vücudu usulüne uygun olarak yıkamak. (Teferruat için bak. Gusül).

5- MAZMAZA: Abdest alırken veya guslederken, üç defa ağız dolusu su alıp ağızda çalkalamak.

6- İSTİNŞAK: Abdest alırken veya guslederken, buruna üç defa su çekmek ve her defasında burunu boşaltmak.

7- TEYEMMÛM: Temiz su bulunmadığı veya bulunup da hastalık vb. sebeplerle kullanılması mümkün olmadığı hallerde, temiz toprak cinsinden bir şeyle abdestsizliği (küçük hades) veya gusülsüzlüğü (büyük hades) gidermek maksadıyla yapılan ameliye (teferruat için bak. Teyemmüm).

8- MÛVALÂT: Abdest alırken tertibe (sıraya) riayet etmek.

ÂDAB

Tekili: Edep. Gözönünde bulundurulması gerekli kaideler, usuller. Uyulması gerekli ahlâkî hususlar. Terbiye ve nezaket kuralları.

ADABIMUAŞERET:

Cemiyet içerisinde uyulması gerekli normal davranış şekilleri. İnsanların birbirleriyle geçinmeleri usûlü. İctimaî nezaket, terbiye, görgü kaideleri.

İnsan, toplu yaşamak zorunda olan bir varlıktır. Toplumda, belli içtimaî disiplin-

ler olmadan toplu huzur sağlanamaz. İslâmiyette "Adabimuaşeret"e, toplumun huzuru, kamu (âmme) hakları açısından bakılır. Adabimuaşeret kaideleri özette şunlardır:

Kamu hukukuna riayet: Tutumlu yaşamak, israftan kaçınmak, güler yüzlü olmak, herkese karşı iyi davranmak, başkasını rahatsız edecek kabalık yapmamak, başkalarını görüp gözetmek, herkesin hukukuna riayet etmek, beden, çevre ve ruh temizliğine ihtimam göstermek vb. İslâmiyette kul hakkı, önemli bir haktır. Kul hakkının affı, iki şarta bağlıdır: Hakkı alınanın hakkını iade ve onunla helâlleşmek. Cenab-ı Hakka tevbe ve istiğfarda bulunmak. Kamu hukuku ise, toplumu meydana getiren fertlerin tek tek haklarını ifade eder. Kamu hukukunun ihlâli, cemiyeti oluşturan fertlerin tamamıyla helâlleşmek gibi yerine getirilmesi adeta imkânsız bir mesuliyet ve mükellefiyet yükler. Mü'min, sadece kendini değil, çevresini de düşünmek zorundadır. Bencil değil, diğergâm, kindar değil, affedici, herkesin elinden (yaptıklarından) ve dilinden (söylediklerinden) emîn olduğu kişidir. (Mü'mininin uyması gerekli güzel ve çirkin huylar için (Bak. Ahlâk).

ADAK:

Adak adama. (Bak. Nezir)

ÂDET GÖRMEK:

Hayız. Kadına mahsus özel hallerden. Dişilik organından, gebelik veya hastalık dışında kan (hayız kanı) gelmesi. Baliğa olmuş ve 55 yaşını geçmemiş hanımlarda görülür. Baliğa olmanın alt sınırı 9 yaştır. En aşağı 3, en çok 10 gün devam eder. Gebelik dışında her ay belli günlerde olur. Hastalık sebebiyle devamlı kan geliyorsa, mutad hayız günleri geçince temizlenilir. Hayız kanı tamamen kesilmedikçe, hayız günleri bitmez. Hayız ve nifas (Bak. Nifas), aşağıdaki şeyleri haram kılar:

1. Namaz kılmak, tilâvet ve şükür secdesi yapmak. 2. Oruç tutmak. 3. Kur'an okumak. (Dua, zikir, tespih yapılabilir) 4. Kur'an ve âyet yazılı şeylere dokunmak. 5. Zaruret olmadıkça cami ve mescide girmek. 6. Kâbe'yi tavaf etmek. 7. Cinsî mukarenet.

AHİRET: (آخرة) Ölümünden ve kıya-

metten sonraki ebedî hayat. İki şekilde başlar: 1) Ölüm: Ölen her insan için ahiret hayatı başlamıştır. Zira kabir hayatı ahiretin başlangıcıdır. 2) Kıyametin kopması ile bütün canlılar için ahiret hayatı başlar (Bak. Mahşer).

AHİRETE İMAN: Bak. İman.

AHİR ZAMAN: (آخر زمان) Son zaman, kıyametin kopmasına yakın zaman. Hz. Muhammed (S.)'den kıyametin kopmasına kadar geçecek olan zamana ahir zaman denir. Bu sebeple Peygamberimiz ahir zaman peygamberidir. Kıyametin yaklaştığı zamana da ahir zaman denir. Ahir zamanın alâmetleri, bazı hadis-i şeriflerde haber verilmiştir (Bak. Kıyamet).

AHKÂM-I TEKLİFİYE: Mükellefiyet hükümleri (Bak. Efal-i Mükellefin).

AHLÂK: (اخلاق) Huy, karakter, mizaç tabiat manasına gelen "Hulk"un çokluk hâli. İnsandaki manevî değer ve davranışlar. İnsanın iyi veya fena, tavır ve hareketleri. İnsanın doğuştan veya sonradan kazandığı zihni ve ruhi haller. Felsefi mekteplerin inceleme konusu olarak "İyi" ve "Kötü" kavramları hakkındaki kıymet hükümleri. Ahlâk felsefesi, hangi hareketlerin ahlâkî sayılabileceğini inceler. Ahlâk felsefesinde başlıca iki görüş vardır: Biri ahlâkî davranışlarda "Hürriyet"i (W. James-H. Bergson), diğeri zorunluluğu, (determinizm) savunur. İslâm kelâmcıları da bu konular üzerinde uzun uzun durmuşlardır. Fakat İslâm ahlâkçıları "Nazari ahlâk"tan ziyade, "Ameli ahlâk"a değer vermişler, onu işlemişlerdir.

İslâm ahlâkı bir "vazifeler ahlâkı"dır. Zira, yapılması istenen her iyilik bir vazifedir. Kaynağı ise Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i nebevîyedir. Kur'an ve Sünnete göre vazifeler 4'e ayrılır:

- 1) "İlâhî (Allah'a karşı) Vazifeler": Allah'ı bilip O'na kulluk etmek, İslâm yurdunu muhafaza ve müdafaa için "Cihad" etmek, nefsin terbiye etmektir.
- 2) "Şahsî Vazifeler": Bedeni terbiye, sıhhati muhafaza, aşırılıklardan kaçınmak, zararlı alışkanlıklardan korunmak, iradeyi kuvvetlendirmek, ilim ve irfan kazanarak yüksek duygular edinmektir.
- 3) "Ailevî Vazifeler": Aile fertlerinin

birbirlerine karşı vazifeleridir.

4) "İçtimâî (sosyal) Vazifeler": Başkalarının yaşama hakkına, hürriyetlerine, inanç, düşünce ve ilmi kanaatlarına, namus ve haysiyetine, mülkiyet haklarına, kısaca her türlü kul hakkına riayet etmektir.

Bir Hadis-i Şerifte (Buharî): "Üzerinde Rabbinin hakkı var; ailenin, çocuklarının (ve başkalarının) hakları var; binaenaleyh her hak sahibine hakkını ver" buyurulmuştur.

Ahlâkın Gayesi; İnsanların saadetini temin etmektir. Bu sebeple İslâm ahlâkçıları "Fikrî ve Tabii Ahlâk (doğuştan sahip bulunulan fitrî meleke ve kabiliyetler)": "Sonradan kazanılmış ahlâk (Ahlâk-ı müktesibe alışkanlıklarla, çevrenin tesiriyle hayatta kazanılan ahlâk)": "Ahlâk-ı hasene (Ahlâk-ı hamîde, Ahlâk-ı fâzıla, Ahlâk-ı memdûha-iyi ahlâk)" "Ahlâk-ı seyyie (Ahlâk-ı redîe, Ahlâk-ı makbûha-kötü huylar)" üzerinde çokça durmuşlardır.

İslâm ahlâkçılarının üzerinde çokça durdukları, "Güzel" ve "Çirkin" huylar şöyle özetlenebilir:

- 1) **İhlâs:** Hulûs, yaptığı işi güzel bir niyetle yapmak, bu niyete gösteriş veya başka bir kötü maksat karıştırmamak. Zıddı: Riyâ.
- 2) **Edep:** İyi terbiye, güzel huy. Zıddı: Edepsizlik.
- 3) **İtaat:** Allah'a ve Ülü'lemre itaat. Zıddı: İsyân.
- 4) **İktisat:** İtidal, tutumluluk, ölçülü ve dengeli olmak. Zıddı: İsrâf.
- 5) **Ülfet:** Ünsiyet, el içine çıkmak, başkalarıyla adabımuâşeret ölçüleri içerisinde görüşmek. Zıddı: Uzlet (Yalnızlık), nefret, inziva.
- 6) **Hüsnizan:** İyi niyetli değerlendirmeye, güzel sanma. Zıddı: Suizan, kötü değerlendirme, kötü sanma. Her ikisinde de aşırılığa düşülmemesi, Peygamberimiz tarafından tavsiye buyurulmuştur.
- 7) **Hıfz-ı Lisan:** Dili lüzumsuz sözlerden muhafaza. Zıddı: Mâlâyâ'ni (manası olmayan) şeyleri konuşmaktan kaçınmama.
- 8) **Hilmet:** Bir şeyin hakikatini öğrenmeye çalışma. İlim ve amelînin birleşmesi ile

kazanılan seviye. Hikmet sahibi (hakîm) kimsede zekâ, hifz, kolay öğrenme, anlayış kabiliyeti gelişir. Zıddı: Hikmetsizlik.

9) **Hayâ:** Utanma, hicap. ar. Zıddı: Vekâhat, hayâsızlık.

10) **Hayır:** İyilik, Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olan güzel iş. Zıddı: Şer.

11) **Rıfk:** Yumuşaklık, mülâyemet, nezaket. Zıddı: Atâlet, meskenet.

12) **Şükür:** Nimetlere karşı memnuniyet ve teşekkür halinde olma. Zıddı: Küfran-ı nimet, iyilik ve nimeti inkâr.

13) **Sıdk:** Doğru söz. Zıddı: Yalan.

14) **Af:** Safh, bağışlamak. Zıddı: İntikam, muâheze.

15) **Lutf:** İyilik ve güzellekle, rıfk ve yumuşaklıkla muamele. Zıddı: Cevr, katılık, şefkatsizlik.

16) **Metanet:** Fikrî sebat, kavî azim. Zıddı: Zaaf, rehavet.

17) **Muhabbet:** Sevgi, dostluk. Zıddı: Buğz, adâvet.

18) **Mürüvvet:** İnsanlığa uygun olan ve yakışanı, güzel olanı yapmak. Zıddı: Namertlik.

19) **Müşavere:** Danışma, istişare, bir şeyin uygunluğunu anlamak için, bilen kimseyle fikir mübâdelesi. Zıddı: Hadreylik, kendi başınlık, başına buyruklu.

20) **Namus:** İrz, iffet, edep, hayâ, istikamet. Zıddı: İffetten, edepten mahrumiyet.

21) **Vefa:** Verilen sözü yerine getirmek, minnet borcunu ödemek. Zıddı: Hulf, ahde riayet etmemek, sözde durmamak.

22) **Vakar:** Ağırbaşlı, tedbirli, teennili olmak. Zıddı: Hafiflik, hafifmeşreplik.

23) **Yüsr:** Kolaylık, suhûlet göstermek. Zıddı: Güçlük çıkarmak.

24) **Minnet:** İyilik etmek, iyiliğe karşı şükran duygusu içerisinde bulunmak. İyiliği başa kakmak manasında da kullanılmıştır. Bu son durum tasvip edilmemiş, menedilmiştir.

BÜYÜKLERİMİZ

Hız. Abdurrahman bin Avf. (R.A.)

Hız. Abdurrahman b. Avf (R.A.). İlk adı Abd-i Amr. "Abdurrahman" adını Hz. Resûlüllah (S.A.V.)'dan aldı.

Hicretten 43 yıl önce, Fil Vak'ası'ndan 10 yıl sonra, Mekke'de doğdu. Nesebi 7'nci batında Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir.

31 yaşında Müslüman oldu. İlk Müslümanlar'dan. Hayatında iken cennetle müjdelenen 10 sahâbiden. Allah Resûlü'nün en sevdiklerinden. Habeşistan ve Medine muhacirlerinden. Hz. Osman (R.A.)'i halife seçen şûrâ üyelerinden. Seçici kurul adına Hz. Osman (R.A.)'i halife olarak O seçti.

Bütün gazâlarda bulundu. Uhu'ta 21 yara aldı ve ayağından sakat kaldı. "Davme" Ceng'i'nde İslâm ordusu kumandanı.

Hız. Peygamber'in sağlığında 3 defa malının yansını fakirlere dağıttı. İslâm ordusuna bir gazâda 500 at, başka bir gazâda 500 deve bağışladı. Hız. Peygamber'in irtihalinden sonra bir gün, ticaretten dönmekte olan zahire yüklü 700 develik kervanın tamamını Allah rızası için sadaka etti. Başka bir gün 30 köleyi hürriyetlerine kavuşturdu. Hız. Peygamber'in "Ümmetimin zenginlerinden cennete ilk girecek olan sensin" dediği.

Hız. Peygamber'in sağlığında ve irtihalinden sonra idarede en yakın müşavir. Hız. Ebubekir (R.A.)'e ilk biat edenlerden. Hız. Ömer (R.A.)'in en yakınlarından. Hız. Osman (R.A.)'i şûra adına halife seçen.

Hız. Ömer çarşı-pazarı denetlerken, O'nu çoğunlukla yanında bulundururdu. Mihrapta yaralanan Ömer, kendi yerine imamete O'nu geçirdi.

Hicretin 31'inci yılında 75 yaşında olduğu halde, Mev'ud eceli ile vefat etmeden önce, Bedir Ashabi'ndan sağ kalanlara verilmek üzere kırkbin altın vasiyet etti. Şahadete ulaşmadan, rahâl yatağında ömekten hicap duyduğunu çevresindekilere belirtti.

Hız. Ali (K.V.) Abdurrahman b. Avf'in cenazasını teşyi ederken ağlayarak acısını şu sözlerle belirtti:

"-Ey Avf oğlu! Fânî hayatın en berrak günlerini yaşadın! Bâkî hayata ise bu berraklık bulanmadan göçüyorsun."

Cennetle müjdeli Sahâbi Sa'd b. Ebi Vakkas (R.A.) ise şu sözlerle ağladı:

"-Ey koca dağ! Ey koca dağ!"

Cenaze namazını Emir-ül Mü'minin, Hız. Osman Zinnüreyn kıldırdı.

Allah O'ndan razı olsun.

25) **Merhamet, Rahm:** Acımak, şefkat göstermek, esirgemek. Zıddı: Merhametsizlik.

26) **Zarafet:** İncelik, kibarlık, nezaket. Zıddı: Kabalık

27) **Adl, Adalet:** Hakkı sahibine teslim, hakka yönelik haksızlıktan kaçınmak. Zıddı: Zulüm, adaletsizlik, insafsızlık.

28) **İsmet:** Masumiyet. Çirkinliklerden uzak olmak. Zıddı: Mücrim, günahkâr olma.

29) **Fütüvvet:** Yiğitlik, sehâ, nefsi onur, dostların kusuruna karşı af ile muamele. Zıddı: Cebanet, zillet, gayz.

30) **Feraset:** Zihin uyanıklığı, anlayış kabiliyeti. Zıddı: Belâhet, zekâ ve anlayıştan mahrumiyet.

31) **Kerem:** Seha, şeref, iyilik ve bağışta cömertlik. Zıddı: Hasislik.

32) **Kanaat:** Kısmete razı olmak. İtidal ve iktisat. Zıddı: İhtiras, tama', israf.

33) **Zikr:** Allah'ı anmak, azametini düşünmek, nimetlerini hatırlamak, eserlerini tefekkür. Zıddı: Nisyan, hakkı unutmak, gafil olmak.

34) **Setr-i Uyup:** Gördüğü, duyduğu ayıpları örtmek. Zıddı: İfşa-yı uyup (ayıpları yayma)tur.

35) **Şecaat:** Yiğitlik, bahadırılık, gerektiğinde tehlikelere atılabilme kabiliyeti. Zıddı: Cebanet, korkaklık.

36) **Salâh:** İyi hâl, fazilet sahibi olma. Zıddı: Fesat, fücür.

37) **Sıla-i Rahm:** Akrabayı ziyaret, onları görüp- gözetmek. Zıddı: Kat'ı rahm (akraba ile alâkayı kesmek.)

38) **Diyanet:** Dindarlık, dinin emir ve yasaklarına riayet. Zıddı: Dinsizlik, dinin emir ve yasaklarına riayetsizlik.

39) **Hazm:** İhtiyat, basiretli davranmak. Zıddı: İhtiyatsızlık.

40) **Sebat:** Kararlılık. Zıddı: Kararsızlık.

41) **Huşû:** Ta'zim ile karışık korku ve sakinme hali. Hakka boyun eğmek. Korku ile sevgi arasında bulunmak. Zıddı: İstik-

bar, kalp huzurundan mahrumiyet, haşyetsizlik.

42) **Hamiyet:** Mukaddesleri, milletin hukukunu koruma, Namus ve haysiyeti şaibeden uzak olma. Zıddı: Bu hasletlerden mahrumiyet.

43) **Hilm:** Nefsi heyecana kapılmama, gazabına hâkim olma. Zıddı: Hiddet, tehevür, gazabına mağlup olma hâli.

44) **İstikamet:** İtidal üzere olmak, adalet ve doğruluktan ayrılmamak. Zıddı: Hiyanet.

45) **İtimat:** Güvenme, emniyet. Zıddı: İtimatsızlık.

46) **Emniyet:** İtimat, emanete riayet. Zıddı: Emanete ihanet, suiistimal.

47) **İnsaf:** Hakikati itiraf ve kabul etmek, hakkı teslim. Zıddı: Zulüm, gadr.

48) **Beşâset:** Güler yüzlü olmak. Zıddı: Ubûset, yüz ekşiliği.

49) **Te'dib:** Terbiye etmek, ıslah edici olmak. Zıddı: Terbiyeyi terk ve ihmal.

50) **Teenni:** Bir işte gereksiz yere acele etmeyip tedbirli olmak. Zıddı: İstical (acül-aceleci olmak).

51) **Ta'zim:** Hürmet, büyüklüğe ve büyüğe riayet. Zıddı: Tahkir (hakaret) etmek. Hürmete riayet etmemek.

52) **Tefe'ül:** Hüsnüzan, iyimserlik. Zıddı: Teşe'üm, suizan, fena kuruntu, kötümserlik.

53) **Tefekkür:** Düşünmek, olayların aslını ve oluşunu akıl süzgecinden geçirmek. Zıddı: Gaflet.

54) **Tevazu:** Mahviyet göstermek, alçak gönüllü ve mütevazı olmak. Zıddı: Tekebbür, gurur.

55) **Tevekkül:** Hakka güvenmek, esbaba tevessülünden (gerekeni) yaptıktan sonra, muvaffakiyeti Allah'tan beklemek. Zıddı: Her şeyi kendinden bilmek, maddeyi mabudlaştırmak.

56) **Cûd:** Cömertlik. Zıddı: Tama', cimrilik.

57) **Hak:** Doğru, doğruluğu sabit olan. Allah'ın isimlerinden biri. Zıddı: Bâtil. Her

müslüman Hakk'a tâbi olmalı, bâtıldan kaçınmalıdır.

58) **Dostluk:** Samimiyet, sevgi, bağlılık. Zıddı: Düşmanlık, garazkârlık.

59) **Rıza:** Hoşnut olmak, muvafakat göstermek. Zıddı: Muhalefet, red, itiraz.

60) **Sa'y:** Çalışmak, bir hedefe varmak için gayret göstermek. Zıddı: Atâlet, meskenet.

61) **Şefkat:** Acıma, esirgeme, merhamet. Zıddı: Acımasızlık

62) **Şehvet:** İstek, yaradılışa uygun tabii meyil. Zıddı: İsteksizlik, tabii sevgi ve meyilden mahrumiyet. Meşru ve mutedil şehvet meşrû, aşırı şehvete mağlubiyet ise gayrimeşrû görülmüş ve yerilmiştir.

63) **Sabr:** Acı ve zora katlanmak. Zıddı: Sabırsızlık.

64) **Sadâkat:** Her türlü şaibeden uzak, gerçek dostluk, doğruluk. Zıddı: Hıyanet, doğruluktan mahrumiyet.

65) **Salâbet:** Metanet, mukaddesatı koruma hususunda gayret. Zıddı: Lâubalilik, akîde gevşekliği.

66) **Aşk:** Aşırı ve samimi sevgi. Mutedili muhabbet, aşırısı tutkunculuk, aşk. Zıddı: Nefret, buğz. Aşırı nefrete "makt"ta denir.

67) **İffet:** Namus, nefsi kötü temayüllerden menetmek. Zıddı: Fuhs, namusa muhalif hareket.

68) **Ahd:** Söz vermek. Sözünde durmak. Zıddı: Sözünde, ahdinde durmamak.

69) **Fazl, fazilet:** Üstün ahlâk. İlim, irfan ve ahlâkta yücelik. Zıddı: İsaet, hasaset, rezilet, ahlâk düşüklüğü.

70) **Kadirdanlık:** Herkese, mertebesine göre muamele etmek. Zıddı: Kadirnâşinâshk, kadir bilmeme.

71) **Latife:** Şaka, hoş ve nükteli söz. Zıddı: Ciddiyet. Her ikisinde de aşırı gitmek doğru değildir.

72) **Mübahât:** Öğünme, tefâhur. Ucb, gurur. Cahilâne tefâhur derecesine varmamak şartıyla caizdir.

73) **Medh:** Övmek, senâ etmek. Zıddı: Zemmetmek (kötülemek), kötü hâllerini ortaya koymak. Medhe lâıyk kimseleri medhetmek, cemiyette iyi ve iyiliklerin artmasına sebep olur. Lâıyk olmayanları medhetmek ise başkalarını iğfale sebep olacağından caiz değildir.

74) **Müdârâ, Mümâşât:** Yüze gülmek, zahiren dostluk göstermek. Meşrû bir sebeple yapılırsa caizdir. Meşru olmayan bir sebeple olursa caiz değildir.

75) **Muavenet:** Karşılıklı yardımlaşma. Kur'an-ı Kerimde iyilik ve takvâ hususunda yardımlaşma emredilmiş; günah ve düşmanlık hususunda yardımlaşma ise menedilmiştir.

76) **İttika:** Allah'tan korkmak, haram ve şüpheli şeylerden sakınmak. Zıddı: Fısk ve fücürdür. Yani doğru yoldan çıkmak, haram ve şüphelerden kaçınmamak.

77) **İhsan:** Bağışlama, iyilik etme, atıyye verme. Zıddı: bağışlamadan, iyilik etmekten mahrumiyet.

78) **Nifak:** İki yüzlü olmak. Ahlâk-ı rezîleden bir unsurdur ki, şiddetle menedilmiştir.

79) **Nemime:** Koğuculuk, söz taşıma. Meşrû bir sebep yokken, bir iyiliğin celbi söz konusu olmadığı hâlde, söz taşımak kötü bir huydur.

80) **Himmet:** İrade ve istekle, Allah'a ve kutsal hasletlere yönelmek. Zıddı: Geçici ve adı şeylere râğbet.

Her müslüman, yukarıda sayılan faziletlere sahip olmaya ve reziletlerden kaçınmaya çalışmalıdır.

AHMED b.HANBEL:

Ahmed b.Muhammed b.Hanbel eş-Şeybânî. Künyesi Ebû Abdullah İbn-i Hanbel diye şöhret buldu. Hanbelî Mezhebi'nin kurucusu.

Hicretin 164'üncü yılında Bağdat'ta doğdu. Kûfe, Basra, Mekke, Medîne, Yemen, Şam, El Cezire, Faris, Horasan ve El Cibal'i dolaştı. Zamanın en parlak ilim ve kültür merkezlerini ziyaret ettikten sonra Bağdat'a döndü.

Gezisi sırasında büyük fikir ve meslek adamlarına mülâki oldu. İmam Şafîi,

İmam Ebû Yûsuf, Yahya El Kattan'dan hadis ve fıkah öğrendi.

İmam Buharî, İmam Müslim, Ebû Davud gibi Kütüb-i Sitte sahibi büyük muhaddisler ondan hadis rivayet ettiler.

Büyük müfessir ve muhaddis.

Yazdığı tefsir "Rivayet" tarıkına müstenit ve şer'î hükümlere müteallik hadislerden müteşekkil. Bu eserde 120 bin hadisten faydalandı. Tefsiri, müfessirler için yüzyıllardır en güvenilir kaynak.

Ahmed İbn-i Hanbel'in çağrı hadis ilminin tedvin edildiği çağ. Hadislerin mertebeleri tayin edildi, bir çok güçlü muhaddis yetişti. Ahmed İbn-i Hanbel, bütün bu hadisleri gördü, okudu, inceledi, değerlendirdi. Onun Kitab-ül-Müsned'i 700 bin hadis içerisinden ayıkladığı 30 bin hadisten müteşekkil. Ahmed İbn-i Hanbel "Hafız'üs-Sünne" sıfatını haiz ve ehli-hadis için güvenilir kaynak.

Fıkıhta başlıca delilleri "kitab" ve "sünnet"ten ibaret. "Kıyas"ı ancak zaruret halinde kullanır. Sahabe-i Kiramın kavillerini "Rey" ve "Kıyas"a tercih eder. Ancak "Ashabın İcma"ı'nı kabul eder. Ashab devrinden sonrası için "İcma" kabul etmez. "İstihsan" - "Mesalih-i Mürsele", "örf ve âdet"i delil olarak çok az kullanır.

Hükümlerinde "Ruhsat" değil, "Azimet" taraftarıdır. İbadet konularında şiddetli, muâmelâtta ise daha müsamahalı.

Fıkıhta usûlü İmam Şafii usûlüne yakın.

Ahmed İbn-i Hanbel son derece âbid, zâhid, yüksek seviyeli bir ilim adamı. Mütevazı ve fakirâne yaşamayı bir hayat

düsturu saydı. Bu konuda şu sözü, ölümsüz bir doğru olarak bu günlere kadar geldi.

"İnsana az bir mal yetiştir. Çok mal ise kâfi gelmez."

Muhaddis, müfessir, müfakkih, müdekkik, mütefekkir. İmam Ahmed İbn-i Hanbel de, selefleri İmam Malik ve İmam Âzam gibi siyasî makamdan eziyet gördü. Bir siyasî ömürlük politik makam, yüzyıllara sığmayacak bu ölümsüz şahsiyeti geçici siyasî emeline râm edemeyince, devlet imkânını ona karşı kullanma sığılından kurtulamadı. Bu gün ne "Mu'tasım", ne temsil ettiği devlet var. Ahmed İbn-i Hanbeller, İmam Âzamlar, İmam Malikler ise bu günlere de bir ibret

olarak milyarların gönüllerinde hâlâ yaşıyor. Ebediyete kadar da yaşayacak.

Ahmed İbn-i Hanbel, Hicretin 248'inci yılında Bağdat'ta vefat ettiği zaman, temsil ettiği fikir çoktan ölümsüzleşmiş bulunuyordu.

AKAİD: Akide'nin çokluk hâli. Akideler, İtikad olunan hakikatlar. İtikada dair kazıye, hüküm ve esaslar. İslâmiyetin inanç ve iman esasları.

Amentü'de ifade olunan şartlar: Allah'ın varlığına, birliğine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allahtan olduğuna inanmak.

Akaid-i diniye: Dini akideler, imani esaslar.

Akaid İlmi: İslâm Dini'nin iman esaslarından bahseden ilim. Hz.Peygamber'in sağlığında tedvin edilmiş bir akaid ilmi yoktu. Buna ihtiyaç da yoktu. Zira itikadi konularda tereddüdü olanlar bizzat Hz.Peygamber'e başvuruyor, tereddüdünü gideriyordu. Hz.Peygamber'in irtihalinden sonra, İslâmiyet çeşitli bölgelere yayıldıkça, fikri ekoller, fırkalar ortaya çıktı. Çeşitli fikir akımlarının temiz İslâm akaidini bozmaması için, iman esaslarının tedvini ve tespiti bir ihtiyaç haline geldi. Kur'an ve Sünnete dayanılarak tevhid ve akaid esasları delilleriyle birlikte ortaya konuldu. Bu konuda yazılmış derli toplu ilk kitap, İmam-ı Âzam'ın "Fıkıh-ı Ekber"idir. Çeşitli felsefi mektepler zuhur ettikçe akaid ilmi sahasında "Kelâm" ve "Tevhid" ilmi. "İslam Felsefesi" ve yeni "İlm-i Kelâm" ortaya çıktı. (Bak. Kelâm İlmi)

AKİKA KURBANİ: Bak Kurban.

AKIL HASTALIĞI: Bak. Mecnun.

ALLAH (C.C): Kâinatın, bütün varlıkların yaratıcısı, koruyucusu, en üstün tek varlık, tek ma'bud, tek yaratıcı. "Allah" ismi, bu üstün, tek yaratıcının has (özel) ismi. Cenabı Hakkın diğer bütün sıfatlarını ve isimlerini de içinde taşıyan, sadece Cenab-ı Hak için kullanılan özel isim. "Allah" ismi, ancak tek ve hak ma'bud için kullanılabilir.

Allah'ın Sıfatları:

a) **Zatî (selbî) Sıfatlar:** Yalnız Allah'a inhisar eden sıfatlardır. Bunlar, Allah'tan başka hiç bir varlıkta bulunmazlar.

1) **Vücud:** Var olmak. Allah vardır, varlığı kendisindedir. Bütün sıfatlar, bu sıfatın varlığına bağlı. Zira var olmayanın sıfatı da bulunmaz.

2) **Kıdem:** Varlığının başlangıcı yoktur. Varlığı ezeldir. Sonradan yaratılmış değildir.

3) **Beka:** Varlığının sonu yoktur. Varlığı ebedidir. Daima var olacaktır.

4) **Vahdaniyet:** Tektir, birdir. Dengi, benzeri, ortağı yoktur.

5) **Muhalefetün Li'l Havadis:** Yaratılmışlardan hiç birine benzemez. Sonradan yaratılmış varlıklara benzemekten münezzehtir.

6) **Kıyam bi-nefsihi:** Varlığı ve varlığının devamı kendisindedir. Bu sığata "Kıyam bi-zâtihi" de denir.

b) **Subutî Sıfatlar:** Allah'tan başka varlıklarda da bulunan sıfatlardır. Bu sıfatların Allah'tan başka varlıklarda da bulunması izafidir. Cenab-ı Hak'ta bulunması sebebiyledir.

1) **Hayat:** Diri olmak. Allah kendine mahsus bir hayat sahibidir. Diğer varlıklara da hayat veren O'dur.

2) **İlim:** Bilmek, Allah her şeyi bilir. İlmi kusursuz ve sonsuzdur.

3) **Semi':** İşitmek. Allah her şeyi, hiç bir âzaya muhtaç olmadan, yanlışsız ve kusursuz olarak duyar.

4) **Basar:** Görmek. Allah her şeyi görür. Her şey olduğu gibi kusursuz olarak görür.

5) **Kudret:** Kudret sahibi olmak. Allah kudret sahibidir. Kudretinin üstünde hiç bir kuvvet yoktur.

6) **İrade:** Dilemek. Allah irade sahibidir. Herşey O'nun iradesine tâbidir. O'nun iradesinin üstünde hiç bir şey yoktur.

7) **Kelâm:** Kelâm (konuşma) sıfatına sahip bulunmak. Allah konuşma sıfatına sahiptir. İlâhî kitaplar (Kur'an-ı Kerim, Zebur, Tevrat, İncil) Kelâm sıfatının tecellileridir.

Allah'ın İsimleri: (En güzel isimler)

Cenab-ı Hakk'ın Kur'an-ı Kerim ve hadislerde geçen 99 ismi vardır:

1) Allah 2) Rahmânü : İnanan inanmayan tefriki yapmaksızın kâinatta mevcut bütün mahlûkâta rahmet eden. 3) Er-Rahîmü : Ahirette yalnız mü'minlere rahmet eden. 4) El-Melikü : Bütün kâinatın sahibi ve mutlak surette hükümdarı. Emirleri tutulur. 5) El-Kuddüsü : Noksan sıfatlardan münezze, takdis edilen. 6) Es-Selâmü : Ayıplardan arınmış, selâm ve selâmette olan. 7) El-Mü'minü : Peygamberleri kelâmıyla tasdik eden, mü'minleri şerlerden vikâye eden. 8) El-Müheyminü : Mahlûkatı görüp gözetken. 9) El-Azîzü : Kuvvet ve izzet sahibi. 10) El-Cebbaru : Dilediğini yaptırmaya muktedir. 11) El-Mütekebbiru : Büyüklüğünü gösteren. Büyük, ulu. 12) El-Halîku : Yoktan var eden, yaratan. 13) El-Bâriü : Noksansız yaratan. 14) El-Musavvirü : Her varlığa bir şekil veren, değişik suret veren. 15) El-Gaffaru : Çok affedicî, affeden, mağfireti pek çok olan. 16) El-Kahhâru : İsyân edenleri kahreden. 17) El-Vahhâbü : Karşılıksız ihsan eden. 18) Er-Rezzaku : Rızık veren. 19) El-Fettahu : Hayır kapılarını açan. 20) El-Âlimü : Her şeyi bilen. 21) El-Kaabidu : Zamanı gelince ruhları kabzedilen. 22) El-Bâsîtu : Ömrü uzatan, rızıkları yayan, ruhları ferahlatan. 23) El-Hâfidu : Yukarıdan aşağıya indiren, koruyan. 24) Er-Rafiu : Makamları yükselten. 25) El-Muizzü : İzzet sahibi, yükselten. 26) El-Müzzillü : Dilediğini alçaltan. 27) Es-Semi' : Her şeyi işiten. 28) El-Basîru : Her şeyi gören. 29) El-Hakemu : İyiyi kötüden, hakkı bâtıldan ayıran. 30) El-Adlû : Adaletle hükmeden. 31) El-Latîfu : Lütfeden. 32) El-Habîru : Bütün gizlileri ve gizlilikleri bilen. 33) El-Halîmu : Hilmi çok olan, hilm sahibi. 34) El-Azîmu : Azamet sahibi, yüce ve olgun. 35) El-Gaffuru : Çok affeden. 36) Eş-Şekûru : Hayırların karşılığını çok çok bilen. 37) El-Aliyyü : Yüce olan, yücelten. 38) El-Kebîru : Zatî ve sıfatları büyük. 39) El-Hafîzu : Koruyan. 40) El-Mukîtu : Rızıkları yaratan, bedeni kuvvetleri halk eden. 41) El-Hasîbü : Hesaba çeken. 42) El-Celîlü : Celâl sahibi. 43) El-Kerîmü : Cömertlik sahibi. 44) Er-Rakîbu : Gözetken. 45) El-Mücfü : Duaları kabul eden. 46) El-Vâsi'u : İlim ve rahmeti geniş. 47) El-Hakîmü : Her şeyi hikmetle yaratan.

48) El-Vedûdü : Mü'minleri seven. 49) El-Mecîdü : Şerefi yüksek olan. 50) El-Bâisü : Ölülerini diriltecek olan. 51) Eş-Şehîdü : Her şey kendisine ayan olan. 52) El-Hakku : Hak ve hakikatin kendisi. 53) El-Vekîlü : Kullarının her türlü işlerini üzerine alan. 54) El-Kaviyyü : Güçlü, kuvvetli. 55) El-Metînü : Güçlü, kudretli. 56) El-Veliyyü : Mü'minlerin yardımcısı. 57) El-Hamîd-ü : Övülmeye lâyık tek varlık. 58) El-Muhsî : Bütün varlıkların sayısını en iyi bilen. 59) El-Bübdü : Her şeyi benzersiz yaratan. 60) El-Muîdü : Öldüren, yeniden dirilten. 61) El-Muhyî : Dirilten. 62) El-Mümitü : Ölümü yaratan, zamanı gelince öldüren. 63) El-Hayyü : Her zaman

diri. 64) El-Kayyûmü : Her şeyi muhafaza eden, ayakta tutan. 65) El-Vacidü : Dilediğini dilediği anda bulan. 66) El-Mâcidü : Şanı, azameti çok olan. 67) El-Vâhidü : Ortağı ve benzeri olmayan. 68) Es-Samedü : Her şey kendisine muhtaç bulunan, kendisi başkasına muhtaç olmayan. 69) El-Kâdirü : Her şeye gücü yeten. 70) El-Muktedirü : Mutlak iktidar sahibi. 71) El-Mukaddimü : Dilediğini dilediği şekilde takdim eden. 72) El-Muashhîrü : Dilediğini dilediği şekilde te'hir eden. 73) El-Evvelü : Başlangıcı olmayan, ilk. 74) El-Âhirü : Nihayeti olmayan, son. 75) El-Bâtînü : Mahiyeti ve keyfiyeti gizli olan. 76) Ez-Zâhirü : Varlığı aşikâr olan. 77) El-Vâlî,

BÜYÜKLERİMİZ

Abdülkadir Geylânî

Abdülkadir Geylânî Muhyiddin Ebû Muhammed b. Ebî Salih Zengî Dost. Büyük din bilgini, vâiz, mutasavvîf... 1078 yılında İran'ın Gilân karyesinde doğdu.

18 yaşında tahsil için Bağdad'a gitti. El-Tebriz'den sarf ve nahiv okudu. 33 yıl süren disiplinli tahsil hayatından sonra din ilimlerinde, özellikle fıkhta merhaleler katetti, büyük bir fıkıh bilgini oldu.

Müslim Ebû Debbas'tan tarikat dersleri aldı, seyir ve süluk'u öğrendi. Geniş ihatası, orta seviyeye hitab eden sade, külfetsiz, samimi, halis ve belîğ konuşmaları sebebiyle etrafına müslim ve gayri müslim kalabalık cemaatler toplandı. Hıristiyan ve Musevî bir çok gayri müslim, O'nun konuşmalarını dinleyerek İslâmiyet'e girdi.

Evvelâ küçük bir cemaate hitap ederken, cemaat çoğalınca daha büyük bir mescid'de va'z etmeye başladı. Dinleyicilerin buraya da sığmaması üzerine, açıkta va'z etmeye mecbur kaldı.

Halife ve vezirler de Geylânî'nin müessir va'zlarına katıldılar.

Fıkha dair soruların cevaplandırırken Kur'ân ve Sünnet'e bağlı kaldı. Bu suretle, Ehli Sünnet Fıkhnın sağlam köşe taşlarından biri oldu. Tarikatı mesleği ise Ehli Sünnet temeline dayalı manevî inkişaf ve ruhî disiplindir.

A. Geylânî'nin tasavvuf ve şeriati mezceden va'zları, tenzir (korkutma) değil, tebşir (müjdeleme) metoduna müstenittir. O'na göre insan gönülü hayır, iyilik ve müjde ile kazanılabilir. İnsanlara habire cehennemden, ateşten, azaptan bahsetmek yerine manevî mükâfatlardan, manevî ikramlardan söz etmelidir. Bir güler yüz, mükellef bir

ziyafetten daha tesirlidir. Böylece "Akıllı olmanın ilk yolu, insanlara sevgi ve şefkat göstermektir" hadisini fiilen tatbik etti. Bu metotla dağınık gönülleri, hattâ başka dillerdeki insanları İslâmiyet etrafına topladı.

O'nun bize kadar ulaşan çok sayıdaki eserleri içerisinde va'z ve telkinlerini bir araya getiren "El-Feth"i gönülleri fetheden hakiki irşad örnekleridir. Bu kitaptaki irşadlarında Geylânî hayır ve muhabbed yolunu seçmiş; orta tahsilli cemaatin anlayacağı bir uslûbu benimsemiş; bir müjde arayan insanlara cehennemden kapılarını kapayan, Cennet'in kapılarını ardına kadar açan bir metotla çıkmıştır. "El-Feth", aynı zamanda İslâm edebiyatının en güzel örneklerinden biri olarak, zamanımıza kadar gelmiştir.

Abdülkadir Geylânî, doğru sözlülüğün tarihî örneklerindedir. O'nun gönülleri teşhir eden bir özelliği de budur. Çok küçük yaşta ilim için çıktığı seyahat sebebi ile katıldığı kervanı basan eşkiyanın, küçük Abdülkadir'in doğru sözlülüğü karşısında intibaha geldikleri, eşkiyalığı bıraktıkları, menkibe olarak günümüze kadar anlatılagelmiştir.

Kendisi fıkhta Şafîî ve Hanbelî mezhebine mensup olduğu halde, Bağdad'da bulunduğu sırada, İmam-ı Azam Ebû Hanîfe'nin türbedarlığını yapmıştır.

Muhiddin Arabî, Abdülkadir Geylânî için "İnsan-ı Kâmil" "Zamanın Kütübü" demiştir.

Tasavvufta "Gavs"lık mertebesine yükselen Abdülkadir Geylânî, zahir ve batın ilimlerinde yekta bir alim olarak ve arkasında günümüze kadar uzanan manevî zenginlikler bırakarak 1167 yılında Bağdad'da irtihal etti. Merkadî Bağdad'dadır. Allah O'ndan razı olsun!..

:Çok yüce. 78) El-Berrü : İyilik, ihsan sahibi. 79) El-Tevvâbü : Tevbeleri kabul buyuran. 80) El-Müntakimü : Dilediğinden intikam alan. 81) El-Afuvvü : Çok affeden. 82) Er-Râûfû : Affedicilerin de affedicisi. 83) Zül'celâl ve'l-ikrâm : Azamet ve ikram sahibi. 84) El-Muksidu : Mazlumların haklarını zalimlerden alan. 85) El-Malikü'l-Mülki : Mülkün gerçek sahibi. 86) El-Câmiu : Zıtları cem eden. 87) El-Ganiyyu : Zengin, kimseye muhtaç olmayan. 88) El-Muğni : Dilediğini muhtaç olmaktan kurtaran. 89) El-Mâniü : Dilediğine mani olan. 90) El-Müteâli 91) Ed-Dârru : Dilediğini zarara sokan. 92) En-Nafiü : Dilediğine fayda ve nimet veren. 93) En-Nürü : Nur ve aydınlığın gerçek sahibi. 94) El-Hâdi : Dilediğine hidayet veren. 95) El-Bedi'ü : Güzel ve emsalsiz yaratan. 96) El-Bakî : Ebedî olan. 97) El-Vârisü : Mülkün gerçek sahibi. 98) Er-Reşidü : Dilediğine yol gösteren. 99) Es-Sabürü : Sabırlı olan.

AMEL: İş, çalışma, bir emri, bir vazifeyi yerine getirme. Dinî ıstılahta, dinî bir emri yerine getirme, itaat, ibadet. İnsana mükellefiyet yükleyen, dünya veya ahirette mükâfat veya mucâzâta sebep olan fiiller, davranışlar. Namaz, oruç, hac, zekât vb. "Hüsn'ü amel", Allah rızasını kazanmak maksadıyla yapılan işler; "Sü-i amel", dünya ve ahiret için zararlı işler.

Dinî hükümler üçe ayrılır:

1) **İtikadî hükümler:** Amentüde özetlenen iman esasları. İtikadî hükümlerde kesin bilgi ve kat'î delil aranır. Zaman, mekân ve hitap ettiği fertlere göre değişmez. (Teferruat için, bak. Akaid)

2) **Amelî hükümler:** Ahkâm-ı Şer'îye denilen ibadetler ile A'mal-i Şer'îye" denilen muamelâtı (insanlar arasındaki hukukî münasebetler) ifade eder.

3) **Ahlâkî hükümler:** Nefsin terbiyesine dayanan adabımuâşeret kaideleri. İnsanların kendi aralarındaki, diğer canlılar ve tabiatla olan münasebetlerini düzenleyen hükümler. (Teferruat için bak. Ahlâk)

Amel ve Niyet: "Ameller niyetlere göredir" (Hadis-Buharî). İyi niyetle yapılan her amel, Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olur. Namaz, oruç, hac zekât gibi ibadetler için "niyet" şarttır. Gusûl ve

abdest gibi amellerde ise "Niyet" sıhhat şartı değildir.

Amel ve İman: İman olmadan, amel (ibadet) makbul değildir. Fakat amel imandan bir cüz değildir. Amel, iman hakikatına dahil değil ise de, iman kemâline (olgunlaşmasına) vesiledir. Selef uleması, hadisçiler ve çok sayıda mezhep imamı bu kanaattadır. İman ile amel arasında sıkı bir münasebet vardır. İmansız amel makbul değildir. Amelsiz iman ise kemâle ermez.

Amel Defteri: İnsanın dünyada işlediği bütün sevap ve günahların yazılması. Bunların yazıldığı kabul edilen yer, defter. Kur'an-ı Kerimde buna "El-Kitab" adı verilir. Amel defterinde iyilik galip olanlara (cennet ehline) defterleri sağ taraftan, kötülük galip olanlara (cehennem ehline) ise sol taraftan, arkasından verilir. "Defteri sağ tarafından verilenler (sevinçle) işte benim amel defterim, alın okuyun derler" "(Kur'an-ı Kerim: El-Hakk: 19)". "Defteri sol tarafından verilenler (hüsrân içerisinde), 'Amel defterim keşke verilmeseydi, hesabımın ne olduğunu bilmeseydim derler' (Aynı sure: 25-26).

"Amel defteri kendisine arkasından verilen kimse, (eyvâh) mahvoldum, diye bağırır (Kur'an-ı Kerim: El-İnsikak: 10)". Amel defteri, insanı her zaman takip eden, ondan ayrılmayan "Kiramen Kâtibin", "Hâfızın", "Rakib-atîd" denilen melekler tarafından tutulur.

Amel-i Salih: Allah rızası için yapılan ve Allah'ın rızasına muvafık olan amel. Günahlardan uzak iş. "Amel-i salih işleyenle, kötü iş yapan bir olur mu? (Kur'an-ı Kerim: El-Mü'min: 58)". "Bütün insanlar hüsrândadır. Ancak iman edenler, amel-i salih işleyenler, hakkı ve sabrı tavsiye edenler müstesna. (Kur'an-ı Kerim: El-Asr: 2-3)". İmanı kemâle erdiren amel, amel-i salihdir.

AMENTÜ: "İman ettim" manasında Arapça fiil. İman esaslarını özetleyen bir isim olarak kullanılır. Bununla, iman altı esasını ifade eden hadis kastedilir. (İmanın esas ve şartları için bak. İman).

AMİN: "Allahım, kabûl eyle" manasında söz. Dualardan sonra söylenir. Öyle olsun, çok doğru manalarında da kullanılır.

Hz.Peygamber Fatıha Suresi okunduktan sonra her defasında "Amîn" demiş, bunu bütün mü'minlere tavsiye buyurmuştur.

A'RAF (الاراف): Kur'an-ı Kerim'de bir sure. Cennet ile cehennem arasındaki yer. Müslüman olduğu halde, sevap ve günahları eşit olanların, akıl noksanlığı sebebiyle dinî mükellefiyet altında bulunmayanların, müşriklerin mükellef olmadan ölen çocuklarının, iki peygamber arasındaki fetret devrinde kalarak, her iki peygamberin şeriatına ulaşmayanların, A'raf denilen, Cennet-Cehennem arasındaki bu yerde kalacakları kabul edilir.

ARAFAT: Kurban Bayramı'nda Arefe günü, hacıların usûlüne göre vakfeye durdukları, Mekke'ye 12 mil uzaklıktaki yüksekçe ve sınırları belli yer. Cebel-i Rahme buradadır. (Hac günlerinde Arafat'ta yapılacak işler için bak. Hac)

ARŞ: Sakf, taht, çatı, fevkiyet, ulviyet. Yüksekliği sebebiyle bütün kâinatı içine alan, Allah'ın istivâ ettiği şey. Allah'ın kudret ve azametinin tecelli ettiği, fezamn en yüksek katı. "Allah, Arş'ı istivâ etmiştir (Kur'an-ı Kerim: Tâhâ: 5)". Allah (C.C) zaman ve mekândan münezzehtir. Buradaki "İstivâ etmiştir-kaplamıştır" ifadesi mecâzidir.

Arş-ı A'lâ, Arş-ı Rahmân, Arş-ı İlâhî, Arş-ı Yezdan: Cenab-ı Hakk'ın izzet, saltanat ve kudretinden kinaye olarak kullanılan ifadeler.

ASABE: Bak. Feraiz.

ASHAB: Tekili: Sâhip, sahâbî. Hz.Peygamberi müslüman olarak gören, müslüman kalan, müslüman olarak ölen seçkin kimseler. Ashab-ı Kiram. Aşere-i Mübeşşere (cennetle müjdelenen 10 sahâbî Bak. İlgili madde), muhacirler, Ensar (Bak. İlgili maddeler) ve Bedir savaşına katılanlar şeklinde derecelendirilir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde Sahabe-i Kiram övülmüştür. Bu sebeple haklarında kötü söz söylenmesi hoş görülmez. "-Ümmetimin en hayırlısı aralarında bulduğuklarıdır (Ashab). Sonra, onları takip edenler, (Tâbiün. Bak. İlgili madde), daha sonra da onların ardından gelenlerdir. (Etbeu't

Tabiün-Bak.Tabiün). (Hadis Müslim)." "Benden sonra ashabımı hedef almayın. Onları seven, beni sevdiği için sever; sevmeyen, beni sevmediği için sevmez. Onları inciten, beni incitmiş olur. Beni inciten, Allah'ı incitmiş sayılır (Hadis-İbn-Hanbel)". Ehli Sünnet uleması, sahabe-i kiramın âdil kişiler olduklarında ittifak etmişlerdir. Sayılarının yüz bin kadar olduğu tahmin edilir. On bin kadarının hâl tercümeleri mevcuttur.

ASHABU'L-KEHF: Mağara arkadaşları Allah'a inanmayan kavimlerinden ve zalim padişahlarının şerrinden mağaraya gizlenen, orada 300 yıl kadar uyuduktan sonra uyandıkları kabul edilen, hikâyelerini gerçek olarak ancak Cenab-ı Hakkın bildiği büyük zatlar. Kur'an-ı Kerim'de (Kehf suresi) hikâyeleri ve faziletleri anlatılır. 7 kişi oldukları ve isimlerinin "Yemliha, Mekselinâ, Mislinâ, Mernûş, Debernûş, Sâzenus, Kefestetayûş olduğu halk arasında söylenir ise de, kaç kişi oldukları kesin olarak belli değildir.

ASHABU'S SUFFE: Sahâbe-i Kiramdan. Hz.Peygamberin Medine'de yaptırdığı Mescid-i Nebî'de ikamet eden, ibadet ve ilimle uğraşan, peygamberimizin medhine mazhar olmuş, fakir, kimsesiz, faziletli kişiler. Hz.Peygamber onları tebliğci ve öğretmen olarak çeşitli bölgelere gönderdi. Sayıları 90-400 arasında değişti. Sayı çoğalınca Medine'nin çeşitli semtlerinde bu tür insanların kalabilecekleri mektepler kuruldu. Ebû Hüreyre, Sa'd b.Ebî Vakkas, Selman-ı Farisî, Ebû Zer Çıfarî, Bilal-i Habeşî, İbn Mes'ud, İbn Ömer (R.Anhüm) bunlardandır.

AŞERE-İ MÜBEŞŞERE: Cennetle müjdelenen on sahâbî. Hz.Peygambere yakınlıkları, İslâmiyete hizmetleri ve insanî faziletleri sebebiyle, daha hayatta iken cennetle müjdelendikleri hadislerle sabit olan bu 10 sahâbî şunlardır. Hz.Ebû Bekir, Hz.Ömer, Hz.Osman, Hz.Ali, Abdurrahman b.Avî, Ebû Ubeyde b.Cerrah, Talha b. Ubeydullah, Zübeyr b.Avvam, Sa'd b.Ebî Vakkas, Saîd b.Zeyd (R.Anhüm)

AŞURE GÜNÜ: Muharrem Ayı'nın 10. günü.. "Aşura" denilmesi bundan. Muhar-

remin 9.10 ve 11'inci günlerinde oruç tutmak sünnettir. Bu günlerde fakir ve kimsesiz kişilerin, çocukların sevindirilmesi, komşuların hatırlarının sorulması, hayır yapılması tavsiye buyurulmuştur. Hz.Âdem'in yasak meyveden yemesi sebebiyle yaptığı tevbenin o gün kabul edildiği, Hz.Nuh'un gemisinin o gün karaya ulaştığı, Hz.Süleyman'a o gün mülk verildiği, Hz.Yunus'un deniz ve balıktan o gün kurtulduğu, Hz.Yakub'un oğlu Hz.Yusuf'a o gün kavuştuğu, Cebrail, İsrâfil, Mikâil, Arş, kürsi, kalem, semâ ve cennetin o gün yaratıldığı kabul edilir.

AVRET: İnsan vücudunun başkası (nâ-mahrem) tarafından görülmesi caiz bulunmayan kısımları. Avret mahalli erkeklerde göbük-dizkapağı arası, kadınlarda el, yüz (bileklere kadar) ve ayaklar (topuklara kadar) dışında kalan yerlerdir. Vücudu gösteren şeffaf giyecekler, setr-i avret sayılmaz. Setr-i avret, namazın şartlarındandır. Avret yerinin dörtte birinin namazda sehven açılması namazı bozar.

Setr-i avretle ilgili bazı hükümler:

1) Karı koca birbirinin mahremidir. Aralarında setr-i avret söz konusu değildir.

BÜYÜKLERİMİZ

Ahmed Yesevi

Yesili Ahmed.. Anadolu'nun Türkleşmesinde, Müslümanlaşmasında, Selçukluların kurulmasında, Osmanlılar'ın önce beylik, sonra imparatorluk ve "devlet ebed-müddet" olmasında; Türk fetih ordularının Peygamber müjdesi "Feth-i Mübin'e ulaşmasında el-sahibi, himmet sahibi, hak sahibi "alperenler" geleneğinin kurucusu, çekirdeği, en büyük Türk mutasavvıfı, şairi, din ulusu..

Bugün Sovyet sınırları içerisinde kalmış Batı Türkistan'ın Karasu Irmağı üzerindeki Sayram kasabasında, 11'inci yüzyılın son yarısında dünyaya geldi.

7 yaşında yetim kaldı ve "Baba Aslan" nam şeyhin tedris halkasına girdi. Şeyhinin vefatından sonra Buhara'ya geçerek ünlü Şeyh Yusuf Hemedani'nin rahle-i tedrisine intisab etti.Burada zahir ve batın ilimlerine bihakken vâkıf oldu. Yusuf Hemedani'den el-aldıktan sonra Buhara yakınlarındaki "Yesi" şehrine yerleşti. Yesevî lâkabını, bir tuba ağacı gibi yeşerdiği, Sir-i Derya havalisine, Taşkent ve çevresine, Seyhun ötesine dair mürebbi, velî, ahlâk ve tasavvuf ehli olarak daldudak saldığı "Yesi" şehriden aldı.

Yetiştirdiği, el-verdiği erenlerini, dervişlerini çevre illere, kasabalılara, kabilelere saldı. İslâmiyete ısındırdı, onlara sağlam Kur'an ahkâmını, İslâm ahlâkını, Ehl-i Sünnet rabitasını sevdirdi, benimsetti.

Ahmed Yesevî'nin din anlayışı, saf, açık, berakur Kur'an ve sünnet kaynağına tam bağlıdır. Kuvvetli medrese tahsili sebebiyle din ilimlerini ve tasavvufu iyice öğrenmiş; şariat ile tarikatı te'lif etmiştir. Kalabalık çevresine bir din

bilgini sıfatıyla şariat ahkâmını; bir mutasavvıf sıfatıyla ise şeriata tam bağlı tarikatının adâp ve erkânını öğretti. Tasavvuf anlayışının temel şeriattir. O, mutasavvıf olmaktan ziyade bir şariat adamıdır. Kur'an ve sünnete sıkı-sıkıya bağlıdır. Saf, duru şariat esaslarına, ona dayalı tasavvuf harcı, sıcaklığı katarak, tutarlı, devamlı bir ekol, gelenek oluşturmuştur. Bu gelenek, "Yesevi-erenler", "alp erenler" geleneğidir.

Oğuzlar'a Anadolu'nun kapılarını açan Sanhocalar, Saçlı Hafızlar, Kayı aşiretini beğlik, sultanlık, en sonunda imparatorluk yapan Şeyh Edebâller, Dursun Fakılar, Fatih'i İstanbul'un fethine azmettiren, Feth-i Mübin'i henüz başını secceden kaldırmadan müjdeleyen Akşemseddin'ler, "Diyar-ı Rum"u ebediyen diyar-ı Türk ve diyar-ı İslâm yapan Mevlânâ, Yunus ve Hacı Bayram Veli'ler, bu geleneğin temsilcileri, sahipleri ve muakkipleridir.

Bu ne büyük salâbet, bu ne ulu himmet ve gayrettir ki, Buhara yakınlarında gözlerini açan bir fani, er olmuş; eren olmuş; derviş ve gazi olmuş; fetih ordularının fikir ve mana plânlayıcısı olarak 9 yüzyıl boyunca gönüller ve ülkeler fetihmiş; dev zaferlere imzasını atmıştır.

Ortaasya'dan Avrupa içlerine kadar uzanan Türk toprakları üzerinde Ahmed Yesevî kadar yaygın şöhreti olan bir başka kişi yoktur. Zira ilk Buharalı dervişten kurtuluşun ve istiklâlin manevî mimarlarına kadar bütün Türk gönül adamları O'nun evlâdı ve vârisleridirler.

Bir faniye ölümsüzlük sıfatı giydirebilse idi, bu Ahmed Yesevî olurdu.

Allah'ın rahmeti O'nun olsun.

2) Anne, baba, kaynana, kayınbaba, büyük-
anne, büyükbaba, evlât, üvey evlât, kardeş
ve yeğenler mahrem kimselerdir. Şehvet
duygusuyla olmamak şartıyla kadın ve
erkeğin bu çeşit yakınlarının, göbek-
dizkapağı arası dışındaki uzuvlarını gör-
meleri, setr-i avret hükümlerine aykırı
değildir. 3) Kadının diğer kadınlara karşı
avret mahalli göbek-dizkapağı arasındır.
4) İktidarsız erkekler ve bülûğ çağına
gelmeyen çocuklar için, hükümlerde bazı
kolaylıklar vardır. Umuma göre, yine de
dikkatli olmalıdır. 5) Tedavi maksadıyla,
ancak gerektiği kadar açılmaya veya
açılan yere bakmaya cevaz vardır.

ÂYET: İnkâr edilmeyecek kadar açık
delil, nişan, alâmet, işaret. Kur'an-ı Ke-
rim'i meydana getiren cümle veya cümle
toplulukları. Kur'an-ı Kerim surelerden,
sureler âyetlerden meydana gelir. (Kur'-
an-ı Kerim 114 sure, 6666 âyettir). Allah'ın
varlığına delâlet eden şey. Bu manada,
kâinat bir âyet (Allah'ın varlığına delil-
dir. Mekki âyet: Hicretten önce nazil
olan âyet. Medeni âyet: Hicretten sonra
nazil olan âyet. Muhken Âyet: Manası
açık, tereddüde düşülmeden anlaşılabilir
âyet. Mütesabih âyet: Başka bir âyetle
veya hadislerle açıklanmadan anlaşılma-
yan, te'vil (yorum)e müsait âyet. Nasih
âyet: Başka bir âyetin hükmünü nesheden
(ortadan kaldıran) âyet. Mensuh âyet:
Başka bir âyetle hükmü kaldırılan âyet.

ÂYETÜ'L-KÜRSİ: Kur'an-ı Kerimin
Bakara Suresi'nin 255'inci âyetine verilen
isim. İçerisinde Cenab-ı Hakkın hüküm-
ranlığını, ilâhî ilim ve kudretini ifade
eden "Kürsî" kelimesi geçtiği için, âyete
bu ad verilmiştir. Namazdan sonra, yat-
madan önce ve fırsat buldukça okunması,
hadislerde tavsiye buyrulmuştur.

AYNE'L-YAKİN: Bilgi'nin kesinliği
ile ilgili bir deyim. Yakîn: Şüphesiz,
sağlam ve kesin olarak bilmek. 3 derecesi
var: 1) İlme'l-Yakîn: İlmî delillerle bilmek.
(Dumanı görünce ateşin varlığına kail
olmak). 2) Ayne'l-Yakîn: Gözle görüp
iyiden iyiye inanmak (Dumanı görülen ve
varlığı ilme'l-yakîn sabit olan ateşin
yanına yaklaşarak gözle görüp, iyiden
iyiye inanmak). 3) Hakka'l Yakîn: Bil-

BÜYÜKLERİMİZ

Ali Kuşçu

Ali Alâeddin b. Muhammed el-Kuşçî... Büyük
Türk astronom ve matematikçisi. Mâvera-
ünnehir'de doğdu. Şark ve garb Türk illerinin
bu tanınmış astronomi bilgininin doğduğu yer
bilinmiyor. Babası, Türkistan ve Maveraünnehir
Emiri ünlü alim ve filozof Uluğ Beğ'in "Bazdar"ı...
"Kuşçu" adı buradan gelir.

İlk öğrenimini Semerkant'ta yaptı. Bursalı
Kadızade Rumi'den ve Uluğ Beğ'den matematik
ve astronomi okudu. Hâmisi ve hocası Uluğ Beğ'in
hükümdar sarayındaki resmîyetten kurtulmak için
Kirman'a geçti. Öğrenimini orada tamamladı.
Kirmanda bulunduğu sırada "Risâletü'l-Hall el-
Eşkal el-Kamer" adlı eserini kaleme aldı.
Semerkant'a döndü ve bu eserini hocası ve hâmisi
Uluğ Beğ'e takdim etti. Uluğ Beğ kendisini, bizzat
kurduğu ünlü rasathanesine "müdürlük" yaptı.

Uluğ Beğ'in hunhar bir suikast sonunda
öldürülmesi üzerine "Hac" bahanesiyle Semer-
kant'tan ayrıldı. Tebriz üzerinden Mekke'ye
giderken, Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın
büyük ikram ve iltifatına mazhar oldu. Bir süre
O'nun nezdinde kaldı. Uzun Hasan tarafından,
Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed'e sulh
elçisi olarak gönderildi. Akkoyunlu elçisi olarak
İstanbul'a gelen Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmed'in
dikkatini çekti. Fatih kendisini İstanbul'da kalmaya
davet etti. O, bu teklifi elçilik vazifesini tamamlama
şartıyla kabul etti.

Büyük bilgin Ali Kuşçu Tebriz'den İstanbul'a
dönerken, Osmanlı sınırında büyük bir merasimle
karşılandı. Kendisine, İstanbul'a ulaşınca kadar,
günde bin akçe harcırah verildi. İstanbul'a girerken,
İstanbul kadısı, ünlü bilgin Mevânâ Hocazade
tarafından istikbal edildi. Şark ve Garb'ın bütün
ulema ve san'atkârlarını İstanbul'da toplamak için
büyük masraflara giren Sultan Fatih, kendisini
Ayasofya müderrisliğine tayin etti.

Büyük allâme Ali Kuşçu'nun ilmi faaliyetlerini
iki kısma ayırmak mümkündür. Birinci kısımda
"Kelâm" ve "Lisaniyat", ikinci kısımda "Riyaziyat"
ve "Hey'et" yer alır.

Risale fî'l-Hayr, astronomi konusundaki en
tanınmış eseridir.

Ali Kuşçu, Türkiye'nin ilk astronomi hocasıdır.
O'nun İstanbul'a gelmesiyle İstanbul'da astronomi
tahsilî canlanmış, kendisinden sonra torunu Mirim
Çelebi gibi ünlü astronomlar yetişmesine sebep
olmuştur.

Kelâm ve lûgat konularında da te'lifleri olan bu
büyük Türk astronom ve matematikçisi 1474
yılında İstanbul'da vefat ettiği zaman bu Osmanlı
başkenti, siyasî başkent olma sınırını aşmış,
dünyanın kültür başkenti haline gelmişti. Ali
Kuşçu'nun bunda rolü büyüktür.

Allah'ın rahmeti O'nunla olsun...

BÜYÜKLERİMİZ**Hazreti Ali (K.V.)**

Hz. Ali Keremellahü Veçeh... Damad-ı Resul... Çocuklardan ilk Müslüman... Künyesi Ebûl-Hasen, Ebûl-Huseyn, Ebu'l-Türab...

Ashab-ı Kiram içerisinde, hiç puta taabbüd etmeyen... "Keremellahü Veçeh" denilmesi bundan. İlahî takdire gösterdiği rıza sebebiyle de "Murtazâ" namını taşır.

Hicretten 23 yıl önce, Fil Vak'ası'ndan 33 yıl sonra Mekke'de doğdu. 10 yaşında Müslüman oldu. Müslüman olduktan sonra, irtihaline kadar Hz. Resûlullah'tan hiç ayrılmadı.

Hz. Peygamber'e vekâleten Medine'de bırakıldığı Tebük seferi dışında bütün gazâlarda bulundu. Gazvelerde gösterdiği eşsiz kahramanlıklar, yüz-yıllarca destanlara konu oldu. Esed (Aslan), Esedullah (Allah'ın Aslanı), Şir-i Yezdan, Şah-ı Merdan tabirleri ile anılması bu sebepten.

3'üncü Halife Osman Zinnürey'nin şehid edilmesi üzerine biatları kabul etti ve Halife seçildi. Fakat Hz. Osman (R.A.)'in hilâfeti sırasında ortaya çıkan fitne O'nun zamanında da söndürülemedi. Cemal Vak'ası, Siffin Savaşı, Hakem Olayı, O'nun zamanında ortaya çıkan ihtilâflar oldu.

Hz. Peygamber'in küçük yaşlardan itibaren yakını ve damadı olması, Hz. Ali'yi, Ashab arasında ortaya çıkan bütün siyasi-içtihadî ihtilâfların içine çekti. Hz. Peygamber'in sağlığında ve irtihalinden sonra Hz. Aişe'ye "Karşı" gösterildi. Hz. Ebu Bekir (R.A.)'e geç biat ettiği söylendi. Hz. Osman (R.A.)'in hilâfeti sırasındaki bazı tasarruflarına karşı çıktığı yazıldı. Halifelîği sırasında Ümeyye Oğulları ve Hariciler'e karşı mücadele bayrağı açtığı tarihlere geçti. Halbuki O, bütün bu kanaat ve iddialardan berfidir. Zira her iddianın, her vakanın köklü, hakki

sebepler ve cevapları vardır. Hz. Peygamber'in sağlığından itibaren, bütün olayların içinde görülmesi, O'nun vazgeçilmez şahsiyeti sebebiyledir. Tok sözlüdür. İlim ve hikmet sahibidir. Kibar-ı Sahâbidir. Hz. Peygamber'in en yakınıdır. Bu sebeple her ayn kanaat ve içtihad O'nu yanına almak istemiş, O'na sığınmış, onda melce' aramıştır. O ise her olayda yapıcı olmuş, nazım rol oynamıştır. Hz. Osman (R.A.)'i ehl-i fitneye karşı bizzat savunmuş, Halife seçildikten sonra devam eden fesat hareketlerinde Haricî'nin kılıcına, Ümme-ye'nin hançerine hep karşı çıkmış, fakat sonunda olan olmuş, o meş'ûm kılıcın, lânetli hançerin hedefi ve kurbanı olmuştur.

O'nun adı etrafında çıkan olaylar, siyasi-içtihadî ihtilâflar hep bize ibrettir. İlahî takdirin, hikmetleri biz kullarca bilinmeyen cilveleridir.

Hz. Ali hem muharip, hem ilim ve hikmet sahibi bir insandır. "Hicret" olayının, takvim başlangıcı kabul edilmesi, O'nun tekifi ile olmuştur. Fetvaları, hikmetli sözleri, fukaha ve hukemâya temel görüş olmuştur. Bu sebeple kendisine belâgat ve fıkıhın kurucusu gözü ile bakılır. Mısır Vâlisi Malik bin Eşter'e yazdığı mektup, siyasi bir âbid, ölmez bir belâgat örneğidir. Şiir ve hitabeleri kitaplar halinde toplanmıştır. Sahabînin en büyüklüğü bile O'ndan fikir almış, ilim öğrenmiştir.

Yakınları O'nu şöyle özetlemişlerdir:

"Öfkesine hâkim, sözünde sâdik, hükmünde âdil."

Şu söz O'nundur:

"Allah nezdinde insanların en hayırlısı, nefsin nazarında insanların en şerlisi, insanlar yanında ise onlardan biri ol!"

Allah O'ndan razı olsun.

müşahede inanmak (Yani gözle görülen ateşin yakıcılığına ve diğer özelliklerine duyu organlarıyla bilmüşahede şahit olmak).

AZAB: Günahlara karşı çekilecek ceza. Günahkârlar hakkında Allah'ın dünya ve ahirette verdiği eza, ızdırıp. 1) Dünyaevî azab: Fiillerden dolayı insanların dünyada uğradıkları sıkıntı ve azab. Mü'minler için bu, ahiretteki azabı azaltır. İnanmayanlar için ise azaltmaz. 2) Uhrevî azab: Kıyametten sonraki azab. Kıyamet, kabir hayatı ile başlar. Esas azab, dünyadaki azab değil,

ahiretteki azabdır. Mahşer günü amel defterleri açılacak, günah ve sevaplar tartılacak (bunun nasıl olacağını ancak Cenab-ı Hak bilir), sevabı galip olanlar Cennet'e gidecek, günahı galib olanlar ise Cehenneme atılacaklardır. Mü'minlerden Cehenneme gidenler, günahlarını çektikten sonra Cennete gönderilecekler; imanı bulunmayanlar ise Cehennemde ebedî olarak kalacaklardır.

AZİL, AZL: İşine son verme, azletme. Cinsî münasebet esnasında erkeğin menisini dışarı akıtması. Çocuk sahibi olmak

istemeyenler için Hz.Peygamber buna izin vermiştir.

AZRAİL: 4 büyük melekten biri. Ruhları

kabzetmekle görevli. Bu sebeple kendisine Kur'an-ı Kerim'de "Melekü'l-Mevt (Ölüm meleği)" (Kur'an-ı Kerim: Es-Secde: 11) denilmiştir.

BÜYÜKLERİMİZ

Akşemseddin

Seyh Mehmed Şemseddin B.Hamze... Büyük Türk muhtasavvif, hekim ve bilgini. İstanbul'un fethinde pay sahibi. 1389'da Osmaniçik'te doğdu. Babası Şehabeddin Sühreverdi soyundan.

İlk öğrenimini Amasya'da tamamladı. Zeynü'd-Din Hafî'den ders almak ve O'na intisab etmek üzere Halep'e gitti. Nasibinin Hacı Bayram Veli'de bulunduğu kendisine malum olunca Halep'ten Ankara'ya döndü ve O'nun müridi oldu. Beypazarı ve İskilip'te kısa sürelerle ikamet ettikten sonra Göynük'e yerleşti. Orada tasavvuf dersleri vermeye başladı.

Osmanlı Sultanı İkinci Murad, intisablı bulunduğu Hacı Bayram Veli'den yeni doğan Şehzade Mehmed'e bir mürebbî-hoca tavsiye etmesini diledi. Hacı Bayram Veli, Şehzade Mehmed'e mürebbî olarak Akşemseddin'i tavsiye etti. Akşemseddin böylece, ileride İstanbul Fatih'i diye anılacak olan Şehzade Mehmed'in mürebbisi, lâlası, hocası, yetiştiren, yönlendiren oldu.

Anadolu'nun kapısının Müslüman Türkler'e açılmasında, Kayı Boyu'nun Osmanlı Beyliği, peşinden Osmanlı Devleti olmasında yetki alan erenler zinciri, Akşemseddin halkası ile toprağa yeni bir tohum atıyordu.

Bu tohum da öncekilerde olduğu gibi çimlenip-yeşerdi mi? Çimlenen tohum nasıl bir "Tûba Ağacı" oldu ki, 3 kıt'ada yüzyıllarca boy atıp gelişti. Herkesçe malum.

Dünyada her büyük olay, tek kişinin değil, organize çalışmalarının ve maddî-manevî plânlayıcılarının eseri... Peygamber müjdesi "Feth-i Mübin" Peygamber aşabı ululara bile nasip olmadı da, Sultan Murad Oğlu Sultan Mehmed'e nasip oldu...

Sultan Mehmed'in en büyük talihi, hocası Akşemseddin'dir. Bunu tarihler böyle yazar. Karagün dostu imiş Fatih'e Akşemseddin/Ki yüzünden lemean etti ânin Feth-i Mübin" beyti bunu ifade eder.

Akşemseddin, bir mürebbî olarak, hırçın, kabına sığmaz Şehzade Mehmed'e hep İstanbul'u gösterdi. O'nu İstanbul fethine yönlendirdi, hazırladı, inandırdı. Genç Şehzadenin iyi yetişmesi, fikrî potansiyeli, ideolojisi üzerinde bir mimar hasasiyeti ile durdu.

O'nun tarikata intisab talebini reddetti. Adını Peygamber'inden alan genç Mehmed'i bir zahid olarak değil, bir devlet reisi, bir sultan, bir padişah olarak yetiştirdi.

Feth sırasında eserinden bir an olsun ayrılmadı. 53 gün süren çetin muhasara günlerinin müşkülleri içerisinde O'nu hep teşci etti.

Tarihler genç sultanın müstahkem Bizans surları önünde bir iki defa ye'se düşer hâle geldiğini yazarlar. İşte bu çözümlenirken Ak-Hoca Bizans'ı fetheden askerinin ve onun kumandanının yanbaşı fethin müjdesini "Asr-ı Saadet"te okurcasına çevresine ümit dağıttı.

Feth müyesser olduğunda

Akşemseddin fethin uzaması karşısında Allah'a tazarru' için kapandığı secdede biteviye dua ediyor, gözyaşı döküyordu. O, başını secdeden kaldırmadan müstahkem Bizans surları çökmüş, leventler, erenler, erler surlardan içeriye doluşmaya başlamıştı.

İşte 20 yaşındaki genç Sultan, "Fatih" ünvanını ve Hazret-i Peygamber'in "-Ne güzel kumandan!" medhîni Ak-Hoca'nın kapandığı bu secde ânında aldı.

Peygamber müjdeli fethin fatihi, fethettiği İstanbul'a, yanbaşı fethin asıl kumandanı dediği Akşemseddin ile girdi. Kendisine takdim edilen ihtiram ve buketleri, işaretlerle Akşemseddin'e iade etti.

İşte Akşemseddin bu Akşemseddin'dir.

Fethin manevî mimarı Ak-Hoca, ihatalı bir mutasavvıf olduğu kadar, tıp sahasında da derin bilgiye sahip. Tıp'ba dair iki kitabı "Mâddet-ül Hayat" ve "Kitabü'l-Tıp" Türkçe olarak yazılmış ve zamanımıza kadar gelmiştir. Ayrıca "Hall-i Müşkilât", "Risaletü'n-Nuriye", "Makamat-ı Evliya" adlı Arapça kitapları vardır.

Ak-Şeyh, mürebbî-lâla olarak yetiştirdiği Şehzade Mehmed'i "Fatih Sultan" yaptıktan sonra, artık vazifesinin tamam olduğunu söyleyerek, Fatih'in ısrarlı karşı koymalarına rağmen Göynük'e döndü. Fetihten 6 yıl sonra 1459 yılında Göynük'te ebediyet âlemine göçtü.

Allah'ın rahmeti, adı-gönlü-hizmeti himmeti Ak-Şeyh Mehmed Şemseddin ile olsun.

BÜYÜKLERİMİZ

El Birünî

Ebür-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Birünî el-Harizmi.. Büyük İslâm bilgini 973 yılında, bugün Sovyet sınırları içerisinde kalmış bulunan Harezm'de doğdu.

Yaşadığı çağın en büyük bilginlerinden.

Babasını çok küçükken kaybetti. Annesi, dağdan odun toplayıp satarak geçinen fakir bir kadındı. Rey'de Cürcan'da, Gürgeç'te bulundu. 28 yaşında, büyük eseri "Asarü'l-Bakiye"yi yazdı. Eserde, bütün eski milletlerin kronolojik bilgilerine ve astronomik malûmata yer verdi.

1017 yılında Harezm'i fetheden Gazneli Mahmud, Birünî'ye büyük ilgi gösterdi ve kendisini refakatine alarak Gazne'ye götürdü. Birünî'nin Gazne'deki hayatı, kendisine ilim sahasında yeni ufuklar açtı. Kısa zamanda fizik, matematik, astronomi, metroloji (ölçü ilmi), tıp, eczacılık, felsefe coğrafya, jeoloji, mühendislik, tarih ve kronoloji konularında ihtisas kazandı, eserler verdi.

Riyaziyat, fizik ve astronomi sahalalarında çok sayıda buluşları vardır. İzafi sıklıkların (özgül ağırlık) tayinine, dünyanın küre ve arzına, güneş ve ayın hareketlerine, üstüraâp imaline, akşam karanlığı ve küsuf esnasında meydana gelen astronomik olaylara, sıcak ve soğuk su arasındaki ağırlık farklarının tesbitine, deniz suyundan tuz istihsaline, nebatatta cari bazı tabii kanunlara ait olanları, bunlardan bazılarıdır.

Riyaziyat, hey'et ve coğrafyaya ait incelemelerini "Kitabü'l-Tefhim" ve "Kanun el-Mesûdi"sinde, Harezm, Hindistan ve Afganistan'da yaptığı rasatlar ile jeoloji ve jeodeziye ait meseleleri "Tahdid-ı Nihayat el-Amakin"inde, tıp ve eczacılığa dair bilgileri "Kitab el-Şeydana"ında toplamıştır. Çeşitli konularda 113 eser yazmıştır.

Çeşitli ilâç ve nebatın isimlerini Arabça, Farsça, Yunanca, Suryanice, Hindçe, Sanskritçe, Türkçe ve Herizmce olarak topladığı "Kitab-el Şeydana" bir lisan hazinesidir.

Büyük bir cihan coğrafyası yapmak üzere faaliyete geçmiş, 10 arşın çapında büyük ve yarımküre vücuda getirilerek, coğrafi yerlerin küre ve arzını, kendi incelemeleriyle bunun üzerine kaydetmiştir. "Tefhim" adlı eserinden alınma bir harita, bugün elde bulunmamaktadır.

Birünî, coğrafyacı ve müverrih olduğu kadar, uzman bir mühendistir. Nişabur'da, kâriz ve lağımlar inşa etmiş, kanal, nehir ve kuyulardan yükseklerle "Dolap" vasıtasıyla su çıkarma usûlünü ilk defa o bulmuştur.

Birünî, tenkit fikri, fikir cesareti ve fikir namusu ile de temayüz etmiştir.

Kurân-ı Kerim yanında başka dinlerin kitaplarını da okumuş, bâtil dinlerin bilgileriyle görüşmüştü; Yunan filozoflarını, Zürcüştük, Şamanizm ve Maniheizm'i incelemiş ancak bu genişlik onun samimi bir Müslüman olmasını engellemediği gibi, onlara düşman da olmamıştır. "İnsanların fikir ve içtihatları çeşit çeşittir. Cihanın mamuriyeti, bu içtihatların çeşitliliğiyledir" demıştır.

Birünî Türkler'in İslâmiyet'e girmelerini, insanlık ve ilim için bir kazanç olarak görmüş, alkışlamıştır.

O, Kur'an ve sünnete bağlı, ibadetlerine son derece düşkün, Hz. Peygamber'e hayran, samimi bir Müslümandır. İslâmiyet'in "temizlik" konusundaki prensiplerini her fırsatta medhetmiş, içki ve kumar, Allah'ın kâfir insan ömrü hakkındaki emirlerini idrakten âciz insanların işi saymış; bir coğrafyacı ve astronom olarak kendisine yaptıkları "Kible tayini" işinden büyük manevî zevk duyduğunu belirtmiş, bazı âyetleri gerçek bir "Takiü'd-Din el-Hilâli". "Bu tefsiri ancak İslâm'ın büyük bir imanı yapabilir" demıştır.

Yaşadığı devirde yalnız İslâm âleminin değil bütün dünyanın en büyük bilginlerinden olan Birünî, 1051 yılında, büyük eserler verdiği Gazne'de vefat etmiştir. Allah'ın rahmeti onunla olsun...

B

BÂLİĞ: Bülûğa ermiş erkek. Bâliğa: Bülûğa ermiş kız. Bülûğ: Erkek ve kadının erginlik çağına ulaşması. Erkek çocuk en az 12, kız çocuk en az 9 yaşında bülûğa erebilir. 15 yaşını dolduran erkek ve kız çocuklar önceden bülûğa ermemiş bile olsalar, hükmen bâliğ sayılırlar. Bülûğ anı, dinî mükellefiyetlerin başladığı andır. (Mükellefiyet için bak. Mükellef)

BA'SÜ BA'DE'L-MEVT: Öldükten sonra dirilmek. Öldükten sonra dirilmeye inanmak İslâmın iman esaslarından. Kur'an-ı Kerim'de, öldükten sonra dirilmenin hak olduğuna dair çeşitli âyetler vardır. (Bak. Kur'an-ı Kerim, Er-Rûm: 19-24-27-40-50, Yâsin: 33-78, El-Enbiya: 91, Al-i İmran: 59, El-Hadid-17)

BÂTİL: Boş ve manasız olan. Gerçeğe uymayan. Doğru ve haklı bulunmayan. Haktan gayrı olan. Hükümsüz olan. Rükünlerini veya şartlarını tamamen veya kısmen taşımayan ibadet veya muamele (Niyetsiz kılınan namaz, temyiz kudreti bulunmayan kimsenin yaptığı satış vb.).

BAYRAM: Neş'e, sevinç günü. Dinî veya millî bakımdan hususî değeri olan ve milletçe kutlanan gün veya günlerdir. Arapça: İyd. İslâmiyette yılda iki dinî bayram var: 1) Ramazan bayramı. Buna "Fitr Bayramı" da denilir. 3 gündür. 2) Kurban Bayramı. Buna "İyd-i Adha", "İyd-i Ekber" (Büyük bayram) da denir.

4 gündür. Ramazan ve Kurban Bayramı günleri hayırlı, bereketli, feyizli, mübarek günlerdir. Bu günlerde yapılması "Vâcip" ve "Mendup" olan ibadetler, ameller, tavsiyeler vardır. Cuma namazı kendisine farz olanlar için (Bak: Cuma) bayram namazı kılmak, farz namazlardan sonra ve bayram namazında tekbir (Kurban Bayramı'nda teşrik tekbiri - Bak. Tekbir) getirmek, Kurban Bayramı'nda, mükellef olanlar için (Bak. Kurban) Kurban kesmek, Ramazan Bayramı'nda gücü yetenler (Bak. Fitr) için fitr sadakası vermek vâciptir (Vâcip için bak. İlgili madde). Cuma günü erken kalkmak, gusl etmek, misvak veya fırça ile dişleri temizlemek, güzel kokular sürünmek, sevinçli ve güler yüzlü görünmek, sabah namazını cemaatle kılmak, bayram namazını kalabalığı çok olan bir camide eda etmek, rastladığı kişilere selâm vermek ve dua etmek, sadaka vererek muhtaçları ve çocukları sevindirmek, bayram gecelerini ibadetle geçirmek ise menduptur. (Mendup için bak. İlgili madde).

Kurban Bayramı'nın 1'inci gününe "Yevm-i nahr (kurban kesme günü)" diğer üç gününe ise "Yevm-i teşrik (teşrik tekbirlerinin alınacağı günler)" denilir. Teşrik tekbirlerine Arefe günü sabah namazından itibaren başlanır, Kurban Bayramı'nın dördüncü günü ikinci namazına kadar devam edilir.

Bayram Namazı: Bayram sabahı, muayyen saatte kılınan vâcip namaz. Cuma namazı kendilerine farz olanlar bu namazı eda ile mükellef. Hicretin ilk yılında vâcip kıldırı. Ramazan Bayramı namazı Şevval ayının ilk günü (meşrû bir mani çıkarsa

ikinci günü); Kurban Bayramı namazı ise Zilhicce'nin 10'uncu günü (meşrû bir engel çıkarsa 11 veya 12'inci günü) kılınır. Bu günlerden sonra kılınmazlar.

(Bayram namazının kılınışı için bak. Namaz).

BEDEL: Vekâlet vermek suretiyle haccı eda etmek. (Bak. Hac)

BEDİR GAZVELERİ:—

1'inci Bedir Gazvesi: Hicretin 2' nci yılı Rebülevvel Ayı'nda Mekkeli müşriklerden bir çete, Medine'nin otlaklarına kadar sokuldu, Medinelilerin hayvanlarına el koydu. Bunu haber alan Hz.Peygamber, Hz.Ali kumandasında bir seriyyeyi (Bak. Seriyye), üzerlerine gönderdi. Mekkeli çete yakalanmadan uzaklaştı.

2'nci Bedir Gazvesi: (Büyük Bedir) Hicretin ikinci yılının Ramazan ayında vuku buldu. Ebû Süfyan başkanlığında Suriye'den dönmekte olan Mekkeli bir ticaret kervanına Müslümanlarca el konulmak istendi. Ebû Süfyan bunu haber alarak yolunu değiştirdi ve kurtuldu. Bir yandan da Mekke'den yardım istedi. Mekkeliler yaklaşık 1000 kişilik bir kuvvetle kervanı kurtarmaya koşular. Kervanın kurtulduğunu öğrendikten sonra ise geri dönmeyerek Medine üzerine yürüdüler. Hz.Peygamber, müşrik ordusunu Medine yakınlarındaki Bedir mevkinde karşıladı. Önceden, Bedir'deki su kuyularını tuttu. Savaş için uygun yerleri seçti. Hz.Peygamber, Cenab-ı Hak'tan müslümanları ümit ve cesaretlendiren müjdeler aldı. Bunları müslümanlara tebliğ etti. Hz.Hamza'nın savaş taktikleri Mekkelileri zor durumda bıraktı. Büyük bir yenilgiye uğradılar. Yetmiş ölü, bir o kadar da esir bırakarak, ölülerini bile gömmeden Mekke'ye geri kaçtılar. Müslümanların şehit sayısı sadece on dört idi. Mekke müşriklerinin en azı Ebû Cehil, burada öldürüldü. Hz.Peygamber, on dört şehidi göz yaşları içerisinde defnettii. Aralarında Ebû Cehil'in de bulunduğu müşrik ölülerinin de gömülmesini emretti.

Bedir Gazvesi, Hz.Peygamberin ilk mühim gazvesidir. Bu gazve ile Müslümanlar moral kazandılar. Genç İslâm devleti güçlendi.

BEKA: Allah'ın zâtî (selbî) sıfatlarından (Bak. Allah).

BENÛ KAYNUKA GAZVESİ:

Benû Kaynuka kabilesi Hz. Peygamber Medine'ye hicret buyurduğunda, Medine'de yaşayan ve kuyumculukla geçinen bir Yahudi kabilesi idi.

Hiz.Peygamber, Hicret'in daha ilk yılında yerli halkla bir vatandaşlık anlaşması yaptı. Fakat Benû Kaynuka kabilesi içten içe müslümanlara dış bilediler. Hatta bir Yahudi, kuyumcu dükkânında müslüman bir kadına saldırdı. Hz.Peygamber Hicretin 3'üncü yılında cereyan eden bu olay üzerine Benû Kaynukalıların mahallesini kuşattı. 15 günlük kuşatmadan sonra, silâh ve mallarını bırakarak çıkıp gitmelerine izin verildi.

BENÛ KURAYZA GAZVESİ:

Benû Kurayza, Medine'de yaşayan 3 Yahudi kabilesinden biri idi. Hz.Peygamber Hicret'in ilk yılında bu 3 kabile ile de vatandaşlık ve dostluk anlaşması yapmıştı. Fakat Benû Kurayzahılar Hendek Gazvesinde, müşriklerle işbirliği yaptılar, müslümanları zor durumlara soktular. Hicret'in 5'inci yılında Hendek Gazvesi'nden sonra Benû Kurayza mahallesi üzerine yüründü. Bir kaç günlük kuşatmadan sonra teslim oldular. Kendilerine istekleri üzerine tesbit edilen hakemin kararı ile Tevrat hükümleri uygulandı. Bu hükme göre erkekleri idam edildi, mallarına ve topraklarına el konuldu.

BENÛ MUSTALİK GAZVESİ:

Medine'nin güneyinde yaşayan Benû Mustalik kabilesi, müslümanlara devamlı müşkilat çıkarıyordu. Nitekim Hendek Gazvesi'nden önce, müşriklerle iş birliği yapmaya karar verdiler. Hatta Medine üzerine saldırı hazırlıklarına başladılar. Hz.Peygamber bunu duyunca aynı yıl Benû Mustalik kabilesi üzerine sefer yaptı. 210 kadarı öldürüldükten sonra, geri kalan 600 kişi esir alındı. Kabile başkanının kızı Cüveyriye Hz.Peygamber'in himayesine girmek istedi. Hz.Peygamber onu izdivacına aldı. Bunun üzerine sahipleri, esirleri serbest bıraktılar. Kabile bundan sonra müslüman olarak kaldı.

BENÛ NADİR GAZVESİ:

Medîne'de yaşayan 3 Yahudi kabilesinden biri. Hicretin 1'inci yılında Hz.Peygamber bunlarla da vatandaşlık ve saldırmazlık anlaşması yaptı. Fakat Uhud Gazvesi'nden sonra anlaşmayı bozdular. Hatta daha da ileri giderek Hz.Peygambere suikast teşebbüsünde bulundular. Bunun üzerine Hicretin 4'üncü yılı Rebiülevvel ayında kuşatıldılar. 5 gün sonra teslim oldular. Müslüman olanlar Medîne'de kaldılar. Diğerlerinin Medîne'den gitmelerine izin verildi.

BERAT GECESİ: Beraat: Faziletleriyle başkalarından sıyrılmak, üstünlük, Haşmet, metanet, ilim, şecaat, hüsn ve cemalde tam olmak.

Berat Gecesi: Şaban Ayı'nın on beşinci gününe rastlayan gece. Bu gecede mü'minlerin günahlarından mağfiret olunacakları (beraat edecekleri) ümit edilir. Bu gece, yaratılmışların bir yıl içerisindeki yaşayışlarında başlarına gelecekle rin (rızık, ecel vb.) Cenab-ı Hak tarafından ilgili meleklerle yazdırıldığı nakledilir. Bu sebeple mü'minlerin Berat gecesini bir muhasebe günü olarak değerlendirmeleri, tevbe, ibadet ve zikirle meşgul olmaları tavsiye buyrulur. Bir hadis-i şerifte "Şaban'ın yarısı olduğunda, gecesini ibadetle, gündüzünü oruçla geçirin. Zira bu gecede kazanılacak feyiz ve bereketin sonu yoktur (Hadis: İbn Mace)" buyurulmuştur.

BERZAH: İki şey arasındaki aralık, mesafe. Ruhların kıyamete kadar bekleyecekleri, dünya ve ahiret arasında bulunan yer. Ölümle kıyamet arasındaki süre. Kabir.

BESMELE: Bismillâhi'r-rahmani'r-rahîm (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) veya kısaca Bismillâh (Allah'ın adıyla) cümlesine verilen isim. Bismillâhi'r-rahmani'r-rahîm: Kur'an-ı Kerim'de bir âyet. Tevbe suresi hariç, bütün surelerin başında yer alır. Müslümanlar bir işe başlarken besmele ile başlarlar. Zira bir hadis-i şerifte "Allah'ın adı anılmadan başlanılan her önemli işin sonu kötü ve kısır olur" (İbn. Hanbel) buyurulmuştur.

Kesilirken Allah'ın adı anılmayan hayvanın etinden yemek haramdır. Abdest alırken besmele çekmek sünnettir. Besmelede Cenab-ı Hakkın üç ismi birden geçmektedir: Allah, Rahman, Rahim. (Bunların manaları için bak. Allah) Bu sebeple Besmele'nin önemi üzerinde çok durulmuştur.

BEZM-İ ELEST: Cenab-ı Hakkın ezelde, insanların ruhlarını yarattığında onlara "أَلَمْ نَكْفِمْكُمْ؟" "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sorduğu; onlardan da "بلى" "Evet Rabbimizsin" cevabını aldığı (El-A'raf: 172) meclis. Elest toplantısı. Bezm-i ezel.

BİD'AT: Sonradan ihdas edilen âdetler. Dinin aslında olmayıp sonradan çıkarılan âdetler. Kitap, Sünnet gibi şer'i delillere istinat etmeyen, dine aykırı olarak çıkarılan şey. Bir Hadis-i Şerifte "Sözüm en hayırlısı Allah'ın kitabıdır. Yolun en hayırlısı Muhammed'in yoludur. İşlerin en kötüsü, sonradan çıkarılanlardır. Kitap ve Sünnete aykırı olarak sonradan çıkarılan her bid'at sapıklıktır" (Hadis: Müslim, Ebû Davud). Amelî Bid'at: Amel ve ibadete ait uydurulan bid'atlar.

Bid'at, dinî işler açısından yeni uydurulan şeylerdir. İlmî ve teknik alanda yapılan yeniliklerde bid'at söz konusu olmaz.

Zamanın ve şartların değişmesi, yeni ihtiyaçların ortaya çıkması; Bid'at-ı meşru kılmaz. Zira "İcma", "Kıyas" gibi müesseselerle, yeni ihtiyaçlara meşru cevaplar bulunması imkânı İslam Hukukunun kendi dinamizminde mevcuttur.

BİNAY-I İSLÂM: Bak. İslâm.

BİR-İ MAÛNE OLAYI: Hz.Peygamber Kilâb kabilesi'nin daveti üzerine İslâmiyeti anlatmaları ve hükümlerini öğretmeleri için 70 kadar bilgin Sahabîyi Hicretin 4'üncü yılında Necid taraflarına göndermişti. Bu 70 bilgin sahabî, Mekke ve Medîne arasındaki Maûne kuyusu başında, Süleymler tarafından şehid edildi. İçlerinden sadece Amr b.Ümeyye kurtulabildi. Bu da yaşadığı olayın dehşetini üzerinden atamadığından Benû Amir Kabilesi'nden yolda karşılaştığı iki zararsız insanı öldürdü. Halbuki Benû Amir kabilesi Hz.Peygamberle saldırmazlık ve iyi komşuluk anlaşması yapmışlardı.

Hız.Peygamber her iki olaya da çok üzüldü. Benû Amirlilerin diyetini ödedi. Bir-i Maûne şehidlerinin acısını aylarca üzerinden atamadı.

BİSMİLLÂHİR-RAHMANİR-RAHİM:

Bak. Besmele.

BOŞANMA: (Bak. Talâk)

BOY ABDESTİ (Bak. Gusül)

BUHARİ (İMAM): Ebû Abdullâh Muhammed, b.İsmail, b.İbrahim, b.Muğire, El-Buhari, El-Cu'fi, büyük Türk hadis bilgini, muhaddis.. "Buharî" diye şöhret buldu.

Hicri 194'te Buhara'da doğdu. On yaşında hadis tahsiline başladı. On altı yaşında Kur'an-ı Kerim'i ve Abdullâh İbn-i Mübarek ile Vekî'nin hadis kitaplarını ezberledi. 18 yaşında Sahabe ve Tâbiûnun kaza ve kavillerini tasnif etti. Hadis toplayanların biyografilerini ihtiva eden Tarih-i Kebîr'ini, mehtaplı gecelerde, Hz.Peygamber'in kabri başında yazdı.

Hadis ezberleme merakı sebebi ile hâfız hadisçilerin peşlerine düştü. Belh, Merv, Nişabur, Rey, Bağdat, Basra, Küfe, Mekke, Medîne, Mısır, Şam, Kayseriyye, Hims ve Askalan'ı dolaştı. İslâm dünyasının ilim merkezlerinde binden çok bilginden hadis ve ilim aldı.

Büyük fıkıh ve hadis bilgini Ahmet İbn-i Hanbel ile görüşmek üzere sekiz defa

Bağdat'a gitti. Her defasında o büyük bilginden ilim ve irfan aldı.

İmam Buharî, bu tecrübe birikimi ile hadis tasnifinde o güne kadar bilinmeyen bir atılım yaptı. Kendisinden önceki hadisçiler, hadisleri "Sahih", "Gayr-ı Sahih" diye ayırmazlar, hadis'in râvisi hakkındaki araştırmayı, güvenilirliğini ve değerlendirilmesini rivayet edenlere bırakırlardı.

Buharî, hadislerin senetlerini (rivayet edenleri), Hz.Peygamber'e ulaşıncaya kadar, kendine mahsus metodlarla derecelendirdi. Hadis'in sahih olması için, râvi'nin sîka (güvenilir) olma şartını aradı. Râvi'nin Müslüman, doğru sözlü, âdil, sağlam akıl ve hafıza sahibi olmasına önem verdi. Bu titizlikle 600.000 (altı yüz bin) hadisi taradı. 200.000 (iki yüz bin) hadisi ezberledi. Senetleri ile birlikte 70.000 (yetmiş bin) hadisi hafızasına aldı. Bu metodla çalışarak mükerrerleri ile 7.000'i (yedi bin) aşan ve içerisinde tereddütsüz 4.000 (dört bin) sahih hadis bulunan "El Camiu's-Sahih" adlı eserini meydana getirdi.

Bu eseri için 16 yıl aralıksız çalıştı. Senedinden emin bulunduğu her hadisi abdest alıp iki rekât namaz kıldıktan sonra yazdı.

İmam Buharî'nin bu gün elimizde 18 kitabı mevcuttur.

Onun Sahih'i, İslâm Dini'nin Kur'an-ı Kerim'den sonra ikinci kaynağı olarak kabul edilir.

İmam Buharî, sahih hadisleri toplayarak, onları fıkıh babları'na göre tasnif eden ilk hadisçidir. İslâm akaidine zıt çeşitli fırkaların ortaya çıktığı, bid'atların planlı bir şekilde yayıldığı, İslâm inançlarını bozmak maksadıyla sahte hadisler uydurulduğu bir dönemde, sahih hadisleri, sahih olmayanlardan ayırdı; hadis araştırma metodolojisini kurdu ve güvenilir hadis kaynağını ortaya çıkardı. Fıkaha ve müfessirler, bu kaynaktan yüz yıllardır istifade etmektedirler.

Ebu'l-Tayyip onun için şöyle demiştir. "Gök kubbenin altında, Resûlullah'ın Hadis'ini Buharî'den daha iyi bilen, daha fazla ezberleyen kimse yoktur!

Büyük muhaddis, bilgin İmam Buharî, Hz.Peygamber'den kalan sağlam hadis kaynağını en berrak şekliyle tasnif edip

bize bıraktıktan sonra, Hicri 256'da Ramazan Bayramı'nın birinci günü vefat etmiştir.

Allah'ın rahmeti onunla olsun.

BUHARÎ: İmam Buharînin "El Camius-Sahih" adlı eseri. Hadisler fıkıh bablarına göre toplanmıştır. Kur'an-ı

Kerim'den sonra, İslâmiyet'in ikinci kaynağı olarak kabul edilir. Mükerrerleriyle birlikte içerisinde 7.000 (yedi bin) hadis toplanmıştır. İmam Müslim'in Sahihi (Bak. İmam Müslim) ile birlikte "Sahihayn" adını alır.

BÜLÛĞ: Bak. Bâliğ.

C

CAİZ: Cevaz verilen. Yapılması mahzurlu olmayan. İşlenmesi suç teşkil etmeyen. İzin verilen. Müsaadeli, ruhsatlı. Olur, olabilir, mümkün, kabil. Yapılması sahih ve mubah olan. Yapılmasını şeriatın yasaklamadığı şey. "Sahih", "Mubah" kelimeleri de "Caiz" yerine kullanılır. Geniş manada kullanıldığında "Vâcip", "Mendup", "Mekruh"u da içine alır. (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler)

CAMİ: Arapça "Cem"'den. Cem' eden, toplayan. İntiva eden, kaplayan, şamil. Müslümanların namaz ve ibadet maksadıyla toplandıkları yer. Madeb, mescid. İslâmiyet, toplum şuurunu meydana getirmek ve korumak, müslümanların birbirlerini tanımaları ve yardımlaşmalarını sağlamak gibi sebeplerle camiye, cemaata, cemaatle namaz kılmaya (Bak. Namaz-Cemaatle namaz) büyük önem vermiştir. Camilerin sade olması, hadis-i şeriflerde tavsiye buyurulmuştur. Camiler, Asr-ı Saadet'te 4 duvar ve çatıdan ibaretken, zamanla mihrap, minber, vaaz kürsüsü, minare (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler) ilâvesiyle zenginleştirilmişlerdir. İslâmiyette camiye verilen önem, her İslâm milletinin, kendi mimarî zevkine göre muhteşem mimarî anıt-camiler meydana getirmiş bulunmalarından da bellidir. Cami sadece ibadet edilen yerler değil, aynı zamanda her türlü cemiyet meselelerinin konuşulduğu, işişare edildiği toplanma mahalleridir.

CEBRİYE: Cebr görüşünü benimseyen mezhep mensupları. Kadercilik, fata-

lizm. Bu mezhep mensupları, insandaki "Cüz'î irade"yi kabul etmezler. Bunun sonucu olarak bu görüşte olanlara göre ferdi mesuliyet de yoktur. İnsanın yaptığı bütün fiiller, Allah tarafından yaratılmıştır. İyi, kötü, hayır, şer Allah'tan gelmektedir. Cennet ve cehennem geçicidir. Allah'ın kelâmı hâdis (sonradan olma)tir. Cebr görüşünü ilk defa Câd b. Dirhem ortaya atmış, talebesi olan Cehm b. Safvan yaymıştır.

CEBRAİL: Dört büyük melekten biri. Vahiy meleği. Cibrîl, Rûh'ül-Kudüs, Rûh'ül-Emin, Rûh, Emin diye de anılır. Peygamberlere Allah'tan aldığı emir ve vahyi tebliğ ile görevli (Vahy için bak. İlgili madde). Emin sıfatı alması bundan. Çeşitli şekillere girebilir. Peygamberimiz Mirac'dan dönerken (Mirac için bak. ilgili madde). Sidretü'l-Münteha'da asli şekli ile O'na görünmüştür. İlk vahy sırasında da peygamberimize asli hüviyetiyle görüldüğü kabul edilir.

CEHENNEM: Allah'a inanmayanların, O'na ibadet ve taat etmeyenlerin, günahkârların öldükten sonra gidecekleri azab ve ceza âlemi. Burada Allah'a inanmayanların ebedî olarak azab göcekleri, günahkâr müminlerin ise, cezalarını tamamlayınca kadar kalacakları, Kur'an ve hadislerde belirtilmiştir. Cehennem 7 tabaka (bölüm)dan meydana gelir: Saîr, Bakar, Cahîm Hutame, Lâza, Hâviye, Derk-i Esfel. Cehennem inancının, suçluların cezasız kalmayacağı

şeklinde dünyevî ve ahlâkî bir sonucu da vardır.

CELÂL: Arapça isim. Büyüklük, yücelik, ululuk. Allah'ın azamet ve yüceliğini ifade eder. Allah'ın Kahhar, Cebbâr, Mütekebbir gibi ululuk ifade eden isimlerine "Celâl" sıfatları denir. Rab, Kadir, Rahman gibi isimleri ise hem "Celâl", hem "Cemâl" sıfatlarıdır. Cenab-ı Hakkın zâtına "Celâl", sıfat ve isimlerine "Cemâl" de denir.

CEMAATLE NAMAZ: Bak. Namaz.

CEMÂL: Allah'ın rahmetle tecellisi. Allah'ın lütfu, rızası, esmâü'l-hüsnasına denir. (Bak. Celâl).

CENABET: (Bak. Cünüblük)

CENAZE: Ölü. Defnedilmemiş insan ölüsü. Vefat eden bir insan için yapılması icap eden dinî görevler vardır. Cenaze bir müslümanın cenazesi ise, usulüne göre yıkanır, kefenlenir, bir kabir (mezar) açılarak, belli usulle defnedilir (Kabir için bak. İlgili madde), cenaze namazı kılınır. Ölü mükellef ise (Bak. Mükellef), telkîn verilir. Cenaze bir müslümanın cenazesi değilse, yine de ortada bırakılmaz, usulüne göre defnedecek sahip çıkarı yoksa itina ile namazsız, telkînsiz defnedilir.

Cenazenin Yıkanması: Ilık su hazırlanır. Kolaylık için mümkünse tahtadan veya başka bir şeyden yüksekçe bir mastapa (teneşir) yapılır. Cenaze bu teneşir üzerine, ayakları kibleye gelecek şekilde sırtüstü yatırılır. Göbek ve diz kapağı arası bir örtü ile örtülür. Elbiseleri çıkarılır. Kadın cenazeyi ancak kadın, erkek cenazeyi ise ancak erkek yıkayabilir. Erkeği, karısı da yıkayabilir. Erkek, karısını Hanefî mezhebine göre yıkamaz. Yıkayıcı (gâsıl), gâsıl için niyet eder ve gasla Besmele ile başlar. Yıkama

esnasında imkân buldukça (*مِنْ مَاءٍ تَامٍ*) "Ey Rahmân olan Allahım! Ölü için mağfiretini dilerim" diye dua eder. Eline bir bez sararak, önce cenazenin avret mahallini yıkar. Sonra abdest aldırır, dudaklarının içini, burun deliklerini, kulaklarını ve göbek çukurunu siler. (Cenaze mükellef olmamış bir çocuksa abdest aldırılmaz). Hazırlanan ılık su ile başı (varsa sakalı) sabunlanarak yıkanır. Önce sol yanına yatırılarak sağ tarafı, bilâhare sağ yanına yatırılarak sol tarafı üçer defa yıkanır. Karnı oğularak, avret mahalleri yeniden temizlenir. Bütün bunlardan sonra kurulayıp kefenlenir. Gâsılın, cenazenin en yakınlarından veya ahlâkî en güzel, bu işi iyi bilenler arasından seçilmesi efdaldır. Su bulunmazsa cenaze, teyemmümden sonra kefenlenir. Yıkama veya teyemmüm esnasında, muhtemel kötü kokuları gidermek üzere tütsü yakılır.

Cenazenin Kefenlenmesi:

Müslümanın cenazesi, usulüne göre yıkandıktan (gasledildikten) ve kuruldıktan sonra, yine usulüne göre kefenlenir. Kefen beyaz bezden, erkek için 3, kadın için ise 5 parçalık, dikişsiz, temiz kumaştır. Erkek için, yensiz yakasız bir üst (gömlek), bir alt (etek) ve sargı bezinden ibaret 3 parçadır. Kadın için, bunlara ilâve olarak bir parça baş ve bir parça yaka (göğüs) örtüsüdür. Bu parçalar önceden hazırlandıktan sonra, gasledilen cenaze, usulüne uygun olarak kefenlenir (giydilir) ve cenaze namazına hazır hâle getirilir.

Cenaze Namazı:

Her müslüman cenazesi için (kadın-erkek-çocuk) definden önce namaz kılınır. Bu namaz, cenaze sahipleri ve cenazeden haberdar olanlar için farz-ı kifâyedir. Yani, hiç olmazsa bir kişi veya grup tarafından kılınması farzdır. Bir kişi veya grup tarafından edâ edilirse, diğerleri mesuliyetten kurtulur. Aksi halde, cenazeden haberdar bulunan herkes, ayrı ayrı sorumlu olur.

Cenaze Namazının Kılınışı:

Cenaze namazının rükünleri 4 tekbir ile kıyamdır.

Kefenlenmiş (ve tercihen tabutlanmış)

olan cenaze, başı batıya, ayakları doğuya gelecek şekilde kible tarafa konur. Cemaatle kılınacaksa, kendinde imamlık şartları bulunan bir imamın önderliğinde saf tutulur. İmam veya müezzinin hatırlatmasıyla, cenazenin erkek, kadın, çocuk olmasına göre niyet edilir. İmam, cenazenin göğsü hizasına durur. (Niyetten sonra) tekbir alır. Cemaat de, imama uyarak tekbir alır. Tekbir ile beraber, eller kulak memesi hizasına kadar kaldırılarak (aynen diğer namazlarda olduğu gibi) göbeğin altına bağlanır. Sübhaneye duası (Velle senâüke cümlesiyle birlikte) okunur. İmam, elini kaldırmadan (elleri önde bağlı olduğu halde) 2'nci tekbiri alır. Cemaat bunu içinden tekrar eder. "Allahümme Salli" duası okunur. İmam aynı şekilde 3'üncü defa tekbir alır, cemaat içinden tekrar eder. Bu defa, bilenler cenaze duası (erkek-kadın-çocuk için ayrı dua), bilmeyenler Fatiha veya bildikleri duaları okurlar. İmama uyarak 4'üncü tekbir alınır. Önce sağa, sonra sola selâm verilerek, namaz bitirilir. Cemaate sonradan yetişen kimse, ilk tekbiri alarak imama uyar, imam selâm verdikten sonra kalan tekbirleri tamamlar.

Cenaze namazı tek olarak da kılınabilir. Bir cenazeye birden çok cenaze namazı kılınması caizdir.

Ölü doğan çocuğa, müslüman olmayanlara, ana baba katiline, eşkıyalık ve yol kesicilik yaparken öldürülenlere cenaze namazı kılınmaz. İntihar eden ve idam olunan sağlığında mümin ise cenaze namazı kılınır. Bütün namazlarda olduğu gibi, taharet (ve abdest), setr-i avret, istikbal-i kible (kibleye yönelmek) ve niyet, cenaze namazı için de şarttır. Ayrıca ölünün müslüman cenazesi olması, yıkanıp kefenlenmiş bulunması, cemaatin kible yönünde ve önünde olması, vücudun tamamı veya hiç olmazsa başı ve yarısının bulunması; cenazenin binekte değil yere konulmuş olması gereklidir.

Cenazenin Kabre Taşınması ve Defni:

Usulüne göre yıkanan, kefenlenen, namazı kılınan cenaze, defin için önceden hazırlanan kabre taşınır. Cenazenin taşınmasına yardımcı olmak ibadettir. Önce

sol ön ve arka, sonra sağ ön ve arka taraftan tutarak her dört yandan onar adım götürülür. Cenaze götürülürken önde değil, arkada yürüyerek refakat etmelidir.

Cenaze kabre indirilirken bir iki kişi kabre inmelidir. Cenaze, başı batıya ayakları doğuya, yönü kibleye gelecek şekilde, mümkün olduğu kadar sağ tarafa yatırılarak konur. Cenaze kabre konulurken (*بِسْمِ اللَّهِ وَاللَّهُ أَكْبَرُ*) denir. Kefen baş ve ayak tarafından çözülür. Kabir toprakla tamamen doldurulur. Kabir başında Yasin, Mülk, İhlâs, Felâk, Nâs ve Fatiha sureleri okunur. Cenaze mükellef bir kimseye ait ise, cemaat dağılmaya başladıktan sonra, ehil bir kişi tarafından ölüye telkîn verilir.

Cenaze namazının kılınması ve defin 3 kerahet vakti (Bak. İlgili madde) dışında yapılmalıdır. Defnin gündüz yapılması da müstehabtır.

Cenazeye Telkîn Verilmesi:

Cenaze, mükellef bir kimsenin cenazesi ise, kabir başında kendisine telkîn verilir. Telkînin esprisi, definden sonra kabir başından hemen ayrılmayarak Kur'an-ı Kerim okunması, dua edilmesi, cenazenin hemen yalnız başına bırakılmamasıdır. Cemaat bu şekilde kıraat, tilâvet ve dualarını bitirip dağılmaya başladıktan sonra, telkîn verecek olan kimse, orada kalır. Kabrin baş tarafına ölünün yüzüne karşı, sırtı kibleye dönük olarak ayakta durur. Cenazeye annesinin ve kendisinin adı ile "Ey falan oğlu falan" diye 3 kere hitap ederek telkinde bulunur.

TELKİN DUASI:

أَذْكُرْنَا كَتَّ عَلَيْهِ مِنْ مَهَادَةِ أَنْبَاءِ إِلَهِي الْإِثْمَةِ وَأَذْكُرْنَا رَسُولَهُ وَالرَّجَاءَ حَقَّ
وَأَذْكُرْنَا حَقَّ وَأَذْكُرْنَا سَائِدَةَ أَيْمَةٍ لَأَزِيْبَ فِيهَا وَأَذْكُرْنَا مَعْبُودَ مَنْ فِي السُّبُورِ وَأَذْكُرْنَا
رَسِيْدَةَ بَاقِهِ نَبِيًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِيْنًا وَمَسْجِدًا مَرْفَعَهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا وَبِالْقُرْآنِ إِمَامًا وَبِالْكَعْبَةِ
بَيْتًا وَبِالْقُرْآنِ إِخْوَانًا رَبِّي اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَتَوَكَّلْ الْعَرْشُ الْعَظِيمُ
بِأَمْرِ اللَّهِ الْعَلِيِّ الْأَعْوَى فَكُنْ لِقَائِهِ مِنَ الْإِسْلَامِ وَنَبِيِّ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ رَبِّهِ لَأَذْكُرْنَا
وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَالِدِيْنَ

CENAZE DUASI:

اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيَاتِنَا وَبَيْتِنَا وَنَسَائِدِنَا وَأَعْيَانِنَا وَكَبِيرِنَا وَسَغِيرِنَا وَذَكَرْنَا وَأُنْفَانَا
اللَّهُمَّ مَرَّأَتَيْنَا وَمَا أَخْبَرَ عَلَى الْإِسْلَامِ وَمَنْ تَوَقَّعَهُ تَوَقُّعًا عَلَى الْإِبْرَاهِيمَ

Kadınlar

وَحَفَرَهُ هَذَا الْبَيْتَ (وَحُصِّنَتْ هَذِهِ الْبَيْتَ)

بِالرُّوحِ وَالرَّاحَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّمْوَانِ اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ مَحْسَبَانَا

(إِنْ كَانَتْ مَحْسَبَانَا) (Kadınlar için: مَرَدٌ فِي إِحْسَائِهِ)

(اِحْسَائِنَا) (Kadınlar için: وَإِنْ كَانَ سَبِينَا)

(إِنْ كَانَتْ سَبِينَا) (Kadınlar için: فَتَجَاوَزَ عَنَّا)

(كَادِنَا) (Kadınlar için: وَدَائِرَةِ رَأْفَتِنَا) (Kadınlar için:)

الْأَمْرِ وَالْمَشُورَةِ وَالْكَوَامَةِ وَالرَّكْبَةِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

CENNET:

Allahın müminlere müjdelediği, ölümden sonraki âlemde bulunan, Allah'a inanan, günah işlemeyen veya günahlardan temizlenmiş olanların girecekleri ve ebedî olarak kalacakları mükâfat yeri. Müminlere Cennette, bu dünyada tasavvur edemeyecekleri büyük nimetler verileceği, âyet ve hadislerde vaadedilmiştir.

Kur'an-ı Kerim'de çeşitli adlardaki cennetlerden söz edilmiştir:

- 1) Firdevs Cenneti 2) Adn Cenneti
- 3) Me'vâ Cenneti 4) Na'im Cenneti 5) Huld Cenneti 6) Karan Cenneti 7) Darü's-Selâm
- 8) Daru'l-Mukame.

CİHAD:

Allah rızasını kazanmak için, din düşmanlarıyla yapılan harp, İslâm uğruna çalışma. Söz, fiil, mal ve can ile Allah yolunda çalışma.

Cihad-ı asgar (Küçük cihad): Düşmanla savaşıma. Seferberlik hâlinde düşmanla savaş, farz-ı ayn (Farz-ı ayn için bak. İlgili madde)dir. Çocuk, kadın ve güçsüzler dışındaki herkes, canı, malı ve diğer her türlü vasıta ile cihada katılmakla mükellef. Savaşta ancak muharip düşman ve onu zayıf düşürecek hedeflere saldırarak meşrudur. Çocuk, kadın, yeşillikler,

mabed ve ruhanilere dokunulmaz.

Cihad-ı Ekber: Nefis ile nefsin terbiyesi yolunda cihad.

Barış durumunda Allah rızası için müslümanların güçlenmesi, yükselmesi için gösterilen faaliyete de cihad denilir.

CİN:

Allah'ın yaratmış olduğu, insanlar gibi mesul ve mükellef olan, gözle görülmeyen varlıklar. İnsanlar gibi, Allah'ı tanımak, O'na ibadet etmek için yaratılmışlardır. Mümin olanları ve olmayanları mevcuttur. Ahırzaman Peygamberi'nden önce, kendi aralarından peygamberler gönderilmiştir. Hz.Peygamber, Ahırzaman Peygamberi olarak hem insanların, hem cinlerin peygamberidir. Cinler, görülmeyen varlıklar olarak, insanların bilmedikleri bazı şeyleri görüp bilebilirler. Fakat gaybı bilmezler. Gaybı bilmek ancak Allah'a mahsustur.

CÖMERTLİK: Bak. Kerem.

CUMA: Müminler için en hayırlı gün. Müminlerin, haftanın günleri içerisindeki bayram günü. Hz.Âdem (A)'in Cuma günü yaratıldığı, o gün cennete girdiği, o gün cennetten çıkarıldığı, kıyametin o gün kopacağı hadislerde belirtilir. Cuma günü ve gecesi (Perşembeyi cuma'ya bağlayan gece) geçmişlere rahmet ve dua okunur, ruhları için Kur'an-ı Kerim tilâvet edilir. Cuma sabahı gusletmek müstehabtır.

Cuma Ezanı: Cuma namazından önce, hatip hutbe için minbere çıktıktan sonra okunan ezan. İç ezan. Hz.Osman (R.)'a kadar Cuma namazı için sadece bu ezan okunurdu. Hz.Osman (R.) zamanında, diğer namazlarda olduğu gibi namazdan önce, dışarıda da ezan okunması kararlaştırıldı. Böylece dış ve iç ezan ile kaamet konusunda ümmetin icmaı vâkı oldu.

Cuma Namazı: Bak. Namaz.

CÜNÜBLÜK: Hades-i ekber (Bak. Abdest). Büyük manevî kirlilik. Cenâbet hâli. Cinsî münasebet ve başka şekilde şehvet ile meninin gelmesi durumu. Cünüblük hali, orucu, namazı, abdesti bozar. Bu hâl olunca hemen veya en geç bu hâlin üzerinden bir namaz vakti geçmeden

gusletmek gerekir. (Gusül için bak. İlgili madde).

Cünüb Kişinin Yapamayacağı İşler: 1) Kur'an-ı Kerim'e el sürmek, ezbere de olsa Kur'an okumak, 2) Kâbe'yi tavaf etmek, 3) Namaz kılmak, 4) Camiye girmek.

Cünüb kimse bazı dualar okuyabilir. Zaruret halinde yemek yiyecekse, abdest alır.

CÜZ: Kur'an-ı Kerim'in her 30 bölümünden birine verilen ad. Kur'an-ı Kerim'in 20 sayfalık bölümleri.

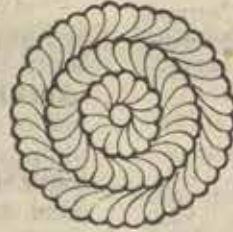

ÇOCUK DÜŞÜRME:

Çocuğun normal doğum zamanı gelmeden önce düşürülmesi. Hz. Peygamber, "Kıyamet gününde ümmetimin çokluğu ile övüneceğim" diyerek müminlerin evlenip çoğalmalarını teşvik buyurmuştur. Çocuk yapmamanın tek meşrû sebebi "Azl" (Bak. İlgili madde)dir. Çocuğun teşekkülüne mani olacak tedbirler, annenin sıhhati için zararlı değilse, bunun da ayn hükme dahil olduğu kabul edilmektedir. Çocuğun âzaları anne karnında teşekkül etmeye başladıktan sonra, dışarıdan müdahale ile alınması haramdır. Bu

durumda cezai sorumluluk doğacağı fıkıh kitaplarında geniş olarak izah edilmiştir.

Çocuk Düşürmenin Fikhî Hükümü: 1) Düşürülen çocuk ölü ise buna sebep olan kimse 500 dirhem (1600 gram) gümüş tazminat öder. 2) Çocuk canlı olarak düşürülmüş ve sonradan ölmüşse "Diyet"e hükmedilir. (Diyet için bak. İlgili madde). 3) Çocuk ölü olarak düşürülür, bu sırada anne ölürse, çocuk için 500 dirhem (1600 gram) gümüşe, anne için "Diyet"e hükmedilir. Bu iş öldürme kastıyla yapılırsa hem diyete, hem kısasa hükümlenir.

D

DÂR-I HARP:

Harp sahası, savaş meydanı. İslâm hâkimiyeti altına girmeyen yer. İslâm hükümlerinin carî olmadığı; dâr-ı harbe yakın olan, bu sebeple İslâm devletinin huzur ve sükûnunu tehdit eden, müslümanlara zulmedilen, hürriyetleri tahdit edilen, serbestçe ibadet edilemeyen ülke. Bir ülkenin önce Dâr-ı İslâm olduğu halde, bazı şartların değişmesi ile sonradan Dâr-ı harp olup olmayacağı hakkında Bak. Dâr-ı İslâm. Dâr-ı harp için fıkhîta özel hükümler var. O ülkeye, İslâm ülkesine zarar verecek stratejik maddeler satılamaz. Bunun dışındaki ticarî faaliyetler serbest ise de, harp esnasında bu çeşit ticarî faaliyetler de yasaktır.

DÂR-I İSLÂM:

Müslümanların fethettikleri veya halkı kendi isteği ile müslüman olan yer. İslami hükümlerin icra edildiği, müslümanların, İslami hükümleri icra imkânına sahip buldukları ülke. Müslüman olmadığı halde, İslâm devletinin hâkimiyeti altına giren bölgeler de Dâr-ı İslâmdır.

Dâr-ı İslâmın dâr-ı harbe dönüşüp dönüşmeyeceği hususunda mezhepler arasında görüş farklılığı vardır. Şafil Mezhebi'ne göre, İslâm hâkimiyeti altına bir defa giren ülke, artık hiç bir surette dâr-ı harp kabul edilemez, Hanefi Mezhebi'ne göre ise Dâr-ı İslâm, bazı şartlarla dâr-ı harbe dönüşebilir. İmam Ebû Yûsuf ve İmam Muhammed, Dâr-ı İslâmın, İslâm ahkâmının tatbik edilmez oluşuyla dâr-ı harbe dönüşeceği kanaatinde idler.

İmam Âzam Ebû Hanifeye göre ise Dâr-ı İslâmın, dâr-ı harbe dönüşebilmesi için şu üç şartın bir arada bulunması gerekir: 1) Dâr-ı harp ile bitişik olması; 2) İslâm ahkâmının tatbik edilmemesi; 3) Ahalisinin emniyet ve güvenliklerinin kalması. Önce İslâm ülkesi olan, bilâhare bunlardan bir veya ikisini kaybeden, fakat en azından birisi bulunan ülke, İmam Âzama göre dâr-ı harbe dönüşmez.

DECCAL:

Çok yalan söyleyen. Kıyamet yaklaşığında zuhûr edecek ve yeryüzünde fitne fesad çıkaracak yaratık. Bir çok hadiste, Deccaldan söz edilmiştir.

DELÂİLÜ'L-HAYRAT (Delâilü's-Şerife):

Salâvat-ı şerifeleri bir araya toplayan kitap.

DEVİR: Bak. İskat-ı salât.

DİN:

Yol, şeriat, inanç sistemi. Bir inancın kaideler bütünü. Kıyamette herkese yaptıklarının karşılığının verilmesi. Mesuliyet. Hesaplaşma. Esasları Cenab-ı Hak tarafından vaz'edilen (konulan), Cenab-ı Hakkın görevlendirdiği peygamberler tarafından, akıl sahibi insanlara tebliğ edilen, insanlara dünya ve ahirette saadet yollarını gösteren sistem.. İslâm.

Semavî ve ilahî dinler, Cenab-ı Hak tarafından peygamberleri vasıtasıyla in-

sanlara tebliğ edilen dinlerdir. Bu dinlere "İslâm" denir. Buna göre, Hz.Âdem (A.)' den bu yana görülen bütün semavî ve ilahî dinler İslâm'dır. Son ve tek Hak din, Ahirzaman Peygamberi Hz.Muhammed Mustafa (S) tarafından tebliğ buyurulan "Müslümanlık"tır. Diğer semâvî dinler, zamanlarını tamamlamışlar; "Muharref (tahrif edilmiş, bozulmuş)" hâle gelmişlerdir. Muharref Din: Aslında hak din oldukları halde zamanla kul sözü karıştırılan, aslından saptırılan semavî din. Hristiyanlık, Müsevilik gibi. Bâtıl Din: İnsanlar tarafından uydurulan, semavî olmayan din. Semavî dinler dışındaki bütün dinler, bâtıl dinlerdir.

İlahî Dinlerin Vasıfları: 1) Tek Allah inancı. 2) Âhiret mes'ûliyeti. 3) Melek inancı. 4) Sadece Tek Allah'a ibadet. 5) Peygamberler aracılığı ile Cenab-ı Hak tarafından gönderilmesi. 6) Bir ilâhî kitaba dayanması. 7) Sadece ferdî davranışları değil, bütün içtimâî olayları düzenleyen hükümler taşıması. (İslâmiyetin özellikleri ve muharref semavî dinlerden farkı için bak. İslâm)

DİYANET:

Din. Dini emirlere riayet. Dindarlık.

DİYET:

Canı veya bir uzvu zarara uğratma kar-

şılığında verilen tazminat. (Küçük zararlar için verilene erş denir). Kasıtlı işlenen cinayetlerden tam diyet alınır. Bu suçun failinden ayrıca kefaret (Bak. İlgili madde) cezası da alınır.

DUA:

Allah'a yalvarma, dilekte bulunma, niyaz, yakarma. Çağrı, nida, davet. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde duadan çokça bahsedilmiş, içten yapılan duanın Cenab-ı Hak tarafından geri çevrilmeyeceği ifade buyurulmuştur. "Kullarım sana beni sorarlarsa de ki: Ben onlara çok yakınım. Bana (içten) dua edenin duasını kabul ederim (El-Bakara: 186)". Dua, Cenab-ı Hak için değil, kul için önemlidir. Zira kul, dua ile Cenab-ı Hakkı hatırlar, O'na dayanır, manen güçlenir, moral kazanır. Bu sebeple bir mümin işe başlarken, işten sonra, boş zamanlarında, bir şey arzu ettiğinde, sıkıntı zamanlarında, bolluk günlerinde bol bol dua etmelidir. Namaz ve ibadetlerde bile dua esprisi vardır. Bazı ibadetler için özel dualar vardır. Namazda okunan "Tahiyyât", "Salâvat", "Kunut" gibi. Diğer duaların dili, zamanı yoktur. İsteyen istediği gibi Cenab-ı Hakka yönelebilir. Mümin dua etmeli. Duanın kabul olup olmadığı üzerinde durmamalıdır. Zira Cenab-ı Hak duayı kabul edip etmeyeceğini, ne zaman, nasıl kabul edeceğini en iyi bilir.

EBED:

Sonsuzluk, daimîlik. Mukabili "Ezel (Başlangıcı olmamak)"dir. Allah ezeli ve ebedidir.

EBÛ DAVUD (İMAM):

Ebû Davud Süleyman b.Eş'as b.İshak el-Ezdi es-Sicistani... Kütüb-ü Sitte'den Sünen sahibi büyük muhaddis... Ebû Davud diye şöhret buldu.

Hicretin 202'nci yılında Sicistan'da doğdu. Küçük yaştan itibaren hadis tahsiline başladı. Hadis toplamak üzere Horasan, Irak, Suriye, Mısır ve Hicaz'da seyahatlere çıktı.

Sahihayn sahibi İmam Buhari'den ilim ve hadis aldı.

Ahmet İbn-i Hanbel, İbn-i Ebi Şeybe, Kuteybe, Tayâlisi ve Yahya b.Mâin, Ebû Davud'un ders aldığı hocalar arasındadır.

Seyahatleri esnasında 500.000 (beş yüz bin) hadis topladı ve bunları yazarak muhafaza etti. Ebû Davud Sünen'ini bu beş yüz bin hadis içerisinde ayıkladığı 4800 hadis ile meydana getirdi.

Sünen-i Ebû Davud'da, sadece ahkâm hadislerine yer verilmiştir.

Ebû Davud'un Sünen'i fıkıh bablarını ve bu bablarla ilgili hadisleri en iyi cem' eden eser olarak tanınmıştır.

El Hattâbi onun eseri için şunları yazmıştır:

"Din ilminde, Ebû Davud'un Sünen'i gibi bir kitap tasnif edilmemiştir. Halk arasında büyük kabul görmüş, farklı mezheplere mensup ulema ve fukaha arasında hakem olmuş, hadis müsannif-

lerine örnek tutulmuştur. Sünen'i Ebû Davud'un bu rüchaniyeti daha ziyade fıkıh ahkâmını ihtiva etmesi sebebiyledir."

İbnü'l Arabî ise onun eserini şu sözlerle anlatmıştır: "Bir kimsenin elinde Allah'ın kitabı ve Ebû Davud'un Sünen'i bulursa, o kimse din kitabı olarak başka bir şeye muhtaç olmaz."

Ebû Davud bütün İslâm ülkelerini dolaşarak tasnif ettiği beş yüz bin (500.000) hadisi değerlendirmiş ve Sünen'ine ancak 4.800 hadis almıştır. Bu 4.800 hadis içerisinde de, aşağıdaki dört hadis'in bir insanın dini yaşayışı için kâfi geleceğini belirtmiştir:

1. "Ameller niyetlere göre değerlendirilir". 2. "Mâlâyânî'yi (Dünya ve ahirete faydasız söz ve işleri) terketmek, kişinin dininin güzelliğindedir". 3. "Kendisi için istediğini kardeşi için de istemedikçe kişi tam mümin olamaz". 4. "Helâl bellidir, haram da bellidir. Haram ve helâl arasında şüpheli işler vardır. Bu şüpheli işlerden kaçınmadıkça, tam mümin olamazsınız."

Ebû Davud hayatı boyunca hadis ilimleri ile meşgul olmuştur. Onun bu ihtisası sebebiyle karmaşık hadis usulü onun önünde adeta sadeleşmiş, kolaylaşmıştır. Ebû Bekr-es-Sağani ve İbrahim el-Harbi bunu şu sözlerle ifade etmiştir:

"Davud Aleyhisselâm için demir nasıl yumuşatılmışsa, Ebû Davud için de hadis böylece kolaylaştırılmıştır".

EBÛ HANİFE:

Numan b.Sabit. "Ebû Hanîfe" diye

BÜYÜKLERİMİZ

Ebussuud Efendi

Ebussuud Muhammed B. Muhammed B. Mustafa el-İskilîbî el-İmâdî... Müderris, kadı, kazasker, müftî, şeyhülislâm, müfessir büyük Türk bilginî...

1490 yılında İstanbul'da doğdu... Babası, zahiri ilimleri tamamen öğrendikten sonra kendisini tasavvuf mesleğine veren ve bu sahada mertebeler kateden Eş-Şeyh Muhammed Muhyî'd-Din Yavsi B. Mustafa el-İmad el-İskilîbî, annesi ise ünlü Ali Kuşçu'nun kardeşinin kızı... Bu sebeple Ebussuud hem baba, hem anne tarafından ilme aşına bir aile çevresinde yetişti.

Önce babasından, sonra Müzeyyed Zade Abdurrahman Efendi, Mevlânâ Seyyid Karamanî ve Ali Kuşçu'dan ders aldı...

Gençliği, zahir ve batın ilimlerine bi-hakkın vâkıf bulunan babasının rahle-i irfanında geçti. Çevresinde zekâ ve irfanıyla dikkat çekti ve namî ilim muhitlerinde kısa zamanda yayıldı.

İlim ve irfandaki iktidarı sebebiyle Sultan İkinci Beyazîd'dan iltifat ve ikram gördü...

Tahsilini bitirdikten sonra memuriyet hayatına atıldı. Memuriyet hayatındaki engin muvafakiyeti sebebiyle kısa zamanda o çağın en yüksek ilmiye payelerine erişti: Müderris, kadı, kazasker, müftî ve Şeyhülislâm oldu.

O'nun Şeyhülislâmlığı zamanında müftülük, maaşça kazaskerliğin önüne geçti, Şeyhülislâmlık için belli prensipler getirildi, yevmiyesi 40 akçeden yukarı olan müderrislerin tayinleri müftülere bırakıldı...

Ebussuud Efendi Şeyhülislâmlık makamında 30 yıl kaldı. Bu süre içerisinde hiç bir siyasi işe ve fitneye kaşmadı. Bu makamda kaldığı müddetçe binlerce fetva

verdi, devlet hukukunu İslâm hukuk temelinde oturtmuş, fetva işlerini günlük siyasi işlere bulaştırmamış, görüş, kanaat ve kararlarında siyasi makamın emrine girmemiş, geçici ikbal heveslerine kapılmamış, fetva makamını bütün dünyevi makamların üstünde görmüş, Şeyhülislâmlık makamında en uzun süre kalan sahib-i makam olmuştur...

Tefsiri başta olmak üzere 20'den çok eser bırakmıştır.

Ebussuud Efendi'nin "Tefsir", "Fıkıh" ve diğer ilimlerdeki ihataşı yanında bir başka özelliği edebî şahsiyetidir.

Türkçe, Arapça, Farsça şiir ve nesirler yazmıştır.

Arapça şiirleri o kadar güçlüdür ki, bu yönü ile "Arap Edebiyatı"na geçmiştir. Arapça yazdığı "Kaside-i Mimiyye"si çok sayıda Arap şâiri tarafından tanzir ve şerh edilmiştir.

Farsça şiirler de yazmış, Hafız Divanı'nı okumuş ve sevmiştir. O'nun Hafız Divanı lehinde verdiği fetva, eseri mahkûmiyetten kurtarmıştır. Goethe, Ebussuud Efendi'nin bu inceliğini bir manzume yazarak tazir etmiştir.

Türkçe şiirleri, duygu ve lirizmden çok fikir ve ilmi ağırlıklıdır.

"Terket heva-i şî'ri ki, sevdâyı hâmdır/Sihr-i Halâl olursa, demem ki haramdır" beyti, bugün de zevkle okunacak sadeliktedir. Türkçe nesirlerinde devrinin en san'atlı ve süslü ifadelerini de, en sade ifadelerini de kullanmıştır. Sadrazam Kara Ahmed Paşa'ya yazdığı risale, kadim inşa hünerlerine; oğlu Ahmed Çelebi'ye yazdığı tezkere ise tekeülften uzak, açık-sade ifadelerine örnektir... 5 cild tutan tefsiri, O'nun

hem tefsir ilmine, hem edebî kudretine bir delildir. Bu tefsir El-Ezher başta olmak üzere birçok üniversitede halen okutulmaktadır.

Kendisine yöneltilen sual manzum ise manzum, seçilî ise müseccâ, Arapça ise Arapça, Farsça veya Türkçe ise o dillerde cevap vermiştir.

Ebussuud Efendi'nin ilmi şahsiyeti bütün İslâm ulemasınca tartışmasız kabul edilmiştir. Muasırları tarafından medh ü senâ edilmiş; namına kasideler yazılmış; "Seyl" ve "Kalem'icem" ettiği söylenmiş; "Hatîb-ül Müfessirin", "Mutî's-Sekaleyn", ikinci Ebû Hanîfe namıyla anılmış; Hz. Peygamber'den bu yana böyle bir allâmeye rastlanmadığı ifade edilmiş; tefsir, fıkıh ve Arabî ilimlerde i'caz mertebesine ulaşmıştır. İslâm Hukuku'nda yaptığı tercih ve tahricler bugün bile kaynak niteliğindedir...

İstanbul ve İskilîb'te cami, mescid, mekteb ve köprü olarak çok sayıda hayrat bırakmış; bu hayratın idamesi için aynı vilâyetlerde muhtelif emlak ve arazi vakfetmiştir.

Şeyhülislâm Ebussuud Efendi kendisinden sonra yüzyıllarca yaşayacak olan eserlerini ve dünyaya ait vazifelerini tamamlamış olarak 1574 tarihinde İstanbul'da 87 yaşında vefat etti. Cenaze namazı Fatih Camii'nde devrin bütün ülema, vüzerâ, divân erkânı ve çevre bölgelerden gelen bir mü'minler seli ile kılındı. Ayrıca Medine ve Mekke uleması da, merhumun gaib namazını kıldılar...

Rahimehüllahü aleyh...

şöhret buldu. Hanefî Mezhebi'nin kurucusu.

Hicretin 80'inci yılında Kûfe'de doğdu. Ataları Kûfe'ye Horasan'dan geldiler. Bu sebeple Türk olduğunu ifade edenler var.

16 yaşında hacca gitti. Kâbe'nin haremünde geniş ders halkalarına katıldı. Kûfe'ye dönüşünde de ders halkalarına iştirak etti.

İyi bir öğrenim gördü. 40 yaşına kadar hocası Hammad'dan sürekli ders aldı.

İslâmiyet'ten önce Kûfe'de birbiriyale mücadele halinde bulunan çeşitli Hristiyan mezhepleri mevcuttu. İslâmiyet'ten sonra ise Kûfe, farklı millet ve dinlerin, siyasi grup ve akidelerin mevcut bulunduğu bir yer durumunda idi. Ehl-i Şia, Mu'tezile ve Hariciler fikrî mücadele ve rekabet içerisinde idiler. Ebû Hanife'nin düşünce ufku böyle bir çevrede açıldı, gelişti.

İslâmiyet çeşitli ülkelere yayılmış; sahabe-i kiram bir bir dünyadan göçmüş, tâbiûn'un sayısı azalmış, ortaya çıkan yeni olayları Kur'an ve Sünnete dayanarak yorumlayabilenler kaybolmaya başlamıştı.

Bu sebeple, 2'nci hicret asrında geniş bir tedvin faaliyeti başlatıldı. Âyet, hadis, sahabe ve tâbiûn fetvaları detayları ile incelendi. Usul ve tatbikatla ilgili bilgiler tedvin edildi.

Ebû Hanife, bu tedvin faaliyetinde nezih hayatı, takvası, ilmi, ahlâkı, harikulâde zekâ ve hafızası ile dikkati çekti. Çevresinde geniş ilim meclisleri, talebe halkaları oluştu. 30 yılda 4 bin talebe yetiştirdi. Bunlardan 500 kadarı fıkıh ilminde şöhret buldu. Rey ve kıyas yoluyla 60 bin mesele halletti. Önce Kûfe'nin fakihi, giderek bütün İslâm dünyasının âzam imamı oldu.

Fıkıhta "Ehl-i Rey" in başı ve üstadıdır. Kitap, Sünnet ve İcma gibi "Edille-i Asliye"den başka, bu üç esasa aykırı olmamak şartıyla meşruiyeti bu esaslara dayalı fer'i deliller de kullandı. Bunlar "İstihsan", "İstihsab", "Tahkim-i Hâl", "Örf ve Âdet" tir. Kuvvetli mantık ve sağlam muhakemesiyle fıkıhta "Kıyas" metodunu en iyi işleyen ve geliştiren odur.

Fıkıh silsilesi, hocası Hammad vasıtasıyla, büyük sahabe İbn-i Mes'ud ve Hz. Ali'ye dayanır.

Ebû Hanife "Ehl-i Rey", "Ehl-i Kı-

yas" olarak ün yapmış, ancak "Sünnet" ve "Sahabe Kavilleri"ne de değer vermiştir. Kendisi hadis mütehasısı değildir. Buna rağmen hadislerin sıhhat derecelerinde son derece hassas davranmış, sıhhatından emin olmadığı hadisi delil olarak kullanmamıştır.

İmam Malik, Ebu Hanife'nin içtihadına her zaman itibar göstermiş; Ahmet İbn-i Hanbel onu hayırla anmış; İmam-ı Şafî "Ben fıkıh ilmine Ebu Hanife'den daha vâkıf kimse tanımadım" demiştir.

Ebû Hanife Fıkıh-ı Ekber, Fıkıh-ı Ebsad, El-Âlim ve'l Mûteallim, Er Risale, Vasiyet, Kaside-i Numaniye, Ma'rifetu'l-Mezahib, El Müsned gibi eserler bırakmıştır.

İbn-i Sina gibi nice büyük dimağ, fıkıhta onun ekolüne intisab etmiş; Selçuklu, Osmanlı İmparatorluğu gibi tarihin en uzun ve büyük devletlerinde yargı ve fetva işleri, onun görüşleri üzerine bina edilmiştir.

Hicretin 150'nci yılında vefat ettiği zaman, İslâm Hukuku'nun usulleri tespit edilmiş; Sahabi ve Tâbiûn fetvaları toplanmış, ortaya çıkan fikrî farklılıkların te'lifi için sağlam usuller bina edilmişti.

ECEL:

İnsan ömrünün belli müddeti. Hayatın kader ile takdir edilmiş sonu. Ölüm vakti. Ömrün değişmeyen sınırı. Ehl-i Sünnet anlayışına göre ecel ne öne alınır, ne sona. Buna rağmen kul, hayatını tehlikelerden muhafaza için her türlü tedbiri almalı, hayatını tehlikeye atmamalıdır. Ömrün "Ecel" denilen sonu, ancak Cenab-ı Hakka malumdur. Takdir Cenab-ı Hakka aittir, ancak kul için tedbir emredilmiştir. Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile tayin ettiği ecel, bizim tedbirimiz ile değişmez. Fakat başımıza gelen "Kaza", Allah'ın takdiri sebebiyle değil, bizim tedbirsizliğimiz sebebiyledir. "Takdir" Cenab-ı Hakkın, bizim ne yapacağımızı, ilm-i ezeliisi ile bilerek önceden tespit buyurmasıdır.

EDEP:

Hayâ, utanma. Zerafet, nezaket. Ahlâk, güzel terbiye. İslâm'ın emrettiği güzel huylardan. Hadis-i Şeriflerde edep üzerinde çok durulmuş, çocuklarımızı edepli yetiştirmemiz emir buyurulmuştur. Ce-

miyet içerisinde önemli yeri olan "Ada-bımuâşeret" (Bak. İlgili madde), kişilerin tek tek edep esprisine sahip bulunmalarıyla sağlanabilir.

EDİLLE-İ ŞER'İYE:

Dini hükümlerin kendilerinden çıkarıldığı, kendilerine istinad ettirildiği deliller. Bunlar Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyas'tır: 1.) Kitap: Cenab-ı Hak'ın, Peygamberimiz vasıtasıyla gönderdiği emirleri ihtivâ eder, vahiy eseri Kur'an-ı Kerim. 114 sure, 6666 âyet, 20'şer sayfalık 30 cüzden oluşan ilahî, hak kitap. Şer'î delillerin ana kaynağı, Allah kelâmı. Kur'an-ı Kerim'de bazı hükümler açıkça belirtilmiş, bazılarınin sadece esasları verilmiştir. "Sebeb-i Nüzûl (Âyetlerin gönderiliş sebepleri)" ve Tefsir Usulü yolu ile bu esaslardan da hüküm çıkarılır.

2) Sünnet: Hz. Peygamber'in söz, fiil ve takrirleri (görüp de müdahale etmediği, tasvip buyurduğu davranışlar)dir. Hz. Peygamber'in sünnetleri, Kur'an-ı Kerim âyetlerini açıklayan en önemli kaynaktır. Bu sebeple İslâm Hukuku'nun ve dini hükümlerin ikinci önemli dayanağıdır.

3) İcma-ı Ümmet: Kur'an-ı Kerim ve Sünnette açıkça hüküm bulunmayan dini bir mesele hakkında, Kitap ve Sünnete dayandırılmak ve ona aykırı olmamak şartıyla, konunun uzmanı olan bilginlerin ve ümmetin fikir birliği hâlinde ittifakla karar vermeleri. İcma-ı Ümmet, İslâm Hukuku ve dini hükümlerin 3'üncü kaynağıdır.

4) Kıyas-ı Fukaha: Âyet-i Kerimelerin tamamı ve sebeb-i nüzülleri; Hadis-i Şerifler ve sebeb-i vürûdları (söyleniş sebepleri); Arap dili ve edebiyatı, kelâm, mantık, bedi ve beyan sahalarını ilmi ile ihata etmiş uzmanların. Kitap ve Sünnette bulunmayan bir hükmü, bu iki kaynaktaki hükümlere kıyas ederek içtihat etmesi.

Bu dört kaynak, dini hükümlerin dayandırıldığı sağlam dini deliller (edille-i şer'îye-edille-i erbaa)dir.

EF'AL-İ MÜKELLEFİN:

Mükellef olan (Bak. İlgili madde) her müslümanın yapmak veya yapmamak zorunda olduğu fiiller. Yapılması veya yapılma-

ması icap eden bu fiiller ayrı ayrı dini hükümlerde belirtilmiştir:

1) Farz: Hem sübût, hem manaya delâleti kesin olan emirler. Yapılması Kur'an ve Sünnetle kesinlik ifade edecek şekilde bildirilen vazifeler. Kur'an ve Sünnette bir işin yapılması istenmişse ve bu emir hem sübût, hem manaya delâleti itibariyle kesinlik ifade ediyorsa, farzdır. Namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek vb. (Teferruat için bak. Farz).

2) Vâcip: Sübût veya manaya delâleti (ikisinden biri) kesin olmayan hükümler. Kurban kesmek, bayram namazı kılmak vb. (Bak. Vâcip).

3) Sünnet: Farz ve vacip dışında, Hz. Peygamberin söz, fiil ve takrirleri (yapıldığını görüp de tasvip ettiği durumlar). Abdestin sünnetleri vb. (Bak. Sünnet).

4) Müstehap: Yapılmamasında günah bulunmayan, fakat yapılmasında sevap bulunan fiiller. Nafile namaz, nafile oruç vb. (Bak. Müstehap).

5) Mubah: Yapılması da, yapılmaması da yasaklanmayan fiiller. Yenilip içilmesi helâl bir şeyi yeme-içme vb. (Bak. Mubah)

6) Haram: Hem sübûtu, hem manaya delâleti itibariyle kesin olan yasaklar. "Farz"ın karşıtı. Adam öldürmek, alkollü içki içmek, rüşvet alıp vermek vb. (Bak. Haram).

7) Mekruh: İşlenmemesi zannî bir delille istenen hüküm. Yapılması hoş görülmemeyen şey. Cuma saatinde alış veriş etmek, abdest alırken suyu israf etmek; herkesin gelip geçeceği yerlere tükürtmek vb. (Bak. Mekruh).

8) Müfsid: Başlanmış bir ibadeti bozan veya noksanlaştıran şey. Daha çok namaz, oruç için kullanılır. Namaz kılarken konuşmak, oruçlu iken yiyip içmek gibi (Bak. Müfsid).

EHL-İ SUFFA: Bak. Ashab-ı Suffa.

EHL-İ SÜNNET:

Sünnet ehli. Kur'an-ı Kerimi ve Hz. Peygamber'in sahih hadisleri ile malûm

sünnetini kendilerine rehber edinen müslümanlar ve onların mezhebi, yolu. Zıddı "Ehl-i Bid'at", "Fırak-ı dâlle" (Bid'at ehl-i ve dalâlet fırkaları).

Ehl-i Sünnet "Selef (Mütekaddimîn)" ve "Müteahhirîn" olarak ikiye ayrılırlar:

1) Selef Uleması: Ashab, tabiûn, Et-beu't-tabiûn (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler)i içine alan mütekaddimîn uleması. (Hicri 4, Miladi 10'uncu yüzyılı içine alır.). Bunlar, itikadî konularda yoruma

tarafıtar olmadılar. Kitap ve Sünnetteki müteşabih (yorumu müsait) nakilleri tevil etmeden olduğu gibi kabul ettiler.

2) Müteahhirîn Uleması: İslâmiyet çeşitli bölgelere yayıldıkça, mahalli kültürler, güdümlü ve kasıtlı fikir akımları karşısında Kur'an ve Sünnet'teki temel esaslardan sapmadan yeni yorumlar getirme zarureti doğdu. Bu fikri yorumlardan "Kelâm" ilmi doğdu. İtikat konularındaki yorumlardan "Matûridiye" ve "Eş-

BÜYÜKLERİMİZ

Hazreti Ebû Bekir (R.A.)

Adı "Abdullah". Lâkabı "Atik". Babası "Ebu Kuhafe". Annesi "Ümm-ül Hayr Selma (R.A)". Nesebi yedi nesil yukarıda Hz. Peygamber'in nesebi ile birleşir.

"Ebu Bekir" diye şöhret buldu. İlk Müslüman erkek. İlk halife. Hz. Peygamber'in en yakın arkadaşı. En zor günlerde O'nun yanında. "Siddik" diye anılması bundan.

Hız. Peygamber'in sağlığında yaşayışını adeta onunla bütünleştirdi. Hicret'ten önce onu bir an bile yalnız bırakmayarak sıkıntılarını paylaştı. Hicret yolculuğunda onunla beraber oldu. Medine'de kurulan yeni teşkilatlanmada aklı, feraseti, tecrübesi ve müdebir tabiatı ile idarede birinci derecede yer aldı.

Hız. Peygamber'in irtilâh sırasında ashâb arasında ortaya çıkan şaşkınlığı giderdi. Sahabe-i Kirâm'ın itilâfsız "Biat"ı ile "Halife" seçildi.

Halife seçildikten sonra, Hız. Peygamber'in "Tebliğ" politikasını aynen sürdürdü. Bid'atlardan kaçındı. Güçlü şahsiyeti ile, Sahabe-i Kirâm'ın farklı mizaç ve müteakabil meziyetlerini aynı noktada tutmayı başardı.

Hız. Peygamber'in vefatı üzerine çeşitli bölgelerde ortaya çıkan fitne ve kıyam hareketlerini bastırdı. Çevre kabilelerin isyanlarını bertaraf ettikten sonra Bahreyn, Umman, Yemen ve Hadramavt'ta kesin başarılar kazandı.

İslâmiyet'in siyasi müsamahası gereği, mağlûplara merhametle muamele ederek, 1 yıldan daha az bir zamanda siyasi birliği sağladı.

Savaşlar ve devlet idaresi onu insan sevgi-

sinden, insanlara merhametten bir an olsun alıkoymadı.

Kur'an-ı Kerim'i tek nüsha halinde toplattı.

En çok gazaplandığı kişiler, devlet malı ile zenginleşmek isteyenler oldu.

Şu dua onundur.

"Yarabbi Kıyamet Günü'nde benim vücudumu büyüt. O kadar büyüt ki cehennemî baştanbaşa ben doldurayım ve orada benden başka hiçbir kuluna yer kalmasin. Onların yerine ben yanayım."

Savaşa gönderdiği orduya talimatı şudur:

"Barışa ihanet yok. Kimseye tecavüz etmek yok. Kimsenin uzuvlarını kesmek, işkence etmek yok. Çocukları, ihtiyarları, kadınları öldürmek yok. Yemiş veren ağaçlara dokunmak yok. Hayvanları gıdadan başka bir maksatla kesmek yok. Manastırlara çekilmiş insanlara ilişmek yok."

Hız. Peygamber'in şu hadisleri onun içindir:

"Güneş, peygamberler müstesna Ebu Bekir'den daha faziletli bir kimse üzerine ne doğmuş, ne batmıştır."

"Yüksek derecelerin sahipleri, alt tabakalarda olanlar tarafından ufukta doğan bir yıldızın görülmesi gibi görüleceklerdir. Ebu Bekir ve Ömer onlardandır."

Hayatında cennetle müdelenen Hız. Ebu Bekir, 2 yıl halifelikten sonra 23 Ağustos 634'te vefat ettiği zaman Kur'an-ı Kerim toplanmış; ümmetin vahdeti sağlanmış; İslâm orduları Bizans ve İran topraklarında eşsiz zaferler kazanmış; cihan tarihinin seyri değişiren "İslâm" vakası tarihteki yerini almıştı.

Allah O'ndan razı olsun.

ariye" eko. i ortaya çıktı. Fıkıh konularında, çok çeşitli hak mezhepler doğmuşsa da, bunlardan esas itibarıyla "Hanefî", "Şafîî", "Hanbelî", "Malikî" hak mezhepleri kaldı. (Bunlar için bak. İlgili maddeler).

Ehl-i Sünnet mezhepleri, esas itibarıyla aynı fikirleri savunurlar. Fakat bazı teferruat konularında, "Kitap" ve "Sünnet"ten sapmayan, ondan kaynaklanan farklı ameli ve itikadî görüşleri ortaya koyarlar.

EHL-İ TARİK: Tarikat ehli. Bir tarikata mensup olanlar. (Tarikat için bak. İlgili madde).

EHL-İ TERTİP: Namazda tertip sahibi, namazlarını kazaya bırakmayanlar. (Bak. Sahib-i Tertib).

ELHAMDÜ-LİLLAH: Hamd, övgü ancak Allah'a mahsustur. Allah'a hamd olsun. Kur'an-ı Kerim'de 20 ayrı yerde geçer. "Hamdele" deyince bu tabir kastedilir. Şükür ifadesi olarak kullanılır.

EMR BİL-MA'RUF VE NEHY ANİL-MÜNKER:

"İyiliği emir, kötülükten nehy" manasında bir ifade. Esas itibarıyla Peygamberlerin, onlara niyabeten bütün siyasî ve içtimai müesseselerin ve müminlerin vazifelerini ifade eden küllî bir prensip. Hz.Peygamber bunu şöyle ifade buyurmuştur: "Sizden biriniz, bir kötülük gördüğü zaman onu eliyle (bizzat müdahale ederek) düzeltsin; buna gücü yetmezse, diliyle (müdahale ederek) düzeltsin. Bunu da yapamazsa hiç olmazsa kalbiyle bugzetsin (tasvip etmediğini belirtsin),(Hadis-Buharî)".

ENSAR:

Hız.Peygamber Medine'ye "Hicret" ettikten sonra O'na ve Mekke'den gelen muhacirlere yardım eden Medinelî müslümanlar. Ensar, muhacirlere, tarihte eşî görülmedik şekilde kucak açtılar. Evlerini, geçimlerini, bağ-bahçelerini onlarla bölüştüler. Bu durum Kur'an-ı Kerimde (Haşr Suresi: 9) ve hadislerde övülmüştür. Ensar kelimesi, kök olarak da yardım demektir.

ESMAÜL-HÜSNA: Bak. Allah.

EŞ'ARİ (İMAM):

Übü'l Hasen Ali El-Eş'arî.. Hicret'in 260'ıncı yılında Basra'da doğdu. Eş'arî Mezhebi'nin ve Ehl-i Sünnet Kelâmı'nın kurucusu... Ünlü kelâm bilgini Ebû Musa El-Eş'arî neslinden...

İslâmiyet'in yayıldığı bölgelerde eski dinlerin, felsefi akımların çeşitli konulardaki görüşleri birdenbire silinemedi ve bu bölgelerin Müslüman olmalarından sonra da devam etti. Buna ilâve olarak, Halife "Mehdi" zamanında -ve öncesinde- "Mani Dini"ne ait kitaplar Arapçaya tercüme edildi. Nasturî papazlar da, Nasturîliğe ait kitapları Arapçaya çevirdiler. Bütün bu gelişmeler, birbirlerine ve İslâm akaidine zıt düşünce sistemleri ortaya çıkardı.

Eski dinler, felsefe akımları ve yeni bid'atlarla ortaya çıkan bu kargaşaya tepki olarak "akla" önem veren, akli her çeşit menkulâta tercih eden güçlü "Mu'tezile" Fırkası kuruldu.

İmam Eş'arî "Mu'tezile" Fırkası içerisinde yetişti. Kırk yaşına kadar Mu'tezile kelâmcılarından "Cubbal"nin talebesi olarak kaldı. Devrin bütün fikir sistemlerini, felsefe mekteplerini, kültür akımlarını inceledi. "Aklın" Kur'an ve Sünnet ile olan münasebetlerini, Kur'an ve Sünnet karşısında aklın mevkiini araştırdı. "İnsan Aklı"nın her türlü e'alin yaratıcısı olduğuna kail bulunan hocasına karşı çıktı. Onunla uzun münazaralara girişti. Hocasının savunduğu fikirlerin Kur'an ve Sünnet karşısında mesnetsiz kaldığını ve hocasının kendi fikirleri karşısında acze düştüğünü görünce, 299'uncu Hicret yılında Mu'tezile Fırkası'ndan ayrıldığını ilân etti.

İmam Eş'arî'nin fikirleri, bu karşı çıkıştan sonra kısa zamanda yayıldı. Ahmed İbn-i Hanbel'in yolunu takip eden "Ehl-i Hadis" ile kaynaştı. Hanbelî hadis metodunu inkişaf ettirdi. Bütün bu araştırma, inceleme ve tecrübe seviyesinden sonra akla gerekli yeri veren ve Kur'an ve Sünnet temeline dayalı Kelâm Mektebi'ni kurdu...

Onun bütün zıt kutuplarla ve hocası ile yaptığı münazaraları, te'lifleri zamanımıza kadar gelmiştir.

"Makalât", "El-İbane", "El-Luma",

"Risalet'ül-İman", "Risaletü İstihşani'l Havz" iki yüz kadar te'lifat içerisinde bize ulaşan en tanınmış eserleridir.

Eş'arî Mektebi bir çok konuda nakli esas almış, selef görüşüne ağırlık vermiştir. Bazı konularda ise kendisine has metodunu kullanarak akla önem vermiş ve ehl-i bid'atla çetin mücadelelere girmiştir. Mu'tezile'nin kendi silâhını ona karşı kullanmak, Eş'arî'nin en bariz vasfı olmuştur.

Eş'arî, Matürîdî'ye de kaynak olmuş büyük bir kelâm bilgindir. Görüşleri Matürîdî'ye göre selef ve nakle daha yakındır.

Matürîdî Mektebi'ne takaddüm eden Eş'arî Mektebi, İslâm inançlarını hurafe ve bid'atlara karşı tahkim etmiş, Kur'an ve Sünnet temelinde oturtmuştur.

Ebü'l-Hasen El-Eş'arî geniş ve derin tettebbüatını, münazara ve mübahaselerini bitirdikten sonra, eserlerini hayatta iken görmüş olarak Hicrî 324 yılında Bağdat'ta vefat etmiştir.

ES'ARİYE:

İtikatta mezhep. Ehl-i sünnet akaidinin "Matürîdîye" ile birlikte iki esas mektebinden biri. İlk ve en büyük imamı Ebu'l-Hasen Eş'arî'ye nispet edilerek bu adı aldı. Akla gerekli yeri veren, fakat "Kur'an ve Sünnet" temelinden ayrılmayan Kelâm mektebi. Bu mektebin özelliği bir çok konuda nakli esas alması, "Selef" görüşüne ağırlık vermesidir. Bazı konularda ise kendine has metodunu kullanarak akla önem vermiş; ehl-i bid'atla çetin mücadeleler vermiştir.

Ana görüşleri şöyle özetlenebilir:

1) Kur'an-ı Kerim Cenab-ı Hakkın "Kelâm" sıfatının tecellisidir binaenaleyh mahlûk değildir. 2) Kul, fiilin yaratıcısı değildir. Kulun ancak irade-i cüz'iyesi vardır. Kul bu cüz'î irade ile ister, Cenab-ı Hak yaratır. 3) Kendilerine bir peygamber gönderilmeyen, kendilerine şeriat ulaşmayan kavimler şer'an sorumlu değildir. Akıl tek başına doğruyu bulamaz. 4) "İyi", "kötü" (hüsn, kubh) değerlendirmesi akulla değil, şeriatladır. 5) Cenab-ı Hak Cennette mü'minlere tecelli edecektir.

Görüşleri bu şekilde özetlenebilecek olan Eş'arî Mezhebi, Suriye, Mısır ve Kuzey Afrika'da yayılmıştır.

EŞRAT-I SAAT: Bak. Kıyamet.

ETBEUT-TABIİN: Bak. Tâbiün.

EVLİYÂ: Bak. Veli.

EVVABİN NAMAZI: Bak. Namaz.

EZAN:

Namaza davet için, yüksek sesle okunan sözler. Namaza davet. Sünnetle sâbit. Hicretin ilk yılında Medine'de okunmaya başlandı. Sahabe-i Kiram, namaz vakti gelince tek tek birbirlerine hatırlatırlardı. Bunun zorluğu anlaşılınca, Hz. Peygamber konuyu Ashabına danıştı. "Çan" çalınması Hristiyanların, "Boru" çalınması Yahudilerin, "Ateş" yakılması Mecusîlerin âdeti idi. Aynısı yapılamazdı. "Bayrak" dikilmesi fikri öne sürüldü ise de o da kabul görmedi. Sahabe-i Kiram'dan Hz. Ömer, Abdullah b. Zeyd ve diğer bazı kimseler o gece rüyalarında, "ezan"ı öğrendiler. Rüyada öğrendiklerini önce Abdullah b. Zeyd, Hz. Peygamber'e haber verdi. Bilâl-i Habeşî tarafından, ilk defa yüksek bir yere çıkılarak okundu.

Ezan okuyana "Müezzin" denilir. Müezzin, ahlâk sahibi, ezan ve namazın manevî değerini bilen kimselerden seçilmelidir.

Ezanı duyanların, aynısını tekrar ederek icabet etmeleri "Vâcib"tir (Vâcib için bak. İlgili madde).

Ezanın yüksekçe bir yerde okunması sünnettir. (Sünnet için bak. İlgili madde)

Ezanı duyan kimsenin, ezanın sonunda ezan duasını okuması sünnettir.

EZANIN SÖZLERİ:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ	4 defa, Allah en büyüktür.
أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ	2 defa, Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.
سَمِعْتُ عَلَى الصَّلَاةِ	2 defa, Hz. Muhammed'in, Allah'ın Resülü olduğuna şahadet ederim.
سَمِعْتُ عَلَى الصَّلَاةِ	2 defa, Haydin namaza.

حَسْبِيَ عَلَى الْمَلَايِكَةِ

2 defa, Haydin felâh (kurtuluş)'a.

الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ

2 defa, Namaz uykudan hayırlıdır (Sadece sabah namazında okunur).

إِنَّهُ أَكْبَرُ

2 defa, Allah en büyüktür.

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

1 defa, Allah'tan başka ilâh yoktur.

EZAN DUASI:

أَلْحَمُّ رَبِّيْ هَذِهِ الدُّعْوَةُ الثَّامِيَةُ وَالْقَلَادَةُ الثَّامِيَةُ أَوْتَى مُحَمَّدًا أَلَى سَبِيلَةِ
وَالْقَضِيَّةِ وَالذَّرْحَةَ الرَّبِيْعَةَ وَابْتَعْتَهُ مَا مَعْرُورًا بِاللَّهِ وَعِنْدَهُ إِفْكٌ
لَأَشْفِيَنَّ الْبِيْعَةَ

EZEL:

Başlangıçsızlık. Başı, öncesi olmamak. Allah, ezeli ve ebedidir.

BÜYÜKLERİMİZ

Hız. Ebû Ubeyde (R.A.)

Ebû Ubeyde İbnü'l-Cerrah... Asıl adı Amir. Künyesi Ebû Ubeyde. Lakabı "Eminü'l-Ümme". Nesebi, Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir. 10'uncu Müslüman. Zengin bir ailenin çocuğu. Çocukluğu bolluk içerisinde geçti. İslâmiyete girdiği için, zengin baba O'nu yokluk ve açlığa terketti. Eşi ile birlikte çok ciddi maddî sıkıntılara göğüs gerdi. Aç ve açık kaldı. Öyle ki vücutlarını örtecek tek hırkalan vardı. Sokağa çıkamadılar. Namazlarını, bu örtüyü münâvebe ile kullanarak kılabildiler. Hz. Peygamber bu durumun çok geç farkına vardı ve kendisine bir hırka hediye etti. Hz. Ebû Ubeyde bu hırkayı sevinçle eve getirdiğinde, gönlü yücelere yükselmiş ve kocasını çoktan gerilerde bırakmış muhterem eşinden şu çarpıcı cevabı aldı:

"-Allah'ı bırakıp kuluna mı sığındın Yâ Ebû Ubeyde?"

Habeşistan ve Medine'ye göçeden... Hayatında cennetle müjdelenen...

Bedir'de müşrikler safındaki babası ile karşı karşıya geldi. Uhut'ta, yaralanan Hz. Peygamber'i tedavi etti ve duasını aldı. Ridvan Biat'ına katıldı. Hudeybiye'de bulundu.

Hz. Peygamber'in sağlığında seriyeye kumandanlıklar yaptı. Necran Bölgesi'ne ve Yemen'e müşrid, mübelliğ, muallim olarak gönderildi.

Vedâ Haccı'na iştirak etti. Taif Muhasarası'na katıldı.

Hz. Ebûbekir'in halife seçilmesinde en büyük pay sahibi. Elini Hz. Ebûbekir'e uzatıp O'na ilk biat eden... Hz. Ömer. Hz. Osman ve Hz. Ali'ye de aynı şekilde arka çıktı.

Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'in hilafetleri zamanında Suriye üzerine gönderilen İslâm orduların başkumandanı. Şam, Humus, Yermük, Antakya, Halep, Kudüs fatihi. En güçlü olduğu sırada başkumandanlığı Halid B. Velid'e devretme faziletini gösterdi, O'nun komutası altında eşsiz zaferler kazanmaya devam etti.

Bizans ordularına karşı eşsiz zaferler kazanır ve başkent Medine'ye zengin ganimetler gönderirken, kendisi ilk Müslüman olduğu zamanki yokluk günlerini unutmaz, tevazudan, sadelikten ayrılmaz. Hz. Ömer cephede ziyaret ettiği çadırını sadelik içerisinde görünce O'nun bu faziletini şu sözlerle takdir etti:

"-Ya Ebû Ubeyde! Dünya herkesi değiştirdi, seni değiştiremedi!"

Hz. Peygamber tarafından cennetle müjdelenen yüce başbuğ, yücelmiş mü'min, Hz. Ebû Ubeyde (R.A.), cepheden dönmeyen, bir salgın hastalık sebebiyle sefer halinde müjdelendiği cennete uçtu.

Hz. Peygamber'in şu sözü O'nun içindir.

"-Her ümmetin bir emini vardır. Bizim eminimiz de Ebû Ubeyde'dir."

Allah O'ndan razı olsun.

BÜYÜKLERİMİZ

Edebâli

Seyh Edebâli... Osmanlı saltanatının kurucusu Osman Gazi'nin hocası, müşidi, muallimi ve kayınbabası. 1205-1325 yılları arasında yaşadı. İlk öğrenimine Karaman'da başladı. Şam'da tahsiline devam etti. Tefsir, Hadis, Fıkıh ve Tasavvuf'ta ihtisas sahibi.

Seyh Edebâli, Ahmet Yesevî'nin Uzakşark'ta yetiştirip, müşid, muallim, mübelliğ olarak Batı Türklüğü içerisine sürdüğü Horasan erenleri zincirinin Mevlânâ, Yunus gibi önemli bir halkası.

Anadolu sadece adı ile değil, hâkim ve mukimleri ile de henüz "Diyar-ı Rûm" ve Bizans toprağı iken, Sultan Alpaslan'a Anadolu'nun kilidini ebediyen açan San Hoca'lar, Saçlı Hafız'lar, Selçuklular için ne ise, Osmanlılar için de Seyh Edebali ve dervişleri odur.

Abbasi Hilâfet orduları, Harzemşahlar ve Oğuz Boyu arasında kardeş kavgası devam ederken, Horasan Erenleri, Halife-Şah ve Tuğrul Beğ nezdine hulûl etmişler, bu kör dövüşü önleyerek, hep birbirlerine karşı at süren akıncıların istikâmetini Anadolu'ya çevirmişlerdir.

Seyh Edebâli dergâhi, Selçuklular tarafından Bilecik-Söğüt böl-

gesine yerleştirilen Kayı Boyu için aynı rolü oynamıştır. Edebâli, Ertuğrul Gazi'nin büyük oğlu Gündüz yerine küçüğü Osman'ı keşfetmiş, hedefsizlik ve maksatsızlığa doğru doludizgin at süren Osmancıyı yönlendirmiş, terbiye ocağında pişirmiş, babası Ertuğrul'un kılıcına vâris kılmış, bu verasete baba Ertuğrul, ağabey Gündüz ve boyun ihtiyarlar meclisini de inandırmıştır.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu, Seyh Edebâli dervişlerinin demirci, kalaycı, örsçü kılıçında Türk boylan arasına dağılıp, boylan kendi içlerinden ve birbirlerine zamklamaları sonucu başarıldı.

"Bilirim niçin gelirsin? Bilirim ki İnegöl Tekfurluğunu vurmak dilersin. Başarsın da. Fakat öğrenmek isterim: Ya sen İnegöl Tekfuru'nu vurduğunda Bilecik Tekfuru, Karahisar Tekfuru, Karacahisar Tekfuru, Yenişehir Tekfuru, Bursa Tekfuru sana karşı birlik olur üzerine gelirlerse ne yaparsın? Onu öğrenmeyi dilerim. De bana, ne yaparsın? Beni inandır da, ondan sonra İnegöl'ü vur!"

Bu sitemli muhavere, anlaşmayı bozup Kayı Boyu'na hep arkadaşan saldıran İnegöl Tekfurluğu'nu vurmak için bütün hazırlıklarını tamamladığı halde hoca-

sından bir türlü izin alamayan Osman Beğ'le Seyh Edebâli arasında geçmiştir.

Bu stratejidir ki, Bizans önüne haberci, bekçi olarak gönderilen ve 200 (ikiyüz) atlıdan ibaret bulunan Kayı Boyu beylik, imparatorluk ve sonunda "Devlet-i Ebed-Müddet" olmuş, tarihin en uzun imparatorluğu olarak çağlara damgasını vurmuştur.

Seyh Edebâli, keşfedip-kılıç kuşattığı Osmancı'nın Gazi ve peşinden Osman Beğ olduğunu hayatında görmüş, Osman Beğ adına okunan ilk hutbenin besmelesini o çekmiş, bir bir alınan kalelere kadı, fakı, ermin tayin etmiş, irşad geleneğini, elverdiği nice Kumral Abdal, nice Dursun Fakılar'la devam ettirmiştir. Selçuklu Devleti'ni yeşerten Yesevî erenler geleneği, Seyh Edebâli halkası ile bu defa kadim Osmanlı Ebed-Müddet'ini yeşertmiştir.

Hacı Bayram Veliler'le, Akşemseddinler'le sürdürülen bu gelenek, Anadolu'yu Türkleştiren, Müslümanlaştıran Mevlânâ'nın, Yunuslar'ın devamı olmuştur. Onlar ve muakkpleridir ki, bugün bir Müslüman-Türk kültürü, Müslüman-Türk misyonu vardır.

Yeni yetişenler bunları bilmelidirler.

BÜYÜKLERİMİZ

Emir Sultan

Seyyid Şemseddin Muhammed B. Ali El-Huseyni El-Buhari... 1368 yılında Buhara'da doğdu. "Emir Sultan", "Emir Buhari" diye şöhret buldu. Babası Buhara'da Emir Kûlâl diye anılan ünlü bir müsavvif.

Seyyid Şemseddin, o devrin geleneğine uyarak tasavvuf mesleğine intisab etti. Bu vadede kısa zamanda manevî mesafeler katetti. Hac vazifesini ifa etmek üzere Medine'ye geldi. Bir müddet Medine'de mücavir kaldı.

Peygamber şehri Medine'de ikamet ettiği sırada bir takım manevî işaretler alarak, Irak üzerinden Anadolu'ya geçti. Karaman, Kütahya, Inegöl üzerinden Bursa'ya geldi. Bu sırada henüz 21 yaşında idi. Çok yüksek manevî mertebesi sebebiyle Osmanlı başşehrinde halk, devlet adamları, bilgin ve şeyhler nezdinde büyük bir ilgi ve itibar kazandı. İbadet, zühd ve takva mesleğinde inkişafını devam ettirdi. Yetiştirdiği talebelerini Balıkesir, Gelibolu, Tuzla, Aydın ve Karaman bölgelerinde tavzif etti.

Emir Sultan'ın Bursa'daki ilk yıllarında Selçuklular'ın siyasi otoritesinden mahrum kalmış Anadolu'da "Sancak" Osmanlı'ya geçmiş, fakat huzur ve sükün tam sağlanamamıştı. Genç Osmanlı Devleti, bir yandan Anadolu birliğini sağlamaya çalışıyor, bir yandan Haçlı saldırılarıyla uğraşıyor, Hıristiyan Batı ile biteviye savaşlar içerisinde bulunuyordu. Anadolu baştan başa bir gaza, cihad ve fetihler ülkesi haline gelmişti.

Emir Sultan, Buhara'dan-Hicaz'a, Hicaz'dan-Anadolu'ya Osmanlı fetih hareketlerini desteklemek üzere gelen manevî başbuğlardan biri idi. (Yeni Türk Ansiklopedisi: Ötügen Y.İst. 1985, Emir Sultan maddesi)

Emir Sultan, bu manevî vazifeyi hakkıyla ifa etti. Anadolu'daki bitmez-tükenmez beğlik kavgalarında geniş manevî otoritesiyle Osmanlılar'ın yanında yer aldı. Cihad ve fetih kılıcını elinde tutan Osmanoğulları'nın manevî itibarnı yükseltmek üzere Yıldırım Beyazıt'ın kızı Hundi Fatma Hatun'la evlendi.

Bu izdivaç sonunda, Emir Sultan'ın Anadolu'nun her yanını tutan bağlılan arasında Osmanlıya itaat, Osmanlıyı tercih birdenbire arttı.

Bütün hayatı boyunca, cihan devleti olmaya namzet Osmanlıyı manen destekledi. Devirlerini idrak ettiği Osmanlı sultanlarına kılıç kuşattı. Onlardan daima saygı gördü.

İkinci Murad ile amcası rolündeki Düzmece Mustafa arasındaki taht kavgasında Murad'ın yanında yer aldı. 1422'de Sultan Murad'ın İstanbul muhasarasına yüzlerce dervışı ile birlikte iştirak etti. Bu muhasaranın tarihini yazan Bizans müverrihleri, Emir Sultan'dan çok bahsediyor. (İslâm Ansiklopedisi Emir Sultan maddesi).

Emir Sultan ve gazî dervişleri, manevî işaretlerle Horasan'dan kalkıp Anadolu'ya gelen, Anadolu kilidinin açılmasında ve "Diyâr-ı Rum" denilen bu toprakların Türkleşmesinde, Müslümanlaşmasında manevî vazifeler alan "Yesevî Erenler" geleneğinin en önemli halkalandırlar.

Bu gelenek olmasa, Türk ve Müslüman Anadolu elimizde olmazdı.

Gazî Emir Sultan, Bursa'da adına yaptırılan caminin bahçesindeki aydınlık türbesinde yatar...

1429 yılındaki irtihalinden bu yana Anadolu insanının ve Türk fetih ordularının manevî mürşidi, hâmisî olduğuna bugün de inanılır...

Allah'ın rahmeti O'nunla olsun...

F

FAİZ:

Paranın kârı. Ödünç verilen paraya karşılık, zamana bağli olarak alınan nisbi ücret. Ribâ.

Faiz (ribâ) İslamiyet'te haramdır. İslâm iktisadı, faiz (ribâ) esasını reddeder. İslâm iktisadının temel istihsal kaynağı emektir. Servetin âtil bırakılması, emeksiz kazanç sonucuna götüren faiz bu sebeple yasaklanmış, bunun yerine "karz-ı hasen" (faizsiz ödünç) müessesesi tavsiye edilmiştir.

Faiz (ribâ)in kısımları:

1) Rib'an-nesie: Ödünçün, vadeleri belirtilerek faizlendirilmesi. Ödünçten sağlanan menfaat.

2) Riba'l-fazl: Aynı cins, aynı kalite mallar mübadele edilirken aynı cins, aynı kalite olduğu hâlde, birinin daha fazla ödenmesi. Bu da yasaktır. Bu sebeple, aynı cins metalar, aynı miktar ve vasıfta olmak şartıyla ve hemen mübadele edilmelidir. Aynı cins malın farklı kaliteleri mübadele edilecekse, her ikisinin para değeri tespit edilmeli, miktarlar ona göre belirlenmelidir. Farklı cinsten malların mübadelesinde bu şartlar aranmaz.

3) Beyu'l-garar: Mevcut bir şeyle mevcut olmayan bir şeyin mübadelesi. Henüz olgunlaşmayan meyvenin, sözleşme yerinde hazır olmayan şeyin, hayvanın mübadelesi gibi.

FAKİH:

Fıkıh ilminde derinleşmiş kimse. Fıkıh bilgini. Müctehid. Önceleri Kur'an ve

Hadis ilimlerinde ihatalı kimselere de fakih denirdi. Sonradan "Fakih" ile sadece fıkıh âlimleri kastedilir oldu (Fıkıh için bak. İlgili madde).

FARZ:

Hem sübûtu (varlığı), hem manaya delâleti kesin olan, yapılması mutlaka istenen dinî emir. Namaz, oruç, hac, zekât emirleri gibi.

Farz-ı Ayn: Mükellef, emre muhatap olan herkesin bizzat yapmak zorunda olduğu farz. Namaz, oruç, zekât ve hac bunlardan.

Farz-ı Kifaye: Cemaat içerisinde bir veya bir kaç kişinin yapmasıyla diğerlerinin borçtan kurtulacağı farzlar. Cenade namazı gibi. Bu farzı hiç kimse yerine getirmemişse farzı yerine getirmemekten herkes ayrı ayrı mesul olur.

Farzın Hükümü: Farzın yapılması mecburidir. Yapmayan şer'an mesul olur.

FERAİZ (İslâm Miras Hukuku):

Vefat eden kimsenin terekesinin belli ölçülerle vârisleri arasında paylaşılmasından bahseden ilim. İslâm Miras Hukuku.

Miras bırakana "Mûris", mirası almaya hakkı olana "Vâris", bırakılan mala "tereke" denir.

İslamiyet'te müslim ve gayrimüslimler birbirlerine mirasçı olamazlar. Mûrisini bilerek ve isteyerek öldüren kimse de ona mirasçı olamaz. Nesebi sahih olma-

yan veya lian yoluyla (Bak.Lian) reddedilen çocuk da mirasçı olamaz.

Terekeden, önce 1) Cenaze ve defin masrafları, 2) Mûrisin borçları, 3) Mûrisin vasiyetleri çıkarıldıktan sonra geriye kalan, mirasçılara pay edilir.

İslâm Hukukunda vârisler 3 gruba ayrılır:

1) Eshabü'l-Feraiz (veya Zevu'l-Feraiz): Hisseleri Kur'an-ı Kerimde tespit edilmiş mirasçılar: Kız çocukları, ana, baba, erkek ve kız kardeş, karı, koca bunlardan. Sonradan oğlun kızı, büyük-ana ve büyükbaba da eshabu'l-feraizden sayıldı. Eshabu'l-feraizin payları toplam terekeyi aşarsa, hepsinin hisselerinden eşit olarak indirilir. Buna "Avliyye" denir.

BÜYÜKLERİMİZ

Fahreddin Razi

Fahrüddin Ebu Abdullâh Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn er-Razi... Felsefe ve kelâm bilgini... 1149'da Rey'de doğdu. Babası, çevresinde tanınmış bir hatip olan Ziyaeddin Ömer... Bu sebeple kendisine "İbn-ü Hatib er-Rey" de denir.

Doğduğu yer olan Rey ve Meraga'da, çağının ünlü bilginlerinden ders aldı. Harezmi ve Maverâ-ünnehr'i dolaştı. Harezmi'de yaygın bulunan "Mu'tezile" akımı ile çetin bir mücadeleye girişti. Bu mücadeleler sonunda Harezmi'den ayrılmak zorunda kaldı. Buhara ve Semerkant'a geçti. Gazne ve Pencap'ta bulundu. Gûr sultanlarından himaye gördü. Sonunda Harezmi Şahı Alaeddin'in himayesi altında Herat'a yerleşti.

Herat'ta kendisine bir medrese tahsis edildi. Burada "Şeyhülislâm" diye anıldı ve geniş ilgi gördü. Çevresinde kalabalık talebe grupları oluştu. Sadece genç öğrenciler değil, onunla istişare etmek, ilmi mübahase ve muarazalarda bulunmak üzere her yaştan, her taraftan insanlar, hattâ âlimler onun çevresinde toplandı. Öyle ki, yolda yürürken bile, çevresinde 300'den fazla bir talebe grubu olduğu söylenir. Bu suretle hem bilgisini, görgüsünü, tecrübesini arttırdı, hem çok sayıda öğrenci yetiştirdi. Fıkıh, tefsir, kelâm sahasında olduğu kadar, riyaziye, fizik, hekimlik gibi ilimlerde de vukuf sahibi oldu. Bu konuların her biri hakkında eserler verdi.

Fahreddin Razi'nin ilim tarihindeki en önemli rolü, dini ananeler ile felsefeyi te'lif etmeye, uzlaştırmaya çalışmasıdır.

Seleften ve nakil ilimlerden vazgeçmemiş, ancak akliye ekolüne de karşı çıkmamıştır. Akıl ve nakilcilik konusunda ifrad ve tefinde düşmemiş, her iki mektebi makul noktalarda buluşturarak, uzlaştırmaya çalışmıştır.

İbni Sina'nın "El İşâret" adı eserini şerhetmiştir. 1'inci devresine ait bulunan bu şerhte Razi,

Farabi'nin muakkibi gibi görülürse de, bu kanaatta ısrarlı olmamak gerekir. Zira F. Razi, bütün eserlerinde, ilmi sohbetlerinde ve tedrisinde uzlaşmacı fonksiyonunu devam ettirmiştir.

Razi'nin diğer bir özelliği, kanaatlarında açık ve müser, fikirlerinde hür ve cesur olmasıdır. Onun bu özelliklerini bilenler, mütecaviz şahsiyetli olduğunu ileri sürmüş iseler de, bu da doğru değildir. Yüzlerce âlimin, talebenin, çevresinde geniş halkalar meydana getirdiği kimse, mütecaviz şahsiyetli değil, olsa olsa müşfik, mütefrit ve müsamahalı olabilir. Onu cüretkâr ve mütecaviz bulanların mütezil fikirlere karşı açtığı çetin mücadele sebebiyle karşı fikir sahipleri olduğu söylenebilir.

Fıkıh, tefsir, kelâm, riyaziye, fizik, hekimlik gibi sahalarda verdiği bir çok eseri arasında en önemli ve en sonuncularından olanı "Mefatih ü'l-Gayb" adlı 13 ciltlik eseridir. "Tefsir-i Kebir" olarak ün yapan "Mefatihü'l-Gayb" kelâm ağırlıklı bir "Dirayet" tefsiridir.

F. Razi, hayatının sonuna doğru fevkalade müessir bir "Hatip" seviyesine ulaştı. Bu tesiri hitabet kudreti ile, kelâm mevzularını, Ehl-i Sünnet prensipleri içerisinde savundu ve yaydı. Muhalif mütezil fikirde olanlar, onun sihirli hitabet ve ikna gücü karşısında ya kaçtılar veya teslim oldular.

F. Razi sonunda bu cidal faaliyetlerini de bıraktı. Kelâm ilminin "Cedel" metodlarını çok iyi kullanan bu hatip ve âlim şahsiyet, hayatının sonlarında kendisini münhasıran Kur'an ilimlerine verdi. En yüksek manevî tatmin ve fikri sükunun Kur'an olduğunu ilân etti.

1209 yılında Herat'ta irtihal eden F. Razi, İbni Sina, Gazzali, Birüni gibi ilim kutupları zincirinin önemli bir halkasıdır.

Allah'ın rahmeti onunla olsun...

Hisselerin toplamı terekeden az olur ve artanı alacak başka bir mirasçı bulunmazsa, bu takdirde hisseler eşit olarak arttırılır. Buna da "Reddiye" denir. Ashabu'l-Feraiz, kendilerine düşen hisseleri aldıktan sonra, terekeden artan kısım, "Asabe" arasında paylaşılır.

2) Asabe: Mûrisin erkek yanından erkek hısımları. Bunlar dört gruptur.

1'inci grup: Mûrisin erkek yanından erkek fûrû (çocukları).

2'nci grup: Mûrisin erkek yanından erkek usulü (ataları).

3'üncü grup: Mûrisin babasının erkek yanından erkek fûrû.

4'üncü grup: Mûrisin babasının babasının erkek yanından erkek fûrû.

Bu gruplardan her biri, sıra ile diğerlerinden önce miras alır. Yani önceki gruptan birisi varken, sonraki gruptan bir kimse miras alamaz. Aynı grup içerisinde de, yakın hısım, uzak hısımı mirastan mahrum bırakır.

3) Zevu'l-Erham- Mûrise, bir kadın aracılığı ile kan hısımı olanlar veya bir erkek aracılığı ile kan hısımı oldukları halde, Eshabu'l-Feraiz veya Asabe'den sayılmayan kadınlar. Bunlar Zevu'l-Feraiz veya Asabe'den kimse yoksa mirasçı olabilirler. Bunlar da 4 gruptur:

1'inci grup: Mûrisin fûrû (Kızının oğlu, oğlunun kızının kızı veya oğlu gibi).

2'nci grup: Mûrisin ataları (Anasının babası, babasının anasının babası gibi).

3'üncü grup: Mûrisin anasının veya babasının fûrû (Erkek kardeşin kızı veya kız kardeşin oğlu gibi).

4'üncü grup: Mûrisin babasının veya anasının atalarının fûrû (Amcasının kızı, hala veya dayı gibi).

Bu gruplardan her biri, sıra ile diğerlerinden önce miras alır. Yani önceki gruptan birisi varken, sonraki gruptan bir kimse miras alamaz. Aynı grup içerisinde de, yakın hısım, uzak hısımı mirastan mahrum bırakır. Ancak, 1'inci grupta aynı derecedeki eshabu'l-feraiz çocuğu, eshabu'l-feraiz çocuğu olmayana üstün tutulur. 2'nci grupta bu tefrik yok. 3'üncü ve 4'üncü grupta, eşitlik halinde asabe çocuğu olanlar, olmayanlara üstün tutulur.

FETVA:

İslâmiyet'te bir hadisenin hükmünü belirten veya hâlli gereken mesele hakkında, yetkili kişi tarafından verilen cevap. Fetva müftî veya Şeyhülislâm tarafından verilir. Fetva'da: 1) Fetva veren kimsenin müslüman olması; 2) Fetvanın iyi niyetle verilmesi; 3) Fetva verenin ilim ve vakar sahibi olması şartları aranır.

FIKİH:

Bir şeyi lâyıkiyla bilmek, şuurlu olarak idrâk etmek. İslâm Hukuku. Kişinin leh ve aleyhine olan dinî hükümleri bilmesi. İslâmın ilk yıllarında "İlim" ile aynı manada kullanıldı. Fakat Hicrî ikinci (Milâdî 8) yüzyıldan itibaren fıkıh ilmi, diğer İslâmî ilim dallarından ayrıldı. "Kıyas" ve "Rey" bir fıkıh metodu olarak kullanılmaya başlandıktan sonra fıkıh eserleri de yazılmaya başlandı. İmam Şafii'nin El-Ümm, Er-Risale, İmam Malik'in El-Muvatta' adlı eserleri, fıkıh konusunda yazılmış ilk eserlerdir.

Fıkıhın Kaynakları: Esas kaynakları: Kitap, Sünnet, İcma', Kıyas. (Bak. İlgili Maddeler). Tali kaynakları: İstihsan, İstishab, (Bak. İlgili Madde) örf-âdet, sahabi sözü, geçmiş şeriatlar.

Fıkıhın Konuları:

1) İbadât (ibadetler).

2) Muamelât: Ahval-i Şahsiye (Evlence, boşanma vb. şahsın hukuku); Siyaset-i Şer'îye (İdare hukuku, devletler hukuku, anayasa gibi âmme hukuku konuları); Ukubât: Ceza hukuku, Siyer: Milletler arası hukuk, Âdab: Ahlâk ve muâşeret konuları.

FIKİH USULÜ:

Fıkıhla ilgili dinî hükümlerin, kitap, sünnet gibi ana kaynaklardan çıkarma usul ve kaidelerini gösteren ilim. Müctehitlerin, karşularına çıkan mesele ile ilgili olarak nasıl hüküm çıkardıklarını, hangisinin rey ve içtihadının tercih edilebileceğini öğretir. İmam Şafii'nin Er-Risale adlı eseri, ilk fıkıh usulü, hukuk metodolojisi kitabı olarak kabul edilir.

FIRKA-I DALLE:

Sapık fırkalar. Ehl-i Sünnet dışındaki bid'at fırkaları.

FIRKA-YI NACİYE:

Kurtuluş fırkası. Ehl-i sünnet mensupları, ehl-i sünnet mezhepleri.

FİDYE:

Oruç tutmaya gücü kalmayan yaşlılar, iyi olması mümkün bulunmayan hastalar, tutamadıkları her bir günlük oruç için bir fidiye verirler. Fidiye bir fakirin bir günlük normal yiyeceğidir. Bu durumda olanlar fidiye vermeye güçleri yetmiyorsa, istiğfar ederler.

FİTRE:

Fıtır sadakası, fitre zekâtı. Hicretin 2'nci yılında vâcip kılındı. Fitrenin vâcip olmasının şartları:

- 1) Müslüman olmak
- 2) Hür olmak
- 3) Aslı ihtiyaçlar (Havaic-i asliye. Bak. İlgili madde) dışında, en az nisab (Bak. Aşağıda ilgili madde) miktarı mala sahip olmak.

Akıl hastaları ve çocukların fitrelerini velileri verirler.

Fitre, insan olarak yaratılmaya bir şükür olarak verilir. Fakirlerin ihtiyaçlarına medar olan sosyal amaçlı bir ibadettir.

Fitrenin vakti:

Fitre, Ramazan Bayramı sabahı vâcip olur. Bu vakitten önce vefat edenlere vâcip olmaz. Fitrenin, bayram sabahı, namaza gitmeden önce verilmesi müstehabtır. Ramazanın son günlerinde verilmesi, fakirin bayram ihtiyaçlarını karşılamasına medar olacağından caizdir, hatta bu tercih edilmelidir. Zira sosyal maksada daha muvafık olduğu gibi, hak sahibi fakir bulamama ve vaktini geçirme tehlikesini de bertaraf eder. Fitre sadakasını her hangi bir sebeple zamanında ödeyemeyenler, imkân buldukları ilk vakitte ödemelidirler.

Fitre Kimlere Verilir:

Fitre, öncelikle en yakın fakire verilir. Bulunulan yer dışında akraba veya fitreye daha çok muhtaç, daha fakir kimse varsa, onlara gönderilir. Fitre verilecek kimse'nin müslüman olması tercih edilir. Ara-

larında evlilik, baba oğul bağı bulunanlar, birbirlerine fitre veremezler. Birden fazla kişinin fitreleri de aynı kişiye verilebilir. Fitre bir elde toplanıp fakirlere dağıtılabilir.

Fitrenin Nisabı: (Fitre borcu doğuran malın miktarı)

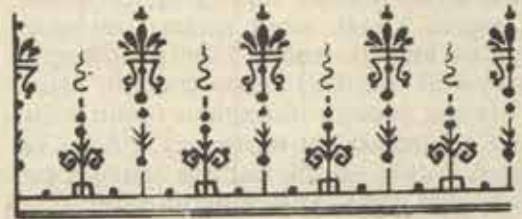
Zekât nisabı, aynı zamanda fitre nisabıdır. Fakat fitre nisabında, nisaba konu malın üzerinden bir yıl geçmesi beklenmez. Zira sadakada nema niyeti aranmaz.

Fitrenin Miktarı:

Fitrenin miktarı, dört maddeden biri üzerinden hesap edilir:

- 1) Buğday veya buğday unu: Yarım sa' (yani 1460 gr.)dır. Bu miktar veya karşılığı olan para, bir kişinin fitresi olarak verilir.
- 2) Arpa veya arpa unu: Bir sa' (yani 2920 gr.)dır.
- 3) Kuru üzüm: 2920 gr.
- 4) Kuru hurma: 2920 gr.

Bu miktarların kabul edildiği Hz. Peygamber devri ile bugün şartlar çok değişmiştir. Bu miktarların para değeri de oldukça farklıdır. 2920 gr. kuru üzüm veya hurma ile 1460 gr. buğday veya ununun fiyatı aynı değildir. Bu sebeple her mümin bu maddelerin en asgarisini değil, ortalamasını tercih etmelidir. Buradaki ölçü, bir fakirin ortalama bir günlük yiyeceğinin sağlanması olmalıdır. Fitre verenin kendi mutfak giderinden bir ölçü çıkarması en doğru yoldur. Buna rağmen, fitrenin asgarî miktarla verilmesi de şüphesiz caizdir.

G

GAFFAR: Esmâü'l-hüsna (Allah'ın güzel isimleri)dan (Bak. Allah).

GAFÜR: Esmâü'l-hüsna'dan (Bak. Allah).

GANİMET:

Savaşta elde edilen zenginlik. İslâmiyet'te ganimetlerin beşte biri içtimâî faydalar için ayrılır. Hz. Ömer devrinde bu beşte birlik miktar üçe bölündü. 1'i öksüzlere, 1'i muhtaçlara, 1'i yolculara tahsis edildi.

GASL:

Yıkamak. Cenazenin yıkanması. (Bak. Cenaze).

GAZVE: Gazâ. Müşrikler üzerine düzenlenen ve Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı seferler. Bu seferlerin büyüklerine Gazve, küçüklerine Seriyeye denir. İlk gazveler Bedir ve Uhud gazveleridir.

GIYBET:

Bir kimsenin arkasından, duyduğu zaman hoşlanmayacağı şeyler söylemek. Bunlar yalan ise iftira, doğru ise gıybettir. Gıybet, Kur'an-ı Kerimde yasaklanmış (Hucurat Suresi: 12), kötü bir harekettir. Her mümin gıybet etmekten ve gıybet meclislerinde bulunmaktan kaçınmalıdır.

GUSÛL:

İğne ucu kadar kuru yer bırakmamak şartıyla vücudun yıkanması. Bazen farz, bazen sünnet ve mendub olur. Hades-i ekber denilen büyük hadesten (cünüplük gibi) çıkmak için gusletmek farz, Cuma ve bayram namazları ve ihrama girmek için gusletmek sünnettir.

Guslü Gerektiren (Guslün Farz olduğu) Hâller:

- 1- Cinsî münasebette bulunmak.
- 2- Cinsî münasebet dışında, meni'nin şehvetle dışarı çıkması.
- 3- Uykudan uyanan kimsenin üzerinde yaşlık görmesi.
- 4- Kadınların âdet görmeleri veya lohusa olmaları.

Guslün Sünnet Sayıldığı Haller:

1. Cuma ve bayram namazları için.
2. Hac veya Umre için ihrama girerken.
3. Arefe günü güneş battıktan sonra.
4. Arafat'ta vakfeye durmadan önce.

Guslün Mendub (Müstehab) Olduğu Haller:

1. İslâmiyet'e girmek, 2. Yaş itibarıyla bülûğ çağına girmek, 3. Kan aldirmek, 4. Bayıldıktan sonra ayılmak, 5. Cenaze yıkamak, 6. Berat ve Kadir Gecesi'ne ulaşmak, 7. Mekke ve Medine'ye girmek, 8. Hac esnasında Mekke ve Medine'de bulunmak, 9. Yağmur duasına çıkmaya hazırlık, 10. Kadının istihaza (Bak. İlgili madde.) hâlimden kurtulması, 11. Hüsub, Küsuf ve Korku namazları için, 12. Toplantıya katılmak için.

Müstehab, yapılması güzel olan, yapılmamasında ise günah bulunmayan

BÜYÜKLERİMİZ

İmam-ı Gazzali

Ebu Hamid B.Muhammed B.Muhammed el-Gazzali. Künyesi EbuHâmid. İâkâbî Huccetü'l-İslâm. En büyük İslâm kelâmcısı, fıkıh ve tasavvuf bilgini.

1058'de Tus'da doğdu. İlk öğrenimini burada yaptı. Devrin ünlü biginlerinden Ahmed B.Muhammed el-Razakani'den fıkıh okudu. Gürcan'da İmam Ebu Nasr el-İsmailî'den, Nişabur'da Ebû'l-Meali el-Güveyni'den ders ve feyz aldı. Derin ilmi merakı sebebiyle çeşitli seyahatlere çıktı. Gittiği her yerde devrin tanınmış biginleriyle ilmi mübahaselerde bulundu. Ünlü devlet adamı Nizamülmülk'ten saygı gördü. Nizamülmülk'ün ricalarıyla Bağdat'ta Nizamiye Medresesi'nde müderrisliğe başladı. Burada 4 yıl müderrislik yaptıktan sonra, ilmi tereddütleri ve arayış arzusu sebebiyle Nizamiye Müderrisliği'ni bıraktı. Şam'a giderek uzlete çekildi. 2 yıllık uzlet ve istiğrakten sonra Mekke'ye, oradan Şam'a geçti. Nizamülmülk'ün yenne geçen Fahrülmülk'ün ricalarıyla yeniden Nizamiye Müderrisliği'ne döndü. Kısa süre sonra ise, doğduğu yer olan Tus'a avdet ederek kendi yaptırdığı özel medresede ders ve ilmi faaliyetlerini devam ettirdi. Sultan Sencer'den büyük ilgi gördü. Fakat önüne serilen bütün makam ve mansipları reddetti. Özel araştırmalarını ve ruhi derinleşmeyi tercih etti.

Gazzali'nin yaşadığı devir, eski Yunan fikriyatı ile beslenen felsefe akımları ve İslâm kelâm-cılığının sıkı münasebet ve muarazada bulunduğu devirdir. "Ka-

za-kader", cebir-ihtiyar" ve diğer kelâmî konularda Yunan felsefesini devam ettiren Farabî, İbni Sina ve muakkiplerinin fikirleriyle İslâm inançlarının saf ve berraklığını muhafaza etmesini savunan kelâmcılar kıyasıya mücadele ediyorlardı. Bu mücadele ve münakaşalar, çok çeşitli fikri meslek, meşrep ve ekoller doğurdu. Doğrularla yanlışlar, iyi niyetle kötü niyet, selefi ve nassî görüşlerle bid'atlar, rasyonalist hevesler, geniş halk kesimlerinde tereddütler, tartışmalar, teşevvüşler ortaya çıkardı.

MAKUL BİR DENGE

Bu fikri kargaşa ortamında Gazzali, akılı inkar etmemekle beraber, vahye dayalı nakli savundu, akıl ile nakil arasında imakul bir denge kurdu.

O'na göre gerçek bilginin kaynağında akılla birlikte ilahî vahiy ve istiğrak da gereklidir. Sınırsız ve kesin bilgi, ancak yaratıcıda vardır. İnsan bu bilgiyi sezer, fakat tek başına akılla kavrayamaz. Akıl, eşyanın hakikatını, varlığın temel prensiplerini, ilk sebebi anlamakta yetersiz kalır. Mutlak olan varlık, mukayyet olan aklın ihata gücünü aşar.

İnsan düşünen-sezen-araştıran bir varlık olarak hakikatı ancak gönül temizliğine dayanan "yakîn" ile bulabilir. Tefekkür, akıl muhakeme ve muhasebe gereklidir, fakat bütün hakikatı akıl tefekkür ve muhakemeye oturtursanız, hakikatın herkese, her devre, her anlayışa göre değişmesi icabeder. Halbuki hakikat tekdir ve değişmez. Akıl mesleklerin ve felsefenin görevi, her

konuda dine yardımcı olmaktır. Zira felsefi meşrepler, salt akla dayalı meslekler, eşyanın özünü, varlık çeşitlerinin arkasında gizlenen hakikatı bilemez. İnsan, Allah'ın iradesi dışında kendi başına bir varlık değildir.

TESANÜD SAĞLANIYOR

Gazzali, Yunani fikirlerin, Hasan Sabbah tabilerinin, müteferrik mezhep ve fırkaların, akil gayret ve heveslerin bir araya gelerek, saf, duru İslâm imanını sarsmaya yeltendiği bir sırada ortaya çıkmış; İslâm âleminde güçlü bir tesanüt sağlamayı başarmıştır. Mu'tezilî ve batınî akımlar, onun güçlü fikriyatı, coşkun iman hayatı ve muhtevası karşısında bozguna uğratılmışlardır. Ona "Huccetül İslâm", "Zeynetül İslâm" denilmesi bundandır.

Gazzali'nin akıl ve nakli makul noktalarda te'lif eden görüşleri, kendisinden sonra gelenleri etkilemiş, araştırmacılar için gerçek bir huccet olmuştur. Onun bıraktığı çok sayıda eser, İslâm dininin genel prensiplerini, varlık anlayışını, akıl-iman münasebetlerini araştıranlar için mutemet kaynaklardır. 9 asırdır parlayan bu fikir ve iman güneşi, Batı kaynaklarında en modern ve orijinal İslâm bilgini olarak gösterilmektedir.

1111 yılında irtihal eden müderris, mutasavvif, mütefekkir, huccet İmam Gazzali, doğduğu yer olan Tus'un Taberan semtindeki merkâdinde yatmaktadır. Allah'ın rahmeti onunla olsun...

hükümdür. İmkân varsa yapılır, yoksa sıkıntıya düşmek gerekmez.

dipleri, kulak kıvrımlarının ıslanması sağlanır.

GUSLÜN FARZLARI:

1. Mazmaza: (Ağıza su alıp boğaza kadar çalkalamak). 2. İstinşak: (Buruna su çekip bırakmak). 3. Kuru yer kalmayacak şekilde bütün vücudu yıkamak (Suyun dokunması sıhhata aykırı yerler mes-hedilir).

GUSLÜN SÜNNETLERİ:

1. Gusle Besmele ile başlamak, 2. Niyet etmek, 3. Bedende maddî pislik varsa önceden temizlenmek, 4. Avret mahallini önceden yıkamak, 5. Gusülden evvel abdest almak, 6. Yıkamaya önce başa, sonra sağ, sonra sol omuza su dökerek başlamak ve her defasında suyu bütün vücuda ulaştırmaya çalışmak, 7. Su birikiyorsa, ayağı en sonra yıkamak.

Gusle derken avret mahalli kapalı tutulmaya çalışılmalıdır. Gusülden sonra iki rekat namaz kılmak müstehaptır.

GUSLÜN ALINIŞI:

Önce eûzü-besmele çekilir. Niyet edilir. Eller bileklere kadar yıkanır. Maddî pislikler ve avret mahalli yıkanır. Sağ elle, ağız ve buruna su çekilerek üçer defa yıkanır. Oruçlu olanlar boğazlarına su kaçırılmamaya itina gösterirler. Namaz abdesti gibi abdest alınır. Su toplanıyorsa, ayakların yıkanması sonraya bırakılır. Önce başa, sonra sıra ile sağ ve sol omuza su dökülür. Her defasında suyun bütün bedene ulaşmasına çalışılır. Bütün beden, kuru yer kalmayacak şekilde yıkanır. Göbek çukuru, küpe delikleri, saç ve sakal

GUSÜLSÜZ

YAPILMAYACAK İŞLER:

1. Namaz kılnamaz. 2. Kur'an-ı Kerime ve Âyet-i kerime yazılı şeylere el sürülmez. 3. Kâbe tavaf edilemez, camiye girilemez. 4. Dinî kitapları okumak ise mekruhtur.

Boy abdestini özürsüz olarak geciktirmek günahdır. Her halükârda üzerinden bir namaz vakti geçirmemelidir. Guslü gerektiren durumdaki kimse, yemek yiyecekse, abdest almalıdır. Elini ve ağzını yıkamadan bir şey yiyip içmemelidir.

GÜNAH:

İlâhî emirlere aykırı davranış. Uygun-suz fiil, ters amel. Vicdanı rahatsız eden kabahat, suç. Helâl ve mubahlara aykırı davranış sonunda ortaya çıkan durum.

Günah-ı Kebâir (Büyük Günahlar):

1. Allah'a şirk koşmak. Affedilemeyecek olan tek günah şirktir. 2. Haksız yere adam öldürmek. 3. İffetli bir kadına iftira etmek. 4. Zina etmek. 5. Harpten kaçmak. 6. Sihir yapmak ve sihir yaparak insanlara zarar vermek. 7. Yetim malı yemek ve yetime zulmetmek. 8. Ana babaya isyan etmek. 9. Faiz alıp vermek. 10. Hırsızlık yapmak. 11. Alkollü içki içmek. 12. Har-em-i Şerif'te günah işlemek.

Günah-ı Seğair (Küçük günahlar):

Büyük günahlar dışında kalan günahlar. Küçük günahlarda bilerek ısrar göstermek de büyük günahlardan sayılmıştır.

Her mümin, büyük olsun, küçük olsun, günahlardan sakınmaya çalışmalı, Allah'ın yarattığı tertemiz hayatı, günahlarla kirlilememelidir.

BÜYÜKLERİMİZ

Molla Gürani

Molla Şemseddin Ahmed İsmail, Osman el-Gürani... Osmanlı müfessir, müfakkih, muhaddis ve Şeyhülislâmı... 1416 yılında Kerkük'ün Güran karyesinde doğdu. İlk tahsilini doğduğu yerde yaptı. Hifzını tamamladı, nahiv, maani, beyan, kıraat ilimlerini öğrendi. Bilgisini artırmak üzere Bağdat, Diyarbakır, Şam gibi ilim merkezlerini dolaştı. Sonunda Kahire'de karar kıldı. Yüksek tahsilini Kahire'de tamamladı. Devrin dev alimi İbn Hacer El-Askalanî'den "Hadis" ve "Fıkıh" okudu. Arapça, fıkıh, tefsir, hadis ve kıraat sahalanında kendisi de haklı bir şöhret yaptığı halde, ismi duyulan bütün bilginlerin derslerinde bulundu. Devlet ileri gelenlerinin, hatta bizzat hükümdarın huzur derslerine iştirak etti. Bu meclislerde yapılan münazaralarda fesahat, belâgat ve ihtatı ile dikkatli çıktı. Bu gelişmeler sonunda Kahire'de "Berkukiye" Medresesi'ne fıkıh müderrisi oldu.

Bu sırada, Osmanlı bilginlerinden Molla Yegân ile karşılaştı. Molla Yegân, böyle bir kıymetin Osmanlı başkentine kazandırılması gerektiği sonucuna vardı. Kendisini iknayı basardı. Gürani böylece Anadolu'ya geldi.

İlk olarak 2.Murad zamanında Bursa'da müderris tayin edildi.

O'nun sert disiplinini, efilmez mizacını ve bilgi birikimini gören padişah, kendisini, Manisa valisi olan Şehzade Mehmed'e muallim olarak tayin etti.

Şehzade Mehmed'i ciddi bir titizlik ve disiplinle yetiştirdi. Manisa sarayında "Hace-i Sultanî" (Başhoca) mevkiine yükseltildi.

Şehzade Mehmed tahta geçtikten sonra itiban daha da arttı. İstanbul'un fethine ve diğer gazalara katıldı.

Sultan Fatih kendisine "Vezir"lik teklif etti. Fakat Gürani Vezirliği kabul etmediyse de, padişahın devamlı ısrarı üzerine Kazaskerliği kabul etmek zorunda kaldı.

Siyasi icraat içerisinde karşı çıktığı uygulamalar oldu. Bu memnuniyetsizlik sebebiyle ve hac bahanesiyle Anadolu'dan ayrıldı. Kahire'ye yerleşti. Padişahın devam eden ricaları üzerine yeniden Anadolu'ya döndü. Büyük bir maaş ve yüklü hediyeler verilerek, Bursa kadılığına tayin edildi.

1480 yılında ise en yüce makam Şeyhülislâmlık makamına getirildi. Vefatına kadar 8 yıl aralıksız bu makamda kaldı.

Molla Şemseddin Ahmet Gürani, idari görevleri sırasında da, tedris ve ta'limi hiçbir zaman bırakmadı. Şeyhülislâmlık makamında bulunduğu sırada dahi, özel dersler verdi, bir çok güzide talebe yetiştirdi.

Gürani, dinî ilimlerde çok sayıda eser vermiştir. "Gayetü'l-Mesani fi Tefsir-i Kelâmî'r-Rabbani", "El Kevserü'l-Cari ilâ Riyaz-i Sahih'l-Buhari", "Keşfü'l-Esrar an Kıraati Elmîmeti'l-Ahyar" bunlar arasındadır. Ayrıca, Arapça belîğ kasideler yazmıştır. Arap kaynakları kendisini "Diyar-ı Rum'un alimi" diye anarlar.

Molla Gürani, sağlam bir ilim haysiyetine sahiptir. Konu ilim ve fetva olunca, padişah da dahil olmak üzere bütün devlet adamlarına karşı âdeta mütehakkim bir tavırla hareket etmiş; Padişahı yüzüne karşı tenkit etmekten çekinmemiştir.

Ölmeden biraz önce 2. Beyazid'a haber göndermiş, bazı idari konularda tembihlerde bulunmuştur.

Hayatında daima mütevazı yaşamış, maaşından birtkirdiği paralarla 4 cami, 1 dâru'lhadis ve 1 hamam yaptırmıştır.

Molla Gürani, 1488 yılında bu fani âlemden göçerken, geride hiçbir kuvvet karşısında ilmi kanaatlarından fedakârlık yapmayan ve ilmi her şeyin üstünde tutan ölmüş bir şahsiyet örneği bırakmıştır.

Allah'ın rahmeti O'nunia olsun...

H

HAC:

İslâmiyet'in 5 temel esasından biri. Zilhicce ayında Kâbe ve çevresini, usulüne uygun olarak ziyaret etmek. Hicretin 9'uncu yılında farz kılındı. Hayatta bir defa yerine getirilmesi hacla mükellef olanlara farz olan ibadet.

HACCIN FARZ OLMASININ ŞARTLARI: 1. Müslüman olmak. 2. Âkıl-balîğ olmak. 3. Hür olmak. 4. Haccın farz olduğunu bilmek (Gayrı müslim iken müslümanlığı kabul edenler için). 5. Aslı ihtiyaçları dışında, hacca gidip gelinceye kadar, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin normal geçimlerini sağlayacak malî imkâna sahip olmak. 6. Yolculuk ve diğer masrafları karşılayacak malî imkânı bulunmak. 7. Yukarıda belirtilen şartları haiz olarak hac vazifesini zorlanmadan yapabilecek bir vakte sahip bulunmak.

Bu şartlardan birine sahip bulunmayan kimseye hac farz olmaz. Ne bizzat, ne bedelle hac farzasının ifası gerekmez. Bunlara eksiksiz sahip olan kimse hacetmeden önce bizzat hacca gitme imkânını kaybederse, bedel göndermesi icâp eder.

HACCIN EDASININ ŞARTLARI:

1. Vücutça sağlam olmak (Âmâ, felçli ve hac yolculuğuna dayanamayacak kadar hasta veya yaşlı olmamak). 2. Hapis veya hacdan menedilmiş bulunmamak. 3. Yol emniyetinin bulunması. 4. Kadınların eşleri veya mahremleriyle beraber

(aralarında evlenme caiz olmayan kimse-lerden biri ile) yola çıkmaları. 5. Eşi ölen veya boşanan kadınların iddet süresini doldurmaları.

Haccın farz olmasının şartlarını taşıdığı hâlde eda şartlarından birini taşımayanların haccı bizzat yola çıkarak edaları farz olmaz. Bedel göndermeleri veya bedel gönderilmesini vasiyet etmeleri icâp eder.

HACCIN SAHİH OLMASININ ŞARTLARI: 1. Müslüman olmak. 2. Hac niyetiyle ihrama girmek (İhram için bak. İlgili madde). 3. Muayyen zaman. (İhram, vakfe, ziyaret tavafı gibi rükünleri, o rükünler için belirli zamanda yapmak). 4. Muayyen mekân. (Vakfeyi Arafat'ta, tavafı Kâbe'de yapmak).

Bu 4 şarttan biri noksan kalmışsa, hac sahih olmaz.

HACCIN RÜKÜNLERİ: 1. Arafat'ta vakfeye durmak (Bak. Vakfe). 2. Ziyaret tavafını eda etmek.

HACCIN VACİPLERİ:

A) ASLİ VÂCIPLER: 1. Sa'y yapmak. (Bak. İlgili Madde). 2. Müzdelife vakfesini eda etmek. 3. Remy-i Cimar yapmak (Belli yerde şeytan taşlamak). 4. Remy-i Cimardan sonra tıraş olmak (Saçı kesmek veya kısaltmak). 5. Veda tavafını eda etmek.

B) FER'İ VÂCIPLER:

a) İhramın Vâcipleri: 1. Mikat sınırından önce ihrama girmek. 2. İhram yasaklarından sakınmak.

b) Tavafın Vâcipleri: 1. Hadesten taharet (Abdestli olmak). 2. Setr-i avret. 3. Tavafa Hacer-i Esved veya hizasından başlamak. 4. Teyâmün yapmak (Tavafta sağdan sola doğru yürümek). 5. Tavaf yaparken Metaf (Tavaf mahalli) ta bulunan Hatîmin dışından dolaşmak. 6. Biz-

zat yürüyerek tavaf etmek (Gücü yetenler için) 7. Tavaf sonunda tavaf namazı kılmak. 8. Ziyaret tavafını bayram günleri içerisinde yapmak. 9. Tavafta 7 şavtta (7 tam dönüşte) tamamlamak.

c) Sa'yin Vâcipleri: 1. Sa'yi (gücü yetenler) bizzat yürüyerek yapmak. 2. Sa'-

BÜYÜKLERİMİZ

Hacı Bayram Veli

Asıl adı Numan... 1352 yılında Ankara'nın Zülfazlı (Bugün Solfasol deniyor) köyünde doğdu. Koyuncu Ahmed adlı bir köylünün oğlu...

Kuvvetli bir medrese tahsili gördü. Genç yaşta müderris oldu. Ankara ve Bursa'da müderrislik yaptı.

Hacı Bayram Veli'nin doğduğu ve geliştiği yıllar. Anadolu'nun fikri, içtimai ve siyasi kaşıklık içerisinde bulunduğu yıllar...

Moğol istilâsı ve Haçlı Seferleri'nin ortaya çıkardığı yorgunluk; Selçukluların; Bizanslılar, Anadolu teklurlukları, Rum ve Ermenilerle sürdürdükleri biteviye savaşlar; bu kaşıklıklardan faydalanmaya kalkın bazı ümera ve beğliklerin birbirlerine ve Selçuklu Devleti'ne karşı açtıkları mücadeleler; veraset kavgaları, Anadolu insanını bezgin ve ümitsiz bir hâle düşürmüştü.

Dışardan sokulan bazı maksatlı ve teşkilâtli fikir akımları, Anadolu insanının bu ümitsizlik ve bezginliğini kurnazca değerlendirdiler. İnan'dan kaynaklanan "Bâtinilik" ve Suriye'den sokulan "Babilik" tarikatları yoğun faaliyetlere giriştiler. Anadolu'nun birçok yerine tekke ve zaviyeler açıldı. İstikbalden ümitsiz, siyasi gelişmelerden muzdarip insanlar, karşılarında güler yüzlü ve müşfik insanlar görünce, onların etrafına hızla toplandılar.

Hacı Bayram Veli, bu gelişmeler karşısında, ehliyetle yürüttüğü "Müderrislik" mesleğinden ayrılmayı tercih etti. Bu kaşık, ümitsiz ortamda akıl ve düşüncelere değil, duygu ve gönüllere hitap etmek gerektiğini düşündü. Tedris yerine tasavvufu seçti. Hamidüddin

Aksaray'ı ye intisapetti. Şam ve Hicaz bölgesini dolaştı. Aksaray ve Bursa'da bir süre kaldı. Şeyhinin irtihalinden sonra, doğduğu yer olan Ankara'ya yerleşti.

Çok çeşitli tarikatların, fikri ekollerin telkinleri karşısında tereddüde, çelişkilere düşen halkı makul noktalarda tutmayı başardı. Yapıcı bir eğitim, manevî disiplin ve iç muhakemesi ile, çevresine geniş esnaf ve köylü grupları topladı. "Ahilik" adı ile gelişen tarihî iş ve esnaf teşkilâtı, Hacı Bayram Veli'nin getirdiği bu disipline bağlı olarak büyüdü, gelişti.

Osmanlı hâkimiyeti altında Anadolu yeniden derlenip-toparlanırken, Hacı Bayram, İmparatorluğun manevî ve içtimai disiplinini sağlamada müsmir ve müessir sonuçlar aldı. Anadolu'yu ve Anadolu insanını "Batınlık", "Babilik" gibi tarikatlarla mezvil mezhep çatışmaları, hattâ siyasi kargaşaların tasallutundan kurtardı. Bu bakımdan ona "Anadolu'nun manevî hâmisî" denir.

Hacı Bayram Veli, ilim tedrisini bırakıp tasavvuf mesleğini tercih etmekle, ilimden ve şeriaten inhiraf etmedi, limi tettebbuatını, şeriate sadakatını sürdürdü. Nefsi murakabe ve muhasebe mesleğini seçmekle beraber, vâkıf olduğu zahiri ilim ve tefekküre de, şeriat ölçülerinde bağlı kaldı. Yunus Emre tarzında, temiz bir Türkçe ile yazılmış şiir ve deyişleri vardır. "-Sen seni bil, zen seni!" redifli ilâhisi, bu gün de zevkle okuduğumuz, dinlediğimiz bir ilâhî deyiştir.

1430 yılında irtihal eden ve Ankara'da kendi adıyla anılan caminin bahçesinde medfun bulunan Hacı Bayram, bugün de Anadolu insanının manevî disiplinini sağlayıcı faaliyetine devam eder gibidir...

Allah'ın rahmeti onunla olsun...

yi 7 şavtta (Sefa-Merve arasında 7 gidiş gelişte) tamamlamak.

d) Arafat Vakfesinin Vâcipleri: Güneş batmadan önce Arafat bölgesinden ayrılmamak (Arafat'a gündüz çıkanlar için).

Müzdelife'de uyulması gerekli vâciler: Akşam ve yatsı namazlarını (Yatsı vakti girdikten sonra) cem'i tehir ile (ikisini birleştirerek) kılmak. Vakti içinde vakfe yapmak.

e) Mina'da uyulması gerekli vâciler:

1. Akabe cemresini taşlama, kurban kesme ve tıraş olma işlerini sırasıyla (sırayı bozmadan) yapmak. 2. Temettü veya Kıran hacı yapanlar için kurban kesmek. 3. Kurbanı Harem bölgesinde ve Kurban Bayramı günlerinde kesmek. 4. Tıraş Harem bölgesinde ve Kurban Bayramı günlerinde olmak. 5. Her gün cemrelere atılacak taşları noksansız ve belirlenen zamanlarda atmak.

HACCIN SÜNNETLERİ:

A) Asli Sünnetler: 1. Kudüm tavafi. 2. Mekke, Arafat ve Mina'da hutbe. 3. Arafe gecesi Mina'da geceleme, 4. Bayram gecesi Müzdelife'de geceleme, 5. Bayram günlerinde Mina'da ikamet, 6. Tahsib (Mina'dan Mekke'ye dönerken Muhassab veya Ebtah denilen vadide bir süre dinlenmek).

B) Fer'i Sünnetler:

a) İhramla ilgili sünnetler: 1. İhrama girmeden önce tıraş olmak, tırnakları kesmek, güzel koku sürünmek. 2. İhrama girerken gusletmek veya abdest almak. 3. İhrama girdikten sonra 2 rekât namaz kılmak. 4. İzar (alt), ridâ (üst) denilen iki parça örtüye sarınmak. 5. İhramlı bulunduğu müddetçe, fırsat buldukça sık sık telbiye (Bak. İlgili madde) yapmak. 6. Telbiyeyi her defasında 3 defa tekrarlamak. 7. Telbiyeden sonra salâvat getirmek ve dua etmek.

b) Mekke ve Kâbe ile ilgili Sünnetler:

1) Mekke'ye gündüz girmek. 2. Mekke'ye girmeden önce gusletmek veya abdest almak. 3. Kâbe-i Muazzama'yı görünce dilediği şekilde dua yapmak. 4. Kâbe'ye yaklaşıncı tekbir ve tehlil (Bak. İlgili maddeler) getirmek. 5. Kâbe'nin "Mültezem" denilen bölümünde Kâbe'ye karşı durup dua ve niyazda bulunmak.

c) Tavaf ile ilgili Sünnetler:

1) Tavafa başlarken Hacer-i Esved'in hizasına "Rükn-i Yemani" denilen cihetten gelmek. 2. Tavafa başlarken ve her şavtın sonunda Hacer-i Esved'i istilâm etmek (selâmlamak). 3. Sonunda sa'y yapılacak tavaflarda erkekler için ızdıba (sağ omuzunu ve kolu açık tutmak) ve remel (ilk üç şavtta hafif koşarak heybetlice yürümek) yapmak. 4. Şavtları ard arda (ara vermeden) yapmak. 5. Nafile tavafi mümkün olduğu kadar çok yapmak. 6. Tavaf esnasında zikir, tekbir, tehlil ve dua ile meşgul olmak.

ç) Sa'y ile ilgili Sünnetler:

1) Tavafla sa'yın arasını açmamak (Tavaf bitince hemen Mes'a denilen ve Sa'y yapılan yere giderek sa'yetmek). 2. Sa'ye giderken, Kâbe'den ayrılmadan, Hacer-i Esved'i istilâm etmek. 3. Sefa ve Merve tepelerine tırmanıp Kâbe'yi görece şekilde durarak tekbir ve tehlil getirmek ve dua etmek. 4. Erkekler için, Mes'ada belli yerde "Hervele" (şecaatlı yürümek) yapmak. Diğer kısımda yavaş yürümek. 5. Şavtlar arasında ara vermemek. 6. Sa'y yaparken tekbir, tehlil ve dua ile meşgul olmak. 7. Sa'yi abdestli olarak yapmak (Kadınlar özel hâlleri ile sa'y edebilirler).

d) Arafat ve Vakfe ile ilgili Sünnetler:

1. Arafe günü Mina'dan Arafat'a güneş doğduktan sonra hareket etmek. 2. Öğle ve ikinci namazlarını cem'i takdim ile (ögle vakti girince ikisini birleştirerek) kılmak. 3. Vakfe için gusletmek. 4. Vakfe esnasında abdestli bulunmak. 5. Vakfeyi Cebel-i Rahme (denilen tepenin) eteklerinde yapmak. 6. Vakfeyi kıbleye dönerek yapmak. 7. Arafat'ta bulunulan gün boyunca telbiye, zikir, tespih, tekbir, tehlil, salâvat, namaz ve dua ile meşgul olmak.

e) Müzdelife ve Müzdelife Vakfesi ile ilgili Sünnetler:

1. Arafat'tan Müzdelife'ye, güneş batıktan sonra ağır ağır inmek ve Müzdelife'de Meş'ar-i Haram (denilen yer) da geceleme. 2. Sabah namazını erken kılıp vakfeye başlamak. 3. Vakfeyi, hava aydınlanıncaya kadar sürdürmek.

f) Mina ve Şeytan Taşlama (Remy-i Cimar) ile ilgili Sünnetler:

1. Hava aydınlandıktan sonra, güneş doğmadan Müzdelife'den Mina'ya hareket etmek. 2. Mina'ya geldikten sonra, vakit

geçirmeden Akabe cemresine taş atmak, 3. Akabe cemresine taş atarken Mekke'yi soluna, Mina'yı sağına almak, 4. Cemrelere taşları 3-5 metre yaklaşarak atmak, 5.7 taşı ard arda atmak, 6. Teşrik günlerinde (Bak. İlgili madde). Küçük, orta ve Akabe cemrelerine sıra ile taş atmak, 7. Küçük ve orta cemrelere taş attıktan sonra dua etmek, Akabe cemresine taş atınca ise hemen ayrılmak, 8. Taşları ilk gün öğleden önce, diğer günler öğleden sonra atmak, 9. Bayramın 3'üncü günü güneş battıktan önce Mina'dan ayrılmak.

g) Zemzemle ilgili Sünnetler:

1. Veda Tavafını yaptıktan ve tavaf namazını edâ ettikten sonra bol bol zemzem içmek ve üzerine dökünmek, 2. Zemzemi ayakta Kâbe'ye karşı, Beytullah'a bakarak içmek.

HACCIN ÇEŞİTLERİ (EDA ŞEKİLLERİ):

1) İfrad Haccı: Umresiz yapılan hac. Hac ayları içinde, hacdan önce umre yapmaksızın, sadece hac menasikini eda edenler, "İfrad Haccı" yapmış olurlar. İfrad haccı yapmak üzere sadece hac niyetiyle ihrama girerler, hac menasiki sona ermeden ihramdan çıkamazlar. İfrad yapan afâkilerin, hac esnasında şükür "Hedy"i kesmeleri vâcib değildir.

2) Temettü Haccı: Aynı yılın hac ayları içinde umre ve haccı ayrı ayrı niyet ve ihramla eda etmek. Hac ayları içinde, usulüne göre umre yapıp ihramdan çıktıktan sonra, hac günlerinde yeniden ihramlanarak hac menâsikini edâ etmek. Bunlar, mikat sınırında veya daha önce umre için ihrama girerler. Umreyi ifadan sonra tıraş olup, ihramdan çıkarlar. Terviye gününe kadar Mekke'de ihramsız kalırlar. Terviye günü veya daha önce, hac niyetiyle Mekke'de yeniden ihrama girip hac menasikini de eda ederler. Temettü haccı yapanların, hacdan sonra, tıraş olarak ihramdan çıkmadan önce şükür hedy' i (şükür kurbanı) kesmeleri vâcibtir.

3) Kıran Haccı: Hac ve umreye, ikisine birden niyetlenerek hac ve umreyi bir ihramda birleştirmektedir. Bunlar, ihrama girerken, umre ve haccin her ikisine de niyet ederek, hac ayları içerisinde önce umre yapıp, ihramdan çıkmadan, hac menasikini de edâ ederler. Haccı Kıran yapacak olanlar, mikat sınırında veya

daha önce, hac ve umre için, her ikisine birden niyet ederek ihrama girerler. Mekke'ye geldiklerinde, önce umre yaparlar. Umre tamamlanınca ihramdan çıkmazlar. Hac menasikinin yapıldığı günler gelinceye kadar ihramda kalırlar ve haccı da aynı ihramla edâ ederler. Kıran haccı yapanların, tıraş olarak ihramdan çıkmadan önce şükür kurbanı (hedy' i) kesmeleri vâcibtir.

HACCIN SIHHAT ŞARTLARI:

1. Mekân: Arafat ve Kâbe. Arafat'ta vakfeye durmadan ve Kâbe'yi tavaf yapmadan hac olmaz.

2. Zaman: Arafat vakfesi ve Kâbe'yi tavafı, belirtilen zamanda yapmak.

3. İhram: Normal zamanlarda helâl olan şeyleri ihrama girerek kendine haram kılmak.

HACCIN KISIMLARI:

1. Farz olan hac: Mali gücü yerinde olan ve diğer şartları taşıyanların, ömürlerinde bir defa yapmaları gereken hac.

2. Vâcib olan hac: Hac mükellefi olmayan kimsenin haccetmeyi adaması veya başladıktan sonra her hangi bir sebeple tamamlanamayan nafile haccin kazası.

3. Nafile hac: Üzerine hac farz olan kimsenin, hac farzasını edâ ettikten sonra yaptığı hac. Mükellef olmayan çocuk, bunak, deli ve kölenin yaptığı hac da nafile haccdir.

HACCIN ÂDABI:

1. Hac farzasını helâl kazanç ile yapmak. 2. Hacca hareket etmeden önce borçlarını ödemek, hak sahipleriyle helâlleşmek. 3. Bir daha günah işlememeye içten ve samimiyetle karar vermek, tevbe etmek. 4. Geçmişte edâ edemediği ibadetleri -varsa- onları kaza etmek. 5. Hac yolculuğu hakkında bilgi edinmek, tecrübesi olanlarla istişare etmek. 6. Riya ve gösterişten sakınarak, hacca sadece Allah rızasını kazanmak için çıkmak. 7. Anlaşabileceği yol arkadaşları seçmek. 8. Yolculuk esnasında kalp kırmaktan sakınmak. 9. Yola çıkmadan önce yakın-

larıyla vedalaşmak, helâlleşmek. 10. Evin-den çıkmadan ve evine döndüğünde ikişer rekât namaz kılmak. Bu namazların ilk rekâtında "Kâfirûn", 2'nci rekâtında "İh-las" suresini okumak. 11. Yol ve hac esnasında boş şeylerle değil, ibadet, zikir, tespih, salâvat, dua ve Kur'an-ı Kerim okumakla meşgul olmak.

HAC YASAKLARI (Cinayetu'l hac)

1. Kazayı gerektiren cinayetler: İhram-da iken, Arafat vakfesinden önce (Umrede tavafın dört şavtını tamamlamadan) cinsî mukarannede bulunmak. Bu durumda hac ve umreye devam edilir. İleride uygun bir zamanda hac ve umre kaza edilir. Bu cinayet sebebiyle (hacçı kaza ederken) bir koyun veya keçi kurban edilir.

2. Bedene (deve veya sığır) kesmeyi gerektiren cinayetler:

a) Arafat vakfesinden sonra tıraş olup ihramdan çıkmadan önce cinsî münasebette bulunmak.

b) Ziyaret tavafını cünüp olarak (ka-dınlar hayız ve nifas hâllerinde) yapmak.

3. Dem (koyun veya keçi kesme)'i gerektiren cinayetler:

a) Haccın vâciplerinden birini terket-mek veya zamanında yapmamak (Bak. Haccın Vâcipleri).

b) İhram yasaklarına uymamak (Bak. İhram yasakları).

4. Fıtır sadakası miktarı sadakayı gerektiren cinayetler:

a) Bir uzvuun tamamına değil, bir kısmına güzel koku veya yağ sürmek, b) Saç veya sakalın dörtte birden azını tıraş etmek, c) El veya ayak tırnaklarından bir kısmını (tamamını değil) kesmek, (Değişik yer ve zamanlarda tamamı da kesilmiş de olsa aynı), ç) Gün veya gece boyundan az bir zaman, başı örtülü tutmak, d) Gün veya gece boyundan az bir zaman, elbise veya topukları ve üstü kapalı ayakkabı giymek, e) Kudüm veya veda tavafını abdestsiz yapmak, f) Veda tavafını veya sa'yin 4'üncü şavttan son-ra ki şavtlarını noksan bırakmak, (Her noksan şavt için ayrı), g) Cemrelere nok-san taş atmak (her noksan taş için ayrı), ğ) İhramlı iken başkasını tıraş etmek, h) Üç veya daha fazla haşere öldürmek.

5. Bir miktar sadakayı gerektiren cinayetler (Miktar önemli değil):

a) Haşere öldürmek (üçten az), b) İh-

ramlı iken, ihramsız bir kimsenin tırnak veya bıyığını kesmek, c) Vücudundan tüy koparmak.

6. Bedelini ödemeyi gerektiren cinayet-ler:

a) Karada yaşayan av hayvanlarına zarar vermek. İhramlı iken, bilerek-bilmeyerek, kara av hayvanlarını avla-mak, avlayana yardımcı olmak, yarala-mak, tüylerini yolmak, yumurtalarını almak. Bu durumda hayvanın kıymeti takdir edilir, karşılığı her fıtır sadakası miktarı ayrı kişiye olmak şartıyla tasad-duk edilir veya her fıtır sadakası miktarı yerine bir gün oruç tutulur. Eti yenmeyen hayvanların kıymeti, koyun ve keçiden çok olamaz.

b) İhramlı olsun olmasın, harem böl-gesinin avlarını avlamak, kendiliğinden bitmiş ağaç ve otlarını kesmek, kopar-mak, sökmek. Bu durumda, zarar verilen ağaç ve yeşilliğin takdir edilen bedeli, fakirlere tasadduk edilir.

İHRAM YASAKLARI:

1. İhramlının vücuduyla ilgili yasak-lar:

a) Saç, sakal veya diğer belli yerleri tıraş etmek, bıyıkları kesmek, b) Tırnak kesmek, c) Süslenmek maksadıyla güzel kokular sürmek, kokulu sabun kullan-mak, saç, sakal ve bıyıkları yağlamak, (kadınlar için oje, ruj kullanmak. Sürme yasak değil).

2. Giyimle ilgili yasaklar (Sadece erkekler için):

a) Dikilmiş elbise giymek, b) Başını örtmek (şemsiye kullanmak caiz), c) Üstü ve topukları kapalı ayakkabı veya çorap giymek, ç) Eldiven giymek.

3. Cinsî konularla ilgili yasaklar:

a) Cinsî mukarenet veya cinsî mukare-nete götüren davranışlar, b) Şehvî duy-guları tahrik edici müstehcen şeyler konuşmak.

4. Fiil ve davranışlarla ilgili yasaklar:

a) Füsük: Haram fiiller yapmak, b) Ci-dâl: Başkalarıyla tartışmak, kavga etmek, sövmek, kalp kırmak.

5. Kara avı ile ilgili yasaklar:

Harem bölgesi içinde veya dışında:

a) Eti yensin yenmesin her çeşit kara avını avlamak, b) Avcıya yol göstermek, yardımcı olmak, c) Av hayvanlarına zarar vermek.

BÜYÜKLERİMİZ

İbni Haldun

Muhammed b.Abdurrahman İbni Haldun... Büyük İslâm tarihçisi, filozofu. 1332 yılında Tunus'ta doğdu. Tunus Zeytuniye Medresesi'nde okudu. Mükemmel bir tahsil gördü. Fıkh, kelâm, felsefe ve mantık konularında inceleme ve araştırmalar yaptı. Siyasete atıldı, geziler düzenledi. Müslüman İspanya ve Afrika'da çeşitli hükümdarlar, sultanlar nezdinde yüksek görevlerde bulundu. Maceralı iniş-çıkışlı bir hayat sürdü. Bu maceralı hayatı boyunca, değişik toplumların yapılarını, kuruluşlarını, özelliklerini gözlemci bir bakışta inceledi. Toplumları birbirlerinden ayıran hususiyetleri, toplumu kuran temel prensipleri araştırdı. İnsan -coğrafya münasebetlerini iklim farklılıklarının cemiyet üzerindeki tesirlerini açıklayıcı ön bilgileri topladı. Değişik coğrafyalarda, farklı iklimlerde yaşayan toplulukların gelenek, inanç ve alışkanlıklarını tespit etti. Bütün bu bilgilerden görgülerden müşahedeye dayalı tespitlerden sonra "Tarih Felsefesi"nin, "Tarih Sosyolojisi"nin temellerini attı.

O'na göre, tarihi yapan insandır. İnsanlar cemiyet halinde yaşarlar, gelenek - görenek, inançlar, alışkanlıklar, siyasi kuruluş şekilleri gibi içtimai müesseseler meydana getirirler. Toplum bu müesseselerle oluşur, diğer topluluklardan ayrılır. Her toplum, onu kuran insanların ana özelliklerini taşır. Umran ve temeddünü (içtimaileşmiş toplum ve onun kurduğu medeniyeti)

anlamak için, o topluma tesir eden olayların (coğrafya iklim ve siyasi yapının) bilinmesi gereklidir.

Devletin özü, en küçük yapıcı, kurucu bölümü insandır. Devlet büyük bir insan, insan küçük bir devlettir. İbni Haldun âleme, devlete "insan" açısından bakarak, "sosyoloji"nin temellerini atmıştır.

İnsan yaşadığı cemiyet içerisinde bir çok alışkanlıklar kazanır. İnsanın tabiatı, sonradan kazandığı bu alışkanlıklarla şekillenir. Bu sebeple insanın mizacı doğuştan değil sonradan kazanıma (kesbî)dir.

İnsan tabiatının sonradan kazanıldığını belirten bu görüş, "Doğu" ve "Batı" düşüncesinde yenidir. Bu yeni görüşü ilk defa ortaya atan ve şekillendiren İbni Haldun'dur.

İbni Haldun'a göre milletlerin ve devletlerin hayatı, tipki insanların hayatı gibidir. Çocukluk, gençlik, olgunluk ve ihtiyarlık dönemlerini her kavim, her devlet mutlaka yaşar. Hiç bir devlet hiç bir imparatorluk devamlı olmaz. O'nun bu görüşü kökünü tarih, coğrafya, iktisat ve sosyal psikolojide bulan tecrübeye dayalı bir determinizmdir. O'na göre "tarih" deneyci gözlemci bir bilimdir.

Medeniyet toplumun düşünce ve sanat mahsullerinin kültür varlıklarının bir toplamıdır. Sanat düşünce ve kültür bakımından ileri giden bir cemiyette öteki içtimai müesseseler de ileri gider. Toplum ileri gidince her

alanda gider, gerilerse her alanda geriler. İ.Haldun böylece, psikoloji ve sosyal psikoloji metodlarını da tarihe uygulamıştır. Bu tespitlerin doğruluğu, İ.Haldun'dan 600 yıl sonra bugün daha iyi anlaşılacaktır.

İbni Haldun bütün bu fikirlerini 7 cildlik "Kitabü'l-İber" ve özellikle bu kitabın "Mukaddime"sinde açıklamıştır. Bu fikirleriyle o tarih felsefesinin tarih sosyolojisinin kurucusu ve en büyük tarih tenkitçisi olmuştur. Eser Batı dillerinde de yayınlanmış ilim âleminde gıpta ve hayranlık uyandırmıştır. Türk tarihçileri Naima ve Cevdet Paşa da İbni Haldun'un görüşlerini benimsemişler, ondan faydalanmışlardır.

İ.Haldun'un "Medeniyet" "Hükümet ve idare prensipleri" hakkındaki görüşleri ile "Machiavelli" tezleri arasında münasebet kurmak isteyenler olmuştur. Fakat Machiavelli'nin görüşlerinde riyakâr, İ.Haldun'un ise realist ve dinî hakikatlara bağlı bir düşünür olduğu, Batı kaynaklarında belirtilmiştir.

İ.Haldun, kendisi de Arap olduğu halde Arap kavimlerinin hükümet idaresindeki muvaffakiyetsizliklerden ve bu konuda Türk Milleti'nin ehliyetinden bahseder. Bu onun ne kadar objektif olduğunun bir müşahhas delilidir.

İ.Haldun, eşsiz bir tarih filozofu olarak ve ilim âleminde hayranlıklar bırakarak 1406 yılında Kahire'de vefat etmiştir.

Allah'ın rahmeti onunla olsun...

6. Harem bölgesiyle ilgili yasaklar:

İhramlı ve ihramsız herkes için:

- a) Harem bölgesinin avının avlanması.
b) Kendiliğinden bitmiş yeşilliklerinin (ağaç, ot) kesilmesi, koparılması, sökülmesi yasaktır.

HACLA İLGİLİ BAZI TERİMLER:

EYYAM-I MA'LUMAT: Belirli günler: Zilhicce'nin ilk 10 günü.

YEVMI-TERVİYE: Zilhicce'nin 8'inci günü.

YEVMI-AREFE: Zilhicce'nin 9'uncu günü.

YEVMI-NAHR: Kurban kesme günü: Zilhicce'nin 10'uncu günü.

EYYAM-I TEŞRİK: Teşrik tekbirlerinin alındığı, Zilhicce'nin 11,12,13'üncü (Bayramın 2,3,4'üncü) günleri.

EYYAM-I NAHR: Kurban kesme günleri, Zilhicce'nin 10,11,12'inci günleri.

EYYAM-I MİNA: Mina'da şeytan taşlamanın yapıldığı günler.

MİKAT: Mekke'nin etrafında, dışarıdan gelenlerin ihramsız geçemeyecekleri sınır. Güneyde Yelemlem, Kuzeyde Zühuleyfe, Kuzeydoğuda Zât-ı İrk, Güneydoğuda Karn, Kuzeybatıda Cuhfe.

AFAKİ: Mikat sınırları dışında ikamet edenler.

MEKKİ: Mekke'de ve mikat sınırları içinde ikamet edenler.

HAREM BÖLGESİ: Mekke etrafında, bitkilerinin koparılması, hayvanlarının avlanması yasaklanmış bölge.

HİLL: Harem bölgesi ile mikat sınırları arasında kalan yer.

İHRAM: Hac veya umre niyetiyle, aslında helâl olan bir kısım fiil ve davranışları, kişinin kendine bir süre haram kılması. Bu zaman içerisinde örtülen örtüye de ihram denir.

RİDA: İhramın belden yukarıya örtülen kısmı.

İZAR: İhramın belden aşağıya örtülen kısmı.

MUHRİM: İhrama giren kimse.

TEHALLÜL: İhramdan çıkmak.

TELBİYE: İhrama girdikten, Akabe cemresine ilk taşın atılmasına kadar sık sık okunması gerekli dua:

بِسْمِ اللَّهِ تَكْبِيرٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ

TEKBİR: Allah'ı yüceltmeyi ifade eden cümleler:

اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاحِدٌ وَأَمَّا اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ

TEHLİL:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ

ARAFAT: Mekke'nin 25 km. güneydoğusundaki bölge. Farz vakfenin yapıldığı yer.

MÜZDELİFE: Arafat-Mina arasındaki bölge. Arefe günü güneş battıktan sonra buraya gelinir, akşam ve yatsı namazları cem'i te'hirle burada kılınır. Sabah namazından sonra Müzdelife vakfesi burada yapılır.

MES'AR-İ HARAM: Müzdelife'de, Kuzey dağı üzerindeki tepe.

MİNA: Müzdelife-Mekke arasında, Harem sınırları içerisindeki bölge. Büyük, orta ve küçük cemreler buradadır. Remy-i Cimar (şeytan taşlama) burada yapılır.

CEMERAT: (Cemreler) Şeytan taşlama mahallî.

a) Cemretu'l-Akabe (Akabe cemresi): Büyük şeytanı temsil eden yer.

b) Cemre-i Vüsta (Orta cemre): Orta şeytanı temsil eden yer.

c) Cemre-i Ülä (küçük cemre): Küçük şeytanı temsil eden yer.

MESCİD-İ HARAM: Mekke'de, ortasında Kâbe'nin bulunduğu cami. Harem i Şerif.

MESCİD-İ AKSÂ (Beit-i Makdis): Kudüs mescidi.

MESCİDÜ'N-NEBİ: Medine'de, içerisinde Hz.Peygamber'in kabrinin bulunduğu mescid.

MESCİD-İ KUBA: Medine'ye 1 saat mesafede, Kuba köyünde, hicret esnasında Hz.Peygamber tarafından yaptırılan ilk mescid.

MESCİD-İ NEMİRE: Arafat'ta, bir kısmı Arafat sınırları dışında kalan mescid. (Bu kısımda vakfe caiz değil)

MESCİD-İ HAYF: Mina'da Cemre-i Ülanın güneyinde bulunan cami.

RAVZA-İ MUTAHHARE: Mescid-i Nebîde, Hz.Peygamberin kabri ile Minber arasında kalan kısım. 10X20 ölçüsündeki mübarek yer.

TAVAF: Kâbe çevresini usulüne göre 7 defa (şavt) dolaşmak.

KUDÜM TAVAFI: Mekke'ye geliş tavafı. İfrad veya Kıran haccına niyet eden âfâkiler yapar.

ZİYARET TAVAFI: (İfaza): Arafat vakfesinden sonra yapılan farz tavaf.

VEDA (SADER) TAVAFI: Mikat sınırları dışından gelen âfâkilerin, hactan sonra Mekke'den ayrılırken yaptıkları tavaf.

UMRE TAVAFI: Sadece Umre niyetiyle gelenlerle, Temettü veya Kıran haccı yapanların Mekke'ye geldiklerinde ilk yapacakları tavaf.

NEZİR (Adak) TAVAFI: Tavaf etmeyi adayan kimsenin yaptığı tavaf.

TEHİYYETÜ'L - MESCİD TAVAFI: Mescid-i Haram'a her gidişte, tehiyyetü'l mescid yerine yapılan nafil (müstehab) tavaf.

TETEVVÛ (Nafile) TAVAFI: Mekke'de bulunulan süre içerisinde, hacla ilgili olarak yapılması zaruri tavaflar dışında yapılan tavaf.

METAF: Tavaf yapılan yer.

SA'Y: Sefa ile Merve arasında 4 gidiş, 3 dönüş (7 şavt).

MES'A: Sa'y yapılan yer.

HERVELE: Sa'yin her şavtında, belli yerler arasında erkeklerin süratli, çalınmış, şecaatli yürümleri (Kadınlar için gerekli değil).

REMEL: Erkeklerin, sonunda sa'y yapılacak tavafın ilk üç şavtında kısa adımlarla koşarak, çalınmış, şecaatli yürümleri.

İSTİLAM: Hacer-i Esved'i selâmlamak (Tavafa başlarken ve her şavtta, Hacer-i Esved hizasına gelince yapılır).

ŞAVT: Tavaf: Hacer-i Eved'den başlayarak Kâbeyi 1 kere dolaşmak. Bir tavaf yedi şavttır. Sa'yde: Sefa-Merve arası daki her gidiş, her geliş. Bir sa'y Sefadan Merve'ye 4 gidiş, Merve'den-Sefa'ya 3 dönüştür.

İZTİBA: İhramda Ridânın ucunu sağ koltuktan sol omuz üzerine alarak sağ omuz ve sağ kolu açıkta bırakmak.

SEFA-MERVE: Mescid-i Haramın doğusunda, 350 m. aralıklı iki tepe. Güneydeki Sefa, kuzeydeki Merve. Sa'y bu iki tepe arasında yapılır.

VAKFE: Belirli bir yerde bir süre kalmak. Arafat vakfesi farzdır ve haccın rüknüdür. Terki, haccın kazasını gerektirir. Müzdelife vakfesi vâciptir. Terki ceza kurbanı kesmeyi gerektirir.

CEM'İ TAKDİM: İkincisinin vakti girmeden, iki namazı birleştirerek kılmak. Arafat'ta öğle ve ikinci öğle vaktinde cem'i takdimle kılınır.

CEM'İ TE'HİR: Birincisinin vakti çıktıktan sonra, iki vakti birleştirerek kılmak. Kurban Bayramı gecesi akşam ve yatsı namazlarının yatsı vaktinde Müzdelife'de cem'i te'hirle kılınması vâciptir.

REMY-İ CİMAR: Şeytan taşlama.

HALK ve TAKSİR: İhramdan çıkmadan önce saçların dipten kesilmesi (halk) veya kısaltılması (taksir). İhramdan çık-

mak için halk veya taksir suretiyle tıraş olmak vâcibtir.

UDHIYE: Kurban Bayramı'nda şartlarını taşıyan kimsenin kesmesi vâcib olan kurban.

HEDY: Hacla ilgili olarak Harem bölgesinde kesilen kurban.

BEDENE: Deve veya sığır cinsinden kurban.

DEM: Koyun ve keçi cinsinden kurban.

CİNAYET: Hacda cezayı gerektiren fiil ve davranışlar.

KEFARET: Hacda işlenen cinayet karşılığında çekilmesi gerekli ceza (Oruç, sadaka, kurban gibi)

FİDYE: İbadette yapılan kusur ve noksanların tamamlanması için ödenen ceza.

BEDEL: Başkası adına vekil olarak hacca gönderilen kimse.

İHSAR: Hac ve Umre niyetiyle ihrama giren kimsenin elinde olmayan sebeplerle (hastalık, cebren engel olma) hac ve umreyi tamamlamadan ihramdan çıkması.

TETAUVU: Farz ve vâcib dışında, nafîle olarak yapılan ibadetler.

FEVAT: Arafat vakfesine zamanında yetişmemek (Gelecek yıllarda kazayı gerektirir).

VAKFE: Belirli bir yerde bir süre kalmak.

1. Arafat Vakfesi: Arafat'ta arafe günü zeval vaktinden bayramın ilk günü tan yeri ağarınca kadar ki zaman içerisinde vakfe yapmak farzdır ve haccın rüknüdür.

2. Müzdelife Vakfesi: Arefe gününü bayrama bağlayan geceyi Müzdelife'de geçirmek sünnet, sabah namazından sonra vakfe yapmak vâcibtir.

HACCIN HİKMETİ:

Hac her yıl çeşitli ülkelerden insanları bir araya getiren, onların tanışmalarına; imkân ve imkânsızlıklarını birbirlerine anlatmalarına vesile olan bir ibadettir. Haccın en büyük hikmeti içtimai ve siyasi yakınlaşmayı sağlayan bu yönüdür.

Hac seyahatine çıkan insan, oradan günahları affedilmiş olarak dönmeyi ümit eder. Bu sebeple, seyahate çıkmadan önce borçlarını öder. Yakınlarıyla helâleşir, bir daha günah işlememeye karar verir. Bu da haccın ferdi, içtimai hikmeti ile ilgilidir.

Hac müminin kendi kendini yargılamasını, çevresiyle münasebetlerini yeniden gözden geçirmesini, günah işlememeye kesin karar vermesini sağlayan bir farizadır.

HACCIN YAPILIŞI:

Hac yapmak isteyen, helâlinden kazandığı para ile önce borçlarını öder. Yakınlarıyla helâleşir. Herkesin gönlünü almaya çalışır. Günahları için tevbe ve istiğfar eder. Temiz bir niyetle, iki rekât namaz kılar ve yola çıkar.

Mikat mahallinde, mümkünse yıkanır, gerekli temizliğini yapar, ihrama girer. İki rekât namaz kılar ve hacca niyet eder. "-Ya Rabbi! Haccetmek istiyorum. Onu bana kolay kıl, onu benden kabul buyur" diye dua eder. Telbiye yapar. Artık bundan sonra fırsat buldukça telbiyeye devam eder. Mekke'ye yaklaşıncaya yeniden abdest alır, dua eder. İlk defa "Kudüm" tavafı yapar. Sefa-Merve arasında sa'yeder. Hangi hacca niyet etmişse (Bak. Haccın eda şekilleri) onun gereği olarak tavaf ve sa'y ibadetlerine devam eder.

Zilhicce ayının 8'inci günü sabah namazını Mekke'de kıyıp Mina'ya çıkar. Arafe günü sabahleyin Arafat'a hareket eder. Arafat'a varınca, usulüne göre dinlenir. Zeval vaktinden sonra, öğle ve ikinci namazlarını "Cem'i takdim"le eda eder. Haccın rüknü ve farz olan Arafat vakfesini tek veya cemaatle ifa eder. Bütün günahlardan arınmış olarak dönmek üzere kendini Cenab-ı Hakka teslim eder. Beşerî zaatlardan sıyrılır, herkesi bağışlar, bağışlanması için Cenab-ı Hakka ihlâsla yönelir. Arafat ve Vakfe

fırsatını bir daha bulamayacağını düşünerek bu imkânı en iyi şekilde değerlendirir. Güneş battıktan sonra Müzdelife'ye hareket eder. Akşam ve yatsıyı, "Cem'i te'hirle" Müzdelife'de eda eder. Geceyi Müzdelife'de geçirir. Sabah namazını da orada eda ettikten sonra, Müzdelife vakfesini yapar. Burada yeniden hulûs-u kalple Cenab-ı Hakka yönelir. Cemeratta atacağı taşları burada toplar, güneş doğmadan önce Mina'ya hareket eder. Mina'ya vardıktan ve eşyalarını çadıra yerleştirdikten sonra, ilk fırsatta Akabe cemresine (büyük şeytan) 7 taş atar. Dilerse kurbanını o gün keser veya kestirir. Tıraş olup ihramdan çıkar. Kâbe'ye gelerek ziyaret tavafını yapar. Bayramın 2,3,4'üncü günlerini Mina'da geçirir. Bu müddet içerisinde, her gün sırası ile Cemre-i Ülä, cemre-i vusta, cemre-i akabeye ayrı ayrı 7'er taş atar. Taşlama sırasında, bir daha şeytana uymamak ve günah işlemek için Cenab-ı Hakka söz verir, dua eder. Fırsat buldukça tavaf eder. Memleketine döneceği zaman "veda tavafı"nı yapar. İki rekât namaz kılar. Zemzem içer, üzerine dökünür. Mekkeye gelirken Medîne'de yeteri kadar ikamet etmemişse Medîne'ye hareket eder.

HACER-İ ESVED:

Kâbe duvarında bulunan, müslümanlarca kutsal sayılan siyah renkli taş. Hz.İbrahim tarafından, tavafa başlangıç noktası üzere Kâbe'ye konulduğu rivayet edilir. Yangınlarda yerinden kaldırılan kutsal siyah taşı Peygamberimiz, henüz risalete muhatap olmadan bu günkü yerine koymuştur. Tavafa Hacer-i Esved yanından veya hizasından başlanır. Her dönüş (şavt) te yanına yaklaşılmaya çalışılır. Kalabalık çoksa, uzaktan istilâm (selâm verme) edilir.

Hacer-i Esved'in cennetten geldiğine inanılır.

HACİR: Bak. Mahcur.

HADES: Hükmi pislik. Hades, bazı ibadetlerin yapılmasına engeldir (Bak. Abdest).

Hades-i Asgar: (Küçük mânevî pislik): Abdestsizlik hâli. Abdest almakla ortadan kalkar.

Hades-i Ekber (Büyük mânevî pislik): Cünüplük hâli. Kadınların hayız ve nifas

durumları. Gusül abdesti almakla ortadan kalkar.

HADİS: Hz.Peygamberin söz, fiil ve takrirleri (bizzat yapmayıp başkalarında gördükleri zaman tasvipleri)ne dair rivayetler.

Sahabe-i Kiram. Hz.Peygamber'in söz, fiil ve takrirlerine çok büyük önem verirler, onları ezberlemeye, hafızada tutmaya, hatta unutmamak üzere bir yerlere not etmeye gayret gösterirlerdi. Zira O'nun söz, fiil ve takrirleri bir bakıma Kur'an-ı Kerim âyetlerinin açıklanması ve yeni dinin kuralları idi. Hz.Peygamber, bu büyük alâkadan, sözlerinin fırsat buldukça yazılıp muhafaza edilmesinden, sözlerinin Kur'an-ı Kerim âyetleriyle karıştırılacağı endişesiyle rahatsız oldu. Sözlerinin yazılmasını yasakladı. Fakat bir müddet sonra, hafızların artması, Kur'an-ı Kerim'e ait yazılı tespitlerin çoğalması üzerine bu yasağı kaldırdı. Sahabe-i Kiram arasında yeniden hadisleri yazmaya gayret arttı. Bu gün elimizde ilk hadis tespitine dair bu sayfalardan örnekler mevcuttur. Emevî Halifesi Ömer b.Abdülaziz hadislerin toplanması faaliyetini ilk başlatan oldu. İslâm bölgelerinde büyük bir arama tarama başladı. Hadis toplamak için uzun seyahatlere çıkanlar oldu. Hadislerin Hz.Peygamber'e kesintisiz ulaşmasını sağlamak, rivayet farklılıklarını teke indirmek için bir "hadis metodolojisi" ilmi doğdu. Hadisleri toplayan ilk kitap İbn.Şihab'ez-Zühri'nindir. Hadisler, Hicretin 2.yüzyılından itibaren mevzulara göre ayrı bölümlerde toplanmaya başlandı. İmam Malik'in Muvatta'ı bunlardandır. Hicri 3'üncü asırda, kaynak hadis kitapları olan "kütüb-ü sitte" ve "Müsned"ler meydana getirildi.

HADİS İLİMLERİ: (Ulûm-ül Hadis)

1.Usûl-ü Hadis: Hadis rivayet edenlerin itimat ve güvenilirliğini, hadisleri Hz.Peygambere ulaştırın rivayet zincirinin sağlamlığını kendine mahsus metotlarla inceleyen din ilmi. Cerh ve Ta'dil, Rivayetü'l-hadis, İhtilâfü'l-hadis, İlelü'l-hadis, Garibü'l-Hadis, Nâsıh ve Mensuh gibi ilimler, Usul-ü Hadis ilmine dahil metodolojilerdir.

2.Cerh ve Ta'dil İlimi: Hadis rivayet edenlerin hafıza, dürüstlük gibi vasıfları-

nı inceleyerek, rivayet ettiği hadisin sıhhatli olup olmadığını inceler. Cerh rivayetinin reddi, ta'dil kabul edilmesidir.

3. Rivayetü'l-Hadis İlmî: Hadis râvileri ilmi. Hadis rivayet edenlerin hayatları, künyeleri, lâkaplarını inceler.

4. İhtilâfü'l-Hadis ilmi: Birbiriyle çelişkili gibi görünen hadislerin aslını bulmayı hedef alır.

5. İlelü'l-Hadis ilmi: Hadislerin sıhhatini zedeleyen gizli sebepleri bulmayı hedef alır.

6. Garibü'l-Hadis ilmi: Hadislerdeki anlaşılması müşkül kelime terkîp ve mefhumları açıklar.

7. Nâsîh ve Mensuh: Hükümü kaldırılan (mensuh) ve onun yerine geçen (nâsîh) hadisleri inceler.

HADİSLERİN BÖLÜMLERİ:

A) Râvilerinin sayısına göre:

1. Mütevatir Hadis: Her devirde, yalan söylemesi aklen mümkün olmayacak kadar çok kimselerin rivayet ettikleri hadis.

2. Meşhur Hadis: Râvileri her devirde (nesilde) üçten aşağı düşmeyen hadis.

3. Müslefiz Hadis: Sahabe devrinde râvisi en az üç iken, sonraki nesillerde nedense yayılmayan hadis.

4. Aziz Hadis: Her nesilde en az iki râvisi bulunan hadis.

5. Garib veya ferd Hadis: Her nesilde veya bir nesilde râvisi tek kalan hadis.

B- Sıhhat Bakımından:

1. Sahih hadis: Kesintisiz ve baştan sona güvenilirliği bilinen râvilerce rivayet edilen sağlam ve mükemmel hadis.

2. Hasen Hadis: Senetleri kesintisiz, râvilerinin hepsi güvenilir olduğu halde, bir nesilde, râvilerden birinin hafızası üzerinde tereddüt uyanan hadis.

3. Zayıf Hadis: Senedinde kesinti olan veya râvilerinde adl ve zabt bakımından zaaf bulunan hadis. Şâz, münker, metruk, müdrec, maklûb bölümlerine ayrılır.

C- İlk Kaynaklarına Göre:

1. Kutsî Hadis: İlahî bir fikrin Hz. Peygamber tarafından ifade edilmesi. Manası Cenab-ı Hakka, sözleri Hz. Peygamber'e ait hadis.

2. Merfû Hadis: Sahabilerin söz, fiil ve takrirlerini ifade eden Hz. Peygamber'e isnad edilen hadis.

3. Maktû Hadis: İsnadı Tabîînden ileriye geçmeyen hadis. Tabîînin, tebe-i tabîî-

nin veya sonrakilerin söz, fiil ve takrirleri.

D- Senedindeki İttisal ve İnkıtaa Göre:

1. Muttasıl Hadis: Râvi zincirinde noksanlık bulunmayan hadis.

2. Müsned Hadis: Sahabinin Hz. Peygambere isnad ettiği hadis.

3. Mürsel Hadis: Tabîînin, sahabiyi atlayarak Hz. Peygamber'e isnat ettiği hadis.

4. Münkatî Hadis: Sahabinden evvel, senedinde arka arkaya olmayarak iki râvisi atlanan hadis.

5. Mu'dal Hadis: Sahabinden evvel senedinde arka arkaya 2 veya daha çok râvisi atlanmış bulunan hadis.

6. Muallâk Hadis: Senedin daha başlangıcından başlayarak bir veya daha çok râvisi atlanan hadis.

MEVZÛ HADİS: Muhaddis geçinen bir kimse tarafından uydurularak, asıl ve esası olmadığı halde Peygamberimiz'e veya sahabeye isnad edilen uydurma hadis.

HADİS KİTAPLARI:

1. El-Cami: Hadisleri, konularına göre toplayan hadis kitapları. Bunlara "Musannef" de denir. Buharî, Müslim, Tirmizî, Neseî, Ebû Davud, İbn Mace'nin kitaplarından meydana gelen "Kütüb-i Sitte" Musannef mecmualardır.

2. El-Müsned: Sahabînin isimleri özel bir düzene sokulduktan sonra her birinden rivayet edilen hadisler o isimlerin altına konulmak suretiyle yazılan kitaplar.

3. El-Mu'cem: Rivayet edenlerin isim sırasına göre meydana getirilen kitaplar.

4. El-Müstedrek: Bir müellifin, şartlarına uyduğu halde kitabına almadığı hadisleri toplayan eser.

5. El-Müstahrec: Bir muhaddisin kitabındaki hadisleri, muhaddisin senetlerine göre değil, kendine ulaşan senetlerle düzenleyen kitap.

6. Cüzler: Bir kişiden gelen hadisleri, belli bir konudaki veya belirli sayıdaki hadisleri toplayan kitap.

7. Tabakât Kitapları: Râvileri, alfabetik olarak veya zaman esasına göre toplayan kitaplar.

HAKÎM: "Esma-ül hüсна" (Allahın güzel isimleri)dan. (Bak. Allah).

HANBELİ MEZHEBİ:

Amelde mezhep. 4 hak mezhepten biri. Kurucusu Ahmed b.Hanbel (Bak. İlgili madde). Hanbeli Mezhebi'nde Kur'an ve Hadis kaynağı ön plânda gelir. Kitap ve sünnette nass yoksa, muhalifi bulunmayan sahabe sözü ile amel edilir. Muhalefet varsa, Kur'an ve Sünnete en yakını tercih edilir. Daha kuvvetli bir delil yoksa, mürsel haber, kıyasa tercih edilir. Kıyasa en son başvurulur. Hanbeli Mezhebi nakil ve rivayete ağırlık veren bir ekoldür. İslam âleminde çok yayılmamıştır.

HANEFİ MEZHEBİ:

Amelde mezhep. 4 hak mezhepten en çok yayılmış bulunanı. Kurucusu İmam Azam Ebû Hanîfe (Bak. Ebû Hanîfe). Hanefi Mezhebi'nde, bir konuda hüküm çıkarmak için önce "kitab"a başvurulur. Kitapta bir delil bulunamazsa, sünnete bakılır. Sünnette de yoksa, sahabinin birinin görüşü alınır. Sahabi sözünde de bir cevap bulunamazsa en son "Kıyas"a başvurulur. Bazen maslahat icabı, "Kıyas" tercih edilir. Irak, Türkiye, Afganistan, Hindistan, Mısır, Çin, Türkistan, Suriye ve Kuzey Afrika'da yaygındır.

HARAM: Hem sübut, hem manaya delâleti itibariyle kesinlik ifade eden yasaklar. Yapılması Kur'an ve Sünnetle kesinlik ifade edecek şekilde yasaklanan fiiller. "Farz"ın karşıtı.

Haram li aynihî: Aslı itibariyle, kendiliğinden herkese haram. Domuz eti yemek gibi.

Haram li gayrihî: Aslı itibariyle helâl olup, kendisine sonradan eklenen bir durum sebebiyle haram. Başkasının malını çalmak, eti yenen bir hayvanı kasten besmelesiz kesmek gibi.

HARAMEYN: İki kutsal. Mekke ve Medine şehirleri. Mekke'de bulunan Kâbe ve Medine'de bulunan Mescid-i Nebi için de kullanılır.

HARİCİ MEZHEBİ: Hz.Ali (R) ile Hz.Muaviye arasındaki "Hakem Olayı"ı bahane ederek, Hz.Ali'(R.)den ayrılanların oluşturdukları siyasi grup. Bu grup, Hz.Ali'den ayrılmakla kalmayıp siyasi bir harekete "İnanç" kisvesi de giydirdiler

ve aynı zamanda bir mezhep hâline dönüştü. Bu fırkaya göre "Hakem" olayı bir büyük günahı. Zira hüküm vermek sadece Cenab-ı Hakkin elinde idi. Hz.Ali (R), Hz.Muaviye ile arasında bir "kul"u hakem tayin etmekle Allah'a, Allah'ın hükmüne karşı gelmişti. Allah'a karşı gelen herkes öldürülmeliydi. Bu inanç ve hüncle Hz.Ali taraftarlarını, nerede bulurlarsa şehit etmeye başladılar. Her şehadetten sonra gözleri daha da karardı. Nihayet Hz.Ali Efendimizi de şehid ettiler.

Hariciler, büyük günah işleyenlerin (Ehli kebare) kâfir olduğunu kabul ederler. Onlara göre "Halifelik" önemli değildir. Bu suretle "Devlet" fikrine de karşı çıktılar. Bu görüşleri sebebiyle Hariciler, İslâm âleminde ilk "Anarşist" gruptur.

HASED:

Çekememezlik. İslâmiyet'te yasaklanan kötü huylardan. Bir çok âyet ve hadiste, "Hased" in cemiyet ve fert için dünyevî zararları, manevî mücazâtı anlatılır.

HATEMÜ'L-ENBİYA:

Peygamberlerin sonuncusu. Hz.Peygamber hakkında kullanılır. Hz.Peygamber son peygamberdir. O'ndan sonra peygamber gelmeyecektir.

HATÎM:

Kâbe'de bir kısım (Bak.Kâbe)

HATÎM:

Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okumak, Kur'an-ı Kerimi hatmetmek.

HAVAİC-İ-ASLİYE:

Asli ihtiyaçlar. Zekâtın nisabına dahil edilmeyen ve ticaret maksadı bulunmayan ev, dükkân, elbise, sanat ve iş âletleri, ev eşyası, binek hayvanı, binek otomobili kitap, silâh gibi temel ihtiyaçlar. (Bak.Zekât).

HAVASSI-SELİME:

Selîm, sağlıklı duyu organları. Görme, işitme, tatma, dokunma, koku alma has-

saları. Akıl, haber-i sâdik ve havass-ı selime, ilmin elde edilîş kaynaklarından-
dır.

HAVELAN-I HAVL:

Zekât nisabına dahil bir mala zekât düşmesi için, üzerinden bir yıl geçmesi. (Bak. Zekât).

HAYÂ:

Utanma, sıkılma duygusu. Allah korkusu sebebiyle kötü, ahlâk dışı ve günah şeylerden kaçınma. Ahlâk kaidelerine bağlı olma, edep, ar, namus. Allah'tan utanma. Allah'tan hayâ ettiği için insanlardan utanma.

HAYAT:

Cenab-ı Hakk'ın zâtî sıfatlarından (Bak. Allah).

HAYBERİN FETHİ: Yahudilerin ikamet ettikleri Hayber, Medine'nin 150 km. kuzeyinde stratejik bir mevkiye idi. Çevresinde 7 müstahkem kale vardı. Halk ise hem zengin hem muharip bir halktı. Hayber Yahudileri, Müslümanlara zarar vermekten geri durmuyorlar, gizli ve sinsî plânlar yapıyorlardı. Bunun bir sebebi de, Hz.Peygamber'in daha önce Medine'den çıkardığı Benû Nadîr ve Benû Kaynuka Yahudilerinin Hayber'e yerleşmiş bulunması ve yerli halkı Hz.Peygamber aleyhine tahrik etmeleri idi.

Hız.Peygamber, Hudeybiye'den döndükten sonra Hicret'in 7'inci yılı Muharrem Ayı'nda 1500 kişilik bir kuvvetle Hayber üzerine yürüdü. Hayber'in müttetikleri Gatafan ve Fezare kabileleri derhal Hayber'in yardımına koşular. Bunu haber alan Hz.Peygamber, Hendek Savaşı'nda da Mekkelilerle birlik olan bu kabileler üzerine yöneldi. Kabileler, yurtlarını savunmak üzere geri döndüler ve mevzilendiler. Hz.Peygamber bu şaşırtnadan sonra Hayber üzerine sefere devam etti.

3 gün sonra Hayber önlerine geldi. Hayberliler 20 bin kişilik mücehhez bir ordu kurmuşlardı. Çevredeki 7 kale teker teker alındı. Merhab Kalesi önünde şiddetli bir direnişle karşılaşıldı. Bu sırada İslâm Ordu'sunun Başkumandanı Hz.Ali idi. Şiddetli bir gayretle direniş kırıldı ve Hayber fethedildi.

Hız.Peygamber Hayberlilerin yurtlarında oturmalarına izin verdi. Fakat mahsullerinin yarısını vergi olarak Medine'ye göndereceklerdi.

Hayber'in fethi ile müslümanlar Medine'yi kuzeyden emniyete aldılar ve Arab yarımadasından Yahudi tehlikesini kaldırdılar.

HAYIR VE ŞER:

Hayır iyilik, şer kötülük. Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olan güzel ameller hayır, Allah'ın yasakladığı, hoş ve meşru olmayan şeyler şerdir. Kaderin, hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine inanmak, İslâmiyetin iman esaslarından-
dır (Bak. İman).

HAYIZ: Bak. Âdet görme.

HEDY:

Harem bölgesinde, hacla ilgili olarak kesilen kurban. Temettü ve Kıran hacında kesilen vâcip kurbanı, nafle, ceza ve kefarete olarak kesilen kurbanı ifade eder. Koyun ve keçi cinsinden olan hediye "Dem", deve ve sığır cinsinden olan hediye "Bedene" denir. Ceza ve kefarete için kesilen hedyin etinden kurban sahibi yiyemez.

HELÂL:

Allah'ın müsaade ettiği şey. Haram olmayan. Kullanılmasında, yenilip içilmesinde, dinlenmesi, bakılması veya dokunulmasında nehy (yasak) olmayan. Şeriat'a uygun şey. İslâmî ölçüler içinde, namus ve ahlâk dairesinde kazanılmış şey. Temiz, yenilebilir, kullanılabilir.

HENDEK GAZVESİ: Hicretin 5'inci yılında, Mekke müşrikleri, Uhud Harbi'nin intikamını almak üzere yeniden Medine üzerine yürüdüler. Hz.Peygamber bunu haber aldı. Ashabı ile istişare ederek Medine dışına çıkmamaya, Medine şehrini, çevresine hendekler kazarak savunmaya karar verdiler. Hendeklerin eni 9, derinliği 4,5 metre idi. Bu hendek kazma tedbirini, İranlı, Selman-ı Fârisî tavsiye etmişti. Medine'yi savunmak için 3000 (üç

bin) gönüllü müslüman hazır hâle getirildi. Hz.Peygamber hendek kazma işine bazen bizzat katıldı. Hendek kazma işi bir kaç ay sürdü. Nihayet düşman Mekke'nin kuzeyinde görüldü. Medine'ye mukave-met görmeden yaklaşınca sevinen düş-man, hendeklerle karşılaşınca şaşır-dı. Uhud civarında ordugâh kurdular. Müs-lümanların 3000 kişilik ordusuna karşı düşman kuvvetleri 10 bin kişi idi. Hz.Pey-gamber, hendeğe hâkim yerlere devriye-ler yerleştirdi. Düşman, zaman zaman hücumlar düzenledi, hendeği geçmek üze-re bir geçiş köprüsü kurmayı denedi, fakat her defasında hüsrana uğradı. Hendeği atı ile atlamaya çalışan Nevfel b.Abdullah, Hz.Ali tarafından kılıçla öldürüldü. Daha önce Medine'den çıkarılan Benû Nadir Yahudilerinin Başkanı Huyey b.Ahtab müşrik ordusu içerisinde idi. Medine'de bulunan Yahudi kabilesi Benî Kurayza'yı, müslümanları arkadan vurmaya ikna etti. Benî Kurayzalıların hazırlıkları Hz.Pey-gamber tarafından haber alındı. Geliştirilen tedbirle bu da tahakkuk etmeden önlendi. Sahabeden Nuaym b.Mes'ud, Be-nû Kurayza ile müşriklerin arasını aç-mayı başardı. Günler uzadıkça müşrikle-rin moralleri bozuldu. Yiyecekleri azaldı. Haram aylarından Zilkade de yaklaşıyor-du. Mekkeliler, Medine etrafında bekle-mektense Mekke'ye dönüp yaklaşan hac mevsiminde hacılardan faydalanmayı dü-şündüler. Bir gece şiddetli bir fırtına çıktı. Ebû Süfyan, yorgun, moralsiz ve bitkin ordusuna dönüş emri verdi. Mekkeliler için artık bu son imkândı. Bu da kul-lanılmadı.

HERVELE: Bak. Hac.

HILFU'L-FÜDÛL:

İslâmiyet'ten önce, Fîl Vakası'ndan 20 yıl sonra Mekke'de yapılan büyükler toplantısı. Mekke'de hırsızlık, yol kesme, adam kaçırma olaylarının artması üzeri-ne Hz.Peygamber'in dedeleri Haşim ve Abdülmuttalibin de katıldığı bir "Eşraf" toplantısı yapıldı. Kötülüklerin önlen-mesi için önemli kararlar alındı.

Bu kararlar şöyle özetlenebilir:

"Mekke'de yerli olsun, yabancı olsun, zulme uğramış kimse bırakmayacağız! Mazlumlar zalimlerden haklarını alınca-ya kadar, mazlumlarla beraber hareket

edeceğiz. Denizlerde su kalmayınca, Hira ve Sebir Dağları yerlerinden kopup silininceye, Kâbe'ye istilâm ibadeti orta-dan kalkıncaya kadar ahdimizde sebat edeceğiz!"

Bu toplantı ve sonunda alınan kararlar dünyanın artık "İslâmiyet" gibi bir ilâhî disipline susamış bulunduğunu gösteri-yordu.

HIFZ-I LİSÂN:

Dili, kötü ve manasız sözlerden tutmak. Dili tutmak; gıybet (Bak. İlgili madde), iftira (Bak. İlgili madde) ve mâlâyân! (manasız sözler)den muhafaza etmek; dili ile başkasına zarar vermemek, İslâm ahlâkının üzerinde ciddiyetle durduğu faziletlerdir.

HIRSIZLIK:

Kendine ait olmayan bir şeyi çalıp kendine mal etme işi. Çalma. Çalma suçu. İslâmiyet'te hırsızlık suçunun bütün unsurlarıyla meydana gelmiş sayılması için şu şartların gerçekleşmesi gerekir:

1. Hırsızlık yapan kişinin âkıl ve balığ olması, 2. Malın sahibinden habersiz alın-ması, 3. Çalınmış malın en az 32 gram (10 dirhem) gümüş kıymetinde olması, 4. Malın, muhafazalı bir yerden çalınması, 5. Çalınan mal üzerinde hırsızın hiç bir şekilde mülkiyet hakkının bulunmaması, 6. Hırsızlığın en az iki erkeğin şahadeti veya itirafı sabit bulunması. Bu şekilde sabit olan hırsızlık suçu için "kol kesme" gibi ağır bir ceza uygulanır. Bu unsurlar-dan bir noksan olursa, fakat suç unsuru da varsa ta'zir (Bak. İlgili madde) cezası tatbik olunur.

HİCRET:

Göç. Hz.Peygamberin ilâhî izinle Mek-ke'den Medine'ye göç etmesi. Medine müslümanları Mekke'ye kadar iki defa gelmişler (1'inci ve 2' nci Akabe Biatları), Hz.Peygamber'i Medine'ye davet etmiş-lerdi. Mekke müşriklerinin baskılarının artması üzerine, isteyen müslümanların Medine'ye göç etmelerine Hz.Peygamber tarafından izin verildi. Bunun üzerine gruplar halinde göçler yapıldı. Bir zaman geldi Mekke'de Hz.Peygamber, Hz.Ebû-bekir ve ailelerinden başka kimse kalma-

dı. Müşrikler "Darü'n-Nedve"de toplanarak, Hz.Peygamber'i öldürmeye karar verdiler. Kan davası güdülmemesi için, her kabileden bir kişinin katıldığı bir grup, işi üzerine aldı. Hz.Peygamber, halası vasıtasıyla karardan haberdar oldu. "Emin" kimse olarak tanındığından kendisine önceden bırakılan kıymetli eşyaları sahiplerine iade etmesi için Hz.Ali'ye verdi. Hz.Ebübekir (R) ile o gece gizlice yola çıktılar. Bir süre Sevr Dağı'ndaki Ethal Mağarası'nda saklandılar. Sevr'de saklandıkları süre içerisinde Hz. Ebubekir'in çobanı ve oğlu kendilerine yiyecek ve Mekke'de gelişen haberleri getirdiler. 3 gün saklandıktan sonra, Hz. Ebübekir (R.) in çobanı, bir rehber ve iki deve ile yola çıktılar. Müşriklerin takip ve engellemeleri fayda etmedi. Bu kutlu kafilе 10 gün sonra Medine'ye ulaştı. Medine'de büyük bir samimiyet içten bir coşkunlukla karşılandılar. Hz.Peygamber Medine'de, Mekkelilerle-Medineliler arasında kardeşlik akdi (muâhât) yaptı. Medineliler, tarihte eşi görülmecek şekilde evlerini, bağ-bahçelerini, hayvan ve sürülerini muhacir Mekkelilerle bölüştiler. Bu yüzden kendilerine "Ensar" (yardım edenler) denildi. Hz.Peygamber Medine'de yerli Yahudilerle anlaşma yaparak bir "şehir-devlet" kurdu. Muamelât-la ilgili âyetler Hicret'ten sonra Medine'de nazil oldu. Çevre kabilelerle bir çok anlaşma yapıldı. Mekke müşrikleriyle Bedir, Uhud, Hendek muharebeleri, Hudeybiye musalahası yapıldı. İslâm'ın devlet olması, Hicret'ten sonra sağlandı.

HİKMET:

Yüksek bilgi. Sebep, gizli sebep. Ahlâkî söz, nasihat verici söz. Kısa öğretici söz. Hakikat bilgisi. "Hikmet müminin kaybedilmiş malıdır. Nerede bulursa alır (Hadis-Keşfu'l-Hafâ)".

HİLM:

Tabiat yumuşaklığı, yumuşak karakterlilik, yumuşak huyluluk. Sakin, halim-selîm olma. Kuvvetli iken affedebilme, zayıfken bile haksızlıklara karşı koya-bilme. "İlim sahibinin hilmi, ilmin ziyenatıdır (Hadis Dârimî).

HİLYE-İ SAADET:

Hız.Peygamber'in maddî ve manevî tasvirlerini konu alan yazılar. Bu yazılarda Hz.Peygamber'in eşkâli ve ahlâkî anlatılmıştır.

HİMMET:

Yardım, ihsan, lutuf, kayırma, koruma. Manevî yardım, ruhanî imdat. Çalışmak, gayret göstermek, emek sarfetmek. Kasd, azim, niyet, cehd, gayret.

HUDEYBİYE BARIŞ:Hicretin 6'ncı yılında Kâbe'yi ziyaret için 1500 kişilik ashabiyle beraber gelen Hz.Peygamber ile Mekkeliler arasında, Mekke yakınlarındaki Hudeybiye'de imzalanan anlaşma. Hendek Savaşı'ndan sonra Mekkeliler müslümanlara bir şey yapamayacaklarını anlamışlardı. Hz.Peygamber bunu değerlendirmek istedi. Mekkelilere sulh için haberler gönderdi. Kâbe'yi haccetmek üzere de, 1500 kişilik bir kafilе ile Zilkade ayının başında yola çıktı. Gayeleri sadece haccetmek olduğundan, yanlarına küçük silahlar dışında silâh almadılar. Mekkeliler, Hz.Peygamber ve inananlarını Mekke'ye sokmamak için toplandılar. Hz.Peygamber Hudeybiye'de mola verdi. Mekkeliler, müslümanları savaşa tahrik eden taşkınlıklar yaptılar. Fakat Hz.Peygamber ve ashabı soğukkanlılıklarını korudular. Barış yapmakta ısrarlı idiler. Hz.Osman'ı Mekke'ye elçi olarak gönderdiler. Hz.Osman (R.), Ebû Süfyan'ın akrabası ve Mekke'de nüfuzu olan bir kimse idi. Fakat bir sonuç alamadığı gibi, Mekke'de onu hapsettiler. Hatta şehit edildiği haberleri çıktı. Hz.Peygamber bu habere çok üzüldü ve bütün ashabından, ölünceye kadar savaşacaklarına dair söz (biat) aldı. Buna "Biatür-Rıdvan" denir. Mekkeliler durumun vahametini anlamakta gecikmediler. Barış yapmaya yetkili bir heyet kurarak barış için Hz.Peygamber'in huzuruna çıktılar. Bu şartlar şunlardı: 1.Müslümanlar bu yıl haccetmeden geri dönecekler, ertesi yıl haccedecekler, fakat Mekke'de 3 günden çok kalmayacaklar. 2.Medine müslümanlarından Mekke'ye sığınanlar olursa Medine'ye iade edilmeyecekler, fakat Mekke'den Medine'ye sığınanlar, Mekke'ye iade edilecekler. 3.Barış

10 yıl süreli olacak, Mekke ve Medîne'ye müttefik kabileler de andlaşmaya uyacaklar. 4. Taraflardan biri 3'üncü tarafla savaşa girerse, diğeri tarafsız kalacak. Barış bu şekilde imzalandı. Hz. Peygamber, barış heyetini, Hz. Osman'ı iade edinceye kadar serbest bırakmadı. Müslümanlar bu andlaşmadan hoşnutsuzluk duydu. Fakat sonuç müslümanların hayrına oldu. Zira Mekke tehlikesi bertaraf edilince, aynı yıl içinde Hayber fethedildi. Bahreyn müslümanlara katıldı. Mekke müslüman olanlar, Medîneye gidemeyecekleri için, Mekkelilere düşman insanlar olarak onlara maddî zararlar verdiler. Bu ise anlaşmaya aykırı değildi. En önemlisi de, Mekke, Medîne'yi, bir devlet olarak resmen kabul etmiş oldu.

HUTBE:

Cuma ve bayram namazlarında, minbere çıkılarak hatip tarafından yapılan konuşma. Cuma hutbesi farz, bayram hutbesi sünnettir.

Hutbenin şartları:

1. Namazdan önce irad edilmesi 2. Hutbe maksadıyla okunması 3. Cuma vakti içinde olması 4. Cemaat olarak en az bir kişinin bulunması.

Hutbenin Sünnetleri:

1. Hatibin, hutbeden önce, minber

yakınında oturması. 2. Minbere çıktuktan sonra oturması. 3. Hatibin huzurunda iç ezan okunması. 4. Hatibin hutbeyi ayakta irad etmesi. 5. Harbederek alınan bir yerde hatibin sol eline aldığı bir kılıca dayanarak hutbe irad etmesi. 6. Hutbenin cemaata karşı dönerek okunması. 7. Hutbeye besmele ve Allah'a hamde başlanması. Şehadet ve salâvat getirmesi. 8. Cemaate dini nasihatta bulunmak. 9. Kur'an-ı Kerim'den en az bir âyet okumak. 10. Hutbeyi ikiye ayırmak, ikisi arasında 3 âyet okuyacak kadar oturmak. 11. İkinci hutbeye de, hamd ve salâvatla başlamak. 12. Müminlerin mağfiret, sağlık ve saadeti için dua yapmak. 13. İkinci hutbeyi birinci hutbeden daha alçak sesle okumak. 14. Her iki hutbeyi de çok uzatmamak. 15. Hutbeden sonra kamet getirmek.

Hutbe okunurken konuşulmaz ve namaz kılınmaz. Namazda haram olan şeyler, hutbede de haramdır.

HÜSNÜZAN:

Başkaları hakkında iyi zan' niyet ve kanaat sahibi olmak. Ahlâk-ı hamîde (İslâmiyette övülmüş davranış) dendir. Kur'an-ı Kerim'de suizan (Kötü-niyet ve zan) dan kaçınmamız emredilir (El-Hucrat: 12),

I

ISKAT-I SALÂT:

Vefat etmiş bir adamın hayatta iken edâ edemediği farz ve vâcip namazlara ait borcu düşürmek üzere sadaka verme. Ölen kimsenin bu konuda "Vasiyet" i varsa, terkesinin üçte birini geçmemek üzere kalan malından sadaka (fidye) verilir. Vasiyet yoksa, vârisler kendiliklerinden bu borcu ödeyebilirler.

Fıdyenin miktarı, eda edilemeyen her namaz için bir fakirin bir günlük yiyeceği veya onun bedelidir. Ortaya konan para kâfi gelmezse, en az on fakire "Devir" suretiyle taksim edilir. "Devir", İslâmiye-

tin ana kaynaklarında bulunmayan, ancak oruç fidyesine kıyasen (Bak. Fidyе) bazı Hanefî ulemasınca iyi görülen ihtiyatî bir uygulamadır.

ISKAT-I SAVM:

Vefat etmiş bir adamın hayatta iken eda edemediği farz ve vâcip oruçlarına ait borcu düşürmek üzere sadaka verme. Miktarı, Iskat-ı Salâтта olduğu gibidir.

IZTIBA: Bak. Hac.

İBADET:

Cenab-ı Hakk'a karşı kulluk vazifesini yerine getirme. Kulluk. Allah rızası için yapılan amel. İnsanların yaratılış gayesi. Allahın emrettiklerini yapmak, nehyettiklerinden kaçınmak. İbadet sadece Allah rızası için yapılır.

Bedenî İbadet: Bedenen bizzat yapılan ibadet. Namaz, oruç gibi. Bedenî ibadette tevkil (vekalet vermek) caiz değildir.

Malî İbadet: Malla yapılan ibadet. Zekât gibi. Malî ibadette tevkil mümkündür.

Bedenî-Malî İbadet: Hem bedenî hem malî ibadet. Hac gibi bazı hallerde. Hacda vekâlet (Bak. Bedel) mümkündür.

İBAHA : Bak. Mübah.

İBRAHİM ALEYHİSSELÂM: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen "Ülû'l-Azm Peygamberlerden M.Ö.12'nci yüzyılda yaşadığı kabul edilir. Babil Devleti'nin hükümranlıığı zamanında Peygamber oldu. Daha küçük yaşta puta tapmayı reddetti. Babil hükümdarı Hammurabi olduğu kabul edilen Nemrud ile çetin mücadelelere girişti. Nemrud kendisini ateşe atmak suretiyle cezalandırmayı ve ortadan kaldırmayı düşündü. Fakat Hz.İbrahim (A.) mucize olarak, yanan alevlerin bahçe haline gelmesiyle kurtuldu. Bu mucizeyi görenlerden bir çoğu ona ve tebliğine iman ettiler. Hz.İbrahim, kendine inananları ve ailesini alarak Kudüs civarında yerleşti. İlk eşi Sara'nın çocuğu olmadığından Hz.Hacer ile evlendi. Ondan Hz.İsmail (A.) doğdu. Hz.Hacer ve oğlu İsmail'i Mekke'ye getirdi. Orada Cenab-ı Haktan aldığı vahy

üzerine Kâbe'yi kurdu. (Bakara suresi: 127) Bilâhare, ilk karısı Sara'dan Hz.İshak dünyaya geldi (Hud S.73; Zariyat S.30).

Hz.İbrahim "Halilü'llah" lâkabıyla anılır. Halilü'llah, "Allahın dostu" demektir.

Hz.İbrahim, kendisine suhuf (sahifeler) gönderilen peygamberlerdendir. Kendisine Cenab-ı Hak tarafından Allah'ın emirlerini muhtevi 10 suhuf (küçük kitap) gönderildi.

İCMA':

Şer'i bir hüküm üzerinde, bir devirde yaşayan bütün müctehitlerin ittifak etmeleri. Kitap (Kur'an-ı Kerim) ve Sünnet'ten sonra, şer'i delillerin 3'üncü kaynağı. Kitap ve sünnet, aslı; icma ve kıyas fer'i kaynak. Kitap ve sünnet'ten kaynaklanan, bu aslı kaynaklara ters düşmeyen icma, kıyas ve rey'e tercih olunur.

Sukûti İcma: Bazı müctehitlerin, bir şer'i meselede ittifak edip diğerlerinin sükut etmeleri ve bunlara uymaları.

İcma'nın Dereceleri: 1. Sahabe icması 2. Sahabenin süküti icması 3. Sahabeden sonraki ihtilafsız icma. 4. Sahabeden sonraki icma'nın üzerinden, ihtilafın sonradan kalkması.

İÇTİHAD:

İslâm âlimlerinin, Kitap, sünnet ve icma'da bulunmayan bir şer'i mesele hakkında fikir ortaya koymaları. İctihad yapan kimseye "Müctehid" denir. Bir müslümanın "İctihad" yapabilmesi için o

kimsenin Kur'an-ı Kerim'i çok iyi bilmesi âyetlerin sebab-i nüzüllerini, hadisler ve sebab-i vürudunu (söyleniş sebebi), Arapça sarf ve nahvi, Arap edebiyatını, bedi' ve beyanı ihata etmesi gerekir.

İçtihadın Şartları: 1. İçtihat yapan kimsenin ehil olması, 2. İçtihadın, Kitap,

Sünnet ve icma'da hüküm bulunmayan bir konuda yapılmış olması.

İçtihad Ehliyetinin Şartları: 1. Âyet ve hadisler ile sebab-i nüzül (âyet-i kerimelerin gönderiliş sebebi) ve sebab-i vürud (hadislerin söyleniş sebepleri)unu bilmek. 2.Nâsîh-mensuh (bir âyetle hükmü

BÜYÜKLERİMİZ

Ibni Sina

Ebu Ali el-Huseyn b.Abdullah İbni Sina.. Büyük Türk-İslâm filozof ve hekimi. 980 yılında Buhara'da doğdu. Babası Samani Sarayında kâtip olarak çalışan okumuş bir zat.. İlk tahsilini babasından yaptı. Tanınmış bilgin Natili'den özel ders aldı. Sarf, Nahiv-Fıkıh-Geometri-Mantık-Tıp-Tabiiye-Felsefe ve Metafizik öğrenimi gördü. 10 yaşında Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. 18 yaşında devrinin bütün bilimlerinde en yüksek çizgiye ulaştı. Bu emsalsiz çalışma gücü, enerjisi ve ilmi ihtirası sebebiyle Buhara sarayının zengin kütüphanesi kendisine açıldı. Bu zengin kütüphanenin bütün kitaplarını ezberledi. 20 yaşında Harezmi'ye gitti. Orada Biruni ile tanıştı. Oradan Horasan ve Cürcan'a geçti. Cürcan'da Ebu Mehmet Şirazi, kendisine ikamet edebileceği ve ilmi çalışmalarını sürdürebileceği bir ev tahsis etti. Ünlü kitabı "Kanun Fi't-Tıb"ı burada yazdı. Bütün ilkçağ düşünürlerini, Yunani filozoflarını, tabiatçı Anadolu düşünürlerini inceledi.

İbni Sina tıp, fizik, astronomi, felsefe, kelâm, musikî ve diğer sahalarda 100'den fazla eser yazdı. "Eş-Şifa" bunun kısaltılmışı olan "En-Necat" ve "Kanun Fi't-Tıb", tanınmış eserleridir.

600 YILLIK HÂKİMİYET

İbni Sina, aralıksız 600 yıl boyunca, Doğu ve Batı'da tıbbî hâkimiyetini sürdürmüştür. Eserleri Asya ve Avrupa üniversitelerinde tek kitap, yegâne kaynak olarak okutulmuştur. Eserleri Latince, İbranice ve diğer dillere çevrilmiş; yüzlerce defa mükerrer baskıları yapılmıştır. Bitkilerden elde ettiği bazı ilaçlar ve bazı müşahedeleri, tıp sahasında bugün de geçerlidir. Ortaçağ'da Avrupalı düşünürleri derinden etkilemiştir. Avrupa'da "Avicenne" diye tanınan Sina, İslâm âleminin en büyük bilgini olarak tanınmıştır. "El Hikmet ve't-Tabiiyat" adlı fizik ve biyoloji eserinden ayrı olarak, tasavvuf ve musikî üzerine

de eserler yazmış; "Kitabü'n-Nefs"i sebebiyle psikolojinin kurucusu olarak tavsif edilmiştir.

İbni Sina'ya göre ilimler; a) Âli (yüksek) ilimler, b) Maddeye bağlı ilimler, c) Vüstâ (orta) ilimler olarak 3'e ayrılır. "Âli ilimler", tabiat ve fizik ötesi ilimlerdir. "Maddeye bağlı ilimler", fizik, tabiat ve benzerleridir. "Ulûm'ül-Vüstâ" ise bazen madde ötesine, bazen maddeye ilişen ilimlerdir.

İbni Sina'ya göre, Allah bütün ispatların temelidir. "Vacib'ül-Vücüt"ür. Bürhan yoluyla bilinmez. O'nun ne tarifi, ne iletisi vardır. Bilâkis kendisi bütün mevcudata delildir. Böylece metafizikten -din felsefesine ve tasavvufa geçer.

Mevcudat C.Hakkın "Vacib'ül-Vücüt" olması sebebiyle, zaruri surette vücud bulmuştur. Bu sebeple eşya üzerinde Allah'ın ezeli inayeti vardır. İbni Sina, bu ilâhi ahlâkı uzun-uzun tahlil eder ve buradan, asil beşerî ve ameli ahlâka geçer. Ruhi kuvvetler ile ahlâki faziletler arasında münasebetleri araştırır.

Sina, Farabi'nin aksine peygamberlere filozoflardan daha çok yer verir. O'na göre Peygamberler, ilil vasıtasıyla tefekkürü; iman vasıtasıyla akli tamamlarlar. Böylece Yunan felsefesini İslâm kelâmına yaklaştırmaya gayret eder.

ŞERİATIN GAYESİ

Sina'ya göre, "Şeriat"ın maksadı dünyayı ıslah etmek; nefsi, ilme kabiliyetli hâle getirmek üzere tasfiye etmektir.

Hekimlikte, riyaziye-fizik ve felsefede çıkan açan İbni Sina, tarihin en büyük bilginlerinden biridir. İnsanlık tarihinde hiç bir deha, O'nun dehasının genişliği, kavradığı alanın akla hayret veren büyüklüğü ile kıyas olunamaz.

Müslüman-Türk tarihinin bu büyük evlâdı, 1037 yılında Hermedan'da vefat etmiş ve orada defnedilmiştir.

Allah'ın rahmeti O'nunla olsun...

kaldırılan âyet ve onun yerine geçen âyet)u bilmek. 3.Arapçaya (sarf-nahiv-Arap edebiyatı) vâkif olmak. 4.Hadis ve fikhî usulü ilimlerinde uzman olmak. 5.Müçtehitlerin çalışma usullerini,üzerinde icma'ya ulaşılmış kıyasları bilmek. 6.Zekâ ve takva sahibi olmak.

Kitap, Sünnet ve İcma'da hüküm bulunmayan yeni konularda içtihad, her devirde farzdır. Şayet her devirde bu güçte âlim yoksa, o devirdeki bütün müslümanlar manen mesûldürler. Zira "İçtihad" İslâm Hukukunun yeni zamanlara intibakını, İslâm Hukukunun dinamizmini sağlayan bir müessesedir.

İÇTİMAİ VAZİFELER: Bak. Ahlâk.

İÇTİMAİ YARDIMLAŞMA:

İçtimai vazifelerden. Önce aile, sonra akraba ve komşular başta olmak üzere, insanlarla iyi şeyler hususunda yardımlaşma. Gücü yetenin gücü yetmeyene, ihtiyaç içinde olana, gönüllü olarak yardımcı koşması. İçtimai yardımlaşma, İslâmiyet'te üzerinde çokça durulan bir müessesedir. zekât ve sadakalar, içtimai yardımlaşma müesseseleridir. Hasta, yaşlı, fakir kimselerin ihtiyaçlarını karşılamak cemiyetin vazifesidir. İhtiyacı sebebiyle zarara uğrayan kimseden, bütün cemiyet ve devlet sorumludur.

İslâm ülkelerinde sosyal yardımlaşmayı sağlamak üzere vakıf müessesesi geliştirilmiştir (Bak. Vakıf). Çok çeşitli amaçlarla vakıflar kurulmuştur. Fakir, hasta ve yaşlılar, fakir kızların çeyizlerinin temini için, hatta hasta, bakımsız ve sahipsiz kuş ve hayvanların bakımı maksadıyla çok çeşitli vakıflar kurulmuştur.

İslâmiyet'in içtimai yardımlaşma müesseselerinden, gayrimüslimler de faydalanır.

İÇ EZAN: Bak. Ezan.

İÇKİ YASAĞI:

Alkollü içkilerin içilmesi yasağı. Şarab (Hamr)ın yasaklığı Kitap, Sünnet ve İcma' ile sabittir. Rakı, viski gibi sarhoşluk veren içkilerin yasaklığı da kıyas (İçtihad)la tespit edilmiştir.

İDDET:

Bir kadının, kocasından ayrıldıktan sonra, başka bir kocaya yeniden nikahlanıncaya kadar beklemesi gerekli müddet. Kadının hamile olup olmadığının tespiti; talâk-ı rici'de (Bak. Talâk), evlilik hayatının yeniden kurulmasına inkân verilmesi. Talâk (boşanma)ın kötüye kullanılmaması için iddet gereklidir.

İddeti Gerektiren Durumlar: 1. Cins mukarenet veya sahih halvetten sonra boşanma yahut talâkın feshi. 2. Fâsit evlenme veya yanılma ile birleşmeden sonra ayrılma (tefrik) 3. Kocanın vefatı.

Ayrıldığı kadının o kadınla nikahlı iken evlenemeyeceği bir yakını ile (meselâ karısının kızkardeşiyle) evlenebilmesi için, erkeğin de, ayrıldığı kadının iddet müddetini beklemesi gerekir.

İddetin Çeşitleri: 1. Talâk, fesh ve tefrik suretiyle ayrılan kadının iddeti. Üç hayız müddetidir. 2. Küçük veya 55 yaşından büyük olması sebebiyle hayız görmeyenlerde 3 aydır. 3. Kocasını ölen kadının iddeti 4 ay 10 gündür.

İddetin Başlangıcı: 1. Sahih evlilikte talâk, tefrik veya vefattan başlar. 2. Fâsit evlilikte fiilen ayrılmakla başlar. 3. Talâk-ı rici'de, kocanın vefatı takdirinde iddet müddeti yeniden başlar.

İFFET:

Ahlâkî temizlik, namus, ırz. Nefsi, şehvanî arzuların kötüye kullanılmasından muhafaza etme gücü, alışkanlığı. Hafif meşrep değil affif olmak.

İFTAR:

Oruç'lu olmamak, orucu bozmak, orucu açmak (Bak. Oruç).

İFTİRA:

Olmayan suçu yükleme. Asılsız olarak kötü şeyler isnad etme. Kasıtlı olarak kara çalma. Bir kimsede bulunmayan bir sıfatı, hâli ve davranışı ona yüklemek. İslâmiyet'te iftira, kul hakkı olmasının ötesinde, içtimai kötü sonuçları sebebiyle şiddetle yasaklanmış, sadece ahlâkî açıdan değil, hukukî bakımdan da bir suç olarak kabul

edilmiştir. İftiranın bir çeşidi "Kazf"tır. "Kazf" iffete iftira etmek, bir kimseyi zina etmekle suçlamak demektir. Bir kadına karşı "Kazf" suçu işleyene (iddiasını 4 şahitle ispat edemediği takdirde) "Hadd" cezası (Bak. Hadd) uygulanır. Kazf suçunu bir erkeğe karşı işleyene ise hadd değil, ta'zir cezası uygulanır. Kazf suçlusunun şahitliği de kabul edilmez. İftiraya uğrayanın kazf suçlusunu affetmesi kabul edilmez. Zira iftira aynı zamanda Allah'a ve cemiyete karşı işlenmiştir.

İFTİTAH TEKBİRİ (Tahrime)

Namazda **الله أكبر** (Allahü ekber) diye başlamak. Namazın rüknü veya (bir görüşe göre) şartıdır (Bak. Namaz).

İHLAS:

Samimi, rıyasız, içten sevgi. İçten gelen sevgi ile doğruluk, bağlılık. Sadece Allah rızası için amel etmek. Yapılan ibadet ve davranışlarda Allah rızasından başka hiç bir karşılık ve menfaat beklememek. Riya karışmayan samimi ibadet. Sadece Allah rızasını düşünerek konuşmak, hareket etmek, ibadet etmek. İhlas, adında bir sure bulunan, âyet ve hadislerde övülen; makbul bir ahlakî fazilettir. Zıddı riya, gösteriş, şirk.

İHRAM: Bak. Hac.

İHSAN:

Bağışlama, bağış olarak verme. İyilik etme. Yardım, iyilik. Allah'ı görür gibi ibadet etme. Adâletten bile üstün tutulan bir ahlakî meziyet (Bak. Ahlâk).

İHTİKÂR:

Yiyecek ve içecek maddelerini, zarurî maddeleri satın alıp kıymetinin artması için 40 günden fazla bekletmek. Bunu yapana "Muhtekir" denir. 40 gün sınırı, ceza uygulanmasının başlaması içindir. İhtikâr suçu bu niyetle yapılan fiille başlar. İhtikâr, cemiyet ve devlete karşı bir suçtur. Bu sebeple, ihtikâra konu mal satmamakta direnen muhtekirin ihtikâr

ettiği şey devletçe satılır ve muhtekir ta'zir cezasına çarptırılır. İhtikâra karşı devlet, fiyatları dondurma başta olmak üzere her türlü tedbiri alır. Kendi istihsal ettiği malı, fiyatların yükselmesi için saklamak. Piyasaya ve alıcıya zarar veriyorsa, bu da ihtikârdır.

İKRAH:

Zor kullanarak ibadete mani olmak veya başlanan ibadeti engellemek. Zorla oruç bozdurmak gibi. İslâmiyet'te ikraha maruz kalan kişinin bir zarara uğramamak üzere ibadetini bozmasına, hatta imanını gizlemesine izin verilmiştir. (İkraha maruz kalan kişiye "Mükreh" denilir).

İKRAR:

Kabul veya tasdik etmek. Hakkı itiraf ve kabul etmek. Bir kimseye, diğerinin kendisinde olan hakkını haber vermek, Fikrini, gizleyip saklamadan açıkça söylemek. Fıkıhta, ikrarda bulunanın âkıl-balig olması şartı aranır. İkrar, zorla değil, serbest irade ile yapılmalıdır. İkrar, duruma (gerçeğe) uygun olmalıdır. Kul hakkında, ikrardan dönmek sahih değildir. Sağlıklı, akıllı başında bir kimsenin, bir şey üzerinde kendi mülkiyet hakkının kaldırılmasıyla ilgili ikrarı geçerlidir. Bu ikrar ölümden sonra vârislerini de bağlar. Ölüm hastalığı durumundaki hüküm değişiktir.

İkrar, suçu sabit kılar. Suçlu ikrardan dönerse, hadd düşer fakat ta'zir uygulanır.

İLHAD:

Hak yoldan, İslamî inançtan sapmak. İnanç bozukluğu. Allah'ı inkâr etmek. Bu durumdaki kişiye "Mülhid" denilir.

İLHAM:

Cenab-ı Hak tarafından, kalbe gelen mana. Allah'ın, kullarının kalbine bazı şeyler getirmesi. İçe doğma. Duyu organlarının algılamaları dışında ilahî feyz yoluyla kalbe doğan fikir. İlham başkasını bağlamaz. İlham ile amel edilmez.

İLİM:

Kâinat içinde meydana gelen olayların, sebep, oluş ve tesirleri konusunda, aklın ölçüleri çerçevesinde, tahsil ve tecrübe ile edinilen doğru malûmat, bilgi. Bilim. Okumak suretiyle elde edilen bilgi. Allah'ın ilm sıfatı (Bak. Allah).

İlmi Elde Etme Yolları: 1. Havass-ı Selime: 5 duyu organları. 2. Haber-i sâdık: Doğru haber. 3. Akıl.

İslâmiyet'te "ilim" üzerinde çok durulmuştur. Öyle ki âlimin mürekkebi ile şehidin kanı mukayese edilmiştir. İlmihal bilgisi, yani dinî mükellefiyetlerin neler olduğunu, helâl ve haramı; hak ile bâtılı ayıracak bilgiyi öğrenmek farzdır. Başkalarına faydalı olacak ilimleri öğrenmek ise sünnettir. Cemiyet için lüzumlu tıp, harp ilimleri, hesap, astronomi vb. İlimlerin öğrenilmesi farz-ı kifayedir. Bir toplumda yeter sayıda kimse bu tahsilleri yapmazsa, bütün cemiyet mesul olur.

İlim meclislerinde bulunmak, ilimle uğraşanlara yardımcı olmak, âlimlere saygı göstermek, ilim öğrenmeyi teşvik etmek ve kolaylaştırmak, İslâmiyet'te övülen faziletlerdir. İnsanlık için faydalı bilgi ve icât üreten, keşifler yapanlara manevî mükâfatlar vaadedilmiştir.

İlmin Çeşitleri: 1. Kur'an ilmi: Kıraat ve tefsir ilimlerini içine alır. 2. Hadis ilmi: Hadis metinleri ve Hadis Usulü ilmini ifade eder. 3. Fıkıh ilmi: a) İtikadî fıkıh: Akaid, tevhid, kelâm konularını ihtiva eder. b) Amelî Fıkıh: Dinî ahkâm ve ibadetleri, hukuku, içtimalî, siyasi, iktisadî hükümleri (muâmelât) muhtevidir. c) Vicdanî ve Bâtınî Fıkıh: Ahlâk ve tasavvuf konularını içine alır.

İMAM:

Dinî önder. Cemaatın kendine uyduğu kişi. Cemaatla kılınan namazda kendisine uyulan kişi. 5 vakit namazı cemaatla kılmak vâcip hükmünde bir sünnet-i müekkededir. Hatta farz olduğu kanaatını taşıyan fıkıhçılar da vardır. Cuma namazı ise sadece cemaatla kılınabilir. Münferit kılınamaz.

İmamda Aranacak Vasıflar: 1. Müslüman ve sahih itikad sahibi olmak 2. Akıl-bâliğ olmak 3. Erkek olmak 4. Namaza yetecek kadar Kur'anı ezberlemiş olmak 5. Namaza mani özürlü bulunmamak.

6. Namaza hazırlayan şartları (hadesten taharet, necasetten taharet gibi) taşımak. 7. Dilinde namaza mani olacak rekâket bulunmamak.

Ev sahibinin, kadî ve hükümet görevlisinin imamete geçmesi efdaldır

İMAM-ÂZAM: Bak. Ebû Hanife.

İMAM AHMED b. HANBEL: Bak. Ahmed b. Hanbel.

İMAM BUHARİ: Bak. Buhari.

İMAM-I EŞ'ARİ: Bak. Eş'arî.

İMAM-I MALİKİ: Bak. Malik b. Enes.

İMAMI MATURİ Dİ: Bak. Maturidi.

İMAM MÜSLİM:

Ebû'l-Hüseyin Müslim İbnu'l-Haccac el-Kuşeyrî en-Neşaburî. Hicretin 204. yılında Nişabur'da doğdu. İmam Müslim diye şöhret buldu. İmam Buharî'den sonra Kütüb-i Sitte sahibi ikinci imam, büyük muhaddis, fakih.

14 yaşında hadis tahsiline başladı. Hadis toplamak üzere Irak, Hicaz, Suriye ve Mısır'ı dolaştı. Kuteybe, İshak b. Rahveyh, Ahmed İbn-i Hanbel'den hadis ve ilim aldı. İmam Buharî ile görüştü. O fevkalâde vukufu, vüs'atlı bilgin hakkında "Üstadlar'ın Üstadı", "Muhaddislerin Efendisi", "Hadis İletleri'nin Tabibi" tabirlerini kullandı. Tirmizî, İbn-i Huzeyme Abdurrahman b. Hâtim'e hadis ve ilim öğretti.

Seyahatleri sırasında hafızasını binlerce hadis ile tezyin etti. İlim, tecrübe ve irfan kazandı.

Bu bilgi ve tecrübe ile "Sahih-i Müslim" diye bilinen eserini meydana getirdi.

İmam Müslim "Sahih"ini 300.000 (üç yüz bin) hadis arasından seçtiği üç bin hadisle meydana getirmiştir.

Müslim'in Sahih'inde bulunan hadisler, konulara göre ayrılmışlardır. Her hadis konusu ile ilgili bab'a yerleştirilmiş, senet ve metin farklılıklarına işaret edilmiş, her rivayet ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Bu özellikler kitabın kolay ve rahat kullanılmasını sağlamıştır.

Bu tertip ve sanat güzelliği, Sahih-i Müslim'in, Sahih-i Buharîden farklı yapısıdır.

BÜYÜKLERİMİZ

İbni Kemal

Kemalpaşazade Ahmed Şemseddin Efendi, Büyük Türk tarihçi, hukukçu, bilgin ve devlet adamı. 1468 yılında Tokat'ta doğdu. Fatih devri vezirlerinden Kemal Paşa'nın torunu, aynı devir Sancak Beyi Süleyman Beyin oğlu, Annesi ünlü bilgin Küpelizade'nin kızı.

Baba tarafından askerlik, anne tarafından ilimle meşgul bir aileye mensup olanı Kemalpaşazade, ilk tahsilini baba ocağında yaptı. İbni Kemal diye şöhret buldu.

Delikanlılık çağında, baba mesleği olan askerliğe intisap etti. Askerlik mesleğinde kısa zamanda yükseldi. Filibe'de vezirin huzurunda bulunduğu sırada şahit olduğu bir olay, kendisini derinden etkiledi. Mecliste, Tuna nehrini 330 defa kuzeye doğru geçen "Millî kahraman" Mihaloğlu Gazi Alâeddin Ali Paşa da bulunuyordu. Herkes gibi İbni Kemal de, bu büyük millî kahramanı hayran hayran seyrediyordu. Bu sırada meclise, devrin büyük bilginlerinden Molla Lûtfi Efendi girdi. Sadrazam, Molla Lûtfi Efendi'ye o kadar hürmet etti ki, O'nu Ali Paşa'nın da önünde baş köşeye oturttu. Bu durum İbni Kemal'in gözünden kaçmadı. Askerlik mesleğinde ne kadar ilerlese Mihaloğlu Ali Paşa seviyesine ulaşamayacağını, ilim ve tedrise intisap ettiği takdirde ise Molla Lûtfi Efendi ayanında bir bilgin olabileceğini düşündü. Askerlikten ayrıldı, imtihanla Edirne Medrese-

si'nin yüksek kısmına talebe olarak girdi. Molla Lûtfi, Kestelli Muslihiddin Mustafa, Hatipzade, Muarrifzade gibi ünlü bilginlerden ders aldı.

İlmiyede kısa zamanda yükselen İbni Kemal, müderrislik seviyesine ulaştı. Edirne, İstanbul ve Üsküp'te çeşitli medreselerde müderrislik yaptı. Yavuz Sultan Selim'in dikkatini çekti, önce Edirne "Kadı"lığına, nihayet Anadolu kazaskerliğine yükseldi.

2. Beyazıt ve Yavuz'dan büyük iltifat ve himaye gören İbni Kemal, Kanunî Sultan Süleyman'dan da aynı alâka ve saygıyı gördü. Bu saygı o kadar ilerledi ki, Kanunî O'nu, ünlü Zembilli Ali Efendi'nin vefatı üzerine, en büyük makama "Şeyhülislâmlık" makamına getirdi. İbni Kemal, irtihaline kadar bu makamda, Osmanlı'nın maddî ve manevî hayatına vazî-yed etti.

Kemalpaşazade, Osmanlı'nın yükselme devrini oluşturan dâhiler zincirinin önemli bir halkasıdır. Osmanlı "Devlet ebed-müddet"inin hukukî ve idarî teşkilatlanmasında mühim hizmetlerde bulundu. Dürüst karakteri, üstün ahlâkı, derin bilgisi ile Osmanlı'nın yükselme şartlarını hazırladı. "Molla Kaabız" adı ile İstanbul'a sokulan, Ayasofya'da te'sirli va'zlar vererek peşine büyük kalabalıklar takmayı başaran, idarede ve gönüllerde anarşi tohumları yeşerten şartları, ilmi bir münazara ile iltizam ve bertaraf etti.

300'den fazla eser bıraktı. Bunlar, daha ziyade Tefsir, Hadis, Fıkıh, Usûl İlmî, Kelâm, Akaid, Tarih ve Edebiyat konularındadır. Hemen her bilim dalında uzmanlaşmış, çok değişik konularda kalıcı eserler bırakmıştır. Eserlerini Osmanlıca, Arapça ve Farsça olarak yazmıştır. Uç dilde de şiirleri vardır. En mühim eseri 10 büyük cild tutan "Tarih-i Al-i Osman"dır. Bu Osmanlı tarihi bütün çağlarda Türk tarihçiliğinin ortaya koyduğu en mühim tarih kaynakları arasındadır.

Türkçenin yazı dili olarak inkişafında Kemalpaşazade'nin mühim hizmetleri olmuştur. Yazı dilinde muğlak ve müseccâ ifadeyi tercih etmiştir. Nesir sanatlarından muammâ tarih şeklini Türkçe'de ilk kullanan O'dur.

Safevî propagandası ile sarsıntı geçirmekte olan Osmanlı Ehl-i Sünnet tefekürünü tahkim etmeye çalıştığı gibi, Kanunî Sultan Süleyman nezdinde giriştiği teşebbüsler ile de, devlet gücünün bu istikamette kullanılmasını başarmıştır.

Şeyhülislâmlık, müderrislik ve ilmi çalışmalarını at başı yürüten Kemalpaşazade, her gün bin kadar fetvaya cevaplı imzasını atmış; yüzlerce talebeye ders vermiş, her gün bir cüz teşkil eden eser yazmıştır.

Her fani gibi O da 1534 yılında İstanbul'da bu dünyaya veda etmiş, şerefi ile mütenasip merasim ile Edirnekapı'da toprağa verilmiştir.

Allahın rahmeti O'nunla olsun!

İmam Müslim, hadisleri senetleri bakımından üç kısma ayırmıştır.

1. Kısım, her türlü tereddüden salim hadislerdir. Bu hadisler râvilerinin tamamının istikamet ehli, naklettiklerini iyi bilen sağlam hafıza sahibi oldukları bilinen hadislerdir. Müslim, kitabına bu hadisleri almıştır.

2. Kısım hadislerin râvileri de doğru, dürüst, hafıza ve bilgi sağlığı bulunan râvilerdir. Ancak bunlardan bazılarının bir kısım hususiyetleri tam olarak vuzuha kavuşturulmamıştır. Müslim bu hadisleri de Sahih'ine almış, ancak bu durumlarına işaret etmiştir.

3. Kısım hadisler ise râvileri üzerinde töhmet isnadı bulunan hadislerdir. Müslim bu tür hadisleri kitabına almamıştır.

Sahih-i Müslimin başında "Hadis İlimleri"ne dair değerli bilgileri ihtiva eden önemli bir "Mukaddime" mevcuttur.

Sahih 52 kitaba ayrılmış, "Kitab'ül İman"ın başında "Kelâm İlmî"ne dair kıymetli bilgilere yer verilmiştir.

İmam Müslim, İmam Buhari'ye yakınlığı ile tanınmıştır. Ondan hadis ve ders almış, sıkıntılı günlerinde onu kollamış, karşılaştığında ona hürmet göstermiş, onu her zaman takdir etmiştir.

Kütüb-i Sitte'nin ilk iki kitabı bu iki bilgin tarafından meydana getirilmiş, her iki eser İslâm âleminde "Sahihayn" (iki doğru) diye adlandırılmıştır.

İmam Müslim Hicri 261 yılında Nasr-ı Abad'da vefat etmiş, Sahih'ten başka geride 12 kıymetli eser bırakmıştır.

İMAM ŞAFİ: Bak. Şafii.

İMAN:

Lügatta inanmak, tasdik etmek. İstilahta, kalp ile tasdik, dil ile ikrar. Hz.Peygamberin Cenab-ı Hak'tan getirdiği herşeyi kalbi ile tasdik etmek, bu inancı dili ile açıklamak. Allah rızası için yapılan işlerde gizlilik esas olduğu halde, imanının açıklanması (hiç olmazsa hayatta bir defa açıklanması) farzdır. İman, her türlü şüpheden uzak olmalıdır. İman bir bütündür. İman esaslarının sadece birinde şüphe ve inkâr, imanı ortadan kaldırır.

İman Esasları: İman esasları, aslı itibarıyla bir hadis olan "Amentü"de açıklanmıştır. İman esasları Allah'a, me-

leklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayrın ve şerrin Allah'tan geldiğine, öldükten sonra dirilmeye inanmaktır. (Bu esaslar için bak. İlgili maddeler).

İcmali İman: İman esaslarına bir bütün olarak, kısaca ve şeksiz-şüphesiz inanmak. Tafsili iman: İman esaslarına tafsil olarak, iman esaslarını meydana getiren şartlara ayrı ayrı ve tafsili olarak inanmak.

İman ile Amel Arasındaki Münasebet: 1. İman ve amel (Bak. Amel) birbirinden ayrıdır. İman herkese, her zaman farzdır. Amel ise, şartlarını taşıyanlara farzdır. Zekat ve hac zengin olanlara, namaz ve oruç aklî bâliğ olanlara farzdır. İmanın en küçük bir cüz'ünü inkâr eden iman dairesinden çıkar. İbadet ve amelde kusuru olan, günahkâr olur ama, dinden çıkmaz ve eda etmediği amel, diğer ibadetlerini ortadan kaldırmaz. 2. İman ile amel arasında sıkı bir bağlantı vardır. İman etmek, amel etmeyi gerektirir. Amelsiz iman, fanussuz lâmba gibidir. Dış tehlikelere karşı direnci azdır. Amellere değer kazandıran imandır. İmanı olmayanın, ibadet ve amelinden söz edilmez. Müslümana yakışan iman esaslarına şeksiz-şüphesiz inandıktan sonra, bu imanını sadece farz olan ibadetlerle değil, güzel iş ve amellerle süslemelidir.

Taklidi İman: İman esaslarına, ana babadan, hocasından ve çevresinden göreyerek inanmak. Ehl-i sünnet ulemasına göre, derecesi az olmakla birlikte, bu iman geçerlidir. Ancak taklidi imanı, akıl ve vicdanı ile bir takım sonuçlara giderek kuvvetlendirmelidir.

Tahkiki İman: Kâinata, kendi vücûduna, ilmi delillere bakarak, imanı tahkike ulaştırmak. Bilerek, delillerini görerek inanmak.

İman ile ye's (ümitsizlik): İman ile ye's ve ümitsizlik birarada bulunmaz.

(İman ile ilgili olarak bak. Mümin, kâfir, münafık, müşrik)

İMSAK:

Oruçlu kimsenin yiyip içmeyi, orucu bozan diğer şeyleri bırakmasının son anı, son noktası. Oruç tutmaya başlamak, 2'nci fecrin doğuşu.

İNCİL:

Hak Peygamber Hz. İsa Aleyhisselâm'a Cenab-ı Hak tarafından gönderilen ilâhî kitap. 4 büyük kitaptan biri. Bu gün Cenab-ı Haktan gelen şekli ile elde mevcut değil. Bu gün mevcut İncil nüshaları, sonradan yazılan veya asıl nüshaya ilâveler yapılan nüshalar. Tarihi kıymetlerinden öte, dinî geçerlilikleri mevcut değildir. Hz. İsa Aleyhisselâm'dan sonra geçen yüzyıllar içerisinde İncil nüshaları çoğaldı. Bu nüshaları gözden geçirmek üzere, Roma İmparatoru Konstantin'in daveti ile 325 yılında İznik'te bir meclis toplandı. Bu meclis yüzlerce nüshayı inceleyerek bunlardan 4 tanesini, aslına uygun nüshalar olarak kabul etti. Bunlar, Matta, Markos, Luka ve Yuhanna adlı nüshalardır. Bu nüshaların her biri birbirinden farklıdır. Bu sebeple her biri diğerinin tamamlayıcısı olarak kabul edilir. Hz. İsa'ya Cenab-ı Hak tarafından inzal buyurulan İncil, İbranice olduğu halde, bu gün elde mevcut İncil nüshalarının hiç biri İbranice değildir. İncil, Kur'an-ı Kerim'de "Hak Kitap" olarak bildirilmiştir. Fakat bu günkü İnciller, Kur'an-ı Kerim'de haber verilen İncil değildir. İncil'in hükmü, Kur'an-ı Kerim tarafından kaldırılmıştır. Müslüman bir kimse, içerisinde gerçek âyetler bulunabileceği ihtimali ile İncil nüshalarına da hürmet eder.

İNTİHAR: İnsanın kendi kendini öldürmesi. İslâmiyet intiharı yasaklamıştır. İslâmiyet'te "Can emniyeti" öngörüldüğünden, bir insan nasıl başkasını öldüremezse, kendi canına da kıyamaz. İntihar eden insan için büyük manevî mücazât vardır.

İRÂDE:

Bir şeyi yapmak veya yapmamak konusunda karar verebilme ve bu kararı yürütebilme kudreti. Allah'ın sübûtî sıfatlarından. (Bak. Allah). İrade-i Cüz'îye: Allah tarafından insanlara verilen irade. Bütün hadiseler, Allah'ın küllî iradesi ile meydana gelir. İnsanlara irade-i cüz'îye verilmesi de Cenab-ı Hakkın irade-i külliyesinin sonucudur. İrade-i cüz'îye, Cenab-ı Hakkın küllî iradesini ortadan kaldırmadığı gibi, irade-i külliye de insanı

manevî mesuliyetten kurtarmaz. Kul cüz'î iradesiyle ister, Cenab-ı Hak, bu istek doğrultusunda halkeder.

İRTİDAT: (Ridde)

Bir müslümanın dinden dönmesi. Mümin iken kâfir olması. Bu kimseye "Mürted" denir.

İSA ALEYHİSSELÂM:

Hz. İsa Aleyhisselâm, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen "Ulû'l-azm" peygamberlerdendir. Gelişi, kısa hayatı ve "Uruc"u insanlık tarihinde bir dönüm noktası teşkil etmiştir.

Hz. İsa, Hz. Musa'ya gönderilen Tevrat'ı tasdik etmiş, kendisinden sonra gelecek ve ismi "Ahmed" olan "Ahirzaman Peygamberi"ni nâüjdelemiştir.

Kur'an-ı Kerim ve hadislerde Hz. İsa hakkında geniş bilgiler vardır.

"O bir nebî'dir. "Resül"dür. "Ruh"tur. "Rûhullah"tır. "Min'el Mukarrabin (Allah'ın yakîni olanlardan)"dir. "Vecîh (Dünya ve ahirette büyük hürmete nail olan)"dir. Dünyada peygamber, ahirette şefaatçidir. "Mübârek (Başkası için nefsinde bir çok hayırlar bulunan)"dir. "Kavl'ül Hak"tır. "Allah'tan bir kelime"dir. "El Mesîh"tir. "Meryem'in oğlu"dur. "Bir bâkire olan Meryem'den doğrudan doğruya Allah'ın kudret-i fâtırası ile doğmuştur. "Yaradılışı Hz. Âdem'in yaradılışına müşabihtir. "O ancak bir abd'dir. "Abdullah"tır. "Allah'ın kulu olmaktan asla istinkâf etmemiştir." "Onun bir kitabı vardır". "O kitap İncildir". "Onun risâleti bir mucize ve bir rahmettir". "O vâzih deliller ve hikmetler getirmiştir". "Allah tarafından Rûh-ül Kuds" ile te'yid edilmiştir". "Ölüleri diriltmek ve hastalara şifa vermek... gibi mucizeleri vardır". "Anası Meryem onu Şeytân-ı racîme karşı Allah'ın hıfzına terketmiştir."

Hz. İsa çevresine ilk olarak "Merhamet"i tebliğ etmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "Ona uyanların gönüllerine şefkat ve merhamet koyduk" buyurulmuştur. Yoksullara, hor görülenlere kucak açmış, Allah katında herkesin eşit olduğunu belirtmiş, insanlara sevgi ve kardeşliği tavsiye etmiştir.

Çevresine merhamet telkin eden, yoksullara, hor görülenlere kucak açan, Allah katında herkesin eşit olduğunu ilân eden Hz.İsa Aleyhisselâm'ın doğumu, çocukluğu, hayatı, peygamberlik günleri ve Yaradan'a avdeti hep çileli geçmiştir.

Allah tarafından mucize olan doğumu şüpheli görülmüş, çocukluğu yoksulluk ve sıkıntı içerisinde geçmiştir. Musevilerin başı "Herod", yeni bir peygamberin doğduğunu haber alınca kendisine bir rakibin çıkmasından korkmuş, masum Meryem ve oğlu İsa'yı devamlı takip altında tutmuştur.

Bu takipten sonra annesi tarafından Mısır'a kaçırılan çocuk İsa, çevresine gösterdiği mucizelerle dikkat çekmiş, dikkat çektikçe de Musevî Dini'nin liderleri ona düşmanlık etmeyi sürdürmüşlerdir.

Kudüs yerleşmesi, verdiği vaazlarla arkasına kalabalık kitleleri takması, Havârilere ile yediği meşhur "Son Yemek", Zeytin Dağı'nda Allah'a yönelerek yaptığı son "Dua" O'nu tevkife ve sonunda "Çarmıha" götürülen olaylar olmuştur.

Onu "Çarmıh'a" germek isteyenler bilmiyorlardı ki O, Allah'ın hıfzında idi.

Biz Müslümanlar İsa Aleyhisselâm'ın çarmıhta can verdiğine değil, Allah'a "Uruc" ettiğine inanıyoruz.

Hz.İsa Aleyhisselâm'ı yakınlarından "Judas"ın ihbarı ile çarmıha davet eden ihanetler zinciri dünyada da, dünyadan ayrıldıktan sonra da devam etmiştir.

"Uruc"undan hemen sonra onun tebliğ ettiği "İncil" yerine "Havâri"lerinden 4'ü ayrı birer "İncil" yazmışlar, İncillerin sayısı giderek 60'ı bulmuştur. Yüzyıllar sonra İznik Konsili'nde bu sayı 4'e indirilmiştir. Böylece insanlık "Kitap" sahibi "Ulu'l Azm" Peygamberin ilâhî tebliğinden mahrum kalmıştır.

Bu "kitap" çokluğu giderek mezhep çokluğuna dönmüştür. Bu mezhep çokluğundan ise, ilk tebliği "Merhamet" olan hak peygamberin ardından yüzyıllar süren kanlı "Mezhep Kavgaları" sergilenmiştir.

"Katolik" katılaşması, "Protestanlık" tepkisi, bu ateşi bu gün de sürdürmektedir.

"Ruh'un maddeye üstünlüğü" Hz.İsa'nın telkin ettiği önemli prensiplerdendir. Fakat ona veraset edenler, tarihte eşi görülmemiş bir "Dünya İmparatorluğu"

peşine düşmüşlerdir. Hem devlet, hem din işlerini yürütme ihtirasından, dünyevi yönü ruhanî yönüne galip "Papalık" doğmuştur.

Çileli başlangıç milyarları peşine takmıştır ama, çileli gidiş sürüp gitmiştir.

İSFAR:

Sabah namazını, güneş doğmadan, vakti içinde, fakat hava aydınlandıktan sonra kılmak. Karanlık henüz dağılmadan kılınması ise tağlis. Hac mevsiminde hacılar Arafat Vakfesi sebebiyle sabah namazını tağlis ederler. Diğer zamanlarda ise isfar edilir.

İSHAK (A.):

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden (Bak. Peygamber). Babası Hz. İbrahim (A.), annesi Hz.Sara. Hz.İbrahim'in, Hz.İsmail'den sonra ikinci oğlu.

İSLÂM:

Cenab-ı Hakk'ın peygamberleri ve son olarak Hz.Muhammed (S.) vasıtasıyla insanlara gönderdiği kaynağı ilâhî, hak din. Müslümanlık.

Allah'a teslim olma, O'nun emirlerine uyup yasaklarından kaçınma. Son peygamber Hz.Muhammed (S.)'in tebliğ ettiği şeylerin hepsini kalp ile tasdik, dil ile ikrar edip onları yaşamak, İslâmî esasları hayat düsturu kılmak.

İslâmın Esasları: 1. Şahadet getirmek. Yani Allah'tan başka ilâh bulunmadığına, Hz.Muhammed (S.)'in O'nun kulu ve hak resûlü olduğuna inanmak. 2. Namaz kılmak. 3. Oruç tutmak. 4. Zekât vermek. 5. Hacca gitmek. (Bunlar için bak. İlgili maddeler.)

İslâmiyet yegâne hak dinidir. İslâmiyet, insan varlığının akla gelebilecek bütün ihtiyaç ve problemlerine cevap veren ilâhî prensiplerdir.

İslâmiyet, insana "kul" olarak bakmış, onun kendine, ailesine, cemiyete, insanlığa, tabiata, Allah'a karşı vazife ve mesuliyetlerini düzenlemiştir.

Müslümanlık'ta insan ve cemiyetin huzuru hedef alınmıştır. İtikadî hükümler ruh dünyasını; amelî hükümler ferdi yaşayışı; ahlâkî hükümler, muâmelât hükümleri hukukî ve iktisadî hayatı disiplin altına alan kaidelerdir. İti-

kadî hükümler. İnançla ilgili hükümler. Amelî hükümler. İbadet ve diğer işlerle ilgili hükümler. (Bak. Amel). Ahlakî hükümler?

Ahlâkla ilgili hükümler (Bak. Ahlâk).

Müsevilğin "intikam hukuku" ve Hıristiyanlığın "merhamet hukuku"na karşılık İslâmiyet'te "adalet hukuku" ön görülmüştür. Beşerî hukuk sistemleri suç işleyenin işlediği suça karşılık cezalandırılmasını "adaletin amacı" olarak kabul ederken, İslâmiyet her şeyden önce suç işlenmeyen bir cemiyet modelini hedef almıştır.

İslâmiyet'te "dünya-ahiret dengesi" getirilmiştir. "Dünya" ve "ahiret" birbirinden ayrı şeyler kabul edilmemiş, dünya için çalışmak da ahirete hazırlanmak da Allah'ın emri olarak kabul edilmiştir.

Müslümanlık'ta "ileri" bir cemiyet hayatı hedef alınmıştır. Yeryüzünü imar etmek, kuvvet ve enerji noktalarını keşfetmek, hammadde kaynaklarını bulup işlemek, maddî imkânları akıl gücü ile geliştirerek hayatın ilerlemesi için kullanmak Kur'an-ı Kerim'de geçen "Ubudiyet (kulluk)" mefhumu içerisinde kabul edilmiştir.

İlmî çalışmalar farzlar şumûlüne alınmış; sanat çabaları teşvik görmüş; yeryüzünün imarı emredilmiştir.

Müslümanlık insanlığa yeni bir iman, yeni bir dünya görüşü, yeni bir ilim ve sanat anlayışı getirmiş, her alanda yeni metodlar kazandırmıştır. Bu sebeple İslâmiyet yegâne hak dindir.

İslâmiyet - Musevilik - Hıristiyanlık: Müslümanlık, Hıristiyanlık ve Müsevilik yaşayan semâvî dinlerdir. Üçü de ilâhîdir, üçü de "Tek Allah İnanıcı"ni telkin eder. İman esaslarında aralarında büyük beraberlikler var.

İlâhî dinler, insanların dünya ve ahiret-te huzur ve saadete ulaşabilmeleri için, Cenab-ı Allah tarafından peygamberler vasıtasıyla gönderilen ilâhî esaslardır. İlk peygamber Hz.Âdem'den son peygamber Hz.Muhammed (S.A.V.)dan insanlara "tebliğ" edilmişlerdir. Hükümleri "suhuf" denilen 100 küçük kitapla 4 büyük ilâhî kitapta toplanmıştır. Bütün ilâhî dinler, asılları bakımından "Müslümanlık" adını alırlar.

"Tek Allah'a İman", "İbadet", "Peygamber, Melek, İlâhî Kitap İnanıcı", "Akla ve Tabiata Uygunluk", "Kardeşlik, Müsâvât, Adâlet ve Âmme Menfaatı Hedefi" "Ahiret Mesûliyeti" ilâhî dinlerin mümeyyiz vasıflarıdır.

Aslı "Müslümanlık" olan Müsevilğin bu adı alması, bu dini tebliğ eden Hz.Musa'nın ismine nispet edilmesindedir. Hıristiyanlığa bu adın verilmesi de, Hz.İsa'nın Yunanca adı olan "Hristos'a" nisbet edilmesindedir. İslâmiyet ismi ise Kur'an-ı Kerim'de geçen "İslâm" kelimesinden (A.İmran: 19) gelmektedir.

Farklılığın sebebi, Musevilik ve Hıristiyanlığın zamanlarını tamamlamaları ve Cenab-ı Hak tarafından gönderilen son cihanşümûl dinin "İslâmiyet" olmasıdır.

Musevilik, Cenab-ı Hak tarafından İsrailoğulları'na gönderilmiş "hak" bir din iken, zamanını tamamlamış; aslı tahrif edilmiş; hükümleri içerisine kul sözleri, kul iradesi girmiş; muharref bir din haline gelmiştir.

Bu gün mevcut "Tevrat" nüshaları, Hz.Musa'ya inzal buyurulan "Tevrat" değildir. Müsevilik zamanla İsrailoğulları'nın "Millî Din"i olmuş, cihanşümûllüğünü kaybetmiştir.

Hıristiyanlık da aslında bir "Hak Din"dir. Hıristiyanlığın iman ve ibadet esaslarında mevcut gayrimükûl hükümler, bu hak dine sonradan sokulan kul sözleri ve hurafelerdir. Müslümanlık, bütün bu zaafardan münezze, gerçek hak dindir. Bütün zamanları ihata eden son dindir.

İSMAİL ALEYHİSSELÂM

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden. Babası Hz.İbrahim, annesi Hz. Hacer. Cenab-ı Hak'ın emriyle babası tarafından kurban edilmek istendi. Fakat Cenab-ı Hak, İsmail yerine bir koç gönderince, kurban edilmekten kurtuldu. Kâbe'nin inşasında, babası Hz.İbrahim ile birlikte çalıştı. Büyüyünce Arapların cediti olan Amelikâlılara peygamber olarak gönderildi. Kendisine Cenab-ı Hak tarafından ayrı kitap ve şeriat gönderilmedi. Babasının şeriatıyla amel etti. Arapların "El-Müsta'ribe" kolu, Hz. İsmail'in soyundandır.

İSMET:

Ahlâk ve namus ölçülerine riayet etme. Haramdan ve kötülüklerden çekinme. Namus, iffet, Temizlik, günahsızlık, masumluk. Peygamberliğin sıfatlarından.

İSRAİLİYAT:

İsrailoğullarının dinî kitaplarından kaynaklanan hurafeler.

İSRAF:

Lüzumsuz yere harcama. Kötü kullanılarak eksiltme, saçıp savurma, ölçsüz, kötü sarfetme. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde yasaklanan ahlâkî zaaf. İsrâf, yiyip içmede, ihtiyaç maddeleri kullanımında olabileceği gibi, bedenî enerjilerin, zamanın ve diğer imkânların ölçsüz kullanılmasında da olabilir. Enerji, şöhür suyu başta olmak üzere, israfta kul ve âmme hakkı vardır. Bunun sonucu, kamu günahı kazanmadır.

İSRAFİL:

Dört büyük melekten biri. Görevi kıyamet gününde Cenab-ı Hakk'ın emriyle sûru üflemektir. (Bak. Sûr)

İSTİBRA:

Küçük abdestten temizlenme (necasetten taharet). Her türlü necasetten temizlenmeden namaza durulamaz. En iyi taharet su ile olandır. Zaruret halinde başka vasıtalarla da yapılabilir.

İSTİHAZE: Kadının hayz ve nifas günleri dışında, kanamalı halinde bulunması. Bu sebeple, aybaşı (hayz) günleri ve lohusa (nifas) günleri (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler) dışında meydana gelen kanamalar, istihaze kanamalarıdır. Henüz bülüğ çağına ulaşmamış kız çocuğundaki kanamada aynıdır. Bu durum meydana gelince sadece abdest bozulmuş olur. Gusül gerekmez. Bu durumdaki kadın namaz kılar, oruç tutar, Kur'an-ı Kerim okuyabilir.

İSTİHSAN:

Usul-ü Fıkıh ıstılahı. İnsanların ihtiyaçlarına daha uygun bir hususu, kıyasla varılan sonuca tercih etmek. Şer'i bir müsaadeye dayanarak kolaylık için, güç

olanı terketmek. Fıkıhın fer'i delillerden. 1. Şer'i bir delile dayanarak, gizli kıyası, açık kıyasa tercih etmek. 2. Şer'i bir delile dayanarak bir olaya istisna işlemi yapmak. İstihsan, Hanefî ulemasının bir delil olarak kullanılmıştır.

İSTİHZA:

Alay etme, alaya alma, ince alay, zevklenme. Bir insanla söz, yazı veya hareketle, eylene. İslâmiyet'te yasaklanmış bir ahlâkî zaaf.

İSTİKAMET:

Doğruluk, dürüstlük, namuslu hareket, doğru davranış. Hayat ve işlerinde itidal sahibi olmak; akli-selîm ve dinin gösterdiği istikamette hareket etmek (Bak. Ahlâk).

İSTİKBAL-İ KIBLE: Bak. Namaz.

İSTİLÂM: Bak. Hac

İSTİNCA:

Büyük veya küçük necasetten temizlenmek. İstinca sol elle yapılır. Tuvaletten sonra eller sabunla temizlenir.

İSTİNŞAK: Bak. Abdest

İSTİSHAB: Bir Usul-i fıkıh terimi. Fıkıh usulünde, bilinen ve emîn bulunulan bir şey ile münasebet kurularak, bilinmeyen bir konu hakkında hüküm çıkarmak. Başka bir ifade ile geçmişteki hâli bilinen, fakat bu hâlin hâlen devam edip etmediği bilinmeyen bir konuda, bilinen önceki durumun devam ettiğine kail olmak. Meselâ, 10 yıl önce hayatta olduğunu bildiğimiz bir kişinin hâlen hayatta yaşayıp yaşamadığını bilmiyorsak, önceki bilgiyle amel ederiz. Yani o kişinin hayatta olduğuna karar veririz. Bu, Şafii mezhebinde çokça başvurulan bir fıkıh usulü kaidesidir. Hanefî uleması da bazen bu usule başvurmuşlardır.

İSTİŞARE:

Danışma, başkasının fikrine müracaat etme. Fikrini, görüşünü alma. Müşavere, meşveret, şûra, Kur'an-ı Kerim ve hadis-

lerde istişare, müminin vasfı olarak belirtilmiştir. Önemli işlerde İstişare sünnettir.

İSTİYAK:

Misvak kullanmak (Bak. Misvak).

İTAAT:

Büyükler, Âmirler tarafından verilen ve Âmmeye zararı dokunmayan, şer'e uygun emirleri yerine getirmek. Cenab-ı Hak'ın emirlerine uymak, nehiyelerinden kaçınmak. Zıddı isyan. Müslümanın Allah'a, peygambere ve devletine itaati farzdır.

İTİKAD: Bak. Akaid.

İTİKÂF:

İbadet maksadıyla, kendini mescitte alkoymak. Her zaman yapılabilirse de, çoğunlukla ramazanda İfa edilir. Ramazanın son on gününde İtikâfa çekilmek sünnettir. Adak yapılmışsa İtikâf vâcip olur. Ramazan dışında İtikâfa çekilmek nafiledir.

Fazla konuşmamak, Kur'an-ı Kerim tilaveti ve dinlenmesi, dinî bilgiler öğrenilmesi gibi hayırlı işlerle meşgul olmak, zarurî ihtiyaç ve hayırlı iş dışında İtikâf mahallinden ayrılmamak, İtikâfın Âdâbındır.

İtikâf yapan kimseye "Mu'tekif" veya "Âkif" denir. İtikâfın meşruiyeti "Kitap" ve "Sünnet"le sabittir.

İtikâfın çeşitleri: 1. Vâcip İtikâf: Adanmış İtikâftır. Bir günden az olamaz. Vâcip İtikâfı İfa ederken oruç tutmak mecburidir. Adakta belli mescid veya cami adı da zikredilse İtikâf, istenilen cami ve mescitte yapılabilir. 2. Sünnet İtikâf: Ramazanın tercihan son 10 gününde İtikâf sünnettir. Ramazanın 10 gününde İtikâfa çekilmek, "Sünnet-i Müekked-i Kifaye"dir. Bir belde hiç olmazsa bir kişi İtikâf yapmazsa, sünnet-i müekkede terkedilmiş olur. 3. Nafile İtikâf: Ramazan dışında İbadet maksadıyla yapılan İtikâf. Nafile İtikâfta oruç tutmak şart değildir. Süresi ise serbesttir. Bir günden az bile olabilir.

İtikâfın Şartları: 1. Niyet etmek. İtikâfa niyet edilmeden camide kalmak, İtikâf sayılmaz. 2. Ezan okunan, cemaatla na-

maz kılınan, kaamet edilen, cemaati çok bir camide İtikâfa çekilmek. Kadınların camide İtikâfa çekilmesi mekruhtur. Kadınlar ancak evlerinin bir odasında ve kocalarının izniyle İtikâf yapabilirler. 3. Vâcip ve sünnet İtikâflarda oruçlu olmak. Nafile İtikâfta oruçlu olma şartı yoktur. Sünnet İtikâf Ramazan ayında yapıldığından, tutulan oruç da Ramazan orucudur. 4. Cünub olmamak. Kadınların hayız ve nifas halinde bulunmamaları. İtikâf hâlinde İken ihtilam vukuunda, kimse ile konuşmadan ve İtikâfın gerektirdiği tedbirleri ihmal etmeden gusül yapılır. 5. Âkil-baliğ ve müslüman olmak.

İtikâfı Bozan Şeyler: 1. İtikâf yapılan cami ve mescitten özürsüz olarak ayrılmak. Tabii ihtiyaçlar veya diğer zaruretler sebebiyle, (meselâ ezan okumak, abdest almak, mescitte cuma namazı kılınmıyorsa, cuma namazı kılmak için, sağlık zaruretleriyle emniyet icabı ayrılma İtikâfı bozmaz. Mu'tekif yeme içme ve uyuma ihtiyacını da camide karşılar. 2. Cinsî mukarenet veya ona götüren şehvî davranışlar. 3. Uzun süren delirmek, bayılmak (Kısa sürede gelip geçen durumlar İtikâfı bozmaz).

İtikâfın Âdabı: Fazla konuşmamak, hayırlı şeyler konuşmak, Kur'an-ı Kerim, İbadet ve ilimle meşgul olmak, camilerin cemaati en çok olanını seçmek.

Adanmış olan İtikâf, İfa edilemeden bozulursa kaza edilmesi gerekir.

İtikâf adayan kimse, adağını İfa edemedi vefat ederse, terekesinin üçte birinden, her güne bir fitre olarak fakirlere sadaka verilmesi gerekir.

İTTİKA:

Allahtan çekinmek, Allah korkusu sebebiyle günahlardan ve şüphelerden kaçınmak. Takvâ. Takvâ sahibi kimseye "Müttaki" denir.

K

KÂBE:

Mekke'de "Mescid-i Haram" denilen mescidin ortasında 13x11 metre ebadında ki kutsal bina. Müslümanların kubesini Hac seyahatine çıkmanın sebebi bu binayı ziyaret ve tavaf ile Arafat'ta vakfedir.

Kâbe'nin Tarihçesi: Milâttan bir kaç asır önce, Hz.İbrahim ve oğlu Hz.İsmail tarafından yapıldı. İsmail taş taşıdı, Hz.İbrahim bizzat duvar ördü ve Kâbe'yi meydana getirdiler. Sefa, Merve, Arafat, Mina, Müzdelife ve Harem bölgesi sınırlarını Hz.İbrahim'e Cebrail (A.) gösterdi. Hz.Cebrail, tehlikeli, telbiye, Arafat, Müzdelife, Mina ve Kâbe'de yapılacak bütün hac menasikini de Hz.İbrahim Aleyhisselâma ameli olarak öğretti.

Kâbe'nin Kısımları: Kâbe'nin doğu köşesine "Rükn-i Hacer-i Esved" veya "Rükn-i Şarki"; güney köşesine "Rükn-i Yemâni"; batı köşesine "Rükn-i Şami"; kuzey köşesine ise "Rükn-i Irakî" denir. Hatim ve Hicr-i Kâbe: Kâbenin kuzeybatı duvarı. (Rükn-i Irakî ile Rükn-i Şami arası)nın karşısında, 1m. yüksekliğinde 1.5 m. kalınlığında, yarım daire şeklindeki duvara "Hatim"; bu duvar ile Beytullah arasındaki boşluğa "Hicr"; (Hicr-i Kâbe Hicr-i İsmail) veya Hatira denir. Hz. İbrahim'in inşa ettiği ilk şeklinde, Hicr-i Kâbe, Kâbe'ye dahildi. Hz.Peygamber'in nübüvvetinden 5 yıl önceki tamirde dışarıda bırakıldı. Bu sebeple, tavafın yapılmaması vaciptir. Altınoluk, bu kısmın üzerindeki duvardır. Kâbe Kapısı ve Mültezem: Kâbe'nin kuzeydoğu duvarında (Rükn-i Hacer-i Esved ile Rükn-i Irakî

arasında) 2 m. yükseklikte "Kâbe kapısı" bulunur. Kuzeybatı duvarının, Rükn-Hacer-i Esved ile kapı arasında kalan kısmına "Mültezem" denir. Makam-ı İbrahim ile Zemzem kuyusu, Kâbe'nin bu yanında (kuzeydoğu duvarı karşısında) bulunur. Hacer-i Esved: 18-19 cm. çapında kırmızı esmer, parlak bir taş. Tavafa buradan başlanır. Başlarken her şavtın (Bak. Hac) sonunda ve sa'ye başlarken Hacer-i Esved'i İstilâm etmek (Bak. İlgili madde ve Hac) sünnettir. Zemzem: Kâbe'nin doğusunda mübarek kuyu. Makam-ı İbrahim: Kâbenin kuzeydoğu duvarı ile zemzem kuyusu istikametinde, Hz.İbrahim'in Kâbe'yi inşa ederken iskele olarak kullandığı taşın bulunduğu yer. Tavaf namazının burada kılınması efdaldır. Mizab-ı Kâbe (Altınoluk): Hatimin karşısındaki duvarın üzerinde yağmur sularının aktığı altından yapılmış oluk.

KABİR:

Cenaze defnedilen yer, mezar. İslâmiyet'te "İnsan"a gösterilen saygının bir icabı olarak, ölüye de saygı gösterilir. Kabre defin belli usullerle olur (Bak. Cenaze). Kabir 1.5 m. derinliğinde, 1 m. genişliğinde olur. Doğu-batı istikametinde kazılır. Cenazenin yüzü kibleye gelecek şekilde konulabilmesi için, kabrin kible tarafı, biraz düşük olur. Buraya "Lahd" denir. Definden sonra kabir bir karış kadar yükseltilir. Toprak seviyesinde bırakılması veya sadeliğe aykırı düşecek şekilde yükseltilmesi hadis-i şeriflerde hoş görül-

memiştir. Bir kabre ancak bir cenaze konulur. Ancak savaş, toplu âfet gibi durumlarda toplu defin caizdir. Definden 40 yıl gibi uzun bir süre sonra kabre başka defin yapılabilir. Kabrin üzeri ve çevresinin, yaprağı dökülmeyen ağaçlar ve yeşilliklerle yeşertilmesi, hadislerde tavsiye buyurulmuştur.

Kabir Azabı: Cenaze için, definden sonra ahiret hayatı başlar. Kişi kabirde "münker-nekir" melekleri tarafından sorguya çekilir. Kendisine dinî, kitabı, rabbi peygamberi sorulur. Müminlerin soruların cevaplandırılmaları kolaylaştırılır. Mümin ve günahsızlar için kabir genişletilir. Kabir azabı ruhanî bir azaptır. Günahkâr ve inancsızlar için kabir daraltılır. Cehennem çukuru haline getirilir.

Kabir Melekleri: Kabirde ölüye soru soran münker-nekir melekleri (Münker-reyn-Fettaneyü'l-kabr yani iki görünmeyen veya kabir imtihançıları). Ölüye "Rabbin kim? Nebin kim? Peygamberin kim? Kitabın hangi kitap?" diye sorular sorarlar. Ölüye, aldıkları cevaba göre iyi veya kötü muamele ederler.

Kabir Ziyareti: İslâmiyet'te ölümü hatırlamak ve ibret almak için kabirlerin ziyaret edilmeleri tavsiye buyurulmuştur. Kabir (veya kabristana) yaklaşıncaya "Es-selâmü aleyküm ey kabir ehli!" diye selâm verilir. Kabir başında (veya kabristanda) lüzumsuz konuşulmaz. Kabirlerin üzerine basılmaz, oturulmaz. Ölüler için Kur'an okunur, dua edilir. Kabir ziyareti her zaman yapılabilirse de, cuma, bayram, perşembe ve cumartesi günleri tercih edilmelidir.

KADE: Bak. Namaz.

KADER:

Cenab-ı Hakk'ın ezelden ebede kadar olacak şeylerin zaman, mekân, şart, sebep ve sonuçlarını ilm-i ezelsi ve ebedisi ile bilmesi, takdir etmesi. Kadere inanmak, İslâm'ın iman esaslarından biridir. (Kaza için bak. ilgili madde)

Kader ve Kazaya İman: Kader, Cenab-ı Hakk'ın "ilim" sıfatının; kaza ise "Tekvin" sıfatının icabıdır. Bu sebeple kaza ve kadere iman, aynı zamanda Allah'a imandır. "Kader" olayların ezelde takdiri, "kaza" ise takdir buyurulan bu olayların zamanı gelince cereyan etmesidir. Kader ve kaza

arasında sebep-sonuç bağlantısı vardır. Kader ile takdir buyurulmayan hiç bir şey olmaz. Kaza-kader konusu ile ilgili bir husus da "İrade-i cüz'îye (insan iradesi) ve "mesuliyet" konusudur.

Kaza ve kader konuları. Kelâm ilmi (İslâm felsefesi)nin ince ve zor konularındandır. Müslümana yakışan, iman esaslarına şeksiz-şüphesiz inanmaktır.

Kader ve İdare-i Cüz'îye: Hayatı boyunca başına gelecek olayların takdiri (neler olacağı) konusunda insan iradesinin bir rolü yoktur. Fakat Cenab-ı Hak ilm-i ezelsi ile insan kaderini takdir buyururken, insanın nasıl hareket edeceğini ezeli ve ebedi ilmi icabı bilmiş, kaderi ona göre takdir etmiştir. Yani başımıza gelecek olaylar, Allah'ın takdirine göre cereyan etmektedir ama, bu fiilleri arzu edip yönelen yine biziz. Yönelme ve isteme bizden, yaratma Cenab-ı Hakk'tandır. Mesuliyetimizin sebebi budur. Bazı olaylar da vardır ki, bizim irademizin, yönelmemizin tamamen dışındadır. Bu da takdir-i ilâhî icabı ve imtihan içindir. Kader ve kaza konuları üzerinde bilgisi olmayanların, şüpheye götürücü suallerden kaçınmaları, hadis-i şeriflerde tavsiye buyurulmuştur.

KADI (Hâkim): Anlaşmazlık konularında hüküm verme, muhakeme etme yetkisine sahip kişi. İslâmiyet'te kadılığın bazı şartları vardır. Kadı dini ve akli tam; Kur'an, Sünnet ve Fıkıhı iyi bilen kimselerden seçilmeli, mümkünse müctehid olmalıdır. Kadı'nın hediye kabul etmesi yasaktır. Buradaki yasak ölçüsü, kadı olması sebebiyle gönderilen hediye içindir.

Kadı olmasaydı yine de gelecek olan hediyeler bunun dışındadır. Kadılık, sonunda kul hakkı, kamu günahı bulunan, İslâmiyet'in üzerinde çok durduğu adaletin tecellisinde rolü olan ince bir meslektir. Kadı adaletten sapmamalı, eşit muamele etmeli, taraf tutmamalı, kararlarında dikkatli olmalıdır.

KADIN HAKLARI:

Aile cemiyetin, kadın da ailenin temelidir. Bu sebeple İslâmiyet'te kadına, onun tahsil ve terbiyesine büyük önem verilmiş, ona şahsiyeti iade edilmiştir.

İslâmiyet'ten önceki cemiyetlerde kadın daima horlanmış, ona aşağı bir mahlûk gibi bakılmıştır.

"Eski Yunan'da "Kadın, şeytanın amelinden meydana gelmiş âdi bir varlıktır."

"Eski Çin'de "kadın insan sayılmaz" ona ad bile takılmaz. 1,2,3, diye rakamlarla çağırılırdı."

"Eski Roma'da "kadın, haysiyeti olmayan, necis bir yaratıktır."

"Eski Hind" anlayışına göre "vebâ, ölüm, yılan, zehir, ateş ve cehennem, kadından daha hayırlıdır."

On birinci yüzyıla kadar "İngiltere"de kocalar karılarını satabilirlerdi. Kadın mundar bir mahlûk sayıldığından "İncil"e el sürmesi yasaktı. Vatandaş olarak bile kabul edilmezler, onlara mülkiyet hakkı tanınmazdı.

"Eski Fransa'da kadının insandan sayılıp sayılmayacağı uzun yüzyıllar tartışılmış, sonunda "kadının da insan olduğuna, ancak onun erkeğe hizmet için yaratıldığına" karar verilmişti. Kadının çocuklar ve delilerle aynı kefeye konulması anlayışı Fransa'da son yüzyıllara kadar devam etmiştir.

"Yahudi Hukuku"nda "kadın insanı aldatıp kötülüğe sevkettiğinden mel'un bir varlıktır".

"Hristiyan Hukuku"nda "kadın şeytanın kapısı, iblis'in silâhı, fitnenin en büyük sebebidir."

İlk defa İslâmiyet'tir ki, kadına "İN-SAN" olarak değer vermiş, ona "mülkiyet", "miras", "eşitlik", "öğrenme" hakkı tanımıştır.

İslâmiyet'in getirdiği tabii haklardan faydalanmada "kadın erkek ayırımı yapılmamıştır."

Dini açıdan "mükellefiyet" ve "sorumluluk"ta; dünyevî açıdan suç işleme, suç ve saldırılara karşı korunmada tam bir eşitlik getirilmiştir.

İslâmiyet'te kadın artık utanılacak bir yaratık değil, "eşref-i mahlûkât" olmaya namzet bir varlıktır. Nitekim kutlu tebliğ ilk inanan da, Allah yolunda canını fedâ eden ilk müslüman şehid de kadındır.

Cenab-ı Hak'ın kız çocuğu istemeyenleri ikazı ne kadar kesindir:

"Onlardan birine bir kızı doğduğu müjdelendiğinde üzülür ve yüzü simsiyah kesilir. Bak. hükmedegeldikleri bu şey ne kötüdür!" (en-Nahl: 58, 59).

Ulu Peygamber'in "Kim iki kız çocuğunu erginliğe erişinceye kadar besleyip büyütürse, kıyamet gününde ikimiz onunla beraber olacağız" müjdesi de, İslâmiyet'te kadına verilen önemin bir belgesidir.

Kur'an-ı Kerim'de iki büyük süreye "Meryem" ve "en-Nisâ" adları verilmesi bunun ispatıdır.

İslâmiyet'te kadın "anne"dir. "Cennet onun ayakları altında", onun rızâsındadır.

"Anne insanlar içerisinde ihsan ve ikrama en lâyık olandır."

İslâmiyet'te kadın "eş"tir. Zorluklara göğüs geren, sıkıntıları gideren, karanlıkları ağartan güneştir.

Kadın, yuvanın temel direğidir. "Mümin erkekler ve kadınlar (aile içerisinde) birbirlerinin velîleridirler (et-Tevbe: 71)

"Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır (el-Bakara: 228). Bu haklar karşılıklı sevgi, saygı ve birbirlerinin haklarına riayettir.

"Kocası kendisinden razı olduğu halde ölen her kadın cennettedir."

"Sırçalar (kadar ince ve nazik olan kadınlar)a (ihtimam ve) dikkat gösteriniz!" hadisi ne kadar manidardır!..

Peygamberimiz, Vedâ Hutbesi'nde bütün insanlara şu vasiyeti bırakmıştır:

"Ey insanlar! Kadınların haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın emaneti olarak aldınız. Onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlar üzerinde naklarınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır."

İşte bu inkılaplar ki, kadın istenildiği gibi tasarruf edilen, lânetlenen bir meta olmaktan kurtarılmış, "anne" olmuş kutsallaşmış, "eş" olmuş, eşitlik ve değer kazanmıştır.

İslâmiyet'in 14 asır önce "kadın hakları" konusunda getirdiği gerçek değer beşerî sistemlerin hâlâ ulaşamadıkları bir yüce seviyedir.

Aile içinde kadın: Aile içinde kadın çocuklarını yetiştiren anne, ailenin iffetini koruyan eştir. Ailenin reisi erkektir. Ailenin geçimini temin etmek erkeğin vazifesidir. İslâmiyet'te aile içerisinde "mal ayrılığı" prensibi caridir. Erkek, kadının şahsî mülkiyeti üzerinde tasarruf

hakkına sahip değildir. Ailenin geçimi erkek üzerinde olduğu için, kadın aile içinde hiç bir malî mükellefiyet yüklenmek zorunda değildir. Kadın, erkeğin tuttuğu evde oturmak zorundadır. Kocasının izni olmadan bir işte çalışamaz. Çocukların tahsilinde ve mesleğe yönlendirilmelerinde babanın reyî tercih edilir. İslâmiyet'te kadının kocası, kocanın da karısı üzerindeki hakları uzun uzun izah edilmiştir.

Kadının Kocası Üzerindeki Hakları: Helâl rızıkla kadının maddî ihtiyaçlarını karşılamak, şefkat göstermek ve himaye etmek, lüzumsuz yere dövmemek ve eziyet etmemek (iffetini koruması konusunda sıhhat ve vücuduna zarar vermemek şartıyla ve ikaz mahiyetinde hafifçe vurabilir), dinî vazifelerini öğretmek, ona karşı kötü zan beslememek, herşeyi açıkça konuşmak, karısının sırlarını ifşa etmemek, onun iffetini, namusunu, şahsiyetini korumak şeklinde özetlenebilir.

Kocanın Karısı Üzerindeki Hakları ise, kocasının meşru isteklerini karşılamak, gücünün yettiği ev hizmetlerini karşılamak, kocasının malını, çocuklarını, aile şerefini korumak, kocasının en yakın yardımcısı olarak, aile müessesesinin devamına yardımcı olmaktır.

KADİR: Esmâ'ül Hüsna'dan (Bak. Allah).

KADİR GECESİ:

Ramazan ayının son 10 günü içerisinde, Cenab-ı Hakk'ın kullarına af ve mağfireti konusunda bir lutfu olarak, bin aydan daha hayırlı olduğu Kur'an-ı Kerim'de bildirilen, adına bir sure indirilen mübarek ve hayırlı bir gece. Peygamberimiz, Kadir gecesinin Ramazan'ın son 10 günü içerisindeki tek rakamlı gecelerde aranmasını tavsiye buyurmuştur. Fakat bu gecenin, Ramazanın 27'nci gecesinde bulunduğu konusunda ekseri ulemanın görüşü vardır.

Kur'an-ı Kerim Kadir gecesinde indirilmeye başlanmıştır. (Bak. Kadr suresi)

Hız.Peygamber Kadir gecesini ibadetle geçiren kimsenin mağfiret olunacağını buyurmuştur. (Hadis-Darimi). Kadir gecesinin kıymeti, "Kur'an-ı Kerim" in o ge-

ce inmeye başlaması sebebiyledir. Bu sebeple Kadir gecesinde Kur'an-ı okumalı, kaza namazları kılınmalı, Cenab-ı Hakk'ı tesbih ve zikretmeli, bol bol dua ve istiğfarda bulunmalıdır. Zira bu gecede ihlâs ve samimiyetle yapılan duanın makbul olacağı, hadislerde işaret edilmiştir. Bu gece için ayrı bir ibadet şekli yoktur. İsteyen istediği gibi ibadet edebilir. Yeter ki, Kadir gecesini ele geçmez bir fırsat, manevî bir temizlenme ve dirilme vesilesi olarak değerlendirilsin.

KÂFİR:

İman esaslarına inanmayan, inkâr eden kimse. Geniş olarak Allah'ın nimetlerine şükretmeyen, onları inkâr eden manasında da kullanılır.

KAMET:

Farz namazlardan önce, ezana ait sözlerin, "Hayyeale'l-Felah"tan sonra "Kad kameti's-salâh" ilâvesiyle, uzatmadan, kısa ve ezandan daha yavaş bir sesle okunması (Ezan için bak. İlgili madde). "Kad kameti's salâh", namaz tamam oldu (başladı) demektir. Namaz kılınan yerde (müezzin, müezzin mahfelinde) kibleye karşı, ayakta durarak okunur. Farz namazlardan önce (cemaatle olsun, yalnız olsun) kamet getirmek sünnettir. Kamet esnasında konuşulmaz, başka bir işle meşgul olunmaz. Kametle namazın arası çok açılmaz, hemen namaza durulur. Kaza namazından önce de kamet getirilir. Camide cemaat dağılmış veya daha önce kamet getirildiği biliniyorsa bir daha kamet getirilmez. Abdestli olmayan kimsenin namaz için kamet getirmesi mekruhtur.

KANAAT:

Elinde bulunanla yetinip, kendine ait olmayana arzu etmeme, kısmetine razı olma. Tamahkâr olmama, israftan kaçınma. Yeme, içme, giyim kuşam ve yaşama tarzında aşırılıktan kaçınma. Zıddı ihtiras, israf, tama'. Kanaat sahibi olmak ile tembelliği birbirine karıştırmamalıdır. Meşru yolda çalışıp kazanmak, kazancını çoğaltmak ve bunları yine meşru şekilde harcamak her müslümanın vazifesidir.

KANDİL GECELERİ:

Berat, Kadir, Mevlid, Mirac, Regaib geceleri. (Bak. İlgili maddeler). Osmanlılar zamanında, 2'nci Selim'den itibaren bu geceleri kandille aydınlatma âdeti başlatılmıştır. Bu sebeple "Kandil gecesi" demek âdet olmuştur.

KARDEŞLİK:

Aynı ana babadan olma. Ana veya babası müşterek olma. Kardeş olma hâli. Ortak değerlere ve vasıflara sahip bulunma. Yakın arkadaşlık, samimi dostluk.

İslâmiyet'te kardeşlik denince şüphesiz önce kan kardeşliği akla gelir. Öz kardeşlik, dayanışma, birbirini sayma, esirgeme başta gelir. Bunun dışında, İslâmiyet'te, öz kardeşlerden başlayarak mahalle-köy, kasaba-şehir, bölge-ülke, hatta bütün dünyayı içine alacak şekilde bir "din kardeşliği" müessesesi vardır. Müslümanlar birbirini sevmeye, birbirini esirgemedi, ihtiyaç ve acısını gidermede kardeşler gibidirler. Hatta hadislerde "Bir uzvun organları gibidirler" denilmiştir. Din kardeşliği, içtimâî yardımlaşma ve dayanışmayı gerektirir. Bunun en güzel örneğini müslümanlar, Hicretten sonra Medîne'de göstermişlerdir. Medîneliler (Ensar), Mekkeli (Muhacir)lere kucak açmışlar; evlerini, paralarını, bağ-bahçelerini, hayvanlarını onlarla bir öz kardeş gibi bölüşmüşlerdir. Din kardeşliğinde, Medîne'deki bu uygulama örnek alınmalıdır.

KARI-KOCA HAKLARI: Bak. Kadın Hakları.

KASR-I SALÂT: Bak. Namaz (Yolcunun Namazı)

KATİL NAMAZI: Bak. Namaz.

KATL:

Haksız yere bir insanı öldürme. İslâmiyet'te "can" emniyeti, "hayat" hakkı, temel haklarından ve korunmuştur. Müslüman olsun, zimmi olsun, değişmez, haksız yere, bilerek bir cana kıyan kimse, kısasa tâbi tutulur. (Bak. Kısas). Yani aynen öldürülür. Haksız yere başkasını öldürene "katil", öldürülene "maktul"

denir. Katil, maktulün mirasçısı ise, mirastan mahrum bırakılır. (Katilin cezasının teferruatı konusunda Bak. Kısas).

KAYIP EŞYA:(Lukata) Bulunan, sahibi bilinmeyen kayıp eşya. Kayıp eşyayı bulan kimse onu mal edinemez. Sahibini bulmak üzere "ilân" vb. gerekli herşeyi yapar. Makûl bir zaman bekledikten sonra, sahibinin çıkmayacağı anlaşılan eşya, ihtiyacı olanlara tasadduk edilir. Bulan kendisi fakirse, kendisi de mal edinebilir. Sahibi çıkarsa eşyayı veya bedelini sahibine verir. Üzerinde durulmayacak kadar değeri az ve küçük eşyalar ve meyveler için, fakire verme veya kendisi faydalanma konusunda vicdanî bir karar verilip o yapılır. Yiyeceğin bozulup boşa gitmemesine çalışılır.

Kayıp Eşya ile İlgili Hükümler: Alınmadığı takdirde zayi olacağından korkulan eşyayı alıp muhafaza etmek vacip; zayi olacağı muhakkak olmamakla beraber, zayi olması muhtemel eşyayı muhafaza etmek müstehab; zayi olması ihtimal bulunmayan eşyayı alıp muhafaza etmel mübahtır. Bulduğu eşyayı, sahibine veremeyerek mal edinmek ise haramdır.

KAYYUM: Esmâ'u'l-Hüsna'dan. Bakî ve kaim olan, ezeli ve ebedî demektir.

KAZÂ:

Cenab-ı Hakk'ın kâinatta ezelden ebede kadar olacak şeylerin zamanını, mekânını, şartlarını, sebeplerini, sonuçlarını özelliklerini ezelde takdir buyurduğu şeylerin zamanı gelince olması (Bu konuda bak. Kader).

KAZA NAMAZI: Bak. Namaz.

KAZF: İffete iftira etmek. (Bak. İftira).

KEFEN: Bak. Cenaze.

KEFAET: Bak. Küfüv.

KEFARET:

İbadet ve amellerde yapılan yanlış ve noksanlıktan dolayı ceza olarak verilen sadaka, tutulan oruç.

Kefaret-i halk: İhramlı kimsenin hac menasikini tamamlamadan tıraş olması. Cezası üç gün oruç tutmaktır.

Kefaret-i Katl: Yanlışlıkla başkasının ölümüne sebep olan kimsenin, ceza olarak kefarete ödemesi. Kasten ve bilerek değil, yanlışlıkla birisinin ölümüne sebep olan

kimse, kefarete olarak bir köle veya cariye azad eder. Bu, İslamiyetin köleliği ortadan kaldırmak veya köleleri hürriyetlerine kavuşturmak için öngördüğü bir tedbir-

BÜYÜKLERİMİZ

Kınalızâde

Kınalızâde Ali Çelebi... Müslüman-Türk bilgini, Müderris, şair, kazasker... İlim, idare ve sanatta söz sahibi bir ailenin çocuğu. 1510 yılında Isparta'da doğdu. Babası müderrislik, kazaskerlik yapmış ve şair bir zat olan Emrullah Efendi... Dedesi de İstanbul'da kadılık ve Anadolu Kazaskerliği makamlarında bulunmuştur. Oğlu Hasan Çelebi, Bursa, Edirne ve İstanbul'da müderrislik, Halep, Kahire ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde kadılık yapmış ve "Tezkiretü's-Suara başta olmak üzere kıymetli eserler vermiştir.

Kınalızâde Ali Efendi, ilk tahsilini Isparta'da yaptı. İstanbul'a gelerek kıymetli hocalardan özel dersler aldı. Kazasker Kadri ve Civizâde Muhiddin Efendiler bunlardan.

Medreseyi bitirdikten sonra Şeyhülislam Ebussuud Efendi tarafından sırasıyla Edirne, Bursa, Kütahya ve İstanbul'da müderris olarak görevlendirildi. Şam, Kahire, Bursa ve İstanbul'da "Kadı"lık yaptı. 1571 yılında Anadolu Kazaskerliği'ne getirildi. Mir-i kelâm (güzel konuşan) ve hatib bir zat olan Kınalızâde Ali Efendi, tefsir ve hey'et ilminde derinliği, sanatlı yazmada mahareti; Arabça ve Farsça'ya vukufu ile dikkati çekmiştir. Arapça ve Farsça'ya o kadar âşinadır ki, eserlerinde ve yazılarında Arabça ve Farsça terkiplerden kendisini kurtaramamış; bu sebeple yazılarını zor anlaşılır bir üslûpla yazmıştır.

Bir çok ilim dalında bilgisi, te'sir-hadis ve hey'ete dair küçük eserleri, Arabça şiirleri, "Divan", "Münşâat", "Ahlâk-ı Alâyi" adlı kitapları vardır. Dinî konularda birçok Arabça eserin sahibidir.

Kınalızâde'nin en kalıcı ve önemli eseri Ahlâk-ı Alâyi'sidir. 1564 yılında Şam'da telif etmiştir. Osmanlı imparatorluğu zamanında lise-lerde okutulan ahlâk dersine esas teşkil etmiştir.

Ahlâk-ı Alâyi, bir ilmihâl kitabı olmaktan ziyade, ahlâkın feisefî temellerini de araştıran bir kaynak kitaptır. Üç bölümden oluşur: 1. bölümde ahlâk ilminin tarifi, taksimi, fazilet ve reziletler işlenmiş; 2. bölüm "İlm-i Tedbir-i Menzîl"; 3. bölüm ise "İlm-i Tedbir-i Medine"dir. Son iki kitapta aile, çocuk terbiyesi ve devlete düşen vazifeler anlatılmıştır. Ahlâk-ı Alâyi, ahlâk kaideleri, pratik misaller ve hikâyelerle süslenmiştir. Türkiye ve Avrupa kütüphanelerinde çeşitli yazma nüshaları vardır. Bazı bölümleri Batı dillerine çevrilmiştir.

Kınalızâde, söz konusu eserinde özellikle aile ve ahlâk üzerinde çok durmuş, çocuk eğitimini doğum öncesinden başlatmış; çocuk ve gençlerin nasıl terbiye edileceklerini göstermiştir.

O'na göre "Türkler, kahramanlık, efendilik, cesaret ve şekil güzelliği ile tanınmıştır. Karakter ve istikametleri hoş, kinleri yoktur. Harpte dayanıklı ve sabırlıdır. Kadınları nazlı değildir. Çocuk madeni ve nesil hazinesidir. Kadının fazilet ve olgunluğunun alâmeti aklı, dini, iffeti, namusu, edep ve hayâsıdır. Müslüman-Türk kadını, eşine saygıyla bağlıdır. Eşinin rızasına önem verir, namusunu korur. Nankörtük ve kadırbilmezlik yapmaz."

Kınalızâde Ali Çelebi, ahlâk değerlerinde "sevgi"ye önem verir. "Hocaya, ana-babaya, ecdada, devlet reisine, dost ve arkadaşına sevgiyi Allah sevgisi ile yan yana işler. Hayır ve saadetin kaynağının Allah sevgisi olduğunu söyler."

Kınalızâde, Müslüman-Türk dünyasının müstesna alim ve yöneticilerinden biridir. İdarede Kazaskerlik gibi önemli bir mevkiye kadar yükselmiş; ilimde adını bütün dünyaya duyurmuştur. O'nun müstesna eseri "Ahlâk-ı Alâyi", ahlâk konusunda bugün de elimizde yegâne kaynaktır.

1579 yılında Edirne'de vefat etmiştir. Edirne'de medfurdur.

Allah'ın rahmeti O'nunla olsun.

dir. Bugün İslâmiyet'in bu hedefi tahakkuk ettiği, kölelik kalmadığı için, "kefare-i katl" borçlusu, iki ay ard arda oruç tutar. Ayrıca yanlışlıkla ölümüne sebep olduğu kimsenin vârislerine "diyet" öder (Bak. Diyet).

Kefaret-i Savm:

Ramazan orucunu kasten bozan (Bak. Oruç) kimse, kefare-i savm olarak bir köle azad eder. Bu gün bu mümkün olmadığı için 60 gün (iki kameri ay) aralıksız kefare-i savm orucu tutar, ara verirse, 60 günlük oruca başlaması gerekir. Kefare-i savm tutan bir kimse, mecburî bir sefere çıkar (Bak. Sefer) veya bu durumdaki kadın oruç tutması caiz olmayan özel hâle girerse, süre kesilmez. Sefer veya özel hâlin bitmesinden sonra, kalınan günden devam edilir. Buna gücü yetmeyen, 60 fakiri bir gün veya 1 fakiri 60 gün sabahlı akşamlı doyurur. Bunun karşılığını fakirlere para olarak dağıtmak mümkündür.

Kefare-i Yemin: Yeminini bozan kimsenin şer'i cezası. Yeminini bozan kimsenin cezası 1 köle azad etmek veya 10 fakiri doyurmak yahut giydirmektir. Buna gücü yetmeyen, ard arda 3 gün oruç tutar.

Kefare-i Zuhar: Karısının vücudunun bir kısmını, annesi veya kendisine nikâhı helâl olmayan bir yakınının vücuduna benzeten kimsenin cezası. Bunun cezası köle azad etmek. Gücü yetmiyorsa aralıksız 60 gün oruç tutmak, buna da gücü yetmiyorsa 60 fakiri doyurmaktır.

KEFEN: Bak. Cenaze.

KEHANET:

Gaibten haber vermek. Kehaneti mes-
"yet'te kesin şekilde yasaklanmış, kâhinlere başvurulmaması istenmiş, kâhinlerin cennete giremeyecekleri bildirilmiştir.

KELÂM:

Allah'ın sübütt sıfatlarından (Bak. Allah).

Kelâm-ı Kadim: Kur'an-ı Kerim. Kur'an-ı Kerim. Cenab-ı Hakk'ın "Kelâm" sıfatının tecellisi olduğundan, bu ad verilmiştir.

KELÂM İLMİ:

Allah (C.)'ın zatından, sıfatlarından, nübüvvet ve risalete dair meselelerden, yaratılmışların hâllerinden İslâm kanunu üzere bahseden ilim. Kelâm ilmi, aklî ve naklî kesin deliller kullanmak suretiyle, iman esaslarını şüphelerden arındırmaya ve ispata kuvvet kazandıran bir ilimdir.

Kelâm ilmi ilk olarak Hicret'ten 100 yıl kadar sonra akaid ve tevhid (iman esasları) konusundaki tartışmalardan sonra ortaya çıktı. Hz. Peygamberin sağlığında tedvin edilmiş bir akaid ilmi yoktu. Buna ihtiyaç da mevcut değildi. Zira Hz. Peygamber, itikadî konulardaki her türlü tereddüt ve tartışmayı gideriyordu. Fakat İslâmiyet çeşitli bölge ve ülkelere yayıldıkça, mahallî fikir cereyanlarının da tesiriyle, itikadî konularda tartışmalar baş gösterdi. Bu fikir akımlarının temiz İslâm akaidini bozmaması için iman esaslarının aklî delillerle takviyesi bir zaruret haline geldi. Kur'an ve sünnete dayanılarak, tevhid ve akaid esasları delilleriyle birlikte ortaya konuldu. Bu çalışmalar sonunda önce "Kelâm ve Tevhid" ilmi, bilâhare "İslâm Felsefesi", sonunda da "Yeni İlm-i Kelâm" ekolü ortaya çıktı.

Kelâm ilk defa Mu'tezile (Bak. İlgili madde) elinde zuhur etti. Vâsıl b. Atâ, hocası olan Hasan Basrî'nin ilim meclisini, ayrı izah tarzlarını benimsediği için terketmiş, kendine mahsus izahlarla yeni bir metod geliştirmiş, ilk defa buna "Kelâm Metodu" denilmiştir. Bu metod, zamanla "İlm-i Kelâm" adını almıştır. Bu "Ehl-i Bid'at" kelâmından yaklaşık iki yüzyıl sonra Eş'arî ve Maturidî (Bak. İlgili madde) Ehl-i sünnet akaidini tahkim etmek üzere, "Kelâm" ilmini geliştirmişler-

Kelâm İlminin Mevzuu: Başlangıçta kelâm ilminin mevzuu Allahın zâtı ve sıfatlarının incelenmesinden ibaretti. Fakat zamanla çeşitli felsefî akımların İslâm dünyasında yayılmasından sonra Kelâm ilmi aklî izahlara da yer vermiş, konusunu genişletmiştir. Bu suretle felsefe ile Kelâm, aynı mevzularda birleşmişler. Allah'ın yarattığı mevcûdatı, küll olarak inceleme alanı seçmişlerdir. Şüphesiz, felsefe hareket noktası olarak sadece "akıl"ı alırken Kelâm, aklı bir metod olarak kullanmakla beraber "İslâm Ka-

nunları'na bağlı kalır. Akli da, nakli de metod olarak kullanır. Gazzâli'den itibaren Kelâm'a "Mantık" da dahil oldu. Bu suretle Kelâm İlimi'nin konusu yeniden genişledi. Bu yeni anlayış sebebiyle insan tarafından bilinebilen her şey, İslâm gözlüğü ile Kelâm İlimi'nin konusu olarak incelenmeye başlandı.

Kelâm İlminin Gâyesi: İman esaslarını bir takım şüphelerle sarsılmaktan korumak, Allah'ın varlığını, nübüvvetin ve ilâhî kitapların hak olduğunu ispat etmek, insanların itikadını tahkim etmek suretiyle "iman" taklit derecesinden, "tahkik" derecesine yükseltmektir.

İlk kelâmcılar "Ehl-i Bidat" ile sonraki kelâmcılar ise "Felsefe" ile mücadele etmişler, İslâm imanının tereddüt ve şüphelerin tasallutundan korunmasını sağlamışlardır.

KELİME-İ ŞEHADET:

Müslüman olmanın 5 şartından biri. Allah'tan başka ilâh olmadığına; Hz. Muhammed (S.)in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna inanmak.

Şehadet kelimesi şu hadis-i şerife ad olmuştur: *أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ*

"Allahtan başka ilâh olmadığına; Hz. Muhammed (S.)in O'nun kulu ve resûlü olduğuna şehadet ederim".

KELİME-İ TEVHİD:

Tevhid kelimesi, iman esaslarını özetleyen cümle. "Kelime-i Tevhid" aşağıdaki cümledir: *لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُهُ*

"Allahtan başka ilâh yoktur. Hz. Muhammet (S.) Allah'ın resûlüdür".

"Allah'tan başka ilâh yoktur" demek ve buna inanmak, zatî ve sübütî bütün sıfatlarıyla Cenab-ı Hakk'a inanmak demektir. (Zatî ve Sübütî sıfatlar için Bak. Allah).

"Hz. Muhammed (S.)in Allah'ın resûlü" olduğuna inanmak ise, Hz. Peygamber'in tebliğ ettiği bütün iman esaslarına (Bak. Amentü) inanmak demektir.

Bu sebeple "Kelime-i Tevhid" iman esaslarını özetleyen bir veciz cümledir.

KELİMULLAH:

Allah'ın izin vermesi suretiyle, Allah (C.C) ile konuşan demektir. Hz. Musa Aleyhisselâm'ın sıfatıdır.

KERAHET (Kerahiyet):

Kerih görme, iğrenme, tikslenme. Dini bakımdan haram sayılmamış olmakla birlikte, hoş görülme fiil, şey. Yapılmaması gereken bir şeyi yapmak, mekruh.

KERAHET VAKİTLERİ:

Üç vakit vardır ki, bu vakitlerde farz namazlar ve cenaze namazı kılınmaz, tilavet secdesi yapılamaz. 1. Güneşin doğmaya başladığı andan göz kamaştırır hâle gelinceye kadarki 45-50 dakikalık zaman. 2. Güneşin tam ortada olduğu zamandan zevale (eğilmeye başlamasına) kadar olan zaman. 3. Batarken, güneşin kızarmaya başlamasından, güneşin tamamen kaybolmasına kadar olan zaman. İkinci namazının farzı, daha önce edilmemişse, bu sırada kılınabilir. Bu da bir farzın terkedilmemesi içindir.

Aşağıdaki vakitlerde nafil namaz kılmak mekruhtur. 1. Fecirden sonra, sabah namazının farzını kılmadan önce, sabah namazının sünnetinden başka bir nafil kılmak. 2. Sabah namazını kıldıktan sonra, güneşin doğuşuna kadarki süre (Sabah namazının sünneti dahil) 3. İkinci namazının farzından güneşin kızarmaya başlamasına kadar. 4. Güneşin batmasından itibaren akşam namazının farzını kılınca kadar. 5. Cuma günü, namaz için kamet getirilirken. 6. Cuma ve bayram hutbelerinde, iki hutbe arasında 7. Cemaat, farz namaza başladıktan sonra. (Cemaatı kaçırma korkusu yoksa, sabah namazının sünneti kılınabilir). 8. Bayram namazını kılmadan önce, Bayram namazını kıldıktan sonra camide. (Evde kılınabilir). 9. Arafat'ta cem'i takdim, Müzdelife'de cem'i te'hir yaparken. İki namaz arasında.. (cem'i takdim ve cem'i te'hir için Bak. Hac).

Ayrıca sıkışık abdestle namaz kılmak, farz için vakit daraldığı bir sırada nafil namaz kılmak. Geniş bir zaman olduğu halde geçici bir meşguliyet sırasında sıkıştırarak namaz kılmak, sofraya hazır bulunduğu sırada yemekten sonra vakit

varken namaz kılmak, yatsı namazını sebepsiz, gece yarısından sonra kılmak (vitir kılabilir) mekruhtur.

Kerahet-i Tahrimiye: Harama yakın kerahet, Tahrimen mekruh. Hanefî imamlarından İmam Muhammed, tahrimen mekruh ayırımını kabul etmez. Tahrimi mekruh denilen şeylerin "haram" sınırına girdiği, binaenaleyh, işleyenlerin azaba uğrayacakları kanaatindedir.

Kerahet-i Tenzihîye: Helâle yakın kerahet. Tenzihen mekruh. Yapılmaması, yapılmasından daha iyi olan fiil ve şeyler. Herkesin gelip geçtiği yerlere tükürmek gibi.

KERAMET:

Velîlerden zuhur eden olağanüstü hâl. Ehl-i sünnete göre keramet haktır.

KEREM:

Cömertlik. Güzel ahlâk sayılan vasıflardan sevdiği şeyleri, karşılık beklemeden başkalarına verme fazileti. Cenab-ı Hakkın bir sıfatı da "Kerîm"dir. Hz.Peygamber, "Allah kerîmdir, keremi sever" buyurmuştur.

KEVSER:

Kur'an-ı Kerim'de bir surenin adı (Kevser suresi). Bu surede Cenab-ı Hak, Hz.Peygamber'e hitaben "-Biz sana Kevseri verdik" buyurmuştur. Surede "Kevser" in mahiyeti açıklanmamıştır. Müfessirler "Kevser"i "Cennette bir ırmak", "Nübüvvet şerefi"; "İslâm âlimleri", "Hayır, arkadaş, ümmet", "Soyundan gelenlerin çokluğu" olarak değişik şekillerde tefsir etmişlerdir. Kevser'in ne demek olduğunu ancak Cenab-ı Hak bilir.

KIBLE:

Namazda yönelinen Kâbe istikameti. Namazda kibleye dönmek (İstikbal-i kible), namazın şartlarından. İslâmiyet'te ilk kible, Kudüs'teki "Mescid-i Aksâ" idi. Hicret'in 2'nci yılında, İslâmın kiblesinin Kâbe olduğu, Bakara suresinin 144'üncü âyetiyle bildirildi. Hz.Peygamber, bu âyet-i kerime nazil olduğu sırada cemaat-

le öğle namazı kılıyordu. Âyet-i kerime gereğince, namaz içerisinde Kâbe-i Muaz-zama'ya döndü. Bu namazın kılındığı Medîne'deki mescide, "Mescidü'l Kible-teyn" denir.

Bütün namazlar Kâbe'ye karşı kılınır. Kibleye dönemeyecek kadar güçsüz olanlar, kendilerine kibleye döndürmeye yardım edecek kimse yoksa buldukları yöne karşı namaz kılabilirler. Hareket halindeki araçlarda, namaz zamanı içinde durma imkânı yoksa, kibleye karşı durulur. Aracın yön değiştirmesi, namaza zarar vermez. Kible bilinmiyorsa, sorarak veya güneş vb.'den faydalanarak öğrenilmeye çalışılır. Emin olunan yöne namaz kılınır. Sonradan bu yönün kible olmadığı öğrenilse de, namaz sahihtir, iade edilmez.

KIDEM:

Cenab-ı Hakk'ın zatî (selbî) sıfatlarından (Bak. Allah).

KIRAAT:

Okumak. Namazda Kur'an-ı Kerimden bazı âyetler okumak (Bak. Namaz).

Kıraat İlmî: 1. Kur'an-ı Kerim'i okuma ilmi (kıraat) 2. Kur'an-ı Kerim âyetlerinin manalarını, inceliklerini açıklama ilmi. Nâsîh ve Mensuh ilmi (Tefsir). (Tefsir için bak. ilgili madde).

Kıraat ilmi ile uğraşan kimseye "Kari" denir (Çokluk hali Kurrâ).

Kıraat ilmi, Kur'an-ı Kerim'in kelimelerinin okunuşunun keyfiyetini ve ihtilâflarını, nakleden kurralara isnad ederek inceleyen ilimdir.

Kur'an-ı Kerim'in mana farklılıkları dolayısıyla içtihadların bilinmesinde kıraat ilmi çok önemlidir. Zira mana ve kıraat farklılıkları, farklı anlayış ve uygulamaların da kaynağıdır.

Kıraat İmamları: Meşhur kıraat imam-ları şunlardır: 1. Nafi 2. İbn-i Kesir 3. Ebû Amr 4. İbn. Amir 5. Asım 6. Hamze 7. Kisaî.

Bu yedi imamın rivayetlerine "Kıraat-ı Seb'a (7 kıraat)" denir.

Türkiye'de Âsım kıraatı yaygındır.

Kıraat-ı Aşere: Kıraat-ı Seb'a imam-larının kıraatlarına Yezid b. Ka'kaa, Yakub b. İshâk, Halef b. Hişam'ın kıraatının da eklenmesiyle meydana gelen 10 kıraat çeşidi.

Kur'an-ı Kerim'in kıraatı, hat ve yazılması üzerinde, İslâm bilginleri çok durmuşlardır. Kur'an-ı Kerim'in kıraatı hususunda Kahire, hat ve yazılması üzerinde İstanbul isim yapmıştır. Bu sebeple "Kur'an-ı Kerim Mekke'de nazil oldu, Kahire'de okundu, İstanbul'da yazıldı" denilmiştir.

KIRAN: Haccı Kiran (Bak. Hac)

KISAS:

İslam Hukukunda, yaralama, öldürme gibi insana verilen zararlardan dolayı uygulanan ceza. Faili işlediği suçun aynıyla cezalandırma. Kasten öldürme, yaralama ve sakat bırakma durumlarında uygulanır.

Kıyas ferdî bir hakktır. Bu sebeple, mağdur veya velisi, faili affederse ceza düşer. Ancak, diyet ödenir (Bak. Diyet).

Kıyası Gerektiren Durumlar: 1. Bir kimseyi kasten öldürmek. (Öldürülen kimse hür, köle, zimmi olsun değişmez). 2. Ölüme sebep olacak derecede yaralamak.

Fail erkek de olsa, kadın da olsa kıyas uygulanır. Öldürenler birden fazla ise, kıyas hepsi hakkında da tatbik olunur.

Kazaen öldürmede, ebeveynin çocuğunu, usulün furuunu öldürmesinde, nefis ve malın savunulması sırasında mütecavizin öldürülmesinde, denizde ve elle boğarak öldürmede (Zira bu son durumda ölümün gerçek sebebinin ispatı zordur) kıyas uygulanmaz.

Telâfi ve tedavi edilemeyecek derecede yaralama durumunda aynı durum faile uygulanır.

Ancak kıyas maksadıyla göz çıkarmak, dil ve tenasül uzuvlarının kesilmesi caiz değildir.

Erkek ve kadın arasında kıyas uygulanmaz.

Fail veya mağdurun müslüman olup olmaması sonucu değiştirmez.

İspat edilemeyen durumlarda kıyas uygulanmaz. Gerekliyorsa ta'zir uygulanır (Bak. Ta'zir).

KIYAM: (Bak. Namaz)

KIYAM Bİ-NEFSİHİ: Cenab-ı Hakk'ın zatî (selbi) sıfatlarından (Bak. Allah).

KIYAMET:

Dünya hayatının sonu. Ölülerin diriltip mahşerde toplanacağı zaman. Kıyamet günü.

1. İmha: Nefha-i Ulâ ile (İsrafil'in sûra 1'inci defa üflemesiyle) başlayan süre. Kıyametin kopması, kâinatın son bulması. 2. İhya: Nefha-i saniye (İsrafil'in sûra 2'nci defa üflemesi) ile başlayan süre. Öldükten sonra dirilme.

KIYAMET ALÂMETLERİ:

A-Büyük Alâmetler:

1. Duhan: Kıyametin kopmasından önce dünyayı bir dumanın kaplaması.

2. Deccal: Kıyametin kopmasından önce ortaya çıkacak, ilâhlık iddiasında bulunacak bir yaratık. Bütün dünyayı dolaşacak, ancak Mekke ve Medine'ye giremeyecek.

3. Dâbbetü'l Arz: Yerden çıkan ve "Allah'ın âyetlerine inanmadığını" iddia eden yaratık.

4. Güneşin Batıdan doğması: Bir zaman gelecek güneş batıdan doğacak, öğleye kadar yükselip yeniden batacaktır. Bu devre artık inanmayanların inansalar da imanlarının kabul edilmeyeceği devredir.

5. Hz. İsa'nın gelmesi. Bir zaman gelecek Hz. İsa yeryüzüne inecektir. Ancak yeni bir şeriat getirmeyecek, son peygamber Hz. Muhammed (S.)'in şeriatıyla amel edecek.

6. Ye'cuc-Me'cuc: Kalabalık ve şerli bir kavim gelecek.

7.8.9. Doğuda, batıda, Arap yarımadasında büyük birer çöküntü meydana gelecek.

10. Yemen'den bir ateş çıkacak.

B. Küçük Alâmetler:

İnsanlar arasında şer ve fesadın çoğalması, ölenin niçin öldüğünü, öldürenin niçin öldürdüğünü bilmeyecek kadar öldürme olaylarının çoğalması. Din konusunda bilgisizliğin çoğalarak alkollü içkilerin yayılması, zina ve fuhuşun artması, nüfusun çoğalması, ehliyet ve liyakatin ortadan kalkması, dostluk ve saygının azalması, haksızlıkların artması, Allah rızası ve hasbîliğin yerini dünya çıkarlarının alması.

KIYAS:

Bir konuda, başka bir şeye bakarak hüküm vermek, hüküm çıkarmak. Karşı-

laştırma, ölçme, mukayese etme. Fıkıh ıstılahı olarak: Şer'i bir delil ile daha önce sabit olan bir şey hakkındaki hükmün ayımsını aralarındaki ortak benzerlik vasıtasıyla diğerine de uygulamak. Yani Kitap (Kur'an-ı Kerim) ve sünnette bulunmayan bir mesele hakkında, o meselenin kitap ve sünnette mevcut benzerine kıyas ederek bir hüküm vermek. Dinimizde "Şarap" haramdır. Zira hakkında Kur'an-ı Kerim'de kesin yasak vardır. Fakat rakı, viski, votka, bira gibi alkollü içkiler hakkında Kur'an-ı Kerim ve sünnet-i nebeviyede açık bir hüküm yoktur. İşte burada "kıyas" metodu uygulanır. Zira bunlarda da şarapta mevcut özellikler var. İçiliyor, sarhoş ediyor. Aralarında bir benzerlik mevcut, o hâlde bunlar da, şarap misali ile ortaya konulan yasak kapsamına girerler.

Kıyas, Kitap, Sünnet, İcma' (Bak. İlgili maddeler)dan sonra, şer'i delillerin, İslâm hukukunun 4'üncü kaynağıdır. Kitap ve Sünnet'e "Asli" kaynaklar, İcma' ve Kıyas'a "Fer'i" kaynaklar denir.

Hz.Peygamber'in sağlığında, kaynak olarak sadece "Kitap" ve "Sünnet" vardı. Fakat saâdet asrından uzaklaşıkça yeni meseleler ortaya çıktı. İslâm bilginleri, Kitap ve Sünnet temelinden sapmamak şartıyla, yeni meseleler hakkında, Kitap ve Sünnette mevcut hükümlere kıyas ederek, yeni hükümler, yeni cevaplar, yeni kararlar verdiler.

Kıyas, İslâm Hukukunun dinamiğidir. İslâm Hukukunun yeni zamanlara, yeni şartlara intibakını, yeni meselelere cevap bulmasını sağlayan bir müessesedir. Aslında Hz.Peygamber sağlığında, Sahabe-i Kiramı kendi görüş (rey, içtihad ve kanaat)leriyle hüküm vermeye teşvik etmişti. Bu gün elimizde çok sayıda sahabe rey'i vardır. Fakat bu görüşler, Hz.Peygamber'in tasvibinden geçirildiğinden sünnet hükmünü almıştır.

İslâm Dini son din, bütün zamanları kuşatan dindir. Dinamiği kendi içindedir. O da "İcma" ve "Kıyas"tır.

Kıyasın Rükünleri (Unsurları): 1. Hakkında açık nass bulunan "Asıl" (Makîs'un-aleyh), 2. Hakkında nass bulunmayan, fakat dinî hüküm bakımından asla benzeyen "Fer" (Makîs), 3. Asıl hakkındaki şer'i hüküm; 4. İlet (sebeup). Yani "Asıl"

hakkındaki dinî hükmün sebebi olup, asıl ile fer arasında müşterek vasıf.

Yukarıdaki misalde: 1. Şarap aslı (Makîs'un-aleyh) 2. Votka, bira vb. Fer' (Makîs); 3. Şarap hakkındaki "Haram" hükmü, 4. Bira votka, viskinin de sarhoşluk vermesi, illet'tir.

KİN:

İçten içe duyulan, gizli ve öç almaya yönelik şiddetli düşmanlık, kuvvetli hinç, gazez. İslâmiyet'te yasaklanan kötü ah-lâkın bir çeşidi. (Bak. Ahlâk).

KİRAMEN-KÂTİBİN:

İnsanı yakından takip eden, yaptıkları iyi ve kötü davranışların tamamını, Cenab-ı Hak'ın kendisine verdiği ilâhî vazife icabı tespit ve zapteden melekler. "Ketebe-i a'mal (Amellerin yazıcıları)", "Murakabât (Gözcüler)" de denir. Bu melekler, insanların yaptıkları her fiili, söyledikleri her sözü, hatta zihninden geçirdiklerini Cenab-ı Hak'ın onlara sağladığı bir imkân ve vasıta ile zapteder, ahirette sahibine ibraz ederler. Bu melekler sağda ve solda olmak üzere iki tanedirler. Sağdaki iyi davranış, söz, düşünce ve hayırları, soldaki kötü fiil, düşünce ve şerhleri zapteder.

KİTAPLARA İMAN

İslâmiyet'te iman esaslarından biri de "İlâhî Kitaplara İman"dır. Cenab-ı Hak insanları yaratmış, onların saâdet ve huzur içerisinde yaşamalarını temin için peygamberler ve kitaplar göndermiştir.

Cenab-ı Hak Cebrail vasıtasıyla peygamberlerine 4 büyük, 100 küçük kitap göndermiştir. Bunlara "İlâhî Kitaplar", "Semavî Kitaplar", "Kütüb-ü Münzele (İnzal olunan kitaplar)" denir. Bu kitapların hepsine inanmak, imanın şartlarından dandır. Semavî kitapların hepsi ilâhî vahye istinad eder. Bu kitapların vahiy yoluyla gönderildiği tevâtür ile sabittir.

Büyük Kitaplar: 1. Tevrat: Hz.Musa Aleyhisselâm'a gönderilmiştir. Tevrat İbrance bir kelime olup, "Talim ve Şeriat" demektir. Hristiyanlar Tevrat'a "Ahd-i Atîk" derler. Kur'an-ı Kerim'de "Furkan" adı ile de geçmektedir. 2. Zebur: Hz.Davud Aleyhisselâm'a gönderilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, Cenab-ı Hak tarafından gönderilen mukaddes kitapların hepsine "Ze-

bûr"un çoğulu olan "Zübür"de denilmiştir. Fakat Zebûr deyince 4 büyük kitaptan Hz.Davud (A.)a gönderilen ilâhî kitap anlaşılır. 3.İncil: Hz.İsa Aleyhisselâm'a gönderilmiştir. (Bak. İncil). "Beşaret ve Ta'lim" demektir. Ahd-i Cedid de denilir. Ahd-i Cedid denilince Matta, Markos, Luka, Yuhanna İncilleri kastedilir. 4. Kur'an-ı Kerim: Son Peygamber Hz.Muhammed (S.)e gönderilmiştir. "Okumak" demektir (Bak. Kur'an-ı Kerim).

Küçük Kitaplar (Suhuf): Bunlar Cenab-ı Hak tarafından sahifeler halinde gönderilmiştir. Bu sahifelerden 10'u Hz.Âdem (A.)e, 50'si Hz.Şit (A.)'e, 30'u Hz.İdris (A.)e, 10'u Hz.İbrahim (A.)e gönderilmiştir.

Her müslüman ilâhî kitapların hepsine "Hak Kitap" olarak inanır. Fakat bu kitapların zamanlarını tamamladıklarını, her biri yerine Cenab-ı Hak tarafından yenilerinin gönderildiğini, en son ilâhî kitabın Kur'an-ı Kerim olduğunu da bilir.

KOĞUCULUK:

Dedikodu, gıybet, kov yapmak. İslâm ahlâkında kovculuk günah olarak kabul edilmiştir. Hz.Peygamber, koğuculuk yaparak insanların arasını açan kimsenin cennete giremeyeceğini haber vermiştir. Müslümanın vazifesi koğuculuk yaparak aile fertlerini, komşuları, âmir memuru, kısaca insanları birbirine düşürmek değil, ara bulmak, insanları birbirine yaklaştırmak, kırgınlıkları gidermek, cemiyeti islah etmektir.

KOLAYLIK: Bak.Yüsr.

KOMŞU HAKKI:

İyi komşuluk, önemli bir içtimâî hadisedir. Müslümanın tarifi, davranışlarından ve sözlerinden, müslümanların selâmette olduğu kimse şeklinde yapılır. Komşuluk hakkı, kamu hukukuna dair haklardandır. İslâmiyet'te iyi komşuluk, üzerinde çok durulan bir içtimâî müessesedir. Nisa suresinin 36'ncı âyetinde "Yakın" ve "Uzak" tasrihi yapılarak, "Yakın komşuya da, uzak komşuya da iyilik edilmesi" emir buyurulmuştur. Hz. Aişe (R), Peygamberimiz'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Hz.Cebrail, bana mütemediyen komşuya iyilik yap-

mayı tavsiye etti. Öyle ki, komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim." (Hadis-Buhari, Müslim) Başka bir hadis-i şerifte "Şerrinden komşularının emin bulunmadığı kimsenin kâmil mümin olmayacağı" buyurulmuştur.

Komşuluğun Sınırı: İslâmiyet'te komşuluğun sınırları tartışılmıştır. Hz.Ali (K.), "Ezan sesinin ulaştığı yer", Hz.Aişe (R.) "4 taraftan 40'ar hane" olarak tarif etmiştir. Bazı hadislerde gayrimüslim komşuların da görüp gözetilmesi emir buyurulmuştur.

KONUŞMA ÂDABI:

Müslüman mâlâyânî (dünya ve ahiret için faydasız şeyler)den kaçınmak zorundadır. Bütün davranışlarda olduğu gibi konuşma âdabı da, muâşeret kaidelerinin önemlilerindedir. "Dili muhafaza", İslâm ahlâkının önem verdiği bir konudur. Hz.Peygamber "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse, ya hayır söylesin veya sussun" buyurmuştur. Müslüman, elinden (davranışlarından) ve dilinden (konuşmalarından) diğer müslümanların selâmette olduğu kimsedir. Bu sebeple, ölçülü konuşmak, faydasız lâkırdılardan kaçınmak, kimsenin kalbini kırmamak, yalan, gıybet ve dedikodu etmemek, büyüklerin yanında saygısızca sesini yükseltmemek, karşısındakinin sözünü kesmemek, bilgiçlik taslamamak, başkasının sırlarını muhafaza etmek, yapamayacağı şeyi söylememek, kimseyle alay etmemek olgun bir müslümanın vasıflarındandır.

KÖLELİK

Kölelik, insanın mal ve eşya gibi mülkiyete konu olduğu bir müessesedir. İslâmiyet uzun vâde içerisinde köleliğin kaldırılmasını hedef almıştır. Bu sebeple kölelere sahibiyile eşitlik ve iyi muamele emredilmiş, kölelerin hürriyetlerine kavuşturulmaları, bazı suçlar için kefarete olarak emredilmiştir (Bak. Kefarete). Köle azad etmek, ayrıca büyük bir hayır olarak kabul edilmiştir.

Köleliğin kaynağı harplerdir. Harp esirlerinin toplama kamplarında muhafaza edilmesi yerine, bir aile sıcaklığına kavuşturulmaları için kölelik, zamanının şartlarında yine de bir içtimâî seviye olmuştur. Fakat iş yerlerinde, maden

ocaklarında çalıştırılmak, insan ticareti yapmak üzere özellikle 18 ve 19'uncu yüzyıllarda görülen köle ticareti. İslâmiyet'in temel prensiplerine de uymayan bir rezilettir.

İslâmiyet, "Kölelik" müessesini zaman içerisinde ortadan kaldırmayı hedef almış, köle ile efendiyi aynı sofraya oturtmuş, sahibinin kölelere yediğinden yedirmesi, giydiğinden giydirmesi emredilmiş, onlara altından kalkamayacakları işlerin yükletilmesi, zulm ve kötü muamele edilmesi yasaklanmış, köle azad etmek, büyük hayırlardan sayılmıştır.

"Kınn" (Azad edilmesi söz konusu olmayan köle), "Mükâteb" (Bedeli karşılığında azadı konusunda efendisiyle sözleşme yapan köle), "Müdebber" (Efendisinin ölümüne bağlı olarak azad edilecek köle), "Müstes'î" (Kısmen azad edilmiş olup tamamen azadı için çalıştırılan köle) demektir.

Efendisinin izni ile evlenebilirler. Efendisinden çocuk doğuran cariye "Ünm-ü Veled" denilir.

KUDDÜS: Esmâü'l Hüsnâ'dan (Bak. Allah).

KUDRET: Cenab-ı Hakk'ın sübûtî sıfatlarından (Bak. Allah).

KUL HAKKI:

Bir kimsenin hakkını almak. Başkasının malına, canına, namusuna zarar veren, kalbini kıran kimse kul hakkı almıştır. Kul hakkı (Hukuk-u ibad), Hukukullahtan ayrı kategoride sayılan bir haktır. Kul hakkı alan kimsenin tevbesinin kabulü iki safhadır: 1. Hakkını aldığı kimse ile helâlleşmek. 2. Cenab-ı Hakk'a tevbe istiğfarda bulunmak. Hakkını aldığı kimse ile bilerek helâlleşmeden önce istiğfar edenin tevbesi makbûl değildir.

KUMAR

Para veya kıymetli eşya karşılığı oynanan şans oyunu. Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde her türlü şans oyunları yasaklanmıştır (Maide Suresi 90-91). Kumar, büyük bir içtimâî felâkettir. Bir çok ailelerin dağılmasına, ocakların sönmesine sebep olmuştur. Kumarda ölçü,

küçük veya büyük bir menfaat (para veya başka bir şey) karşılığında oynanmasıdır. Tavla, iskambil gibi oyunlar, para ve menfaat karşılığı oynanır, kumardır. Sadece vakit geçirmek için oynanır, vaktin boş harcanması bakımından mekruh sayılmıştır. Satranç, dama, dokurcun gibi zihin sporu sayılan oyunları ise, aşırılığa kaçmamak şartıyla mübah sayanlar vardır. At yarışlarında parayla müşterek bahis oynamak kumardır. Müsterek bahis olmadan "At yarışı" düzenlemek, kazananlara mükâfatlar koymak caizdir.

KUNUT DUASI:

Vitir namazının son rekâtında, rükûdan önce tekbir alındıktan sonra okunan dua (Bak. Namaz). Maliki ve Şafii mezheplerinde, sabah namazının farzının son rekâtında, rükûdan doğrulduktan sonra, secdeye gitmeden önce de kunut duası okunur.

KUR'AN-I KERİM:

Ahırzaman Peygamberi Hz. Muhammed (S.)'e, Cenab-ı Hak tarafından Hz. Cebrail vasıtasıyla gönderilen ilâhî kitap. Son kitap. 4 büyük ilâhî kitaptan sonuncusu.

Kur'an kelimesi, Bakara suresinin 185'inci âyetinde geçer. "Okumak" demektir. Kur'an-ı Kerim için "Kitap", "Furkan", "Zikir", "Hükm", "Hikmet", "Şifa", "Huda", "Rahmet", "Ruh", "Beyan", "Nimet", "Burhan", "Nur", "Hak" gibi isimler de kullanılır.

Kur'an-ı Kerim Arapça olarak Peygamberimiz'e gönderilmiş, nesilden nesile tevâtür yoluyla bize kadar, aslı olduğu gibi muhafaza edilerek nakledilmiştir. 114 Sure, 6666 âyettir. Âyetlerin tertibi (sıralanışı)de tevâtürle sabittir. Cenab-ı Hakk'ın "Kelâm" sıfatının neticesi, ezeli ve ebedî kelâmıdır. Peygamberimiz'e Cebrail (A.) tarafından tebliğ edildikten sonra, "Vahy Kâtipleri" tarafından yazılmış, binlerce sahâbi tarafından ezberlenmiş, nesilden nesile artan kalabalık hafızlar tarafından tevâtür yoluyla nakledilmiştir. Bu gün dünyanın her tarafında milyonlarca adet Kur'an-ı Kerim nüshaları arasında bir harf farkı bile yoktur.

Kur'an-ı Kerim'in Muhtevası:

Kur'an-ı Kerim itikad (inanç esasları), ibadet, muamelat (Hukuk, iktisad gibi dünyevî işler) ve ahlâk esaslarını ihtiva eder.

Kur'an-ı Kerim'in Özellikleri: 1. Tevâtür yoluyla nakledilmiştir, Her devirde onu ezberleyen, yazan, nakleden o kadar çok insan vardır ki, bu kadar çok insanın yalan üzerinde birleşmeleri aklen mümkün değildir. 2. Kur'an-ı Kerim mucizedir. Benzerini meydana getirmek mümkün değildir. Kul sözü değil, Allah kelâmı olduğu, hem üslûbundaki farklılıktan, hem muhtevasındaki derinlikten bellidir. 3. Hükmü kıyamete kadar devam edecektir. İnsanlığın karmaşık problemlerinin çaresi ondadır. Kıyamete kadar herkes her aradığını onda bulacaktır.

Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğu, lafız ve üslubu yanında muhtevasının bir kul tarafından bilinmesi mümkün olmayan derinliğinden de ileri gelmektedir. Gezegenler, kâinattaki oluşlar, tabiat olayları, içtimaî hadiseler, psikolojik ve sosyo-psikolojik tezahürler hakkındaki tahliller o kadar insan üstüdür ki, bunları kul eseri saymak mümkün değildir. İlim ilerledikçe Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğu daha çok anlaşılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'in Toplanması:

Hz. Peygamber, kendisine Cebrail Aleyhisselâm tarafından tebliğ edilen her âyeti, geliş sırasına göre, âyetin hangi sureye, hangi âyetten sonra yazılacağını tarif ederek vahiy kâtiplerine yazdırmış, doğru yazılıp yazılmadığını bizzat kontrol etmiştir. Hz. Peygamber başta olmak üzere ayrıca bir çok sahâbi, gelen âyetleri ezberlemişler, unutmamak üzere devamlı olarak tekrar ve birbirlerini kontrol etmişlerdir. Kur'an âyetleri Hz. Peygamber'in hayatı boyunca gelmeye devam ettiğinden, irtihalinden önce topluca bir kitap haline getirilmemişti. Son âyet, Hz. Peygamber'in vefatından 9 gün önce inzal edildi ve Kur'an-ı Kerim böylece tamamlandı. Fakat yine de topluca bir kitap halinde değildi.

Hz. Peygamber'in vefatından sonra çıkan Yemame savaşında 70 hafız birden şehit oldu. Bunun üzerine Hz. Ömer (R.)'in başvurması üzerine, Kur'an-ı Kerim'i bir

kitapta toplamak üzere sahâbiden Zeyd b. Sabit(R.)'in başkanlığında bir heyet kuruldu. Heyet Mescid-i Nebi'de çalışmalarını tamamladı ve Kur'an-ı Kerim bu suretle bir kitap halinde toplandı. Buna Mushaf (sayfaları bir araya getiren) denildi. Bu tek nüsha Mushaf Hz. Ömer (R.)'e ondan da Hz. Hafsa'ya intikal etti. Hz. Osman (R.) zamanında da nüshalar çoğaltılarak Basra, Kûfe, Mısır, Bahreyn, Yemen, Mekke gibi önemli merkezlere gönderildi.

Kur'an-ı Kerime Karşı

Vazifelerimiz:

Kur'an-ı Kerim'in Allah kelâmı olduğuna inanmayan mümin olamaz. Her mümin Kur'an-ı Kerim'i okumaya, anlamaya, ondaki emirler mucibince amel etmeye çalışır. Namaz sahih olacak kadar Kur'an âyetini ezberlemek farz-ı ayndır. Tamamını ezberlemek ise farz-ı kifayedir (Bu tabirler için bak. Farz). Sık sık Kur'an okumak sünnet, okunan Kur'an-ı Kerim'i dinlemek farzdır. Kur'an-ı Kerime abdestli olmayanların el sürmeleri yasaktır. Kur'an-ı Kerim'i okumak, nafil ibadetten daha hayırlıdır. Yürürken, ayakta, otururken Kur'an-ı Kerim'e saygılı olmak şartıyla ezbere okunabilir. Kur'an-ı Kerim'i güzel sesle ve tecvide okumak müstehabtır. Kur'an-ı Kerim'i öğretmek ve öğrenilmesine vesile olmak da bir ibadettir. Kur'an-ı Kerim'in ücret karşılığı okunması, bunun için pazarlık yapılması şiddetle yasaklanmıştır.

KUR'AN İLİMLERİ: Bak. Kıraat.

KUR'AN-I KERİM'İN DİLİ VE TÜRKÇE KUR'AN MESELESİ:

Kur'an-ı Kerim bir din kitabıdır. Müslüman olan herkes, ister Asyalı ister Avrupalı, ister Afrikalı veya Amerikalı olsun, kutsî kitabını kendi lisanı ile okumalı, anlamalı değil midir? Ezanın, ibadetlerin kendi dilimizle ifası daha makul olmaz mı? Bu soru her zaman sorulmuş ve taraftar bulmuştur.

Konunun çeşitli yönleri vardı:

1. "Kur'an dili", Allah'ın kelâmı olarak müslümanların müşterek lisanıdır. Türkiye'de bulunan Arap, Hintli, Senegalli, Avrupalı müslümanlar bu müşterek li-

sanla okunan "Ezan"ı dinler; müşterek lisanla kıldırılan "namaz"a uyarlar. Bunun aksine, kendi ülkesinde bulunmayan müslümanın yabancı bir dilde okunan ezana, kıldırılan namaza yabancı kalmasıdır.

İslâmiyet cihanşümûl bir dindir. Bütün insanlığa hitabeden bir dinin her dilden, her ırktan inananları için müşterek temelleri bulunmalıdır. Rusça kıldırılan namaza Batı Bloku'na mensup müslümanların, İngilizce kıldırılan namaza Doğu Bloku müslümanlarının uymak istemeyecekleri düşünülebilir. Bu, cihanşümûl bir dinin adeta mahallileşmesi sonucunu doğurur.

İslâm devletleri arasında siyasi kaynaklı ayrılıklar görülmüştür ama, İslâm milletleri "müşterek değerler sebebiyle" birbirlerine daima yakınlık duymuşlardır.

2. Kur'an-ı Kerim "Lafzı" ve "manası" ile mucizedir. Kur'an-ı Kerim'in ilâhî muhtevasına, eşsiz ritm ve âhengine bakarak, bu kitabın ancak Allah kelâmı olabileceğine inanan çok sayıda çağdaş bilim ve branş adamı mevcuttur. İfade ve manadaki bu incelik, âhenk ve muhtevayı kul eseri tercümelere aktarmak mümkün olmaz. Hiç bir tercümenin, orijinal metnin yerini tutamayacağı hususu ilmi bir gerçektir.

3. Kur'an-ı Kerim yalnız "Arapça" olduğu için değil, aynı zamanda "Rabca" olduğu için eşsizdir. Bu dil, Cenab-ı Allah'ın, kelâmını bize bildirmek için seçtiği dildir. Arapça'nın gramer kaideleri ve telâffuz özellikleri ülkeden ülkeye değişmiştir ama Kur'an dili hiç bir zaman değişmemiştir.

4. Kur'anın Türkçeleştirilmesi tekliflerinin altında, "Allah'ın emirlerini anlayarak okuma arzusu" gibi masum görünen bir teklif de vardır. Mukaddes kitabı, ona inanan herkesin kendi dili ile okuyup anlamasında elbette büyük faydalar vardır. Bu ihtiyaç sebebiyledir ki, Kur'an-ı Kerim dünyanın bütün kültür dillerine ve Türkçenin bütün lehçelerine tercüme edilmiştir. 1333 yılında "Oğuz lehçesi" ile yapılan ilk mealden bu yana Türkçeye yapılan tercüme adedi 100'e yaklaşmıştır. 1924'te yapılan ilk Kur'an-ı Kerim tercümesinden bu yana Cumhuriyet döneminde yapılan meal sayısı 20'yi aşmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yapılan meal, bu güne kadar 300 bin adet basılmıştır.

KURBAN:

Kurban Bayramı'nın ilk üç gününde Allah rızası için Kurban kesmek vâciptir. Kurbandan maksat hedy (kan akıtmak) dir. Kurbanlık hayvanın sağ olarak tasadduk edilmesi kurban yerine geçmez.

Kurban, Kevser Suresi ile vâcip kılınmıştır. Kurban ibadeti, içtimai yönü de olan bir ibadettir. Aile efradının, konu komşunun, hele kurban kesmeye gücü yetmeyen fakirlerin kurban eti görmeleri, kurban vesilesiyle yakınlaşmaları şüphesiz içtimai bir hadisedir.

Kurbanın Vâcip Olmasının Şartları: 1. Müslüman olmak 2. Hür olmak 3. Yoleu (sefer halinde) olmamak (Bak Yolculuk). 4. Zengin olmak (Asli ihtiyaçlarının dışında, nisab miktarı malı olmak. Nisab için bak. İlgili madde) 5. Akıl-bâliğ olmak.

Kurban Edilmesi Caiz Olan Hayvanlar: 1. Koyun ve Keçi (Bir yaşını bitirmiş olmalıdır, Bir yaşındaki koyun kadar semiz ve gösterişli 6 aydan büyük kuzu da kurban edilebilir). Sığır ve manda (2 yaşını bitirmiş olmalıdır). 3. Deve (Beş yaşını bitirmiş olmalıdır).

Koyun ve keçi birer kişi için, deve, sığır ve manda 7 kişiye kadar kurban edilebilir.

Kurbanın Çeşitleri: 1. Kurban Bayramı'nda şartlarını taşıyanların kestikleri kurban. Vâciptir. 2. Adak kurbanı. Sahibi ve bakmakla yükümlü olduğu kişiler yiyemez (Bedelini fakirlere vermek şartıyla yiyebilir). 3. Nafile Kurban: Vâcip ve adak kurbanının dışında gücü yetenlerin, Allah rızası için kurban kesmeleri müstehaptır. Bunun etinden sahibi ve bakmakla mükellef olduğu kimseler de yiyebilir.

Bir sığır, manda veya deveyi ortaklaşa kesecek olanların hepsinin niyeti kurban kesmek olmalıdır. İçlerinden biri et veya ticaret için kesiyorsa hiç birinin kurbanı caiz olmaz.

Akika Kurbanı: Yeni doğan çocuğun şükürünü eda etmek maksadıyla kesilen kurban, müstehaptır. "Akika", yeni doğan çocuğun ana saçına verilen isimdir. Akika kurbanı, çocuk bülûğ çağına gelinceye kadar kesilebilirse de doğumunun 7'nci günü kesilmesi efdaldir. Akika kurbanının

etinden, çocuğun ailesi de yiyebilir. Geçim darlığı çekenler, akıka kurbanı kesmek için kendilerini ve geçimlerini zorlamalıdır.

Kurbanın Kesilişi: Kurban, bayramın ilk 3 günü kesilebilir. Kurban, bayram namazı kılınan yerlerde namazdan sonra, kılınmayan yerlerde fecirden sonra kesilir. Kurban sahibi gücü yetiyorsa kurbanını kendisi kesmelidir. Gücü yetmiyorsa yanında bulunmalı ve kesen kimseyle beraber "Besmele" çekmelidir. Kesme esnasında kurbanlık hayvana her hangi bir şekilde eziyet verilmemelidir.

Kurban kesileceği zaman, hayvan kıbleye karşı yatırılır. Ayakları bağlanır veya sıkıca tutulur. "Bismillâhi Allahü ekber" diyerek kesim yapılır. Kurbanın kanı, önceden hazırlanan bir çukura akıtılmalı, ayak altında bırakılmamalıdır. Derisi, hayvanın hayatıyet belirtisi kalmadığı anlaşıldıktan sonra yüzülmeli, deri tahrip edilmemelidir.

Kurbanın Et ve Derisinin Hükümü: Adak kurbanı dışındaki kurbanın eti ve derisinden, kurban sahibi faydalanabilir. Kurban etinin tamamını aile efradı için ayırmak caiz ise de, efdal olan, üçte birini fakirlere dağıtmak, üçte birini komşu ve akrabaya göndermek, geri kalanı da aile efradı için ayırmaktır. Kurbanın et ve derisi satılmaz. Deri evde kullanılabilir veya bağışlanabilir.

Kurban edilmeleri caiz olmayan hayvanlar: İki veya tek gözü kör olmak, boynuz, kulak veya kuyruğunun yarısından çoğu veya tamamı kopmuş bulunmak (Doğuştan boynuzsuz olanlar caizdir), dişlerinin çoğu veya tamamı dökülmüş olmak, memelerinin başları kopmuş bulunmak, hasta, yürüyemeyecek kadar yaşlı ve güçsüz olmak.

Kurban olarak seçilen hayvan, bakımlı, semiz ve gürbüz olmalıdır. Hayvanın şaşı, topal, boynuzsuz olmasında, kulaklarının delinmiş, dilinmiş veya birazının kesilmiş olmasında, boynuzunun kırılmış, dişlerinin biraz dökülmüş bulunmasında zarar yoktur.

KUŞLUK NAMAZI: Bak. Namaz.

KUYULAR VE HÜKÜMLER:

Kuyu suyu kullanan kimseler için, kuyu suyunun temizliği ve şer'i hükmü fevkalâde önemlidir. Zira içmek, abdest almak, temizlikte kullanmak için sulara da bir takım temizlik şartları aranır.

KÜFÜR:

İman esaslarından birini inkâr eden veya tamamına inanmayan kimsenin hâli.

Çeşitleri:

1. İnkârî küfür. Allah'ı inkâr etmek.
2. Cühûdî küfür. Allah'ın varlığına kalben inanıldığı halde dil ile ikrar etmemek.
3. İnadî Küfür: Allah'ın varlığına kalben inandığı ve dil ile ikrar ettiği halde, İslam Dini'ni kabul etmemek.
4. Nifakî Küfür: Dil ile ikrar ettiği halde, Allah'ın varlığına gerçek'te (kalben) inanmamak. Bu kimseye "Münafık" denir.

KÜFÜV (Kefâet):

Denklik. Evlenecek çiftlerin bazı konularda birbirlerine denk olmaları. Denklikte ölçü, dindarlık ve iyi ahlaktır. Aile yapısı, tahsil ve görgü, iktisadî ve içtimai durum konularında da, evlenecek taraflar arasında makul bir denklik bulunması hadis-i şeriflerde belirtilmiştir. Bazı müctehidler, İslâmiyet'te ittika (inanç ve ahlâk) dışında bir denklik aranmasını kabul etmezler. Denklik, bağlayıcı bir hüküm değildir. İleride kurulacak ailenin devamı ve huzuru için tavsiyeden ibarettir. Eşlerin birbirleriyle anlaşabilmeleri için tarafların birbirlerinde makul bazı özellikler araması tabiidir.

KÜSÜF NAMAZI: Bak. Namaz.

KÜTÜB-Ü SİTTE:

İtibar edilen meşhur altı hadis kitabına topluca verilen isim. Kütüb-ü Sitte'yi meydana getiren 6 müteber kitap ve müellifleri şunlardır:

1. Sahih-i Buharî: İmam Buharî'nin (Bak. Buharî) en büyük eseri. "Camiu's-Sahih" diye de anılır. Kur'an-ı Kerim'den

sonra en sahih kitap olarak tanınır. İçerisinde sahabiden rivayet edilen ve râvilerin sika olup, aralarında rivayet hususunda ihtilâf bulunmayan hadisler toplanmıştır. Bu suretle bütün râvi halkaları birbirine bağlanarak hadis kaynakına kadar gidilmiştir.

97 talı kitap ve 3730 baba ayrılmıştır. Bu bölümlerde ibâdât, muâmelât, siyer, megâzi, mucizât ve Kur'an âyetlerinin tefsirlerine yer verilmiştir. İçerisinde yaklaşık 7275 hadis zikredilmiştir. Buharî bu kitabını 16 yılda ve 600.000 kadar hadisten seçerek meydana getirmiştir.

2. Sahih-i Müslim: İmam Müslim'in (Bak. İmam Müslim) en büyük eseri. 300.000'den fazla hadis arasından seçilmiştir. Sahih-i Müslim'in diğer kitaplardan farkı, kitapların fasıllara ayrılmamış olmasıdır. Diğer farklı tarafı ise isnadlara daha çok dikkat edilmiş olmasıdır. Öyle ki, aynı hadisin değişik metinleri için bir çok farklı isnadlar verilmiştir. Eser 52 talı kitaptan meydana gelir. Bunlardan "Kitabü'l-İman", Kelâm ilmine dair kıymetli bilgileri ihtiva eder.

3. Sünen-i Ebî Davud: Büyük muhaddis Ebû Davud'un (Bak. İlgili Mad.) eseri. "Câmi" diye tanınan diğer hadis mecmualarından farkı tarihe, ahlâk ve akaide âid hadislerin kitaba alınmamasıdır. Eserde sadece "Ahkâm" hadislerine yer verilmiştir. Bu sebeple eser daha ziyade fıkha ait

hadisleri ihtiva eder. Râvilerin tenkidi konusunda daha müsamahalı davranılmıştır.

4. Sünen-i Tirmizî: İmam Tirmizî'nin (Bak. Tirmizî) önemli eseri: Hadisler bablarda toplanmış, her babda kendilerinden hadis rivayet edilen sahabilerin isimleri de zikredilmiştir. Fıkıh meselelerinde çok kere fukahanın kavilleri ve ihtilâfları da belirtilir. Delillerine işaret edilerek aynı meselede birbirine muarız hadisler de açıklanır. Tirmizî hadislerin illetlerine çok önem verir. Her hadisin sıhhat derecesini açıklar. Hadislerin illetleri ve râvileri hakkında tafsilatlı ve değerli bilgiler verir.

5. Sünen-i Nesaî: Büyük hadis bilgini Nesaî'nin (Bak. İlgili madde) hadis mecmuası. 51 bölümden oluşur. Her bölüm bablara ayrılmıştır. Kitapta ibadât ile ilgili bir çok hadis bulunduğu gibi, ihbas, nuhl, rukba, umra gibi başka bir hadis mecmuasında rastlanmayan bölümler de vardır. Ayrıca fiten, kıyamet, menâkib ve Kur'an'a dair bölümleri ihtiva eder.

6. Sünen-i İbn. Mâce: İbn. Mâce'nin (Bak. İlgili madde) Kütüb-ü Sitte içerisinde yer alan önemli hadis mecmuası. En bariz özelliği, fıkha ait babların tertibidir. İbn-i Mâce'nin süneni 'Kütüb-ü Sitte' içerisinde 6'ncı sırada yer alır. Bunun sebebi kitapta bazı zayıf hadislere yer verilmiş bulunmasıdır.

L

LEVH-İ MAHFUZ:

Kaderin yazılı olduğu kabul edilen manevî levha. Kâinatta cereyan edecek bütün olaylar, ezelde Cenab-ı Hak tarafından takdir buyurulmuş ve Levh-i Mahfuza yazılarak muhafaza altına alınmıştır. Kâinatta cereyan eden her şey, Levh-i Mahfuz'da yazıldığı şekilde aynen meydana gelir.

LİAN:

Kocanın karısını zina suçuyla itham etmesi durumunda, bu iddiasını en az 4 şahitle ispat edemezse, hâkim önünde ikisine de yemin ettirilir. Buna "Lian" denir. İthamlaşma, lânetleşme demektir.

Lian, fıkıhta "Tefrik" sebebidir (Bir çeşit boşanma bak. Tefrik, Talâk).

Lian için önce erkeğe yemin verilir. Yeminden kaçınır ve sükût ederse, doğru söylemesi için zorlanır. Kadın için de aynı şey uygulanır.

LOHUSALIK: Bak. Nifas.

LUKATA: Bak. Kayıp Eşya.

LÜTUF:

Yumuşak ve dostça davranma. İkrâm ve yardımda bulunma, iyilik, lutufkârlık İslâm ahlâkında övülen bir vasıftır. Zıddı: Kabalık ve hoyratlık.

BÜYÜKLERİMİZ

M. Akif Ersoy

Mehmet Akif Ersoy... Mütefekkir, şâir, imân ve dâvâ adamı... 1873'te İstanbul'da doğdu. Emir Buharî İlkokulu Faâih Merkez Rüştiyesi, Mülkiye İdadisi ve Mülkiye Baytar Mektebi'ni bitirdi... Umur-ı Baytariye Müfettiş Muavini olarak Rumeli, Anadolu ve Arabistan'da çalıştı... Bilahare Umûr-ı Baytariye Müdür Yardımcısı oldu... Halkalı Ziraat Mektebi'nde öğretmenlik, İstanbul Dar-ül Fünununda Edebiyat-ı Umumiye Müderrisliği yaptı...

Arapça, Farsça, Fransızca öğrendi... Mısır, Medine, Berlin'i gördü. Görevli olarak bütün Ceziret-ül Arabî dolaştı...

Millî Mücadele'ye katıldı. İstanbul ve Anadolu'nun çeşitli illerinde halkı Millî Mücadele'ye davet eden va'zlar yaptı... Millî Mücadele sırasında bir manevî başkumandan gibi millî cihadın her safhasını adım adım takip etti.

Çanakkale destanında, İlay-ı Kelimetullah için can-karî veren Mehmetçiği Bedir Muharebesi şehid ve gazilerine benzetti... Bu topraklar için şehid olmaya hazır Mehmetçiğe, Hz. Peygamber'in kucağını açıp beklediğini müjdeledi... Millî duygulan o kadar diri idi ki, bu topraklara, "Bir kubbesine Mevlânın titrediği" vatan olarak baktı... Milletın felâket günlerinde bu felâketler için ağlayan şiiirler, destanlar yazdı...

Onun yazdığı her mısra, cami ve kürsülerden haykırdığı her cümle, Mehmetçiği teşcî eden, cephe gerisindekileri cepheye süren, ölü ruhları dürtten, ümitsiz beyinleri uyandıran bir alarm oldu...

Mehmetçiğe zafer müyesser olduktan sonra, hamurunda tazarru', niyaz ve isyanları bulunan millî kurtuluşun marşını yazmak da ona nasıboldu...

Mehmet Akif, İstiklâl Mücadelesi'nden önce ve sonra güçlü bir İslâm Birliği'ne taraftar oldu...

Fakat İslâm Birliği fikrine Müslüman milletlerin henüz hazır bulunmadıklarını görerek, İslâm dünyasının bu halini acı acı dile getirdi...

Batı ve Doğu medeniyetlerini hakkıyla tanıyan Akif, bu iki medeniyetin zaaf ve mezihyetlerini karşılaştırdı... Batı'nın çalışmasına, ilmi metoduna hayranlığını belirtti... Şark milletlerini nefis muhasebesine çağırdı...

Akif sadece bir şâir değil, Şark ve Garp medeniyetlerini ihata etmiş bir mütefekkir... Onun san'atı, iman heyecanı ile millî duygularının sentezidir...

Ağır "Aruz" kalıplarını hayatın her safhası için günlük konuşma lisanı ile dile getirmiştir. Bir mahalle mektebi, sokak meyhanesi, küfeci ve satıcıyı aruzun bütün inceliklerini kullanarak kendi dilleri ile konuşturmuştur. Bu yönü ile Mehmet Akif, Türk Edebiyatı'nın en kudretli nâzımı olarak tanınmıştır... Fakat onun asıl büyüklüğü, iman salâbeti ve millî heyecanıdır. İman gayretini Türk milleti üzerine bir ilâhî kanat gibi germiş, san'atını ve hayatını bu ideal uğruna nezretmiştir...

Akşam batışında tüllenen güneşi yaralarına sardığı Mehmetçiğin Çanakkale, Sakarya ve Kocatepe zaferlerini görmüş, ancak muhayyilesinde canlandırdığı ve "Asımın Nesli" dediği yeni Müslüman-Türk nesillerinin kuracağı dünya medeniyetini göremeden bu dünyadan göçmüştür...

1936 yılında vefat eden ve millî törenle uğurlanan Akif'in bu dünyadan mükedder ve me'yus gittiği söylenebilir.

Onun öfkesi, İslâm milletlerinin zillet ve meskenetli üzerine olmuştur. "Asrın idrakine söyletmeliyiz!" dediği ulu Müslümanlığın sözde inanırları, bu öfkenin, isyanın muhataplarıdır...

Mehmet Akif'in inkısar, toprağın altında bugün de devam ediyor olmalıdır...

M

MAHCUR:

Bazı durumlarda, bir kimsenin bazı tasarruf haklarının kısıtlanmasına "Hacr (Hıcr)", hacr altına alınan kimseye ise "Mahcur" denir.

Temyiz kudreti bulunduğu halde, malını saçıp savurma konusunda iradesini kullanmayan kimseye "Sefih" denir.

Sefih kimse, mal ve alacakları borçlarını ödemede yetersiz kalacağı tahmin edilen kimsedir. Menfaati olanların (vârisler ve alacaklılar) talebiyle "Hacr" altına alınabilir.

1. Çocukların Hacr Altına Alınması: Temyiz kudreti bulunmayan çocukların şifahi tasarrufları geçersizdir. Temyiz kudreti bulunan çocuğun, kendi menfaatine (lehine) olan tasarrufları geçerlidir. Zararına olan tasarrufları ise geçersizdir. Hacr altına alınan çocuğun vâsisi, öncelikle babasıdır.

Akıl hastası, tabii hacr altındadır. Bunaklar da akıl hastası gibidir.

2. Sefihlerin Hacr Altına Alınması: Sefih kimse, menfaati olanların (vârislerinin) talebi ile hâkim tarafından hacr altına alınabilir ve bu karar, uygun vasıtalarla ilân edilir. Hacr altına alınan sefihin, menfaatine olan tasarrufları geçerlidir. Sefihin vâsisi hâkimdir. Sefih mahcurun, hacrdan önce ve sonra yaptığı bir borca ait ikrarı, hüküm doğurmaz.

3. Borçlunun Hacr Altına Alınması: Borçlu bir kimse alacaklılarının talebi ile hâkim tarafından hacr altına alınabilir. Bu durum uygun bir vasıta ile ilân edilir. Borçlu malını satarak borçlarını ödemekten kaçınırsa, satış işlemlerini hâkim

yapar. Ödeme önce nakitlerle yapılır. Nakitler kâfi gelmezse, mal ve eşyanın satışına geçilir. Akar (gelir getiren malların) satışı en sonraya bırakılır. Hacr altındaki borçlunun borç ikrarı, hacr sırasında mevcut malları hakkında geçerli değildir. Sonradan kazandıkları için ise geçerlidir.

MAHŞER:

Kıyamet günü, 2'nci sûrdan sonra dirilip hesap için toplanılacak yer. Burada, herkese, dünyadaki düşünce, fiil ve davranışları bildirilecek, amel defteri kendisine verilecek. Amel defterinde, sahibinin gizli açık bütün amelleri bulunacak. Mahşerde insanlara: 1. Ömrünü nerede tükettiği, 2. Gençliğini nasıl geçirdiği, 3. Malını nerede kazandığı, 4. Malını nereye sarfettiği, 5. Bildikleri ile amel edip etmediği sorulacaktır.

Mahşerde bazı kimseler, "Arş" denilen gölgede bulunacaklar, mahşerin dehşetinden uzak kalacaklardır. Bunlar:

1. Âdil devlet başkanı
2. Gençliğini ibadetle geçirenler
3. Kalbi cami ve mescidlere bağlı olanlar
4. Allah rızası için birbirlerini sevenler
5. Fuhuştan kendilerini koruyanlar.
6. Fakirlere tasaddukta bulunan ve bu yardımları gizli tutanlar
7. Allah için gözyaşı dökebilecekler.

MAKBER: Bak. Kabir.

MALİK B. ENES:

Enes oğlu Malik, Künyesi Ebû Abdullah. İmam Malik diye şöhret buldu. Maliki mezhebinin kurucusu. Hicret'in 93'üncü yılında Medîne'de doğdu. Himyeriler'den bir hükümdar ailesine mensup.

Etba'üt-Tâbiinden... Tabiûndan bir çok fukahaya yetişti. (Bak. Tabiûn; Etbeu't-Tabiîn). Onlardan ders ve feyz aldı. 300'ü Tabiûndan, 600'ü Etba'üt-Tâbiinden olmak üzere 900 râviden hadis ahzetti. 1000'den çok kişi de, kendisinden hadis nakletti. Abbasi halifelerinden Mansur, Mehdi, Harun Reşid, Me'mun bunlardan... İmam Şafii, İmam Muhammed, İmnu'l-Mübarek gibi bilginler de kendisinden hadis alanlardan.

Hocası Nafi kanalı ile İbn-i Ömer'e, Rebia kanalından ise Enes B. Malik'e ulaştı.

Malik b.Enes hem müfessir, hem muhaddis, hem fakih. Tefsir, hadis ve fıkihta üstad.

Hicri 2'nci asırdaki tedvin faaliyetinde ehliyetle yer aldı. "Ehl-i Hadis" olduğu halde, "Kıyas" ve "Rey"i de delil olarak kullandı.

"Muvatta" adlı eseri fıkıh babları üzerine tertib edilmiş bir hadis kitabı.

Muvatta' o kadar taraftar buldu ki, Harun Reşid herkesi bu eserde yazılanlara uymaya mecbur tutmak için bir dizi tedbir almak istedi. İmam Malik'in cevabı şu oldu:

"İnsanları kendi hâline bırakınız. Başkaları daha güzel içtihadlarda bulunabilir. Kanaatlara hürmet gerek."

"Kitap", "Sünnet", "İcma", "Kıyas" yanında "Maslahat-ı Mürsele", "Sedd-i Zerâyi" ve Medîne halkının ittifakını da delil olarak kullandı.

Bir hadis rivayet edeceği zaman mutlaka abdest alır, temiz elbiseler giyer, güzel kokular sürünür, saç-sakalına intizam verir, vakar ve heybete yerine oturur, dünya ile alâkasını kesercesine, ta'zim ve edeble hadis rivayet etmeye başlardı.

İlme büyük değer verdi. Harun Reşid, oğulları "Emin" ve "Me'mun"u okutması için onu saraya davet etti. İmam Malik'in bu davete cevabı şu oldu:

"İlim kimsenin ayağına gitmez. Bir alim ilmini âmmenin gayrına tahsis

ederse, o ilimden ne havas ne avam istifade edebilir".

İlminden aldığı bu vakar, mehabet ve metaneti hayatı boyunca korudu.

Hanedan ailesine mensup ve büyük bir servete malikti. Fakat yaşayışında sadelikten ayrılmadı.

Fetva vermekte acele etmez, "Bilmiyorum" demekten çekinmezdi. "İlmin siperi, bilmiyorum demektir" sözü onun-
dur.

İlmin geniş ufuklarında ehliyetle dolaşabilen bu büyük imam siyasi makamdan eziyet gördü.

İmam Şafii onun için şöyle demiştir.

"İmam Malik ilimde yıldızdır. O olmasaydı Hicaz'da ilim sönerdi."

Hicri 179 yılında Medîne'de teslim-i ruh ettiği zaman geride siyasi makam karşısında eğilmeyen, ölmez bir şahsiyet, hadis, fıkıh ve tefsirde kalıcı usul ve prensipler bıraktı.

MALİKİ MEZHEBİ:

Malik b. Enes tarafından kurulan ve adını kurucusundan alan Ehl-i Sünnet mezhebi. Amelde mezhep. Kitap, Sünnet, İcma ve Kıyasın hepsini, şer'i meselelerin kaynağı olarak kullanır. Kıyas ve İctihadi Hanefi Mezhebinde olduğu kadar çok kullanmaz. Medine halkının ameline büyük önem verir. "Mesalih-i Mürsele" (Kamu menfaat ve maslahatı)ye büyük önem verir. Tunus ve Fas'ın resmi mezhebidir.

MARİFET:

Bilmek, tanımak, bilerek, şuurla, kalpten inanmak.

MASİVÂ:

Allah'ın dışındaki bütün varlıklar. Masivâ ile kalbi alâkayı kesmek, tasavvufta esastır.

MATURİDÎ (EBU MANSUR):

Ebu Mansur Muhammed b. Muhammed b. Mahmud-el Maturidi... Hicri 230'lu yıllarda Semerkant'ın Maturid kasabasında doğdu. Adını doğduğu kasabadan aldı: Ebû Mansur Maturidi diye şöhret buldu. Lakâbı "İmam-ül Huda", "İmam-ül-Mütekellimin."

Bir Müslüman Türk bilgini... Maturidi Mezhebi'nin kurucusu.

Ebu Mansur Maturidi'nin doğduğu yıllarda İslâm dünyasında "Akıl ve Nakil", "Kader ve Mesuliyet", "Külli İrade, Cüz'î İrade" münasebetleri tartışılıyordu. Bazıları "İnsan Akli'nı, bazıları "Nakil ve Rivayetler"i ön plâna alıyor, insan iradesinin kadere hâkim olduğunu iddia edenlerle "Kader" karşısında insan iradesinden söz edilemeyeceğini savunanların fikirleri çarpışıyordu. Bu görüşler çok sayıda itikadî mezhep, ekol ortaya çıkarmıştı.

Ebu Mansur Maturidi gözlerini bu zıtlıklar ve fikri kargaşa içerisinde açtı. İmam Âzam'ın "Fıkh-ı Ekber"ini inceledi. Ebu Hanife ekolüne bağlı tanınmış bilginlerden ders aldı. Kaderi inkâr edip kulun kendi iradesinin yaratıcısı olduğunu savunan "Mutezile" ile, insanda hiç bir irade ve kudreti kabul etmeyen "Cebriye"yi inceledi. Bu iki zıt ekol arasında yer alan ve "Ehl-i Sünnet" kelâmının kurucusu olan Eşariyye imamları ile mübahase ve münazaralarda bulundu. Sonunda "Kur'an ve Sünnet"e dayalı kendi fikirlerini ortaya attı.

İmam Maturidi, nakli bilgiler yanında akliselime de yer verdi. "Akıl" ile "Nakil" arasında mâkûl bir denge kurdu. Dinin hakikatını anlayabilmek ve ondan yeterince faydalanabilmek için akla güvenmenin zaruretini belirtti. Şer'e muhalif olmayan noktalarda aklın hükmünü esas kabul etti

Maturidi'nin en orijinal yanı, metodudur. Onun metodunda aklın büyük bir yeri ve değeri vardı. Ona verilen "İmam-ül-Mütekellimîn" sıfatı, kelâmcılar karşısındaki mevkiini göstermektedir. O, "Nakil" karşısında akla ağırlık veren itizalî fikirlere karşı "Akıl" ve "Nakil"i yerli yerine oturtmuş; akli mübalağalı şekilde kullanılarak kaderi inkâr edenlere akli deliller ve mantıklı izahlarla karşı çıkmış; onları kendi delilleri ile ilzam etmiş, çürütmüştür. İtizalî fikirlere mensup çok sayıda düşünürün Maturidi'yi dinledikten sonra onun yanında yer alması bundandır.

"Kitâbü't-Tevhid", "Te'vilâtü'l-Kur'an", "Me'hazû's-Şerâf", "El Usûl Fî Usulî'd-Din", "Makalât Fî'l Kelâm" Maturidi'nin önemli eserleridir.

İslâmiyet'in yayıldığı bölgelerde devam eden yerli kültürlerin iz ve kalıntıları, tercüme yoluyla aktarılan yabancı düşünceler, maksatlı kişilerin ortaya attıkları bâtil fikirler, saf İslâm akidesini bozmaya kastederken, Asr-ı Saadet'ten bu kadar uzak bir çağda İslâm itikadını en saf ve berrak şekliyle ortaya çıkarmak, Maturidi ve ona bağlı bilginlerin kalıcı hizmetleri olmuştur.

Müslümanlar, İslâm'da akide sağlamlığını ve inanç birliğini bu bilgilere borçludurlar.

Ebu Mansur Maturidi, Hicri 333 yılında Semerkant'ta ebedî âleme göçtüğü zaman geride, İslâm itikadını bid'atlara karşı tahkim eden kalıcı hizmetler bırakmıştır.

MATÜRİDİYE:

Maturidi Mezhebi. İtikadda mezhep. Kurucusu Ebu Mansur Maturidi olan Ehl-i Sünnet Mezhebi (Ebu Mansur Maturidi'nin kelâm metodu hakkında Bak. Maturidi Ebu Mansur). Eş'ari ile çok az konuda farklı kanaatları mevcut. "Eş'ari"nin aksine Maturidi: 1. Akıl Allah'ı bulabilir. 2. Husn ve Kubhu (iyi ve kötüyü) akıl bulabilir görüşünü benimser.

Maturidiye, Türkler ve amelde Hanefi Mezhebine mensup olanlar arasında yaygındır.

MAZMAZA: Bak. Abdest.

MECNUN (Cinnet, Cünûn):

Akıl hastalığı (Cinnet), tasarruf ehliyetini ortadan kaldıran bir arızadır. Akıl hastaları, tabii olarak hacr altındadırlar (Bak. Mahcur). Sara, nevrasteni ve melankoli gibi gelip geçen hastalığa müptelâ olanların, hastalık esnasındaki tasarrufları geçersiz, hastalık geçtikten sonra temyiz gücü kazanınca yaptıkları tasarruflar ise geçerlidir.

Akıl hastalığının süresi 24 saat geçince namaz, bir ayı geçince oruç, bir yılı geçince zekât mükellefiyeti (sadece o süreler için) düşer.

MEDİH: Dil ile övmek. Övülmeye lâyık olanları, aşırılığa kaçmamak şartıyla övmek, cemiyette iyilik ve iyileri arttırır. Lâyık olmayanları övmek ise, kötülüklerin çoğalmasına yol açar. Zıddı: Zem.

BÜYÜKLERİMİZ

Molla Fenari

Mehmed Şemseddin Fenari... İlk Osmanlı Şeyhülislâmi, çağının tanınmış bilgini... 1350 yılında Maverâünnehir'de doğdu. Ailesi ile birlikte küçük yaşta Bursa'ya geldi. Osmanlı başkenti Bursa'da iyi bir öğrenim gördü. O devrin büyük âlimlerinden Cemaleddin Aksarayî ve Alâeddin Esved'den ders ve feyz aldı. Hicaz ve Mısır'a geçti. Mısır'da ünlü bilgin Şeyh Kemaleddin'in bilgi ve görgüsünden faydalandı. Mısır'da bulunduğu sırada bir taraftan ders alırken, diğer taraftan ders verdi. Dinî bilgiler yanında matematik ve astronomi bilimlerini de öğrendi. Çelebi Mehmed'in daveti üzerine Bursa'ya döndü ve müderris olarak görevlendirildi.

Molla Fenari'nin Bursa'daki yetişme yılları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Moğol istilâsı ile meşgul ve meşbû bulunduğu yıllar... Ankara Savaşı, mağlûbiyet, Yıldırım Beyazıt'ın esir düşmesi üzerine başlayan "Fetret" devri... Yıldırım'ın Çelebi çocukları arasında çıkan ve 10 yıl süren kardeş kavgası... Başkaldıran beğlikler, Sultan Orhan ve Murad Hüdavendigâr zamanlarında sağlamaştırılan devlet yapısının bozulması, gerilemesi... Fenari, bu siyasi-karışık devrede kardeşler arasındaki politik kavgalara bulaşmadı. Kendine yakışanı yaptı, hep nâzım rol oynadı. Bu sebeple Yıldırım Beyazıt'dan da, Çelebi Mehmet'ten de 2'nci Mural'tan da aynı itibarı, ilgiyi gördü. Çetin idarî istikrarsızlıklar içerisinde, müstekar bir ömür sürdü. Müderrislikten kadılığa getirildi.

Dinî salabeti, ilmi ihata, ahlâkî meziyetleri, müstekar şahsiyeti sebebiyle Fatih Sultan Mehmed'in babası 2'nci Murat zamanında nihayet en yüce makama, şeyhülislâmi makama getirildi. Böylece ileride "Cihan Devleti" olacak Osmanlı Devlet "Ebed-Müddeti"nin ilk şeyhülislâmi oldu.

Mehmed Şemseddin Fenari, Maverâünnehir'den kalkıp, Mısır, Hicaz ve Anadolu'yu dolaşarak

edindiği geniş bilgi ve tecrübelerini Osmanlı devlet nizamının sağlamaştırılması istikametinde kullandı.

1424 yılında getirdiği Şeyhülislâmi makamında inkitasız 6 yıl kaldı. Padişahın en yakınında, onun şer'i müşaviri olarak, yapılan savaşlara, aktedilen sulhlara, devletin gelişen dinî ve hukukî düzenine imzasını attı. Alışılmamış her yeni işte olduğu gibi, zaman-ı idaresinde kurulan yepyeni müesseselere, başlatılan icraata karşı çıkanlar oldu. Fakat o, idarede gösterdiği dirayeti, fitne ateşini söndürme mevzuunda da gösterdi. Zorluklardan yılmadı. Cehalet, hamlik ve kabalıklara karşı, -İslâm ahlâkının icabı olarak- asabiyyet değil, olgunluk gösterdi. Bütün ilmi kudretini, ilmi dirayetini, şahsî kabiliyetlerini, yeni kurulan devletin tahkimi istikametinde kullandı.

Molla Fenari, ilmiye ve idarede gösterdiği üstün ve örnek davranışlarına bir yenisini ekledi: Hacca gitmek maksadıyla ilk temsilcisi olduğu yüce Şeyhülislâmi makamından kendi isteği ile ayrıldı. Sessiz, gösterişsiz, tantanasız gittiği hac yolculuğundan dönerken, 1430 yılında Bursa'da vefat etti. Burada, kendi yaptırdığı caminin bahçesine, ilk Osmanlı Şeyhülislâmi, devrinin büyük bir bilgini; ihlâslı mü'min olarak defnedildi.

Fenari'nin 10 bin cild tutan o devrin en zengin kütüphanesine sahip bulunduğu, vefatından sonra anlaşıldı.

Molla Fenari, 100'den fazla eser yazdı. Bunlar arasında tefsirler, haşiyeler, şerhler, risaleler var.

En tanınmış eserleri, 100 kadar ayrı bilim dalında ansiklopedik bilgileri ihtiva eden "Enmü-zecû'l-Ulûm"u ile, "Husûlû'l-Bedayî fi Usûli'ş Şerayî"sidir. Bu eserler Fenari'nin ilmi muhtevası hakkında bir tıkrı vermeye yeter.

Onların bu cehd ve fedakâriyetleri olmasa, Türk ve dünya tarihinin gelişme çizgisi bugünkü ile aynı olmazdı.

Allah'ın rahmeti onlarla olsun.

MEDYEN VE EYKE KAVİMLERİ:

Hız İbrahim Aleyhisselâm'ın soyundan, eski Sami kavimlerinden, Hz.Şuayb Aleyhisselâm'ın ümmeti. Allah'a inanmakla beraber, Cenab-ı Hakk'a başka ilâhları da ortak koştular. Ticaretle ve ahlâkî konularda aşırılığa saptular. Tarihin en aşırı, ahlâksız hayatını sergilediler. Hz.Şuayb'ı dinlememekte ısrar ettiler, sonunda helâk oldular.

MEHİR:

Nikâh esnasında, erkeğin kadına verdiği mehir-i muaccel veya vermeyi vaadettiği (Mehir-i Müeccel) para veya mal. Mehir tamamen kadının hakkıdır.

Mehir-i Misl: Nikâh esnasında mehir miktarı tespit edilmemişse, emsaline bakarak bir mehir tespit edilir.

Mehir-i Müsemma: Nikâh esnasında, önceden veya sonradan, kararlaştırılan mehir. İkiye ayrılır: 1. Mehir-i Muaccel: Peşin verilen mehir. 2. Mehir-i Müeccel: Peşin ödenmeyen, fiilî evliliğe, boşanmaya veya ölüme bırakılan mehir.

Mehrin Düşmesi: Fiilî evlilikten önce, kadının sebep olduğu boşanma vakı olmuşsa, mehir düşer.

MEKKE'NİN FETHİ:

Busra emiri Şurahbil, Hz.Peygamber'in iyi niyet elçisi Haris b. Umeyr'i bütün diplomatik gelenekleri bir tarafa iterek Hicretin 8'inci yılında şehid etmişti. Bu, Müslümanların Bizans ile aralarının açılması demekti. Mekke müşrikleri bunu fırsat bilerek, kendi müttelikleri "Benû Bekr" kabilesini teşvik ve tahrik ettiler ve müslümanlarla ittifak halindeki Huzâa kabilesi üzerine saldırtılar. Bu saldırı da onlara yardım ettiler. Halbuki Hudeybiye Muahdesinde, iki tarafın da birbirlerine ve mütteliklerine saldırmama şartı vardı. Mekkeliler böylece Hudeybiye anlaşmasını (Bak. Hudeybiye) bozdular.

Hız.Peygamber, Mekkelilerin ahidlerinde durmayacaklarını biliyordu. Mekke müşrikleri bertaraf edilmedikçe, bir şer yuvası olarak fitneye, arkadan vurmaya devam edecekti. Bu sebeple Mekke'yi fethetmeye karar verdi. Hedef bildirmeden, sefer hazırlığı yapılmasını emretti.

Medine'den çıkışı gizli tuttu. Müttelik kabilelerden Eslem ve Gifar kabilelerine de, hazırlık yapmaları için haber verdi. Hız.Peygamber'in bizzat kumanda ettiği büyük İslâm ordusu Medine'den hareket etti. Yolda müttelik kabileler de katıldılar. Böylece 10 bin kişiye ulaşan İslâm ordusu, Mekke çevresindeki dağlarda karargâh kurdu. Gece vakti olunca Hız.Peygamber, her muharibin bir ateş yakmasını istedi. Böylece her muharibin yaktığı ateş, bir askerî birlik görüntüsü verdi. Mekkeliler durumu görünce büyük bir ümitsizlik ve paniğe kapıldılar. Mekkelilerin ileri geleni Ebû Süfyan, her şeyin bittiğini anladı. Sulh için Hız.Peygamber'in karargâhına kadar gitti. Hız.Peygamber kendisine güleryüz ve yumuşaklık gösterdi. Maksudı, kutsal Kâbe şehrinde kan dökülmemesi idi. Ebû Süfyan, Hız.Peygamber'in kan dökmeme arzusundan memnun oldu. Zira bir sonuç alınamayacağını biliyordu. Hız.Peygamber onu kan dökülmemesini istemesi için Mekke'ye gönderdi. Ebû Süfyan Mekkelilere bunu telkin etti. Ertesi günü İslâm Ordusu çeşitli kollardan Mekke'ye girmeye başladı. İslâm münadileri de kan dökülmemesi için Mekkelilere çağrıda bulundular. Halid b. Velid kumandasındaki İslâm birliğine yapılan küçük bir karşı koyma dışında Mekkeliler kendiliklerinden teslim oldular. Hız. Peygamber, 21 yıldır çok çileler, sıkıntılar çektiği Mekke'yi kan dökmekten ele geçince, şükür secdesine kapandı. Umumi af ilan etti. Müslüman olan Esedoğlu Attab'ı Mekke'de Vali olarak bıraktı ve bir kaç hafta sonra Huneyn seferine çıktı.

MEKRUH : Bak. Kerahet.

MELEK:

Gözle görülmeyen, sadece Cenab-ı Hakk'ın verdiği vazifeyi yapma gücü olan, irade-i cüz'iyeye, nefis, yeme-içme, üreme gibi insanî özellikleri bulunmayan nuranî varlıklar. Yerde, gökte, akla gelebilecek her yerde, Cenab-ı Hakk'ın vazifelendirdiği işi yapmak üzere bulunurlar. Büyükleri Azrail, Cebrail, Mikâil, İsrâfil Aleyhimüsselâmdır (Bak. İlgili maddeler). Ayrıca yer melekleri, gök melekleri, arş melekleri, hafaza ve ketebe melekleri (Kıramen kâtibîn), münker-nekir ve müdebbirat melekleri, kerûbi melekleri gibi, vazifeleriyle anılan melekler vardır.

İnsan, melek denilen görülmeyen varlıklara inanmakla, yaptığı herşeyi gören, bilen, tespit eden, iyilik ve hayır yaparsa bundan hoşlanan, kötülük ve şer yaparsa bundan hoşlanmayan, kendisini hayra, iyiliğe çağıran yakın varlıklar olduğunu bilir, kendisine çeki düzen verir. Meleklerle imanın böylesine pratik ve içtimai bir faydası da vardır.

Melekler zaman ve mekân dışında olduklarından onlar için mesafe mefhumu yoktur. Bir anda yerleri, gökleri Allahın izin vermesiyle dolaşabilirler. Fakat onlar maddî varlıklar olmadıkları için gidış gelişleri bizimki gibi değildir.

Görevleri İtibariyle Melekler:

1. Büyük Melekler: Cebrail, Azrail, İsrail, Mikâil (A.) (Bak. İlgili maddeler).

2. İdrak Melekleri: Bunlara ilham melekleri denildiği gibi, mülkiyat (telkinat), tâliyat (okuyucular) gibi adlar da verilir. İnsanlara hakikat ve doğruyu telkin ederler. Sanatkâr, ilim adamları ve evliyaya bunlar ilham verirler.

3. Kiramen Kâtibin Melekleri: (Bak. Kiramen Kâtibin).

4. Kabir Melekleri: (Bak. Münker-Nekir).

5. Hamele-i Arş: Arşı taşıyan melekler.

6. Müheyemün: Cenab-ı Hakk'ın cemâliyle ilgili melekler.

7. Hazene-i Cennet (Cennet idarecileri): Bunlara "Rıdvan" da denir. Cennet ehline hizmet ederler.

8. Hazene-i Cehennem (Cehennem idarecileri): Bunlara "Zebani" de denir. Cehennemi idare ederler.

9. Mürselât (Elçiler) Bunlara rahmet melekleri de denir. İyilik ve hayır sahiplerinin daima yanlarında olurlar.

10. Saffât: Yardım edici melekler. Sıkıntı ve darlık zamanlarında, savaş vesairede müminlerin yardımına koşarlar.

11. Seyyahin (Gezici melekler): Karada, havada, denizde dolaşırlar. Yardım ve hizmette bulunurlar.

12. Zariyat Melekleri: Bu isimde bir de sure vardır. Tabii hadiselerle (volkan, rüzgâr vb.) meşgul olurlar.

13. Hafaza (Koruyucu) Melekler: Muakibât (takipçiler) da denir. İnsanları tehlikelerden korurlar.

14. Nâşirat (Yayıcı) Melekleri: Dünya da bulutlarla meşgul olurlar.

15. Hamilat (Taşıyıcı) Melekler: Su buharı, rüzgâr vb.yi taşırlar. Yük taşıyanlara yardımcı olurlar.

16. Cariyât (Akıcılar) Melekleri: Maddelere akıcılık, insanlara zihin açıklığı verirler.

17. Âsifat (koparıcılar) Melekleri: Bunlara zâcirat (zorlayıcılar) da denilir. Kâinata Allah'ın takdiri ile azap indiren, kıyametin kopmasını idare eden melekler.

18. Fârikat (ayırıcılar) Melekleri: Ruhları bedenlerden, ahirette ise müminleri kâfirlerden ayırırlar.

19. Sabihât (yüzenler) Melekleri: Suda yüzme, gök cisimlerinin fezada dolaşmasını Allah'ın izni ile sağlarlar.

20. Naziât, Naşitât Melekleri: Koparıcı ve kolaylaştırıcı melekler. Azrail Aley-hisselâmın hizmetindedirler.

MELE-İ A'LA (En yüce meclis): Melekler meclisi. Allah (C.)ın yerine getirilmesini emrettiği işler için, meleklerin toplanmaları.

MELEKUL-MEVT: Bak. Azrail.

MENASİK:

Hac ibadetinin, yapılması gerekli unsurları.

MENASİK-İ HAC:

Hac ibadetinin ifası gerekli bölümleri (Bak. Hac)

MENDUB: Yapılması tercih edilen, iyi hoş karşılanan fiil ve davranışlar. Hz. Peygamber'in bazen işleyip bazen terkettileri şeyler. Sünnetlerin müekked olmalarına mendub denir. Nafile namazlar ve nafile oruçlar gibi. Mendub fiil ve davranışlara müstehap, nafile, tetavvu da denir. Yapılması sevaptır, yapılmasında günah yoktur.

MENİ:

Erlık suyu. Şehvetle gelirse gusül gerekir.

MERHAMET:

Başkalarının durumu hakkında duyulan şefkat hissi, acıma. Gönül yufkalığı. Allahın yarattıklarını yaradandan ötürü hoş görmek. Ahlâkî vazifelerden. Rahmet

ve merhamet, Allahın vasıflarındandır. "İnsanlara merhamet etmeyene, Allah merhamet etmez" (Hadis-Buharî).

Hız.Peygamber herkese merhamet ederdı. İnanan-ınanmayan, suçlu-suçsuz herkese. Özellikle güçsüzlere, çocuklara, hatta hayvanlara ve tabiata. O bir rahmet peygamberi idi. Enbiya Suresinin "-Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik." mealindeki 107'nci âyeti bunu ifade eder.

BÜYÜKLERİMİZ**Mevlânâ**

Muhammed Mevlânâ Celâleddin-i Rumi... "Mevlânâ" diye şöhret buldu. Büyük Türk şair, mütefekkir, hakîm, mufasavvif, mürebbi, sanatkâr ve bilgini.

Hicretin 604. yılında Horasan'ın Belh şehrinde doğdu. Babası Muhammed Bahaüddin Veled. Soylu bir ulema ailesine mensup. Muhammed Bahaüddin, Belh şehrinde bilgisi, iyi ahlâkı ile tanındı. Halka dinin gerçeklerini sade bir dille anlattı. Evi çeşitli dinî konuların tartışıldığı bir akademi gibi idi. Bu yüzden "Sultan-ül Ulema" diye anıldı.

Sultan-ül Ulema Bahaüddin Veled, oğlu Celâleddin henüz 5 yaşında iken Belh'ten batıya göç etti.

Göç yolları ve yılları küçük Celâleddin için bir mektep oldu. Seyahat esnasında Nişabur, Bağdat, Mekke, Medine, Şam, Halep, Malatya, Erzincan, Karaman, Konya gibi şehirlerde o çağın en ünlü bilgini ile tanıştı, sohbetlerini dinledi. Şam'da Şeyh-ül Ekber Muhiddin Arabi ile

görüştü. Babasının Maarif adlı eseri O'na rehber oldu. Üniü Horasanlı şairler Senâi ve Attar'ın şiirleri ile ilgilendi, fikirlerini benimsedi.

Bugün Karaman denilen "Lârende"de 7 yıl kadar kaldılar. Selçuk Sultanı Alâeddin Keykubat'ın babasını başkente daveti üzerine Konya'ya yerleştiler.

Mevlânâ Celâleddin, çevresindeki tecrübe ve bilgi deryasından, devrinin bütün sanat ve ilim hareketlerinden haberdar oldu. Matematik, astronomi, tıp ve simya ilimlerinin terminolojisini, bir uzman derecesinde öğrendi. Kur'an, Hadis, Fıkıh, Kelâm sahaslarında çağının rakipsiz bilgini oldu.

Babasının 628 yılında vefatı üzerine O'nun makamına oturdu. Zahirî ilimlerle uğraşmaya ve şeriatın hükümlerine göre fetva ve irşad hizmetine devam etti. Babası Sultan-ül Ulema Bahaüddin Veled'i ziyarete gelen Seyyid Burhaneddin'den tasavvuf dersleri aldı. Seyahatı sebebiyle Konya'dan geçmekte olan

"Şems-i Tebrizi" ile karşılaştıktan sonra tasavvufu kendini buldu, seyr-i sülûkte ilerledi.

Önce zahiri, sonra batini ilimleri ihata eden Mevlânâ Celâleddin sanatını imanını aşkıni, varlığını insanlığa adadı. Gazel, rubai, sema ve tarablarının sanat dalgalanı bütün insanlığı kucakladı. Bir eli bir kavi şeriat ağacına sıkıca tutunduktan sonra, bütün din-ırk-medeniyet-inanç ufuklarında at sürdü. Bu sebeple her din, ırk, medeniyet mensubu kendini O'nda bulduğunu sandı. Denize girmek için yüzmesini bilmek gerek. O'nu anlamak için de O'nun binitine, O'nun düşünce soyluluğuna, O'nun manevî ihatasına sahip olmak gerek. O'na zaman zaman giydirilmek istenen şeriat dışı kisveler bu siyâhın, ihatasızlığın, mübtedilîğin eseri.

672 yılında Konya'da irtihal-i dâr-ı beka eylediğinde, henüz hayatta iken "Mevlânâ Gerçeği" dünyanın fikir ufuklarına çoktan kanat açmış bulunuyordu.

O'na sadece biz değil, insanlık çok şey borçlu.

Allah O'nun esrarını yüceltsin.

Her müminin, Hz.Peygamber'in ahlâkı ile ahlâklanmaya çalışması bir vazifedir.

MERVE: Bak. Hac.

MES'A: Bak. Hac.

MESCİD:

Secde edilen yer. İbadet edilen yer. Cami ile aynı manada kullanılır. Halk arasında küçük camiler (ibadethaneler) için kullanılır.

Mescidler Allah'ın evidir. Yukarıya ve aşağıya doğru da aynı hükümdedir. Bu bakımdan mescid hükmünde olan yerlerde, ibadet için kullanılan eklentilerinde, ibadet dışında, yakışıksız davranışlardan kaçınmalıdır.

Mescidlerin en faziletliileri: Mekke'deki Mescid-i Haram, Medîne'deki Mescid-i Nebî ve Hz.Peygamber'in hicret sırasında yaptırdığı Kuba mescididir. Cemaati çok olan camiler de, cemaati az olan diğerlerinden daha faziletlidir.

Cami ve mescidlerin tezyini caizdir, ancak sade olması tercih edilmelidir. Özellikle kible ciheti namazda dikkati ve zihni dağıtmaması için sade tutulmalıdır.

Mescid Âdabı: Cami ve mescidlere abdestli olarak girmeli, itikâfa (Bak. İlgili madde) girenler ve mecburiyet sebebiyle camiye sığınanlar dışında mecburiyet bulunmadan, kimse camide yemek yememeli, uyumamalıdır. Mescide girerken sağ ayakla girmeli; **اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ** "Allahümmeftah aleyna ebvâbe rahmetike (Yarabbi! Bizlere rahmet kapılarını aç!)" diye dua etmeli salavat getirmelidir. Camiden çıkarken ise sol ayakla çıkmalı; "Allahümme'f-tah aleynâ ebvâbe fazlike"

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ

(Allahım. Bizlere fazilet ve cömertlik kapılarını aç." diye dua edilmelidir.

Camide lâubali bir şekilde değil, edepli, tertipli, derli-toplu oturmalıdır. (Özür hâli gibi zaruretler müstesna). Camilere temiz elbiselerle ve temiz vücutla gitmeye çalışmalıdır. Soğan ve yemek kokuları ile diğer kerih kokuları gidermeden mescide gelmemelidir.

Camide zaruret olmadıkça dünya kelâmı konuşmamalı, konuşurken, hatta Kur'an-ı Kerim okurken, ibadet edenleri rahatsız etmemelidir.

MESCİD—İ HARAM: Bak. Hac.

MESH:

Abdestte başı, kulakları ve boynu meshetmek (Bak. Abdest). Mest giyen kimsenin mestin üzerini meshetmesi (Bak. Mest). Hastalık, yara gibi sebeplerle sağlık zaruretleri varsa, abdest ve gusülde o yeri meshetmek. Su bulunmadığı zaman teyemmüm yapmak da bir nevi meshtir. (Bak. Teyemmüm) Mesh, yara, sargı ve mest üzerinden temiz su ile yıkanmış elin, ıslak olarak geçirilmesi suretiyle yapılır.

Mesh, İslâmiyet'in insanlara tanıdığı bir kolaylıktır.

MEST:

Topukları örtecek şekilde ayağa giyilen, ince deriden veya yürüdüğü zaman dayanıklı olabilecek başka bir şeyden yapılan ince ayakkabı. İçeride giyilir. Dışarıda ise üzerine mest ayakkabısı (veya lâstik) giyilir.

Mest, abdest almak için bir kolaylıktır. Zira mestli kimsenin, mestlerini çıkarmadan, üzerini meshetmesi caizdir.

Mest üzerine meshin caiz olmasının şartları:

1. Mestleri abdestli olarak giymiş olmak (Ayakta yara varsa mest yaranın meshedilmesinden sonra giyilmiş olmalıdır).

2. Mest, en az bir fersah (6 km) yürümeye müsait bir şeyden yapılmış olmalı; bağırsız olarak ayakta kalmalı, ayağı tutmalı, topukları örtmelidir.

3. Topuktan aşağıda ve bir arada, ayağın en küçük parmağının üç katı büyüklüğünde bir yırtık veya delik bulunmamalıdır. (Ayrı ayrı yerlerdeki bundan küçük yırtıklar zarar vermez).

4. Suyu geçirmemelidir.

Mestin Müddeti:

Mestin müddeti, mest giyildiği zamandan değil, mestin giyildiği abdestin bozulmasından itibaren başlar. Mukimlerde 24 saat, seferîlerde 72 saat devam eder. Mesti giydiğinde mukim iken mest müddeti dolmadan sefere çıkan (Sefer için bak. İlgili madde). Seferî, mest giydiğinde seferî iken mukim olan (Bak. İlgili madde) kimse ise artık mukim hükmündedir.

Mest üzerine meshi bozan şeyler:

1. Abdesti bozan şeyler, mest üzerine meshi de bozar.

2. Mesti çıkarmak, mest üzerine meshi bozar.

3. Mukdmlık ve seferilik için geçerli sürenin dolması da aynıdır.

4. Mestin topuklardan aşağı kısmından üç küçük parmak sığacak kadar bir yırtık veya delik açılması da keza meshi bozar.

Süresi dolmadan çıkarma veya yırtılma durumunda, mest yeniden giyilecekse abdestli olan sadece ayağını yıkar, abdestsiz olan mesti giymeden abdest alır.

Mest üzerine mesh, el temiz su ile ıslatılarak ve en az üç parmakla (tercihen 4 veya 5 parmak) mestin parmak uçlarından konca doğru çekilmesi suretiyle yapılır.

Mest üzerine meshin caiz olması, sünnet gereğidir. Namaz geçecek, Arafat vakfesi kaçırılacak ise veya su kıtlığı varsa, mest üzerine mesh vâcip hükmündedir.

MEŞ'AR-İ HARAM: Bak. Hac.

MEŞRÛ:

Şeriata uygun. Farz, vazip, sünnet, müstehab, mübah fiiller meşrû, haram ve mekruh fiiller ise gayrimeşrudur.

METAFA: Tavaf edilen yer (Bak. Hac).

MEVLİD:

Doğum. Hz.Peygamber'in doğumu hakkında kullanılır.

Mevlid Gecesi: Hz.Peygamber'in doğduğu 12 Rebü'l-evvel Pazartesi gecesi. Müslümanlar bu geceyi kandil olarak kutlarlar. Mevlid Kandilinde kaza ve nafi namazlar kılmalı, Hz.Peygamber hayırla anılmalı, salâvat, tesbih, zikir yapılmalıdır. Bu geceyi ihya etmenin belli bir şekli yoktur. Herkes dilediği gibi ibadet eder.

Mevlid Geleneği: Yıldırım Beyazıt zamanında Bursa Ulucami'de İmamlık yapan Süleyman Çelebi Hazretlerinin sözlerini yazdığı methiyenin, önemli günlerde okunması. Mevlid, tek başına bir ibadet değildir. Ancak, mevlid okunurken salâvat getirilmesi, Kur'an-ı Kerim okun-

ması, tesbih ve zikredilmesi, bu geleneği hayırlı ve feyizli toplantılar haline getirmiştir.

Süleyman Çelebi, Mevlidini, Hz.Peygambere ta'nedilmeye kalkışıldığı, bazı zararlı fikir akımlarının İslâm imânını bozmaya kalkıştığı bir zamanda, Hz.Peygamber'e ve O'nun getirdiklerine imanı güçlendirmek maksadıyla kaleme almıştır. Bu güzel ve şiirli metnin önemli günlerde, müminleri bir araya toplayarak okunması hayırlı bir gelenektir.

MEYTE:

İslâmî usulle kesilmemiş olan veya kendiliğinden ölen hayvan. Meytenin etini yemek haramdır.

Meyte hükmünde olan hayvanlar:

1. Usulüne uygun olarak kesilmeyen, boğularak, başı koparılarak, başına vurulan veya başka şekilde öldürülen hayvan.

2. Kendiliğinden, saldırıya uğrayarak düşerek ölen hayvan.

3. Eti yenen hayvanlardan, usulüne göre kesilmeden önce koparılan parçalar.

MEZHEP:

Kitab ve Sünnette bulunmayan bir mesele hakkında Kur'an ve Sünnete dayanılarak, kıyas yolu ile hüküm çıkaran (içtihad) bilginlerin (müctehidler) temsil ettiği ekoller.

İslâm Hukuku'nun ilk ana kaynakları Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Nebeviyye'dir. Bu ana kaynaklar varken icma ve kıyasa niçin lüzum görülmüştür?

Peygamber Efendimiz'in sağlığında itikad, ibadet ve muamelât konularında her hangi bir ihtilâf yoktu. Sahabe-i Kiram, tereddüt ettikleri konuların cevabını Kur'an-ı Kerim'de arıyorlar; yoruma ihtiyaç bulunan hâllerde ise, Peygamberimiz'e başvuruyorlardı. Böylece bütün soruların cevabını Kur'anda, Peygamberimiz'in yaşayış ve sözlerinde buluyorlardı. Bu durum Sahabe-i Kiram'ın sağlığında da devam etti. Fakat İslâmiyet yayıldıkça ihtiyaçlar çoğaldı ve yeni yeni olayları Kur'an ve Sünnete dayanarak yorumlayabilenler azaldı. Bu iş giderek bir ilim ve ihtisas işi oldu.

2'nci Hicret Asrında ciddi çalışmalar yapılarak âyet, hadis, ashab ve tâbiun

fetvaları detayları ile incelendi. Usul ve tatbikatla ilgili bilgiler tedvin edildi. Bu tedvin sırasında "Usul" farklılıkları ortaya çıktı.

İşte, Kur'an ve sünnetten sapmamak şartıyla, bu kaynaklara dayanarak yapılan yorumlar ve yorumlardaki farklılıklar mezhepleri meydana getirdi.

Sözü edilen bu yorum işine "Kıyas", kıyas yoluyla yeni olaylara yorumlar getiren bilginlere "Müctehid", her müctehidin içtihiadı etrafında meydana gelen gidişe de "Mezhep" denildi. İtikadî konularda içtihadlar yapanlar itikadda mezhepleri, amelî konularda içtihadlar yapanlar amelde mezhepleri oluştururlar.

Mezhepler bu ihtiyaçtan ve zaman içerisinde kendiliklerinden ortaya çıkmışlardır. Hiç biri önceden planlanmış organizasyonlar değildirler. Müctehidler hiç bir zaman "-Biz bir mezhep tesis ediyoruz. Bizim mezhebimize uyunuz!" dememişler, kendilerine sorulan suallere cevaplar vermişlerdir. Mezhepler, herkesin içtihad yapacak ilmi seviyede bulunmamasından doğmuşlardır.

Hak mezhepler, müslümanlar için bir kolaylık olmuştur. Muhakkik derecesinde bulunmayan müslümanlar, hangi müctehidin içtihadları kendileri için kolay geliyorsa o müctehidin içtihadlarına uymuşlardır.

İslâm Hukuku dinamik bir hukuktur. Temel esaslardan sapmamak şartıyla kendini yenileyen, yeni olaylara, yeni ihtiyaçlara cevaplar veren metodlara sahiptir. Bu özelliği sebebiyledir ki, bütün zamanlara hitap etmekte, bütün ihtiyaçları karşılamaktadır. İslâm Hukuku'nun dinamiğini sağlayan bu özelliği olmuştur.

Bu suretle ilk ortaya çıkan mezhepler amelde mezheplerdir. Bunlardan da, Hanefî, Malikî, Evzaf ve Sevri ekolleri, ilk ortaya çıkan yollar, mezhepler olmuştur. İmam Evzaf'nin mezhebi Hanefî Mezhbine çok yakın olduğu için sâlikleri onun içinde erimişler, İmam Süfyan-ı Sevri'nin mezhebi ise zamanla unutulmuştur. Bilâhare Şafî ve Hanbelî mezhepleri amelde mezhepler olarak şöhret bulmuş, Hanefî ve Malikî mezhepleri ile beraber Ehl-i Sünnet Fıkhının 4 mezhebini oluşturmuşlardır. İtikad ve Kelâm konularında ise Ehl-i Sünnet akaidine bağlı olarak "Eş'arî" ve "Maturidî" mezhepleri

kabul görmüşlerdir (Bu mezhepler için bak. İlgili maddeler).

MİHRAP: Cami, mescid ve namazgâh-larda, kible yönünde bulunan ve imamın namaz kıldırırken durduğu bölüm. Mihrap "harp yeri" demektir. Cemaati temsilen imamet makamına geçen kimsenin, zihnini dünya alâkalarından kurtararak, kendisini ibadete vermesi manasında olmak üzere bu ismi almıştır.

MİKÂİL:

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen, (Bakara Suresi: 97) 4 büyük melekten biri. Yağmur, kar, dolu, şimşek gibi tabiat olaylarını idare ile vazifeli.

MİKAT:

Afakîilerin (Mikat sınırları dışından gelenler)in Mekke'ye gidebilmek için ihrama (Bak. İhram) girmek zorunda oldukları (ihramsız geçemeyecekleri) yerler. Buralar Hz. Peygamber tarafından belirlenmiştir. "Mikat" denilen bu yerler şunlardır:

1. ZÜLHULEYFE: Medine istikametinden gelenlerin mikatı. Medine'nin 11 Km. dışında, Mekke'ye 450 Km. uzaklıktadır. "Abar-ı Ali" veya "Ebyar-ı Ali" diye anılan yer. Mikat sınırının en uzak noktası budur.

2. CUHFE: Şam istikametinden gelenlerin mikatı. Mekke'ye 187 Km. mesafede. Süveyş istikametinden gelenler Cuhfe yakınındaki "Rabiğ" hizasında ihrama girerler. Rabiğ Mekke'ye 200 Km. uzaklıktadır.

3. ZAT-I İRK: Irak istikametinden gelenlerin mikatı.

4. KARN: Necit istikametinden gelenlerin mikatı. Mekke'ye 94 Km. uzaklıktadır.

5. YELEMLEM: Yemen yönünden gelenlerin mikatı. Mekke'ye 54 Km. uzaklıktadır.

Geliş istikametine göre "CİDDE"de mikat sayılır.

Mekke'ye hangi maksatla gelinirse gelinsin, bu sınırları ihramsız geçmek haramdır.

Harem sınırı ile (Bak. Hac), Mikat sınırları arasında kalan bölgeye "HİLL" denilir. "Hill" bölgesinde bulunanlar, Hac

BÜYÜKLERİMİZ

Mimar Sinan

Mimar Koca Sinan... Türk mimarlık sanatının en büyük ustası ve dünya mimarisinin sayılı dâhilerinden... 1489 yılında Kayseri'nin Ağırnas köyünde doğdu. Yavuz Sultan Selim zamanında İstanbul'a getirildi ve Yeniçeri Ocağı'na girdi.

Yavuz'un İran ve Mısır, Kanuni'nin Belgrat, Rodos, Mohaç, Avusturya, Irak, Konya, Konya, Kara Boğdan zaferlerine katıldı.

Katıldığı zaferlerde askerî mimarlık konularında istihkâmçı olarak istihdam edildi. Savaş stratejilerine uygun eserler meydana getirdi. İran seferinde, askerî nakliyat için Van Gölü'nde kullanılmak üzere kalyonlar yaptı. Kara Boğdan Seferi'nde Prut Irmağı üzerinde 13 günde bir köprü kurarak padişahın takdirini kazandı. Orduya yardımcı olmak üzere çok sayıda köprü, yol, kale, kanal gibi çeşitli yapılar kurdu. Bu yararlıklar sonucu önce "Yayabaşı", "Zemberekbaşı", sonra "Reis-i Mimar-ı Dergâh-ı Âli" rütbelerini aldı. 35 yıl askerî görevlerde kaldıktan sonra Mimar Başı unvanıyla sivil mimariye döndü.

Sinan'ın sivil mimarideki hizmet dönemi "Çıraklık", "Kalfalık", "Ustalık" devrelerine ayrılır.

Mimar Koca Sinan'ın mimarlıktaki dehası, her yaptığı eserde bir yenilik getirmesi, ileriye bir adım atmasıdır. 1537'de Halep'te inşa ettiği Hüsrev Paşa Külliyesi'nde tek kubbeli cami tipini yan mekânlı cami tipiyle birleştirdi.

Çıraklık devrinin en büyük eseri olan Şehzadebaşı Camii'ne 1543'te başladı. Bu eserde merkezî planın uygulandığı ilk proje örneğini meydana getirdi.

1550-1560 yılları arasında İstanbul'da inşa ettiği Mihrimah Sultan, Rüstem Paşa, İbrahim Paşa, Ahmet Paşa, Mahmut Paşa, Sinan Paşa camilerinde adım adım geniş mekân fikrini geliştirdi.

1550-57 yılları arasında inşa ettiği ve "Kalfalık devri eserim" dediği Süleymaniye'de, mekânın yanlara doğru genişlemesini yeni bir tarzda sağladı ve yapıya hareketli bir ritm kazandırdı.

Koca Sinan'ın, 80 yaşında olduğu halde, 1569'da başlayıp 1574'te bitirdiği son ustalık devri eseri Edirne'deki Selimiye Camii'dir. Geniş mekân anlayışının en önemli örneği olan Selimiye ile Sinan kendi sanatını aştı. Selimiye, mekân büyüklüğü, yükseklik, vahdet ve ışık etkileri bakımından dünyanın en büyük eserleri arasında yer aldı. Selimiye'de Sinan, kubbenin kullanma imkânını son noktasına ulaştırdı.

Sinan'ın sanatı mahallî tarzla evrenselin sentezidir. Geçmiş mimarilerden serbestçe faydalanmış, ona kendinden yeni unsurlar katmış, evrenseli ulaştırmıştır. O'nun sanatı klasik çağın sembolü ve İslâm dünyasında yeni çağa ulaşabilen tek örnektir.

Sinan'ın sanatındaki en önemli özellik eserlerini bir taş yığını olmaktan kurtarıp onlara bir zarafet, çevre ile uyum vermesidir. Süleymaniye ve Selimiye gibi muhteşem yükseklikleri, insana hayret verecek tarzda birdenbire dikmemiş, tam kubbeyi yarım, onu da çeyrek kubbe, korniş ve yan bölümlerle besleyerek yapıları adeta insan boyuna indirmiştir.

Onda sütünsüz, inktasız mekân zirve noktasına ulaşmıştır.

Her eserinde başka bir mekân çözümüne varmış, cami çevresine yerleştirdiği medrese, hastane, imaret, kütüphane ve diğer teferruatla külliyyeye merkez olan caminin uyumunu gözü okşayacak bir bütünlük ve ahenge ulaştırmıştır.

Sinan'ın başka bir özelliği her eseri, yaptıranın kişiliğine göre gerçekleştirmesidir. Muhteşem Süleyman adına inşa ettiği Süleymaniye'de "İhtişam", Mihrimah Sultan'da zarafete, Şehzadebaşı'nda genç görünüş ve süse inkişaf eder.

Sinan'ın eserleri İstanbul, Edirne, Ankara, Kayseri, Erzurum, Manisa, Bolu, Sapanca, Çorum, Lüleburgaz, Kütahya, Gebze, Babaeski, Çorlu, Karapınar, Bolvadin, Halep, Şam, Sofya, Hersek, Budin, Rusçuk ve diğer diyar-ı Osmanîye'ye yayıldı.

Mustafa Saî'nin "Tezkiretü'l-Ebniye"sine göre Sinan hayatı boyunca 84 cami, 51 mescit, 57 medrese, 7 darülkurra, 22 türbe, 171 imaret, 3 darüşşifa, 5 su kemeri, 8 köprü, 18 kervansaray, 35 saray, 8 mahzen, 46 hamam inşa etti.

Mimar Koca Sinan, fizik mânâda mimarî eserler bırakan bir mimar değildir. O, Osmanlı'nın sanat ihtişamını sağlayan, askerî ve idarî başarılarına sanat yüceliklerini de katarı mânâ eridir. Taş ve mermerle İslâm imanını kazımıştır.

"Geçli bu demde cihandan Pir-i Mimarın Sinan" mısraı, ebced hesabıyla O'nun 1588'deki vefat tarihini gösterir. Eserleri ise sadece Sinan'ın değil, bu yurdun ebediyen Türk ve Müslüman olduğunun silinmez betgesidir.

ve Umre maksadıyla Mekke'ye gideceklerse, Harem sınırında, Harem sınırları içinde bulunanlar ise buldukları yerde ihrama girerler. Mekke'ye girme niyeti olmayanlar, Mikat'ı ihramsız geçebilirler (İhram cezaları için bak. Hac).

MİNA : Bak. Hac.

MİNARE:

Ezan okumak için inşa edilen yüksekçe yer. Kelime olarak "Işıklandırılmış" manasına gelir. Ezanın, çevrede duyulması için yüksekçe bir yerde okunması sünnettir.

Bu sünnetin yerine getirilmesi için müslümanlar, çeşitli üslup ve tarzda minareler inşa etmişlerdir. İlk minare Emevîler zamanında yapılmıştır. Minare olarak yapılan bu yerde ilk ezan okuyan Sahabîden Şurahbil b. Amr'dır.

MİNBER:

Camilerde bulunan, hatibin hutbe irad etmek üzere çıktığı yüksekçe yer. Hz. Peygamber hutbelerini önceleri yerde irad ederlerdi, cemaatin çoğalması üzerine hutbelerini 3 basamakla çıkılan yüksekçe bir yerde irad etti. Bu sünnete uyularak caminin mimarî tarzına uygun, müzeyyen minberler meydana getirildi.

MİRAC:

Hız. Peygamber'in kendisine peygamberlik gelmesinin 11'inci yılında, bir gece vakti, Allah'ın izni ile Cenab-ı Hakk'a urûcu (yükseltilmesi) olayı. Önce Mescid-i Aksâ'ya, oradan göklere yükseltildi. Orada insan gözüyle görülemeyecek, insan gücüyle ulaşılamayacak manevî tecellileri bizzat müşahede etti. Meleklerin bile geçemeyecekleri bir sınır olan "Sidretü'l Münteha" yı geçti. Cennet nimetlerini ve Cehennem azaplarını gördü. Dönüşte Kudüs'e indirildi. Orada önceden gelmiş peygamberlere namaz kıldırdı. Miractan, ümmeti için bir takım müjdelerle döndü.

"İsrâ" ve "Mirac" hadisesi, "İsrâ Suresi"nin ilk âyetinde şöyle ifade buyurulmuştur.

"Kulu Muhammed'i bir gece Mescid-i Haram'dan, Mescid-i Aksâ'ya bir kısım âyetleri, ilâhî delilleri göstermek üzere

götüren Allah'ın şânı yücedir".

Âyette ifade buyurulan "İsrâ" olayından sonra bir çok hadiste belirtildiği şekilde Peygamberimiz Allah katına "Urûc" etmiş, "Sidretü'l Münteha"yı geçmiş, Cenab-ı Hakk'a mülâkî olmuştur.

Galib Dede'nin belirttiği gibi, "Ol seyirde mâverâ göründü/-Ta... Sidre-i Münteha göründü/-Ol ne idi, ne oldu bilmem/-Lebrîz idi ol, ne doldu bilmem".

MİRAC'IN GETİRDİKLERİ

Bizim için önemli olan, Mirac'ın getirdikleridir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa, her zaman olduğu gibi, Cenab-ı Hakk'a mülâkî olduğu sırada da biz ümmetini düşünmüş; Cenab-ı Hakk'a ümmetinin zayıf olduğunu arz ve niyaz etmiş; Cenab-ı Hak da Ümmet-i Muhammed'e 3 ihşanda bulunmuştur:

Bunlardan 1'incisi, daha önceki ümmetlere yükletilen bir çok yükümlülüklerden "Ümmet-i Muhammed" in muaf tutulmasıdır. Bize ancak gücümüzün yeteceği kadar mükellefiyet yükletilmiştir. Bakara Suresinin son âyetinde geçen "Allah kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükler" hükmünün manası budur.

Miracla gelen 2'nci müjde Allah'a şirk koşmak gibi bir büyük günahı işleyenler dışındakilerin affedilecekleri müjdesidir.

Mirac'ın 3'üncü müjdesi beş vakit namazdır. "Namaz müminin miracıdır". Namaz, müminin Allah katına varması, O'nun huzuruna çıkması, O'na mülâkî olmasıdır.

Bu sebepledir ki Muhiddin-i Arabî, Fütihat-ı Mekkiye'sinde namazı Mirac olayına benzetmiş, namazı safha-safha Miracla mukayese etmiştir. Gerçekten mümin namazda ruh ve duygularıyla Allah katına yükselir.

Namaz bir müjdedir. Mirac müjdesi ile gelen namaz, insanın kendi iç dünyasının huzuru, bu huzurun kaynağı ve çekirdeğidir.

Cenab-ı Hakk'ın "Mirac" dolayısıyla emir buyurduğu mükellefiyetler namazdan ibaret değildir.

-Allah'a ortak tanınmayacağı,
-Ana-babaya hakkıyla itaat ve saygı gösterileceği,

-Hak sahiplerine haklarının verileceği,
-Muhtaçlara yardım elinin uzatılacağı,
-İsraf ve cimrilikten kaçınılacağı,

-İş ve davranışlarımızda aşırılığa gidilmeyeceği.

-Çocuklarımızın eğitim ve terbiyesine önem verileceği.

-Aile müessesesini sarsan her türlü davranışlardan kaçınılacağı.

-Cana kıymanın ve kan dökmenin en büyük günah olduğu.

-Öksüzlere güzel muamele ile davranılacağı.

-Ölçü, tartı ve her çeşit alışverişte dürüstlükten sapılmayacağı.

-Her çeşit davranışın ölçülü olması, kontrol altında bulundurulması gerektiği.

-Hoşgörülü ve alçak gönüllü olunacağı...

gibi yüce prensipler hep "İsrâ" ve "Mirac" olayının önümüze getirdiği temel kurallardır.

Mirac esprisi fert ve millet hayatımıza yön veren ulu prensiplerin kaynaklandığı böylesine önemli bir olaydır.

Ferdî hayatımızda kulluğun, millet hayatımızda huzurun çimlenmeye hazır tohumları "Mirac" esprisinde gizlidir.

Mirac bir mucizedir.

Mirac dünya hayatından kurtulma yüce makamlara ulaşma, "Arş" ve "Kürsi" ile selâmlaşmadır.

Mirac, Allah katına yücelmedir, hikmetini ise, ancak Cenab-ı Hak bilir.

Mirac Gecesi: Mirac olayının vukubulduğu gece. Müslümanlar bu geceyi, Hz. Peygamber'in ümmetine Miracla getirdiği ihsan ve lütuflara bir şükür olarak, ibadet ve tâatla geçirirler.

MİRAS HÜKÜMLERİ: Bak.Feraiz.

MİSKİN:

Yiyecek, içecek hiç bir şeyi olmayan düşkünler. İslâmda zekât verilecek zümrelerden biri de miskinlerdir. Hiç bir şeyleri olmadığından, yardıma fakirlerden daha çok müstehaktırlar.

MİSVAK:

Dişleri temizlemek için diş fırçasının bulunmadığı zamanlarda kullanılan, "erak" denilen ağacın köklerinden yapılan âlet. Erak ağacının kökleri, ısladığı zaman yumuşayan, lifli bir özelliğe sahip

tir. Su ile birleştiginde, mikrop öldürücü bir madde oluşturduğu da bilinmektedir.

Dişlerin misvak (veya fırçayla) temizlenmesi, sünnettir. Günde 5 defa ve her abdest alırken dişlerin misvak ile temizlenmesini Hz.Peygamber teşvik ve tavsiye buyurmuştur.

MİZAN:

Mahşer gününde, herkesin amellerini tartmaya yarayan adalet ölçüsü. Herkese hak ettiğinin verilmesi için şart olan şaşmaz ölçü.

MUÂMELÂT:

İslâm Fıkhnın, mallar ve haklarla ilgili bölümü. Fıkıh "İbâdât" ve "Muâmelât" olarak ikiye ayrılır. "İbadât" ibadetleri, "Muâmelât" ise medenî, miras, ticaret, borçlar ve iş hukuku ile ilgili konuları kapsar.

MUAŞERET:

Bir arada, cemiyet halinde yaşamak. İslamiyet'te muâşeret âdabı üzerinde önemle durulmuştur. Âdabımuâşeret, başkalarına karşı şahsın içtimai ahlâk disiplinini, görgü ve saygısını ifade eder. Müslüman daima güler yüzlü, gönül alıcı, affedici, müsamahalı, geniş yürekli olur. Büyüklere saygı, küçüklere sevgi, güçsüzlere şefkat gösterir. Meclislerde nasıl oturulacağını, nasıl konuşulacağını bilir, kimseyi rahatsız etmez. Ter, yemek kokusu gibi kötü kokularla toplu yerlerde bulunmaz. Kin tutmaz. Yalan, riya, gıybet ve iftiradan kaçınır. Selâmlaşmaya önem verir. Acı günlerinde insanları yalnız bırakmaz. Mütevazı, alçak gönüllü, mahviyetkâr olur. Kabalıklardan, başkalarını rahatsız edici davranışlardan kaçınır. Davranış ve sözleriyle kimseye kötülük yapmaz. Herkesin iyiliğini ister, başkasında mevcut nimetlerden memnun kalır. Başkasının malını kendi malı, canını kendi canı bilir. Kul hakkına, komşuluk hukukuna, vatandaşlık vazifelerine riayet eder. Herkesi sever, herkes de onu sever. Bütün davranışlarında olgun bir insan örneği sergiler. Ana baba sevgisi, sıla-i rahm duygusu vardır. Hastaları ziyaret eder. Ziyaretleri iade eder (Teferruat için bak. Ahlak).

MUAVENET:

Muaşeret âdabının bir bölümüdür. Karşılıklı yardımlaşma demektir. Mümin iyi şeyler hususunda yardımlaşmaya önem verir. Kötü işler hususunda ise, başkalarını ikaz eder. "İyilik ve takvâ hususunda yardımlaşınız. Günah ve düşmanlık hususunda yardımlaşmayınız (Maide Suresi: 2)" âyeti, bütün müslümanlar için yol gösterici bir delildir.

MUCİZE:

Peygamberlerin peygamberliklerini ispat etmek için Cenab-ı Hakk'ın izni ile gösterdikleri olağanüstü durumlar. Kevnî mucize: Tabiat olaylarındaki olağanüstü durumlarla gösterilen, geçici mucize. Ay'ın ikiye ayrılması gibi. İlmi Mucize: Hiç bir insanın zihnî bir çaba ile elde edemeyeceği, vahye dayanan mucize, sürekli vahiy. Kur'an-ı Kerim gibi... Her peygamber Cenab-ı Hakk'ın izni ile bir takım mucizeler göstermiştir. Hz.Musa'nın asâ'sını yılan hâline getirmesi, Hz.İbrahim'in atıldığı ateşte yanmaması, Hz.İsa'nın ölüleri diriltmesi buna misaldir.

Hz.Peygamber'in en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim'dir. Ayrıca başka mucizeleri de vardır:

1. Şakk-ı Kamer (Ayın ikiye ayrılması),
2. Mirac'da yükseklere urûc etmesi,
3. Susuz kalan ashabına verdiği az bir suyun orada bulunan herkese yetmesi,
4. Sevr Mağarasının, örümcek ve güvercin tarafından kamufle edilmesi,

5. Hicret esnasında süt vermez cılız bir koyundan süt sağılması,

6. Hicret esnasında kendini yakalamaya çalışan Süraka'nın atının, maddî ve fiilî bir sebep yokken defalarca tökezleyip düşmesi,

7. Mûte Harbi'nde, savaşı idare eden kumandan Hz.Cafer Tayyar'ın şehadetini bildirmesi.

Mucizeler, bizim kul olarak sebep ve hikmetini bilmediğimiz olağanüstü olaylardır. Tabii olaylar olmadığından, üzerinde tartışılması da gerekmez.

MUGAYYEBAT-I HAMSE:

İnsanlar tarafından bilinmeyen 5 meçhul. 1.Faydalı yağmurun ne zaman yağacağı, 2. Ana rahmindeki çocuğun karakter değeri, 3. İnsanın ertesi gün ne kazanacağı, 4. Nerede öleceği, 5. Kıyametin ne zaman kopacağı. Bunlara, insanlar tarafından bilinmeyen gayblar denir. Lokman Suresinin 34'üncü âyetinde teker teker sayılmıştır.

MUHACİR:

Göçmen. İslâmın ilk yıllarında Hz. Peygamber'in önce Habeşistan'a, sonra Medine'ye göç etmelerine izin verdiği kimseler. Muhacirler, müslüman oldukları, Allah'a inandıkları için mal-mülk, hısım-akraba, ev-barklarını terketmek zorunda kalan insanlardır. Ahiretleri için dünyalıklarını feda eden bu insanlar, övülmüşlerdir. "Muhacir" sözü sonradan sadece Medine'ye göç eden müslümanlar için kullanıldı. İlk muhacir Ebû Seleme, son muhacir Hz.Abbastır.

MUHADDİS:

Hadis âlimi. Hadisleri bilen, hadislerin sahih olup olmadıklarını tespit için hadis metodolojisine hâkim olan kimse. "Kütüb-ü Sitte" sahipleri (Bak. İlgili madde) büyük muhaddislerdir.

MUHALEFETÜ'N LİLHAVADİS:

Cenab-ı Hakk'ın "Zatî" sıfatlarından. (Bak. Allah).

Hız. MUHAMMED (S.A.V.):

İslâm Peygamberi. En son ve en büyük Peygamber. 571'de Mekke'de doğdu. 632'de Medine'de irtihal etti. Adı Muhammed Mustafa. Diğer adları Ahmed, Mahmud. Künyesi Ebu'l Kasım. Lâkabı el-Emin; Sıfatları Hatemü'l-Enbiyâ, Hâtemu'n-Nebiyyin (Nebilerin Sonuncusu) Nebiyyi's-Sekaleyn (İnsanların ve Cinlerin Peygamberi), Habîbu'l-lah (Allah'ın Sevgilisi), Fahr-ı Âlem, Fahr-ı Kâinat (Dünyanın, Kâinatın Efendisi), Seyyidu'l-Mürselin (Resullerin Efendisi), Seyyid-i Kâinat, Hâce-i Kâinat (Kâinatın Efendisi), Server-i Enbiyâ (Enbiyânın Reisi), Resûlüllah (Allah'ın Resûlü), Peygamber-i Ekber (En Büyük Peygamber).. Babası Abdullah, Haşimoğulları'ndan Abdûlmuttalib'in oğlu. Annesi Âmine, Zühre oğullarından Vehb'in kızı. Ana ve baba tarafından Hz.İbrahim'in soyundan.

1- Çocukluğu:

Doğmadan bir kaç hafta önce babasını kaybetti. Annesi ve dedesi Abdûlmuttalibin himayesinde büyüdü. Mekke'nin âdeti üzere süt anneye verildi. Süt annesi Halime ona 4 yaşına kadar baktı ve annesine iade etti. 6 yaşında annesini, 8 yaşında da dedesini kaybetti. Bu sebeple amcası Ebû Talib onu himâyesine aldı. Çobanlık yaparak, fakir olan amcasının geçimine yardımcı oldu. 9 yaşında onun himâyesinde ticaret maksadıyla Şam'a gitti.

2- Gençliği:

Gençliğinde ticaretle uğraştı. Doğru sözlülüğü, tok gözlülüğü ile dikkati çekti ve kendisine "El-Emin" denildi. Hz. Hatice'nin bir ticaret kervanını Şam'a götürüp getirdi. Dürüstlüğü sebebiyle Hz.Hatice O'nu takdir etti ve ticaret işlerini O'na devretti. 25 yaşında iken, 40 yaşındaki Hz.Hatice ile evlendi. Ondan 6 çocuğu oldu. İlk çocuğu Kasım ve diğer erkek çocukları çok küçükken vefat ettiler. Kızları ise Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm ve Fâtıma'dır.

3- Peygamberlik Devri:

40 yaşlarında iken, tefekkür ve zühd hayatı yoğunlaştı. Bu sırada Nur Dağı'nın

Hıra Mağarası'na sık sık tefekkür için kapandı. Kendisini de şaşırtan bazı olağanüstü durumlarla karşılaştı. Garip rüyalar gördü, gaipten sesler duydu. 40'inci yaşında Ramazan ayının 26'ncı gününün gecesini, Hz.Cebrail kendisine ilk vahyi getirdi. Bu olağanüstü durum karşısında şaşırıp, sıkıntıya düştü. Bu şaşkınlık içerisinde evine döndü. Hz. Hatice O'nu teselli etti.Cenab-ı Hak'tan aldığı ilk vahyi duyunca, O'nun "El-Emin" sıfatını düşündü ve iman etti. Hz.Ebûbekir, evlâtlığı Zeyd, amcası Ebû Talib'in oğlu Ali de O'nun peygamber olduğuna iman eden ilk müslümanlar oldular.

Bu ilk vahiyden sonra vahiy 3 yıl kadar kesildi. Bu süre içerisinde Hz.Muhammed (S.A.V) vaktini dua, ibadet, zikir ve zühdle geçirdi. Tefekkür ve düşüncede olgunluğun zirvesine ulaştı.

3 yıl sonra, vahiy yeniden başladı ve İslâm'ı yakınlarına tebliğ emrini aldı. İslâm'ı çevresine açıklamaya başlayınca sıkıntılarla karşılaştı. Amcası Ebû Leheb başta olmak üzere Mekke eşrafı bu yeni dini kabul etmek istemediler. O'nu davasından vazgeçirmeye çalıştılar. Araya amcası ve hâmisini Ebû Talib'i koydular. Amcası Ebû Talib'e "Bir elime güneşi, diğer elime ayı verseniz ve farz-ı muhal bana ebedî hayatı da bağışlasanız, yolumdan yine dönmem!" cevabını verdi. Bunun üzerine müşrikler baskılarını arttırdılar. Bu baskılar giderek "zulüm" haline geldi. İslâma girenlere eziyet etmeye başladılar. Peygamberliğinin 5 ve 6'ncı yılında, bazı müslümanların Habeşistan'a göç etmelerine izin verdi. Bir kısım müslümanlar Mekke'den ayrıldılar. Fakat İslâmîyet yine de hızla yayıldı. Bunun üzerine Mekke müşrikleri müslümanları kendilerinden tecrid ettiler. Onlarla alışverişini, konuşmayı kestiler. Hatta, onlarla görüşüp konuşanlara mâni olarak, müslümanları tam bir içtimâî ve iktisadî ablukaya aldılar. Müslümanlar açlık ve sefalet içerisinde, hayvanları ise yiyeceksiz kaldı. Üzüntü bitmedi. Zira bu defa da, önce eşi Hz.Hatice'yi, sonra da amcası ve hâmisini Ebû Talib'i kaybetti. Hz.Peygamber bu iki kayba o kadar üzüldü ve hüzne kapıldı ki, o yıla "Hüzün Yılı" denildi. Fakat müşrikler, baskılarını yine de devam ettirdiler. Hz.Peygamber Taife sığınmayı ve müslümanlığı orada yay-

mayı düşündü. Fakat orada da anlayışsızlıkla karşılaştı. Taifliler, O'nun tebliğine kulak asmadılar. Hatta çocukları peşine takarak taştattılar. Mekke'ye güçlkle döndü.

Peygamberliğin 9'uncu yılında "Mirac" mucizesi meydana geldi (Bak. Mirac).

4- Akabe Biatları:

Mekke'de yeni bir dinin tebliğ edilmeye başlandığı çevrede ve bu arada Medine'de duyulmuştu. Hz.Peygamber bir hac mevsiminde Medine'den Mekke'ye gelen Hazrec Kabilesine mensup 6 kişiyle görüştü ve onlara İslâmiyet'i anlattı. Hazrecli 6

BÜYÜKLERİMİZ

Molla Hüsrev

Mehmed b. Firamuz b. Ali Hüsrev... Tanınmış müderris, kadı, şair, fıkıh bilgini, şeyhülislâm... Türkmen (Varsak) kabilesi aslından olup Sivas-Tokat arasındaki Kargın köyünde doğdu. Osmanlı kumandanı meşhur Hüsrev Bey'in kayınbiraderidir.

Babasını küçük yaşta kaybetti. İlk öğrenimini, himayesine girdiği eniştesi Hüsrev Bey'in maiyetinde tamamladı. Bilahare o devrin ünlü bilgini Burhaneddin Haydar Herevi'nin tedris halkasına girdi. Bu büyük alimin ta'lim meclislerinden edindiği yüksek bilgilerle, çevresinde dikkatleri üzerinde toplamaya başladı.

Çevrenin bu ilgisi kısa zamanda meyvelerini verdi ve Edirne'de ünlü Şahmelik Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi. Bu sırada, aynı yerdeki Halebi Medresesi'nde müderrislik yapan büyük kardeşi vefat etti. Bu ani vefat üzerine ağabeyinin kürsüsünü de devraldı. Şeaayık yazarı Taşköprülüzade'nin büyükbabası Molla Halil de ağabeyisinden devraldığı talebeler arasında idi. Müderrisliği sırasında Sadeddin Taftazani'nin meşhur "Mutavvel"ine haşiye yazdı.

1457 yılında Kazaskerliğe tayin edildi. 5 yıl sonra ise İstanbul Kadılığı kendisine verildi. Galata ve Üsküdar kadılikları ile birlikte, Ayasofya müderrisliğini de yürüttü.

Kadılık görevini yürütürken, çevresinde talebe ve iş sahiplerinden o kadar büyük kalabalıklar oluştu ki, evine gidip gelirken bile, bu kalabalık arasında iş danışmaları, ilmi mübahaseleler yıllarca devam etti.

Bu sevgi halesi sebebiyle Peygamber müjdeli Fatih Sultan Mehmet kendisine zamanımızın Ebû Hanifesi'dir" demiştir. Bu kalabalık ilim ve iş takipleri arasında bile, okumaktan yazmaktan geri durmadı.

Bir ara ilim ve tedrisle daha çok uğraşmak maksadıyla Bursa'ya çekildi. Bir medrese yaptırarak, burada talim-terbiyeye başladı. Fakat Fatih Sultan Mehmed'in ısrarlı davetleri üzerine İstanbul'a döndü. Bu defa kendisine Şeyhülislâmlık vazifesi verildi. 11 yıl kesintisiz bu makamda kaldı.

Başlıca eserleri "Haşiye-i Mutavvel", "Haşiye-i Telvih" "Beyzavi Tefsiri Haşiyesi", "Rüerü'l-Hukkâm fi Şerh-i Gurer el-Ahkâm", "Mirkatü'l-Vüsûl fi ilmi'l-usul"dür.

Bir fıkıh kaynağı olan "Dürerü'l-Hukkâm", "Dürer" kısa adıyla yüzyıllarca Osmanlı medreselerinde ders kitabı olarak okutulmuştur.

Yaşadığı devre göre sade ve aruz vezniyle yazılmış hikmetli şiirleri de vardır.

Molla Hüsrev, hayatı boyunca dünyanın izzet ve ikbalini görmüştür. Fakat sadelikten hiçbir zaman ayrılmamıştır. İlimin vekar ve haysiyetini ise her şeyin üzerinde tutmuştur. Sadeddin Taftazani'nin "Mutavvel"ine yazdığı haşiyelerini, devrin büyük âlimlerinden Seyyid Ahmed Kınmi'nin tenkit ettiğini duymuş; bu tenkitlerin mesnetsiz ve haksız olduğu sonucuna varmış; bütün hayatında tevazudan ayrılmadığı halde, "İlimin haysiyeti var" diyerek, büyük alimi kendi topladığı bir bilginler meclisinde tartışmaya davet etmiş; kendisinden özür dilemiştir. Bu O'nun, nefisini her zaman ilzam etmesine rağmen, ilmin haysiyetinin her şeyin üstünde tutulması lazım geldiğine verdiği bir örnektir.

İstanbul'da kendi adına bir cami yaptırmış; Bursa'da ise bir medrese inşa ettirmiştir. 1480'de vefat eden Molla Mehmed Hüsrev, İstanbul'dan Bursa'ya nakledilerek kendi yaptırdığı bu medresenin haziresine defnedilmiştir.

Allah'ın rahmeti O'nunias olsun...

kişi Hz.Peygamber'e itimad ettiler, inandılar. Ertesi yıl 12 kişi ile geldiler ve Hz.Peygamberle görüştiler. Hz.Peygamber onlardan "1. Allah'a ortak koşmayacaklarına, 2. Hırsızlık yapmayacaklarına, 3. Zina etmeyeceklerine, 4. Çocuklarını öldürmeyeceklerine, iftiradan uzak duracaklarına ve kendisine yardımcı olacaklarına" dair söz aldı. Buna 1. Akabe Biati denir.

Medineli 12 müslüman, aralarına öğretmen olarak Mus'ab b. Umeyr'i de alarak Medine'ye döndüler.

1 yıl sonra, ikisi kadın olmak üzere Medine'den 75 müslüman geldi ve Peygamberimizle 2. Akabe Biati'nı yaptılar. Bu 2'nci biatta da "Peygamberimizi koruyacaklarına" söz verdiler.

Böylece, müslümanlar için bir ümit ışığı, nefes alma imkânı doğdu.

5- Hicret:

Nihayet, Hz.Peygamber, müslümanların Medine'ye hicret etmelerine izin verdi. Kafiler halinde uzun hicret yolculuğu böylece başladı. Müslümanlar, kabile, kervan kervan Medine'ye aktılar. Mekke'de Hz.Peygamberle beraber kadim dost Hz.Ebübekir, genç Hz.Ali, hasta ve yaşlı müslümanlardan başka kimse kalmadı. Bunu fırsat bilen ve müşriklerin ileri gelenlerinden olan Ebu Cehil, Ebû Süfyan, Cubeyr b. Mut'im, Hakim b. Hizam Dârü'n-Nedve'de bir araya geldiler. Müslümanların Medine ile yeni bir üsse ve imkâna kavuştuklarını, Hz.Muhammed ortadan kaldırılmazsa artık müslümanlığın önüne geçmenin mümkün olamayacağını görüşerek, kabul ettiler. Ortadan kaldırma işinin bir an önce uygulanmasını kararlaştırdılar. Kan davası güdülmemesi için de, uygulamada her kabilede bir kişinin yer alması öngörüldü. Hz.Peygamber bunu haber aldı ve Medine'ye hicrete karar verdi (Bak. Hicret).

5. Medine Devri:

Hicretin 1. Yılı:

Hız.Peygamber Medine'de sevinçle karşılandı. Medine'de Muhacirlerle-Ensar arasında "Muahat" kardeşlik ilan etti. Her muhaciri bir Medineli ile kardeş yaptı. Medine'de, müslümanlar arasında tarihte görülmemiş bir kardeşlik ve dayanışma sergilendi. Ayrıca Medineli Yahudilerle

de birbirleriyle harbetmeyeceklerine dair bir vatandaşlık anlaşması yapıldı.

Hicretin 1'inci yılında müslümanların sayısı Medine'de 10 bin nüfus içerisinde 1500'e ulaştı. Bu anlaşmalardan sonra kurulacak devletin temel esasları tespit edildi.

İslâmiyet'in çevrede duyulması, devlet olması sağlandı. Ezan okunması kararlaştırıldı (Bak. Ezan). Çevre kabilelere Seriyeye ve Gazveler (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler) düzenlendi, anlaşmalar yapıldı. Mekkelilerin Şam yolu kapatıldı. Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir'in kızı Hz. Aişe ile izdivaç etti.

Hicretin 2. Yılı:

Hicretin 2'nci yılında, Cenab-ı Hak tarafından cihada izin verildi. Kible Kudüs'ten Kâbe-i Muazzama'ya çevrildi. (Bak. Kible). Mekke müşriklerle Bedir savaşı yapıldı (Bak. Bedir). Medine'deki Yahudi kabilelerinden Benû Kaynuka (Bak. İlgili madde). Medine'den çıkarıldı. Oruç ve zekât ibadetleri farz kılındı. Bayram namazı, kurban ve teşrik tekbirleri (Bak. İlgili maddeler) vâcip kılındı.

Hicretin 3. Yılı:

Bedir yenilgisinin intikamını almayı düşünen Mekkeliler Medine üzerine yürüdüler. Hz. Peygamber'in ordusu onları, ummadıkları şekilde Medine dışında Uhud'da karşıladı ve geri dönmek zorunda bıraktı (Bak.Uhud). Miras hükümleri nazil oldu. Müslüman erkeklerin müşrik kadınlarla evlenmeleri yasaklandı. Hz.Peygamber Hz.Hafza ve Hz.Zeynep ile izdivaç etti.

Hicretin 4. Yılı:

Reci ve Bi'r-i Maüne'de müslümanlar pusuya düşürüldü. (Bak. İlgili maddeler) Bi'r-i Maüne'de 70 hafız sahabi şehid edildi. Medine'deki Yahudi kabilelerden Benû Nadir Medine'den çıkarıldı. İçki ve kumar hakkında kısmî yasaklar geldi. (Kesin yasak 5 ve 6'ncı hicret yıllarında gerçekleşti). Hz.Peygamber yaşlı Ümm-ü Seleme'yi nikâh ve himayesine aldı.

Hicretin 5. Yılı:

Mekkeli'ler son bir gayretle, büyük bir ordu kurarak Medine üzerine yürüdüler. Medine'yi kuşattılar. Müslümanlar Medine'yi savundular (Bak. Hendek Savaşı). Müşrikler bu savaştan da bir sonuç alamadan döndüler. Hendek Savaşı dolayısıyla aradaki anlaşmaya rağmen müşriklerle işbirliği yapan Benû Kurayza Yahudileri, cezalandırıldılar (Bak. Benû Kurayza). Kadınlar hakkında "Tesettür" emri geldi.

Hicretin 6. Yılı:

Müşrik kabilelerden Benû Müstalik Kabilesi ile Müreysi Gazası yapıldı. (Bak. Müreysi Gazası). Teyemmüm âyeti geldi (Bak. Teyemmüm). Mekkelilerle Hudeybiye (Bak. İlgili madde) Musalahası imzalandı. Hz.Peygamber Ümmü Habibe ile evlendi.

Hicretin 7. Yılı:

Hudeybiye Sulhu ile Mekkelilerden emin olan Hz.Peygamber Hayber'i fethetti (Bak. Hayber). Bizans, İran, Habeşistan hükümdarlarına onları İslâm'a davet eden mektuplar yazdı. Habeşistan İmparatoru müslüman oldu. Kâbe ziyaret edildi.

Hicretin 8. Yılı:

Bizans ile ilk savaş olan Mûte Savaşı yapıldı (Bak. Mûte). Mekkelilerin Hudeybiye Musalahasını bozmaları üzerine Mekke fethedildi (Bak. Mekke'nin Fethi). Huneyn'de Hevazin ve Sakif Kabileleri mağlup edildi. (Bak. Huneyn). Taif kuşatıldı ise de, kuşatma kaldırıldı. Bahreyn hükümdarı, Gassanilerden Cebele, Cüzam Kabilesi Başkanı müslümanlığı kabul ettiler.

Hicretin 9. Yılı:

Tebuk seferi yapıldı (Bak. Tebuk). Arap kabilelerinden çok sayıda elçiler geldi. Bu sebeple 9'uncu yıla "Elçiler Yılı (Senetü'l-Vüfûd)" denildi. Taifliler müslümanlığı kabul ettiler. Hac ibadeti farz kılındı. Hz.Peygamber, Hac mevsiminde Hz.Ebubekir (R.)i Hac Emiri olarak Mekke'ye gönderdi.

Hicretin 10. Yılı:

Arap Yarımadası tamamen İslâm hâkimiyetine girdi. Bu başarıyı sağlayan harplerin tamamında öldürülen kimse sayısı 250 kadardı. Müslümanların kaybı daha da azdı. Bu kadar az kayıpla Arap Yarımadasının, hatta Güney Irak ve Filistin'in fethedilmesi, ancak müslümanlığın gönülleri savaştan fetheden cazibesinin eseri idi. Hz.Peygamber son haccı olan Vedâ Haccını bu yıl yaptı (Bak. Veda Haccı) Kur'an-ı Kerim'in son âyeti de bu yıl geldi ve vahiy tamamlanmış oldu.

Hicretin 11. Yılı:

Hız.Peygamber Hac dönüşü yolda hastalandı. Medine'de hastalığı arttı. Kendi yerine, namaz kıldırması için Hz.Ebubekir (R.)i vekil yaptı, kendisi de O'nun arkasında namaz kıldı. Hz.Usame komutasında bir ordu Suriye üzerine sefere gönderildi. Hastalığı artmaya devam etti. Nihayet adı ve getirdikleri kıyamete kadar yaşayacak, bütün zamanların, fezalara aşan bütün mekânların Peygamberi en büyük insan, en büyük peygamber, gaye insan, ufuk peygamber, Allahın en sevdiği; Hicretin 11'inci yılı Rebüllevvel ayının birinci Pazartesi günü (Milâdi 8 Haziran 632) irtihal etti. Sallallahüaleyhivesellem. Hz.Aişe validemiz, O'nun son dakikasını şöyle anlattı:

"Misvakı yumuşatıp verdim. Ağzını hafifçe fırçaladı. Mübarek elini yanında duran su kabına götürdü. Elini ıslatıp yüzünü sıvazladı. "Lâilâhe illallah! Ölümün de şiddetleri, sadmeleri var" buyurdu. Sonra ellerini kaldırdı? "Allahım, beni refik-i âlâ câmiasından kıl!" diye dua etti. Bu sözü defalarca tekrarladı ve mübarek elleri yere düştü. Zaman itibarı ile zevelden sonra guruptan önce idi!"

Büyük olaydan sonra Sahabe-i Kiram kısa bir şaşkınlık geçirdi. Fakat çabuk toparlandılar ve Hz.Ebubekir (R.)e halife olarak biat ettiler.

MUHRİM:

Hac sırasında ihrama giren kimse (Bak. Hac).

MUHTEKİR:(Bak. İhtikâr)

MUKADDESAT:

Kutsiyet izafe edilen şeyler. Aynı kökten "Kuddûs", Esmâül hüsnadandır. (Esmâül-hüsnâ için bak. Allah). "Kudsi Hadis" Cenab-ı Hak tarafından Hz.Peygamber'e ilham edilen hadistir. Kur'an-ı Kerim'de kendisine kutsilik atfedilen birkaç ıstılah vardır: 1. Rubûl Kudûs: Hz.Ceb-rail Aleyhisselam için kullanılır. 2. Vadi'l-Mukaddes: Hz.Musa Aleyhisselam'ın Cenabı Hakk'la konuştuğu vadi. 3. Arzu'l Mukaddes: Hz.Musa'nın, kavmine girmelerini tavsiye ettiği yer.

Bunlar dışında müslümanlar, dince ulvî sayılan şeyleri: "Mukaddesat" mefhumu içinde saymışlardır. "Vatan", "Bayrak", "Sancak" gibi milli değerlere de kutsiyet izafe edilir.

MUKALLİD:

Şer'i delillerden, kendi ilmi ile hüküm çıkaramadığı için, bir müctehid (Bak. İlgili madde) tarafından verilen hükme tâbi olan kimse. Müctehid olmayan.

MUKİM:

Seferde olmayan. Bir yerde ikamet eden, namaz, oruç gibi ibadetlerde "Seferlik" hükümlerine tâbi olmayan kimse. (Seferlik hükümleri için bak. Yolculuk).

MUKTEDİ:

İmama uyararak namaz kılan kimse. (Bak. Namaz: Cemaatla namaz)

MURABAHA:

Lügatta "kazanç" demektir. Faizle ödünç verme işlemini ifade eder.İslâmiyet'te "Karz-ı Hasen" (faizsiz ödünç verme) tavsiye edilmiştir. Murabaha ve mürâbahacılık hoş görülmemiş, yasaklanmıştır.

MURAKABE:

Kontrol etmek, denetlemek. İnsanın kendi kendini murakabe etmesi, fiil ve davranışları hakkında zaman zaman bir muhasebe ve değerlendirme yapması, iyi bir müslümanın vasıflarındandır. Mümin müminin aynasıdır. Bu sebeple, mümin-

ler birbirlerini de denetlemelidir. Bir kötülük yaptığı zaman, kendini ikaz edenleri kırmamak, başkasında gördüğü bir hata sebebiyle hata sahibini ikaz etmek, "Emr-i bi'l ma'ruf, nehy-i ani'l münker" prensibi (Bak. İlgili madde) gereğidir. Müminin cemiyeti, idare ve devleti murakabesi de içtimâî ahlâkî vazifelerindedir.

MUSA ALEYHİSSELÂM:

İsrailoğullarına Cenab-ı Hak tarafından gönderilen ulu'l-azm (azamet sahibi-büyük) peygamberlerden. Kelimullah (Cenab-ı Hakla konuşma izni bulunan bir peygamber). İsrailoğullarını hâkimiyeti altında bulunduran Firavun, teb'asının gözünü yıldırım için doğumları kontrol altına almak istedi. Bu maksatla doğan erkek çocukların öldürülmelerini emretti. Hz.Musa doğunca, annesi onu Firavun'un şerrinden korktuğundan, bir sandığa koyarak Nil Nehrine bıraktı. Sular sandığı Firavun'un sarayına sürükledi. Saray görevlileri tarafından sandık içinde bulunan küçük Musa, Firavun'dan habersiz, sarayda büyütüldü. Delikanlı olunca saraydan kaçtı. Medyen taraflarında Hz. Şuayb Aleyhisselâm ile karşılaştı. (Hz. Şuayb, Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden) Hz.Şuayb'ın kızı ile evlendi. 10 yıl Hz.Şuayb ile birlikte kaldıktan sonra, eşi ile birlikte Medyen'den ayrıldı. "Tûr-i Sina" denilen dağda, bir gece vakti ilk vahyi aldı.

Cenab-ı Hak kendisini, Mısır'daki Firavun ve teb'asını dine davet etmekle görevlendirdi. Hz.Musa, yine Cenab-ı Hakkın emri ile kardeşi Harunla birlikte Firavun'u dine davet ettiler. Firavun'u "Asâ" mucizesiyle inandırmaya çalıştı, fakat sonuç alınmadı. Firavun, Hz.Musa ve çok az sayıdaki inananlarının ortadan kaldırılmasını emretti. Üzerlerine ordu gönderdi. Hz.Musa yanındaki bir avuç mümini ile Kızıldeniz'e sığındı. Bir mucize olarak deniz onlara yol verdi. Onları takip eden Firavun ve ordusu denizde boğuldular.

Hz.Musa ve ona inanan İsrailoğulları, Sina yarımadasında "Tih" sahrasına vardılar. Hz.Musa yeniden Tûr Dağına çıktı. Oradan bir takım yeni vahiylerle döndü.

İsrailoğullarına bu yeni emirleri tebliğ etti. Kendisini dinlemek istemediler. Hz. Musa ve Hz. Harun (A.) yalnız kaldılar. Kavimleri ise tabii âfetlerle telef oldular.

Hz. Musa'ya Cenab-ı Hak tarafından gönderilen "Tevrat", Hz. Peygamber'in

geleceğini haber vermiştir.

MUSAFAHA:

El sıkışmak. Müslümanların biraraya geldiklerinde musafaha etmeleri sünnettir.

BÜYÜKLERİMİZ

Muhammed İkbâl

Muhammed İkbâl, Pakistanlı şâir. Fikir, san'at, siyaset, iman, mücadele, mucahede, prensip adamı.

1873 yılında Sialkot'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimi burada, yüksek öğrenimini Lahor'da yaptı. Yüksek öğrenimi sırasında Urdu dilinde şiirler yazmaya başladı. Batı düşüncesi ve edebiyatı ile ilgilendi. Yüksek öğrenimden sonra felsefe hocası oldu. Cambridge'de hukuk ve felsefe öğrenimi gördü. Münih'te felsefe doktorası yaptı. Londra Üniversitesi'nde Arap edebiyatı okuttu. Lahor'da İngiliz edebiyatı ve felsefe profesörlüğü, bilâhare avukatlık yaptı. 1927'de Pencap Yasama Meclisi'ne seçildi.

Kâbil Üniversitesi'nin modernleştirilmesi için Afganistan'a gitti.

Bağımsız "Pakistan" devletinin kurulması fikrini ortaya attı.

Urduca ve Farsça yazdığı şiirlerinde İslâm ülkelerini düştükleri meskenetten uyanmaya ve birliğe çağırdı.

Eserleri Batı dillerine çevrildi. San'at ve tefekkürü Doğu ve Batı'da ilmi incelemelere konu oldu.

Doğu ve Batı kültürünü ihata eden müfekkiri-resi ile sadece İslâm âlemini değil, bütün insanları kurtaracağına inandığı esasları dünya kamuoyuna teklif etti.

Ona göre her şeyi madde planında gören, fakir zengine, zengini fakire karşı istismar eden, birbirlerine müsamahasız rejimler insanlığı bugünkü huzursuz duruma getirmişlerdir.

Muhammed İkbâl'e göre kurtuluş Garb'in akıl verimleriyle Şark'ın ruhi verimlerinin sentezi sonunda mümkün olabilecektir. Şark maddeyi küçümsemiş, onun pençesinin altına düşmüş, Garb ise madde hakimiyetinin farkında olmadan

esiri olmuştur. O halde huzurun avdeti, Şark ve Garb'in anlaşması, metodlarını birleştirmeleri ile mümkün olabilecektir. Zira Doğu Batı'nın ilim metoduna, Batı Doğu'nun sevgi ve irfanına muhtaçtır.

Onun fikri yapısı ilmi, felsefi, içimatî, siyasi bilgilerin sentezidir. Bir dünya görüşü, bir felsefesi vardır. Fakat onun felsefesi teorik hipotezler değil, bir aksiyon felsefesidir.

İslâm yükelerini uyandırmak ve silkelemek için Uzakşark'tan yaktığı ışık, bütün İslâm ülkelerine kısa zamanda yayılmış. Müslüman gönülleri sarımsmış, san'at ve düşünce adamlarına ilham olmuştur.

Muhammed İkbâl'in yaşadığı yıllar İslâm ülkelerinin esaret ve meskenet yıllarıdır. Bu sebeple onun mücadele ve aksiyon yönü, san'at ve ilmi çalışmalarının önüne geçmiştir.

İkbâl, şiir ve san'atıyla Müslümanlar için bir istikbal kurdu ve bütün Müslümanlar'ı bu istikbalin tahakkuk edeceğine inandırmaya çalıştı. "İman" ile "İstiklâl" ve "Hürriyet"i hep birarada terennüm etti.

Muhammed İkbâl'in en büyük çabası, İslâm tefekkürünün tekrarcılıktan kurtularak yeniden canlandırılması yönünde oldu.

"Şark'tan Haber", "Sonsuzluk", "Şark Milletleri Ne Yapmalı?", "Cebrâil'in Kanadı", "Hicaz Armağanı", "İktisat Bilimi", "İslâm'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü" önemli kitapları arasındadır.

Hayatını ve san'atını ideallerine adayan Muhammed İkbâl, uyanmasını dilediği İslâm milletlerinin uyanışlarını ve kurulmasını teklif ettiği müstakil Pakistan devletinin kurulduğunu görmeden, 1938 yılında Lahor'da vefat etti.

Allah'ın rahmeti onunla olsun.

MUSALLA:

Namaz kılınan yer. Halk arasında, cenaze namazı kılınan yer anlaşılır. Musalla taşı: Cenazenin, namaz için üzerine konulduğu yüksekçe kısım.

MUSHAF:

Kur'an-ı Kerim sahifelerini biraraya getiren, toplanan kitap. Kur'an-ı Kerim'in ciltlenmiş kitabı

MUTALLÂKA:

Talâka uğramış (boşanmış) kadın. Mutallık, karısını talâk eden (boşayan) erkek.

MUTASAVVIF: Tasavvufia uğraşan, tasavvuf erbâbı. Sûfî (Bak. Tasavvuf).

MUTE HARBİ:

Hız. Peygamber ordusunun, Bizansla yaptığı ilk harp. Busra Emiri Şurahbil, Hız. Peygamberin tebliği için gelen elçisi Haris b. Umeyr'i şehid etti. Diplomatik nezaket ve anlayışa uymayan bu hunharca hareket, Hız. Peygamber'i çok üzdü. Hicretin 8'inci yılında, evlâtlığı Zeyd b. Harise kumandasında üç bin kişilik bir orduyu Şurahbil üzerine gönderdi. Orduyu bizzat kendisi, Medîne dışındaki "Seniyyetü'l-Veda" Tepesine kadar teşei etti. 3 bin kişilik İslâm ordusunu Şurahbil 100 bin kişilik bir ordu ile karşıladı. Kumandan Hız. Zeyd şehid oldu. Hız. Ca'fer ve Abdullah b. Revaha kumandanlığı aldılarsa da peşi peşine şehid düştüler. Hız. Halid b. Velid, İslâm ordusunu toparladı. Yeni saldırılarla düşmana kayıplar verdirdi. Emniyetli bir şekilde orduyu geri çekti. Bizans ordusu kendisini takip edemedi.

MUTEZİLE MEZHEBİ:

İlk kelâm mektebi. Akli ön plana alan, akıl ile nakli Kur'an ve Sünnet temelinden sapmadan makûl şekilde te'lif eden, Ehl-i Sünnet Kelâmının aksine, 1. Kulun kendi fiilinin yaratıcısı olduğunu, 2. Amelin, imanın bir cüz'ü (parçası) olduğunu, 3. Büyük günah işleyenlerin iman dairesinden çıktığını, 4. Kur'an-ı Kerim'in sonra-

dan yaratıldığını, 5. İyilik ve kötülüğün akıl ile bilinebileceğini savunan "Bid'at" fırkası.

MUVAHHİD:

Tevhid ehli. Allah'ın birliğine inanan kimse.

MUBAH (İBAHA):

Yapılması veya yapılmaması emredilmeyen şeyler. Yapılmasında sevab, terkinde günah yoktur. Yemek, içmek vb. "Eşyada aslolan ibâhadır".

MÜCAHEDE:

Nefsi yenerek iradenin kuvvetlendirilmesi. Düşmanla yapılan savaşa da mücahede denir.

MÜCAHİD:

Allah yolunda savaşan, Allah yolunda gayret ve çaba gösteren.

MÜCAZAT:

Cezalandırma, tecziye etme. (Bak Had. Ta'zir). Daha çok, ahirette, Cenab-ı Hakkın, amellerin karşılığı olarak vereceği uhrevî (ahirete ait) ceza için kullanılır.

MÜÇTEHİD:

İçtihad ehliyetine sahip olan, içtihad eden. 1. Dinde müçtehid olanlar: Fıkıh usulü ve tatbikatında umumî hükümler getiren ve kimseyi taklid etmeyen imamlar. (Dört mezhep imamları gibi). 2. Mezhep esasları içerisinde müçtehid olanlar: Belli mezhep imamlarının metodlarını kavrayan, onları takip eden, fakat bazı tatbiki konularda üstadlarından farklı görüşler getirebilen müçtehidler. (İmam Ebu Yusuf, İmam Muhammed gibi). 3. Belirli konularda müçtehid olanlar: Genelde, mensup oldukları mezhebin usul ve tatbikatını takip ederler, fakat ihtisaları bulunan belirli konularda içtihad yaparlar (Serahsi, Pezdevi gibi). 4. Tahric yapabilen müçtehidler: Mensup oldukları mezhep içerisinde, bazı konulara tahric yoluyla açıklık getirebilen müçtehidler (Cassas, Ebu Bekir Razi gibi). 5. Fetva Ehli: Yapılan içtihadlar arasında tercih yapabilen tahkik ehli.

BÜYÜKLERİMİZ

Muhiddin Arabî

Muhammed Muhiddin İbni Arabî. Şeyhi Ekber namı ile maruf büyük İslâm filozof ve mutasavvıfı. 1162 yılında Endülüs'ün Mürsiye karyesinde doğdu. 8 yaşında İsbiliye'ye gelerek, özel ve disiplinli bir öğrenim gördü. Devrin büyük bilginlerinden ders aldı. İlk tahsili sırasında Kur'an ilimleri, (kıraat, tefsir) Hadis, Fıkıh öğrendi.

M.Arabî'nin öğrenme devresi muayyen bir zamana inhisar etmedi. Hayatının her safhasında karşılaştığı büyük âlimlerden ders aldı. Kendisinden istifade etmek isteyenlerin elinden tutarak, onlara ders ve icazetler verdi. 29 yaşında Tunus'a geldi. Fas'ta yaşadı, Kurtuba, Mısır, Filistin, Mekke, Bağdad ve Malatya'da bulundu. İlk tahsili olan klasik bilgilerin dışına taşdı. İbni Me'mun, İbni Tufeyl, Hallâc-ı Mansur'u inceledi. Yunanî felsefesini ve çağının modern bilgilerini tahkik ve tedris etti.

1204 yılında Konya'ya geldi. Selçuklu Sultanı 1. Keyhüsrev'den büyük ilgi gördü. Veliâhd Keykavus'a hocalık yaptı. Felsefe ve tasavvuf konularında üstad oldu.

M.Arabî "Vahdet-i Vücûd" felsefesinin kurucusu ve ilk temsilcisidir. Türk-İslâm tasavvufu, O'nun fikirleriyle şekillendi.

Mevlâna Celâleddin, genç yaşında çağdaşı olduğu M.Arabî'den derinden etkilendi. Sonradan, Mevlâna Celâleddin'in ölmez eseri Mesnevi, M.Arabî'nin tasavvufî görüşleri istikametinde şerh ve izah edildi. Mesnevi'nin günümüze kadar ulaşan şerhleri, bu görüşlerden kaynaklanan şerhlerdir.

Tasavvuf, Fıkıh, Hadis ve diğer sahalarda çok sayıda eser verdi.

M.Arabî'ye göre "bilgiler" 3'e ayrılır: 1) Akıl bilgisi. Akılla idrak olunan bilgiler. 2) Hâl bilgisi. Tat ve hasse ile elde edilen bilgiler. 3) Sırların bilgisi. Yani yüksek bilgiler. Bir kısmı akılla, bir kısmı hâl ile bilinir. Bu bilgilerin, özellikle son bilgi'nin hedefi ma'rifettir. Yani oşyanın hakikatını, sonunda Allah'ı bilmektir.

O'na göre insanlar "Avam" ve "Havass" olmak üzere ikiye ayrılır. Avam (alelade insan)

dünyada kendi varlığının icablarını yerine getiren insandır. Onunla diğer mahlukat arasında hiçbir fark yoktur. Havass (seçilmiş) olanlar ise ilâhî bilgi, sonsuz hazza ulaşmaya ve Cenab-ı Hakk'ı görmeye muvaffak olacaktırlar.

Mürîd (sâlik)de, muhakkik de şu şartlara riayet etmelidirler: 1) Sessizlik. Dil ile bir şey konuşmayıp kalb ile zikir halinde olmak. 2) İnsanlardan uzaklaşmak (Uzlet). 3) Açlık. 4) Uykusuzluk. Gözün ve kalbin uyanık olması.

Salik "Tevbe" ve "lyiniyet"e riayet ederek zikrederse, kalbinde muhabbet uyanır. Buradan şevk ve ünsiyeye, nihayet ilâhî aşka ulaşır.

Salik, mürîd ve muhakkik, her makam ve menzilde birtakım ilâhî bilgilere nail olur. Bu esnada insanın beşer sıfatı melekliğe, kulluğu efendiliğe, aklı güzelliğe inkişâf eder.

Muhiddin-i Arabî bir tarikat kurmamıştır. En büyük talebesi Sadreddin Konevî'nin eserleri, O'nun fikirlerinin önce Anadolu'ya, sonra İran ve Hindistan üzerinden bütün dünyaya yayılmasına sebep oldu.

Yavuz Sultan Selim, Mısır dönüşünde M.Arabî'nin Şam'da bulunan kabrini tesbit ettirdi ve büyük bir türbe yaptırdı. Türbenin duvarına, Kemalpaşazade'nin M.Arabî hakkındaki bir fetva metni yazıldı. Fetvada, M.Arabî'nin büyük bir sufi ve âlim olduğu, O'nun sufiyane fikirlerini anlamayan ve mentî hüküm verenlere, hükümdarların müdahalesinin şer'an zarurî olduğu belirtiliyordu. M.Arabî'nin Anadolu'da sevilmesinin gerçek sebeplerinden biri bu olay ise, diğeri O'nun Mevlâna Celâleddin ve muakkipince tedris ve neşredilmesidir, denilebilir.

M.Arabî'nin fikirlerinin Anadolu'da yayılması çok geniş ve derin olmuştur. Nitekim O'nun fikir ve görüşleri, Anadolu medreselerinde uzun yıllar okutulmuştur. O'nun fikirleri, büyük zekâların bile düşünme ihtiyacını tatmin edebilecek bir felsefe ve düşünme mevzuudur.

Şeyh-i Ekber M.Arabî 1240 yılında Şam'da vefat ettiği zaman yüzyıllarca boy atıp gelişerek fikirleri çimlenmeye ve yeşermeye başlamıştı.

Allah'ın rahmeti O'nun üzerine olsun!

MÜDÂRÂ:

İnsanlara güleryüzlü, iyi davranmak. "İnsanlara müdârâ sadakadır". (Hadis-Keşfu'l Hafâ)

MÜDRİK:

Cemaatla namaza 1'inci rekâтта yetişerek imama uyan kimse.

Namaz kılan bir kimse, henüz ilk secdeye varmadan yanında cemaatla namaza başlanırsa, namazı bırakarak cemaata uyar. İlk secdeye varmışsa ve kıldığı namaz sabah veya akşam namazı ise yine bırakır. İkinci rekâtın secdesini yapmışsa, artık namazını tamamlar. İlk secdesini yaptığı namaz 4 rekâtlı bir namaz ise (öğle, ikindi, yatsı), kıldığı 1 rekâti iki rekâta tamamlar ve selâm vererek cemaata uyar.

Namazını bitiren kimsenin bulunduğu yerde cemaatla namaza başlanırsa, yatsı ve öğle namazları ise cemaata uyar ve cemaatla kıldığı namaz nafîle yerine geçer. İkinci namazı ise, cemaata uyamaz. Zira ikindinin farzından sonra nafîle kılmak mekruhtur.

Nafîle namaz kılan kimsenin yanında cemaata durulmuşsa, nafîle ikiye, 3'üncü rekâta kalkılmışsa 4'e tamamlanarak cemaata uyulur.

Sabah namazında cemaat farza başladıktan sonra gelen kimse, cemaata yetişebileceğini ümid ediyorsa, sünneti acele kılarak farz için cemaata uyar. Cemaata yetişemeyecekse sünneti kılmadan imama uyar. Farzdan sonra artık sünnet kılmaz.

Öğle, ikindi ve yatsı namazlarında cemaat başlamışsa, sünnet kılınmadan cemaata uyulur. Öğle namazı ise sünneti cemaattan sonra kılınır. İkinci ve yatsı namazları ise ilk sünnetler kılınmaz.

MÜELLEFE-İ KULUB:

İslâm'a henüz ısınmamış, kalpleri İslâm'a ısındırılması, müslümanlar için zararsız hâle getirilmeleri gerekenler. Bunlar zekât almaya hakkı olanlardır (Bak. Zekât).

MÜEZZİN:

Ezan okuyan.

Bir kimsenin müezzin olabilmesi için şartlar vardır. Müslüman akıllı, erkek,

takva sahibi olmak, ezanı ve namazı bilmek, bunlardandır. (Ezan için bak. İlgili madde).

MÜFESSİR:

Kur'an-ı Kerimi usulüne göre tefsir eden, yorumlayan, murad-ı ilâhiyeyi delillerine dayanarak açıklayan. Müfessirin bütün Âyet-i Kerimeleri, bunların sebebi-nüzüllerini, Tefsir usulünü bilmesi gerekir. Ayrıca, Allah kelâmının ulviyetini bilmek, dünyevî ve nefsi, mülâhazalarla ona kendinden bir şey katmanın vebalini idrak etmek de, müfessirde aranan temel şartlardır.

MÜFSİD: Bak. Efal-i Mükellefin.

MÜFTİ: Dinî meseleler hakkında fetva veren. Fıkıh usulünde yapılan içtihadlar arasında tercih yapabilen kimseye denir. Fetvâ verebilmek için, hem mensubu bulunduğu mezhebin, hem diğer hak mezheplerin içtihadları, görüşleri arasında, hadiseye en muvafık ve mutâbık olanını seçebilmek, bunun için de içtihadlara hâkim bulunmak icabeder.

Müftülük sıfatını "Tahriç", hatta "İçtihad" yapabilen bilginler hakkında kullanılan da vardır (Tahric ve İçtihad için bak. Müçtehid).

MÜKELLEF:

Akıll, bâliğ, dinin emir ve yasakları konusunda sorumlu kimse. İyi ve kötüyü birbirinden ayıran, ne yaptığını bilen kimse akıllıdır. Erkek çocuklar 12-15, kız çocuklar 9-15 yaşları arasında bulûğa ererler.

15 yaşına gelen herkes, hükmen bâliğ sayılır. 15 yaşına geldiği halde bulûğa ermeyen kıza "Murâhika", erkeğe "Mürâhık" denir. Bunlar hükmen bâliğdir. Dinî görevleri yerine getirmekle mükelleftirler.

MÜKREH: Bak. İkrâh.

MÜMİN:

Allah ve Resûlü'ne, iman esaslarına kalbi ile inanan, dili ile ikrar eden kimse. Yaratılan her insanın gayesi, Allah'ın huzuruna mümin olarak çıkabilmek ol-

malıdır. Ölürken, ruhunu imanlı olarak teslim edebilmesi için her mümin imanını güzel ve makbûl amellerle takviye etmelidir. Müminler için ahirette "Cennet" vaadedilmiştir. Ancak, mümin olarak vefat ettiği halde, günahları sevaplarından daha çok olanlar, cennete bu cezalarını çektikten sonra gideceklerdir. Bu sebeple her mümin, Cenab-ı Hakkın, günahlarını affetmesini ve Hz.Peygamber'in, Cenab-ı Hakkın izin vermesiyle, kendisine şefa'at etmesini diler ve ümid eder.

MÜNAFİK:

İman esaslarına kalbi ile inanmadığı hâlde, dili ile inandığını söyleyen, yalan yere inanır görünen kimse.

Bir hadis-i şerifte münafık şöyle tarif edilmiştir: "Münafık olmanın alâmeti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler. Vaadettiği zaman sözünde durmaz. Emanet edilen şeye ihanet eder".

Münafık, "Kâfir"den daha tehlikelidir. Zira kendisini saklar.

MÜNKER-NEKİR: Bak. Melek

MÜRÇİE MEZHEBİ:

Amelin imandan bir cüz olmadığını, günahların imana zarar vermeyeceğini, zira imanın bir bilgi olduğunu, günahın fâsıklık olduğunu fakat günah işleyenleri Cenab-ı Hakkın affedeceğini savunan Ehl-i

Sünnet dışı mezhep. Bu mezhep taraftarları, aşırı bir müsamahayı temel alırlar.

MÜRİD:

Bir şeyhe, tarikata intisap eden müptedi. Henüz şeyhlik derecesine çıkmayan derviş.

MÜRŞİD:

İrşad eden, doğru yolu gösteren. Tarikat şeyhine de mürşid denilir. Hakikî mürşid, şeriatı tam bilen, amelinde riyâ bulunmayan, şer-i şeriften sapmayan, Allah rızasını kazanmaktan başka muradı olmayan, ârif ve kalp gözü açık kimsedir.

MÜRTEDE : Bak İrtidat

MÜSTEHAB : Bak. Mendub.

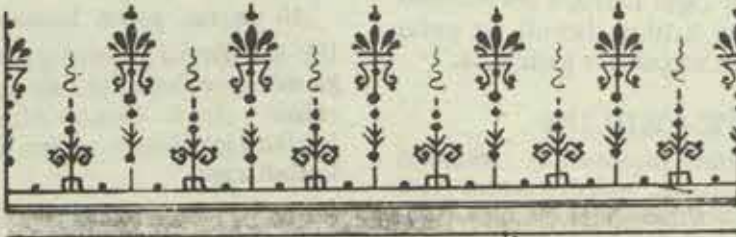
MÜŞAVERE : Bak. İstişare.

MÜŞRİK:

Cenab-ı Hakk'a eş, ortak koşan. Allah'ın birliğini kabul etmeyen; O'ndan başka varlıkları da ilâh olarak kabul eden (Bak. Şirk). Bir insanın işleyebileceği en büyük günah budur.

MÜT'A NİKÂHİ : Bak. Nikah.

MÜTTAKİ : Bak. Takvâ

N

NAFAKA:

Yiyecek, giyecek, mesken gibi zaruri ihtiyaçları temine yetecek miktardaki para veya eşya. Eşin geçimi için ödenmesi gerekli geçinme parası.A) Karı koca arasında nafaka mükellefiyeti: Koca, karısının, yiyecek, içecek, giyecek, mesken, yakacak, tedavi ve diğer zaruri ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Kocanın bu nafakayı verme mecburiyeti bazı şartlara bağlıdır: 1. Sahih bir evlilik bağının bulunması. 2. Kadının kocasına itaat etmesi. Kocasının evini terkeden, evine davet edildiği zaman dönmeyen kadın için nafaka mecburiyeti kalkar. Mehr-i muaceli (Bak. İlgili madde) ödenmeyen ve ikameti için uygun bir ev hazırlanmayan kadına, davete uymasa da nafaka ödenmesi gerekir. B) Nafaka hakkına sahip olan akraba: 1. Fürû (çocuklar ve torunlar). Erkek çocuklar için, bülûğ veya kazanma çağına gelinceye (öğrencilik, askerlik, fakirlik durumunda bu durum kalkıncaya) kadar, nafaka mecburiyeti var. Kız çocuklara ise, evleninceye kadar nafaka ödenir. Kız ve erkek torunlar da aynıdır. Baba bu durumdaki çocuklarının nafakalarını temin edecek maddî güce sahip değilse, nafaka mükellefi babadan sonraki en yakın akrabadır. 2. Usûl (Ana baba, büyükanne, büyükbabalar): Muhtaç durumdaki usûlün nafakası, evlâtlar tarafından karşılanır. Zevce, usûl ve furûnun nafakası için mahkeme kararı şart değildir. 3. Kendi aralarında evlenmeleri caiz olmayan kan hısımlarının da, Hanefi Mezhebi'ne göre ihtiyacı olan yakınlarına

nafaka verme mecburiyetleri vardır. Yalnız bunun için ya rıza veya mahkeme kararı gerekir.

İslâm Hukukunun esprisi, birbirlerine vâris olabilecek akrabaların kendi aralarında birbirlerine nafaka verme mecburiyetini gerektirir.

Nafakaya muhtaç kişinin, yukarıda sayılan yakınları yoksa nafakası devlete aittir.

NAFILE:

Farz ve vâcip olmayan ibadet, hayır ve ameller (Nafile namaz, nafile oruç, nafile hac için bak. Namaz, oruç, hac).

NAKLÎ DELİLLER:

Şer'i hükümlerin dayandıkları deliller (Bak. Ef al-i Mükellefin).

NAMAZ (SALÂT):

İslâmın 5 şartından biri. Farz-ı ayn. (Bak. İlgili madde). Farz oluşu kitap, sünnet ve icma ile sabit. (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler). Ayrıca "Farz-ı kifaye", "vâcip" ve "sünnet" namazlar da vardır.

Namaz kimlere farzdır?

Namazın farz olmasının şartları "Müslüman", "Akıl" ve "Bâliğ" olmaktır. Çocukların bülûğ çağına gelmeden önce namaza alıştırmaları sünnettir ve İslâmî terbiyenin bir esasıdır.

Namazın Farzları:

Namazın farzları 12'dir. Bunlardan bir kısmı namazdan önce, namaza hazırlık mahiyetinde, bir kısmı ise namaza durulunca yapılır. Namazın dışında, hazırlık mahiyetinde olanlara namazın "Şartları", içinde olanlara ise "Rükünleri" denir:

A-Namazın Şartları (Dışında olan farzlar):

1. Hadesten Taharet: Gözle görülmeyen manevî pisliklerden temizlenmek. Abdest veya gusülle olur (Bak. Hades, Abdest, Gusül).

2. Necasetten Taharet: Namaz kılan kimsenin vücudunda, elbisesinde veya namaz kılacağı yerde bulunan, gözle görülen (maddî) pisliklerin temizlenmesi. (bak. Necaset).

3. Setrül-Avret: Örtülmesi gereken yerlerin örtülmesi. Örtülmesi gerekli yerler, Erkeklerde göbekte diz kapağı arası, kadınlarda el, yüz ve ayak dışındaki yerlerdir. Örtülmesi gerekli organlardan birinin dörtte biri açılırsa, namaz bozulur.

4. İstikbal-i Kible: Kibleye dönmek. Namaz esnasında göğsünü kableden çeviren kimsenin namazı bozulur.

5. Vakit: Farz ve vâcip namazlar, kendi vakitleri içinde kılınır. Vaktinden önce kılınmaz. Özürsüz vaktinden sonraya bırakmak günahdır.

6. Niyet: Kılınacak olan namaz hangisi ise ona niyet etmek.

B-Namazın Rükünleri (İçinde olan farzlar):

1. İftitah Tekbiri: (Başlama tekberi): Niyetten sonra namaza "Allahü ekber" diyerek başlamak.

2. Kıyam: Kibleye karşı ayakta durmak. (Gücü yetmeyenler, güçleri neye yetiyorsa onu yaparlar).

3. Kıraat: Namazda, farz olan miktar kadar Kur'an âyetini okumak. Farz namazların ilk iki rekâtında en az iki cümlelik, bir âyet kadar Kur'an okumak farzdır.

4. Rükû: Kıraattan sonra kıyamdan eller dizlerde olacak şekilde rükûa eğilmek.

5. Sücûd: Rükû'dan sonra el, ayak, diz ve alını, beraberce yere koymak (Alın, yerin sertliğini hissetmelidir).

6. Ka'de-i Ahire: En son secdeleden sonra "Ettehiyyatü"yü okuyacak kadar diz çökerek oturmak.

Namazın Vâcipleri:

1. Namaza tam olarak "Allahü ekber" diyerek başlamak.

2. Farz namazların ilk iki rekâtında, vitr ve nafil namazların her rekâtında "Fatiha" sûresini okumak.

3. Farz namazların ilk iki rekâtında, vitr ve nafil namazların bütün rekâtlarında Fatihadan sonra eûzü besmele çekmeden bir sure veya en küçük sure kadar üç kısa âyet yahut bu uzunlukta bir âyet okumak.

4. Fatiha'yı zamm-ı sureden önce okumak.

5. Secdede alınla beraber, burnu da yere koymak.

6. Peşi peşine iki secde yapmak.

7. Ta'dil-i erkâna uymak. Yani her rükûnü tertip ve usulüne uygun yapmak.

8. Ka'de-i Üla: Yani ilk oturuş. 3 ve 4 rekâtlı namazların ikinci rekâtından sonra oturmak.

9. İlk ve son oturuşlarda (Ka'de-i Üla ve ka'de-i ahirede) Ettehiyyatü'yü okumak.

10. Üç ve dört rekâtlı farz namazlarla vitir namazında, ka'de-i ülâda (ilk oturuşta) ettehiyyatü'yü okuduktan sonra başka bir dua okumadan ve beklemeden hemen üçüncü rekâta kalkmak.

11. Cemaatla kılınan sabah, akşam, yatsı namazlarının ilk iki rekâtlarında, cuma ve bayram namazlarının bütün rekâtlarında imamın fatiha ve ilâve âyetleri (zamm-ı sureleri) sesli (açıktan) okuması.

12. Öğle ve ikinci namazlarının bütün rekâtlarında, akşam namazının son ve yatsı namazının son iki rekâtlarında, kendi işiteceği kadar hafif bir sesle okumak.

13. Cemaatle kılınan teravih namazında ve ramazanda teravihten sonra cemaatla kılınan vitr namazında, imamın "Fa-

tiha" ve ilâve âyetleri açıktan (sesli) okuması.

14. İmama uyan kimsenin fatiha ve ilâve âyetleri okumadan sülküt etmesi.

15. Vitr namazında kunut duasının okunması.

16. Bayram namazlarına ait ziyade tekbirlerin alınması.

17. Namazın sonunda sağa, sola selâm vermek.

18. Farzın te'hir ve takdiminde, vacibin terk, takdim ve te'hirinde sehiv secdesi yapmak (Bak. Sehiv secdesi).

19. Namazda secde âyeti okunduğunda tilâvet secdesi yapmak (Bak. Secde)

Namazın Sünnetleri:

1. İftitah tekbiri, vitre kunut tekbiri ve bayram namazında her tekbiri alırken, elleri kulak hizasına kadar kaldırmak.

2. Sağ eli ile sol el üzerine ve sağ elin baş parmağı ile küçük parmağı sol eli kavrayacak, diğer üç parmağı sol elin bileğinin üzerinde kalacak şekilde, göbük altında bağlamak. Kadınlar elleri göğüsleri üzerinde bağlarlar.

3. Her namazın ilk rekâtında, içinden (sessiz olarak) Sübhaneke'yi okumak ve Fatiha'dan önce "Eûzü-besmele" çekmek.

4. Fatiha'dan sonra âmin demek. (Yalnız kılınmış, cemaatla kılınmış değildir).

5. Namazda iftitah tekbirinden sonraki bütün tekbirlerin alınması. 5 vakit namaz, cuma ve kaza namazı için ezan okunması ve kamet getirilmesi.

6. 7. Rükûdan doğrulunca "Semia'llahülîmen hamideh" ve "Rabbena leke'l hamd" demek.

8. Rükûda üç defa "Sübhane Rabbiye'l Azîm", her iki secde de üçer defa "Sübhane Rabbiye'l-a'lâ" demek.

9. Rükûda, parmaklar açık olarak, diz kapaklarını tutmak, dizleri ve dirsekleri dik, sırtı baş ile dümdüz tutmak.

10. Secdeye varırken önce diz, sonra eller, en son yüzü, sırasıyla yere koymak, secdeden kıyama kalkarken de önce yüzü, sonra elleri, en son da dizleri kaldırmak. Secdede yüz ve elleri, aynı hizada yere koymak.

11. Secdeler arasında ilk ve son oturuşta (teşehhüdlerde), erkeklerin sol ayağı sağa doğru yatırarak üzerine oturması, sağ ayağı ise, parmakları kubleye dönük olacak şekilde dik tutmaları. Kadınlar iki ayaklarını da sağa doğru yatırarak otururlar.

12. İlk ve son oturuşlarda diz çökerken elleri dizlere koymak, "Ettehiyyatü"yü sessiz okumak.

13. Son oturuş (ka'de-i ahire) ta "Ettehiyyatü'den sonra "Allahümme Salli" ve başka dualar okumak.

14. Selâm verirken önce sağa, sonra sola başı çevirerek her defasında "Es-selâmü aleyküm ve rahmetü'llah" demek.

Kıyamdan secdeye inerken ayaklara, otururken ellere, selâm verirken omuz başlarına bakmak mendubdur.

15. Cemaata geç gelerek bir veya birkaç rekâtı kaçıranların, kalan rekâtları tamamlamak için kalkmadan önce imamın sola selam vermesini beklemeleri.

Namazın Âdabı:

Farz, vacip ve sünnetler dışında, fıkıh kitaplarında, namaz kılan kimsenin riayet etmesi güzel olan şeyler sayılmıştır. Özellikle farz namazlarda buna riayet etmek icap eder.

1. Namaza ruhen hazırlıklı olmak. Allah'ın huzuruna çıkacağına şuurunda olmak. Dünya meşguliyetlerinden sıyrılmak.

2. Namaza başkalarının huzuruna çıkabileceği bir tertip ve düzenle durmak. Zaruret bulunmadıkça, önünü, yakasını ilikleme (Gece ve iş elbisesi ile namaz kılınır. Ancak bunların temiz olmasına da riayet etmelidir).

3. Namaza durduktan sonra gözünü etrafta gezdirmemek, kıyamda secde yerine, rükûda ayak ucuna, secdede burna, ka'dede ise ellere bakmak.

4. Tek başına namaz kılanların rükû ve secdedeki tesbihleri 3'ten fazla yapmaları.

5. Cemaatla namaz kılınacağı zaman kamette "Hayyeale's-selah" denilince ayağa kalkmak; "Kadkameti'salâh" denilince ise imamın "İftitah tekbiri"ni alarak namaza durmuş olması.

6. Namaz kılarken öksürme ve esnemeği elden geldiği kadar asgaride tutmak.

Namazda Mekruh Olan Şeyler:

1. Farz namaz kılarırken, özürsüz olarak bir yere dayanmak.
2. Namazda sağa-sola sallanmak ve meyletmek.
3. Namazda bir şey koklamak.
4. Kıyamda sağ eli, sol el üzerine, rükûda elleri diz kapağı üzerine, otururken de uylukları üzerine koymamak.
5. Secdeye giderken dizlerden önce elleri yere koymak, secdeden kıyama kalkarken, ellerden önce dizleri kaldırmak.
6. Mazereti olmadığı halde, teşehhüplerde (1. ve 2 oturuşta) diz çökecek yerde bağdaş kurup oturmak.
7. Esnemek, gerinmek, parmakları çılatmak.
8. Gözleri kapamak, sağa-sola-yukarıya bakmak.
9. Rükû ve secdeleri acele yapmak.
10. Rükûda mazeretsiz olarak baş ve sırtı düzgün tutmamak.
11. Cemaatla namazda, rükû ve secdelere imamdan evvel eğilmek veya doğrulmak.
12. Namaza mazeretsiz, ocak, soba, mangal gibi yanan bir şeyi karşısına alarak veya bir insanın yüzüne karşı durmak.
13. Sıkışık abdestle namaz kılmak.
14. Erkeklerin baş açık namaz kılmaları.
15. Üzerinde canlı resmi bulunan elbise ile namaz kılmak, üzerinde canlı resmi bulunan bir şey üzerine secde etmek.
16. İlâve sure (Zamm-ı Sure) okurken tertibe riayet etmemek. Yani ilk rekâta aşağıdan, sonraki rekâtlarda yukarıdan sure veya ayet okumak, iki sure arasında tek sure bırakmak.
17. Ezberinde başka sure ve âyetler olduğu halde, iki rekâta da aynı âyet veya sureyi okumak.
18. Cemaatla namazda ön safta boş yer varken, arka safta durmak.
19. Son rekâtları, önceki rekâtlardan uzun tutmak.
20. Kıraatının bir kısmını rükûda tamamlamak.
21. Secdede el ve ayak parmaklarını, kiblede başka tarafa çevirmek.

22. Rükû ve secdede tesbihleri üçten az yapmak.

23. Zaruret olmadığı halde namazda sırtına çocuk veya başka bir şey yüklenmek, elbisesini omuzuna atmak.

24. Tek el ile kaşınmak, terini silmek, elbisesini düzeltmek.

25. Namazda sünnet olan bir şeyi bilerek terketmek.

Namazı Bozan Şeyler:

1. Namazda konuşmak.
2. Namazda bir şey yiyip içmek. (Dişler arasında kalan en az nohut büyüklüğünde bir şeyi yutmak).
3. Namazda, kendi işiteceği kadar gülmek.
4. Göğsünü kiblede başka tarafa çevirmek.
5. Selâm almak, başkasına selâm vermek.
6. İki el veya iki azasıyla, başka bir şeyle meşgul olmak (Amel-i kesîr). Bunun ölçüsü, dışarıdan görenlerin o kimsenin namazda olmadığını zannetmelerine sebep olacak bir meşguliyettir. Tek eliyle bir defa meşguliyet ise amel-i kalîldir. Namazda amel-i kalîl ölçüsünde meşguliyet mekruhtur.
7. Bir şeyi üflemek.
8. Teyemmümle namaz kılan kimsenin namazda iken suyu görmesi.
9. Sabah namazı kılarırken güneşin doğduğunun görülmesi.
10. Âyetin manayı bozacak şekilde yanlış okunması.
11. İmama uyan kimsenin, bir rükû (kıyam, rükû, secde vb.) imamdan önce yapması.
12. Namazda, setri (örtülmesi) gerekli bir âzanın en az dörtte birinin açılması.
13. Bayılmak.
14. Abdestin bozulması.
15. Erkek ve kadının namazda yan yana durması.

Namazın Vakitleri:

1. Beş vakit namazın vakti:
 - Sabah namazının vakti, şafak attıktan (2'nci fecrin doğmasından) sonra başlar, güneş doğuncaya kadar devam eder.
 - Öğle namazının vakti, güneş zeval (tam orta nokta) noktasından eğildikten

sonra başlar, birşeyin gölgesi, kendisinin iki katı oluncaya kadar devam eder.

- İkinci namazının vakti, öğle namazının vakti çıktıktan sonra başlar, güneş batıncaya kadar devam eder.

- Akşam namazının vakti, güneş tamamen battıktan sonra başlar, batıdaki kızılık kayboluncaya kadar devam eder.

- Yatsı namazının vakti, batıdaki kızılık tamamen koybolunca başlar, sabah namazının vakti olan 2'nci fecrin doğuşuna kadar devam eder. Vitr namazının vakti, yatsı namazı vaktidir. Yatsı namazından sonra kılınır.

2. Cuma ve bayram namazının vakti:

- Cuma namazının vakti, öğle namazının vaktidir.

- Bayram namazının vakti, güneş iki mızrak boyu yükseldikten sonra başlar, zeval vaktine kadar devam eder. 1'inci gün eda edilemezse, 2'nci gün aynı vakitte eda edilebilir.

Namaz kılınmayan vakitler:

1. Hiç bir namaz kılınamayan vakitler:

a) Güneş doğarken, b) Güneş batarken, c) Güneş tam tepede iken hiç bir namaz kılınamaz.

Cenaze namazı, tilavet secdesi, başlanmış olan nafilé namaz mekruh olarak caizdir. O günün ikinci namazı eda edilmemişse, güneş batarken eda edilebilir.

2. Nafilé namaz kılınamayan vakitler:

a) Sabah namazı vaktinde, farz dışında ancak sabah namazının sünneti kılınabilir. b) Sabah namazından sonra güneş doğuncaya kadar c) İkinci namazı kıldıktan sonra ç) Akşam namazının farzından önce d) Bayram namazından önce e) Bayram namazından sonra camide f) Arafat'ta öğle ve ikinci namazlarının cem'i takdimi; Müzdelife'de akşam ve yatsı namazlarının cem'-i te'hiri sırasında, iki namaz arasında g) Cuma günü hatip hutbede iken h) Cemaatla namazda farza durmak üzere kamet getirilirken (sabah namazının sünneti hariç) ı) Yalnız farz yetişebilecek kadar vakit daraldığında i) Sıkışık abdestle ve namaz için geniş bir zaman varken, sofrâ konulmuşsa, nafilé namaz kılmak mekruhtur.

Namazın Çeşitleri:

A- Farz olan namazlar:

1. Beş vakit namaz (Farz-ı Ayn)
2. Cuma namazı (Erkeklerle Farz-ı ayn)
3. Cenaze namazı (Farz-ı kifaye)

B- Vâcip olan namazlar:

1. Bayram namazları
2. Vitr namazı

C- Nafilé olan namazlar:

1. Beş vakit namazın sünnetleri
2. Teravîh namazı
3. Diğer nafilé namazlar: Kuşluk namazı, teheccüd namazı, tahiyütü'l mes-cid, yolculuk namazı gibi. Ayrıca, güneş ve ay tutulduğunda, abdest ve gusülden sonra, kerahet vakitleri dışında Allah rızası için istenildiği kadar nafilé namaz kılınabilir.

Namazların Rekâtları:

1. Sabah namazı: 2 rekât sünnet, 2 rekât farz.

2. Öğle namazı: 4 rekât ilk sünnet, 4 rekât farz, 2 rekât son sünnet.

3. İkinci namazı: 4 rekât sünnet, 4 rekât farz.

4. Akşam namazı: 3 rekât farz, 2 rekât sünnet.

5. Yatsı namazı: 4 rekât ilk sünnet (Sünnet-i gayr-ı müekke), 4 rekât farz, 2 rekât son sünnet.

6. Vitr namazı: 3 rekât.

7. Cuma namazı: 4 rekât ilk sünnet, 2 rekât farz, 4 rekât son sünnet, 4 rekât zuhr-ı ahir, 2 rekât vaktin sünneti.

8. Cenaze namazı: Farz-ı Kifayedir ve-4 tekbirden ibarettir. Rükû, sücûd, kâide gibi rükünleri yoktur. (Bak. Cenaze namazı).

9. Bayram namazları: Kurban ve Ramazan Bayramı namazları vâciptir. 6 zaid tekbir, iki rekâttır.

10. Teravîh namazı: Sünnettir ve 20 rekâttır.

11. Kuşluk namazı: Nafilé namazdır. İki rekâttan başlar, nafilé olduğu için arzu ve imkâna göre oniki rekâta kadar kılınabilir.

12. Teheccüd namazı: Nafilé namazdır. 2 rekâttan 8 rekâta kadar kılınabilir.

13. Tahiyütü'l-Mescid: Nafilé namazdır, 2 rekâttır.

14. Yolculuk namazı: Nafilé namazdır, 2 rekâttır.

Namazın Kılınışı:

Farz, vâcip, sünnet ve âdabına riayet ederek, Hz.Peygamber'in tabikatına uygun namaz nasıl kılınır?

1. Sabah namazı:

Örnek olarak "sabah namazı"nın sünnetini alacağız:

a) Sabah namazının sünneti: Önce, namazın dışındaki 6 şart yerine getirilir. Temiz bir yer seçilir. Kibleye karşı ayakta durulur. Eûzü-besmele çekerek, "Niyet ettim, Allah rızası için sabah namazının iki rekât sünnetini kılmaya" diye niyet edilir. "Allahü ekber" diyerek eller, baş parmaklara kulak memelerine değecek şekilde kulak hizasına kadar kaldırılıp (1. Şekil) indirilir, göbük altında bağlanır. (2. Şekil) Eller göbük altında bağlanırken, sağ el, sol el üzerine konur, başparmakla küçük parmak, sol el bileğini kavrar, diğer üç parmak sol el üzerinde kalır. (Kadınlar tekbir alırken, ellerini omuz hizasına kadar kaldırır ve indirerek sağ el sol üzerinde olacak şekilde göğüsleri üzerinde bağlarlar).

Kıyam (ayakta durma) süresince, gözler, secde yerinden ayrılmaz. Eller bağlandıktan sonra Eûzü-besmele çekmeden, "Sübhanek" okunur. Eûzü-besmele çekilerek "Fatiha" okunur, sonunda "Amin" denir. Eûzü-besmele çekmeden zamm-ı sure (kısa bir sure veya en az, en kısa sure uzunluğunda olmak üzere bir veya bir kaç âyet) okunur. "Allahü ekber" diyerek rükûya gidilir. (3. Şekil) Rükûda eller diz kapaklarını kavrar; bacaklar dik ve gergin tutulur; sırt başla aynı hizada yatak durur; bu hâlde iken üç defa ağır ağır "Sübhanek rabbiyel azim" denir. "Semiallahüli-menhamideh" diyerek doğrulunur. (4. Şekil) "Sübhanallah" diyerek diyecek kadar kısa bir süre dik durulur. "Rabbena leke'l hamd" denir. Bu sırada eller bağlı değil, yanlara bırakılmış durumdadır. "Allahü ekber" denilerek secdeye varılır (5. Şekil). Secde için önce dizler, sonra eller, en son yüz (alın ve burun) yere konulur. Secde durumunda alın, yerin sertliğini duymalı, eller yerde dirsekler yukarıda, uyluklar vücuda değmeyecek şekilde, ayaklar parmak üzerinde dik olmalıdır; kadınlar ise kapanırlar. Secde üç defa ağır ağır "Sübhanek rabbiyel-A'la" denilir. "Allahü ekber" diyerek diz çökülür. (6. Şekil) Diz çökme durumun-

da dizler mümkün olduğu kadar birbirine yakın, eller uyluk ve dizler üstünde serbest, gözler eller üzerinde, sol ayak yatırılarak üzerine oturulmuş, sağ ayak, parmaklar kibleyi gösterecek şekilde dik olarak tutulur. Kadınlar ise, her iki ayaklarını da sağa doğru yatırarak, üzerine otururlar. "Sübhanallah" diyecek kadar, kısa bir süre diz çökmüş olarak durulur. "Allahü ekber" diyerek tekrar secdeye kapanılır. Secdede âzalar, ilk secdedeki gibidir. Bu ikinci secdede de aynı şekilde üç defa ağır ağır "Sübhanek rabbiyel a'la" denilir. "Allahü ekber" diyerek, kıyama kalkılır. Secdeden kalkarken yerden önce baş, sonra eller, en sonra dizler kaldırılır. Kıyama kalkarken, mümkün olduğu kadar ellere yer veya başka bir şey (mazeret durumu müstesna) destek yapılmamalıdır. Kıyamda, ilk rekâtta olduğu gibi eller bağlanır. Sübhanek okunmaz. Eûzü çekmeden sadece besmele ile "Fatiha" besmelesiz zamm-ı sure okunur. Rükû ve sücûddan sonra ka'deye oturulur. Bu durum, aynı iki secde arasındaki diz çöküş gibidir. Yani sol ayak üzerine oturulmuş, sağ ayak parmaklar üzerine dik durumda tutulmuş, dizler mümkün olduğu kadar birbirine yakın, eller uyluklar ve dizler üzerinde serbest, gözler eller üzerindedir. Bu durumda "Ettehiyatü", "Allahümme Salli", "Allahümme Rabbena âtina", "Allahüm-mağfirli" duaları eûzü besmelesiz, birbiri peşine okunur. "Esselâmü-aleyküm ve rahmetü'llah" diyerek, baş gözler sağ omuzu görecek şekilde sertçe sağa çevrilir (7. Şekil).

Çok kısa ve bir anlık duruştan sonra, yine "Esselâmü-aleyküm verahmetü'llah" diyerek, aynı şekilde baş, bu defa sola, gözler sol omuzu görecek şekilde sertçe çevrilir. (8. Şekil). "Allahümme ente'sselâmü ve minke's-selâm, tebâraakte yâ ze'l-celâli ve'l-ikram" denilir.

Sabah namazının sünneti bu şekilde bitirilir ve farz için kalkılır.

b) Sabah namazının farzı: Önce kamet getirilir. (Kamet için bak. İlgili madde) Niyet edilir. İki rekâtlık farz da, sünneti gibi aynı şekilde kılınır. Tespih ve duadañ sonra sabah namazı bitirilir. (Tespih için bak. İlgili madde).

2. Öğle Namazı: 4 rekât ilk sünnet, 4 rekât farz ve 2 rekât son sünnet (sünnet-i

müekke) olmak üzere 10 rekâttır.

a) İlk Sünnet: Öğle namazının sünnetini kılmaya niyet edilir. İki rekâti sabah namazının sünneti gibi kılınır. Sadece ka'de-i ulâ (ilk oturuş) da, "Ettehiyyatü" okunduktan sonra, (Allahümme sallı ve başka bir dua okumadan) 3'üncü rekât için kıyama kalkılır. 3'üncü ve dördüncü rekâtlarda (sübhaneye okunmadan) besmele ile "Fatiha", besmelesiz "Zamm-ı sure" okunur. 3'üncü rekâttan sonra "Ka'de-i ahire"ye (son oturuşa) oturulur. "Ettehiyyatü", "Allahümme Salli" ve diğer dualar okunarak aynı usulle selâm verilir.

b) Öğle namazının farzı: Önce kamet getirilir, niyet edilir. Öğle namazının farzı da 4 rekâtlık ilk sünneti gibi eda edilir. Sadece 3 ve 4'üncü rekâtlarda "Fatiha"dan sonra "zamm-ı sure" okunmaz.

c) Öğle namazının son sünneti: Niyet edilir, sabah namazının sünneti gibi kılınır.

3. İkinci namazı: 4 rekât sünnet-i gayr-ı müekke) (Bak. Sünnet), 4 rekât farz olmak üzere 8 rekâttır.

a) İkinci namazının sünneti: Niyet edilir, öğle namazının sünneti gibi kılınır. Sadece ka'de-i ulâ (ilk oturuş) da 3'üncü rekâta, "Ettehiyyatü"den sonra "Allahümme Salli" duası okunduktan sonra kalkılır ve 3'üncü rekâta ilk rekâta olduğu gibi eüzü besmelesiz "Sübhaneye" okunarak başlanır. Başka bir fark yoktur. İkinci namazının sünnetine duran kimse, cemaatla farz kılmaya başlarsa, ilk oturuşta selâm verebilir ve kalan iki rekât sonradan tamamlanmaz. Zira ikinci namazının ilk sünneti, müekke) olmayan sünnettir. Hz. Peygamber bazen kılmış, bazen terketmiştir.

b) İkinci namazının farzı: Kamet ve niyet'ten sonra öğle namazının farzı gibi kılınır.

4. Akşam Namazı: 3 rekât farz, 2 rekât sünnet olmak üzere 5 rekâttır.

a) Akşam namazının farzı: İlk önce kamet getirilir. Niyet edilir. İlk iki rekât, sabah namazının sünnet ve farzı gibi kılınır. İki rekâtın sonunda oturduktan sonra sadece "Ettehiyyatü" okunur ve 3'üncü rekâta kalkılır. Besmele çekilerek "Fatiha" okunur, zamm-ı sure okunmadan rükû, secde yapılır ve ka'de-i ahire için

oturulur. "Ettehiyyatü", "Allahümme Salli" ve istenen dualar okunarak selâm verilir.

b) Akşam namazının sünneti: Niyet edilir sabah namazının sünneti gibi kılınır.

5. Yatsı Namazı: 4 rekât ilk sünnet (gayr-ı müekke), 4 rekât farz, 2 rekât son sünnet (müekke) olmak üzere 10 rekâttır.

a) Yatsı namazının ilk sünneti: Niyet edilir. İkinci namazının gayr-ı müekke) sünneti gibi kılınır.

b) Yatsı namazının farzı: Kamet ve niyetten sonra, öğle ve ikinci namazlarının farzları gibi eda edilir.

c) Yatsı namazının son sünneti: Niyet edilir, öğle namazının müekke) olan son sünneti gibi eda edilir.

6. Vitr Namazı: 3 rekâtlık vâcip bir namaz. Yatsı namazından sonra, sabah namazı vakti girinceye kadar kılınabilir. Ara verilerek de kılınabilir. Yatsı namazının gecenin ilk yarısında, vitr namazının ise gecenin son yarısında kılınması sünnettir.

Vitr namazının kılınışı: 3 rekât oluşu bakımından, akşam namazı farzının eda edilmesine benzetilerek anlatılabilir. Farklı, akşam namazı farzının 3'üncü rekâtında "Fatiha" okunduktan sonra rükûa gidilmesine karşılık, vitr namazının son rekâtında fatiha ve zamm-ı sureden sonra kunut tekbiri alınması ve kunut duası okunarak rükûa varılmasıdır. Kunut tekbiri, iftitah tekbirinde olduğu gibidir. "Allahü ekber" diyerek eller kulaklar hizasına kaldırılıp indirilir ve önde bağlanır. Bu tekbirden sonra da "Kunut duası" okunur. Dua bittikten sonra rükûa varılarak malûm şekilde namaz tamamlanır.

7. Cuma Namazı: 4 rekât ilk sünnet, 2 rekât farz, 4 rekât son sünnet, 4 rekât zuhr-ı ahir, 2 rekât vaktin sünneti olmak üzere 16 rekâttır. Cuma namazı farz-ı ayndır. Farz oluşu "Kitap", "Sünnet" ve "İcma" ile sabittir.

a) Cuma namazının ilk sünneti: Niyet edilir. Öğle namazının 4 rekâtlık ilk sünneti gibi eda edilir. İç ezan ve hatibin irad edeceği hutbe dinlenir. Hutbeden sonra kametle beraber farz için ayağa kalkılır.

b) Cuma namazının farzı: Cuma namazının farzını kılmaya ve imama uymaya niyet edilir. İmama uyularak, aynı

sabah namazının farzı gibi, iki rekât farz eda edilir (Bak. Cemaatla namaz).

c) Cuma namazının son sünneti: Niyet edilir. Aynı öğle namazının 4 rekâtlık ilk sünneti gibi eda edilir.

ç) Zühr-ı âhir: 4 rekâtlık bu namaz. Aslında cuma namazından değildir. Cuma namazının, her hangi bir sebeple makbûl olmaması ihtimali ile, ihtiyaten, öğle namazının farzı yerine kılınır. "Vaktine yetişip de, üzerimden sâkıt olmayan son öğle namazının farzını kılmaya niyet ettim" diyerek niyet edilir. Aynı, öğle namazının farzı gibi eda edilir.

d) Cumanın son sünneti: "Vaktin sünnetini kılmaya niyet ettim" diye niyet edilir. Aynı sabah namazının sünneti gibi eda edilir.

8. Cenaze Namazı: Bak Cenaze.

9. Teravîh Namazı: 20 rekâttır. Ramazan ayı boyunca yatsı namazından sonra, vitr namazından önce kılınır. Sünnet-i müekkededir. Cemaatla veya münferid olarak eda edilebilir. İki, dört, sekiz, on, yirmi rekâtta selâm verilebilir. İki veya dört rekâtta bir selâm vermek, daha faziletlidir. İki rekâtta bir selâm verilse de verilmese de, her ka'dede (oturuşta) Allahümme salli ve her ka'deden sonraki kıyamda Fatiha'dan önce Sübhaneke okunur.

Teravîh namazının, diğer sünnet ve nafilâ namazlarda olduğu gibi, kazası yoktur.

10. Nafilâ Namazlar:

a) Tahîyyetü'l-Mescid: Cami veya mes-cide girildiği zaman, kerahet vakti değilse (Kerahet için bak. İlgili madde ve namaz maddesinde namaz kılınmayan vakitler), iki rekât nafilâ namaz kılmak sünnettir. "Tahîyyetü'l-mescid namazı kılmaya niyet ettim" diye niyet edilir. Sabah namazının sünneti gibi eda edilir.

b) Teheccüd namazı: Gece yarısından sonra kılınır. İki, dört, altı veya sekiz rekât olarak kılınabilir. İki rekâta bir selâm verilmesi daha faziletlidir. Her ka'dede (oturuşta) Allahümme salli ve her ka'deden sonra kıyama kalktıktan sonra, Fatiha'dan önce Sübhaneke okunur.

c) Kuşluk namazı: Kuşluk namazı vakti, güneş doğduktan ve kerahet vakti çıktıktan sonra başlar, zeval vaktine kadar devam eder. İki rekâttan oniki rekâta kadar kılınabilir. Her ka'dede

(oturuşta) Allahümme salli ve her ka'deden sonra kalkılan kıyamda, Fatiha'dan önce Sübhaneke okunur.

ç) Kûsûf namazı: Güneş tutulduğu zaman, cemaatla iki (veya dört) rekât namaz kılınır. İmamlık yapacak ehliyyette kimse yoksa, münferid olarak (tek başına) da eda edilebilir. Zamm-ı sureler uzunca okunur. Dört rekât kılınacaksa, her ka'dede Allahümme salli ve ilk ka'deden sonraki kıyamda Sübhaneke okunur.

d) Yolculuk namazı: Yolculuğa çıkar-ken ve döndükten sonra iki rekât nafilâ namaz kılınır.

Ay tutulduktan sonra, abdest aldıktan, gusûl yaptıktan sonra da nafilâ namaz kılınabilir.

e) Katil namazı: İdama mahkûm edilen müslüman, infazdan önce iki rekât nafilâ namaz kılarak, Cenab-ı Hakka istiğfarda bulunmalıdır. Katil olayındaki kul hakkı şüphesiz helâllaşmaya bağlıdır.

11. Hususî Hallerde Kılınan Namazlar:

a) Cemaatla namaz: Namazın bir imama uyarak kılınması. Cuma namazını cemaatla kılmak farzdır. Diğer farz namazları, teravîh namazını, cemaatla kılınan teravîh namazından sonra vitr namazını ve cenaze namazını cemaatla kılmak müekked sünnettir. Hastalık, şiddetli yağmur, soğuk, karanlık, mal ve can korkusu gibi makûl ve meşrû bir sebep olmadığı halde, cemaatin özürsüz olarak terkedilmesi, müekked bir sünnetin terki demektir.

Cemaatla kılınan namaz, münferid kılınan namazdan 27 kat daha sevaplıdır.

Cemaatla imama uyan bir tek kişi de bulunsa (bu kişi mümeyyiz bir küçük veya kadın olsa da) kılınabilir. Cuma namazında ise, imamdanda başka en az iki kişi bulunmalıdır. Aksi halde cemaat teşekkül etmediğinden cuma namazı kılınmaz, bunun yerine öğle namazı kılınır.

Farz namazların kazası da cemaatla kılınabilir. Ancak imam ve cemaatin kıldıkları kaza, aynı namazın kazası olmalıdır.

İmama uymanın şartları: İmama uyanın, hem namaza, hem imama uymaya niyet etmesi, imamın kendisine uyandan, az bir miktar da olsa önde bulunması, imam ile kendisine uyanların arasında yol vb. büyük bir açıklık ve mesafe bulunmaması, tekbir, rükû, secde, selâm

BÜYÜKLERİMİZ

Nizamülmülk

Büyük devlet ve siyaset adamı. Horasan'ın eski kültür merkezlerinden Tus şehrinde doğdu. Babası Nukhan Valisi Ali b. İshak, Babasının müsait maddi ve içtimai durumu sebebiyle iyi bir öğrenim gördü. 11-12 yaşlarında Kur'an-ı Kerim'i ezberledi. Fıkıhla uğraştı. Devrinin edebiyatçılarıyla dostluk kurdu, sağlam bir edebiyat kültürü edindi. Horasan Valisi nezdinde idarî görev yaptı. Dandanakan Savaşı sonunda Gazne'ye geçti. Bilahare Horasan'a dönerek Selçukular'ın hizmetine girdi. Belh Valisi'nin maiyetinde idarî işlerle tanzif edildi. Merv'de bulunan şehzade Alpaslan'ın dikkatini çekti. Alpaslan sultan olduktan sonra Selçuklu Devleti vezirliğine tayin edildi. Alpaslan ve oğlu Melikşah zamanında 29 yıl aralıksız bu görevde kaldı.

Nizamülmülk, uzun vezirlik görevi sırasında devlet teşkilâtında, askerî, malf ve idarî alanlarda yaptığı islahat ve meydana getirdiği yeni müesseselerle Selçuklu Devleti'nin sağlam temeller üzerine oturmasını ve gelişmesini sağladı. Saray ve merkezî hükümet teşkilâtını, Samanî ve Gazne devlet teşkilâtından da faydalanarak yeniden oluşturdu. Ayrıca, maliye, millî savunma, hariciye ve teftiş vezirlikleriyle İslâmî geleneklere uygun kadükliklar kurdu. Merkezî hükümetten ayrı olarak, Melikler'in ellerinde bulunan eyaletlerde de küçük divanlar meydana getirdi. Nizamülmülk'ün kurduğu bu devlet teşkilâtı, kendisinden sonraki bütün İslâm-Türk devletlerinde, küçük değişikliklerle devam ettirildi. Büyük Selçuklu Devleti'nin müstakbel gelişme ve başarıları bu teşkilâtlanma üzerine oturmıştır.

Nizamülmülk'ün en kalıcı hizmeti, "Şii-Batnî" gelişmesi karşısında, sünni mezhepler arasındaki münaferete müdahale etmesi ve halkı sünni mezhepler etrafında toplamayı başarmasıdır. Bu cümleden olarak, kendinden önce müessif bir gelişme gösteren "Eş'arîler" tel'in, "Şafii'leri" takip siyasetine son vermiş, memleketi terketmek zorunda kalan devrin büyük din ve irtın adamlarını geri getirmiş, Mısır ve İran işbirliğinden kaynaklanan "Şii-Batnî" yayılmasına müdahale etmiş; sünni ekollerin uzlaştırarak, himaye etmiştir.

Nizamülmülk'ün ünlü "Nizamiye Medreseleri" uygulaması da, aynı ulvî maksada matuftur. Bu maksatla ilk defa Bağdat'ta 1066 yılında zengin

bir kütüphane ile de teçhiz ettiği "Nizamiye Medresesi"ni kurmuştur. Burada çağın en ehliyetli ilim ve din adamlarını toplamış, sünnetliği, halk arasında ilim ve tedris yollarından yaymayı ve yerleştirmeyi hedef almıştır.

Bu yüksek ilim müessesesinden çok kısa zamanda müsbet sonuçlar alınması üzerine İsfahan, Nişabur, Belh, Herat, Basra, Merv ve başka merkezlerde açılan yeni medreselerle, bu faaliyet takviye edildi.

Nizamülmülk'ün "Nizamiye Medreseleri" ile din terbiyesi ve öğretimini devletin teftiş ve himayesi altına alması, dağınık ve metodsuz din eğitimi faaliyetlerini resmî ve nizami tahsil müesseseleri haline getirmesi, bu safhada gerçek bir inkılâp olmuştur. Nizamiyelerin öğretim ve usûl programlarına dayanan bu uygulama, günümüze kadar devam etmiştir.

Nizamülmülk'ün bir yeniliği de, "Toprak Hukuku" konusunda olmuştur. Bu yenilik, "İkta" müessesesinin yeniden islahıdır. "İkta" kurumu, önceden bilinen bir kurum olmakla beraber, Nizamülmülk bu müesseseyi yeni esaslara bağlamış, İkta sahipleri ve orada çalışanlar aleyhine mevcut uygulamaları kaldırmış, kurumu, hem sahiplerine, hem orada çalışanlara, hem devlete faydalı hale getirmiştir. Bu uygulama da sonraki İslâm-Türk devletlerinde küçük değişikliklerle tatbik edilemiştir.

Nizamülmülk, devlet idaresindeki kendine mahsus yenilik ve tatbikatı, bunların makul gerekçelerini ve cereyan tarzlarını gelecek nesillere intikal ettirmek maksadıyla "Siyasetnâme" adıyla bir eser yazmıştır. Siyasetnâme, Selçuklu İmparatorluğu ile diğer Türk-İslâm devletlerinin, idarî, siyasi, askerî, malf, içtimai, harsî yönlerini belirten eşsiz bir eserdir. En doğru ve asla uygun nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

Ömer Hayyam takviyeli Şii-Batnî ilerlemesinin İslâm inanç ve irtın dünyasını tehdit ettiği, Hasan Sabbah ve Haşhaşilerinin ortalığı kasıp kavurduğu bir sırada ortaya çıkan Nizamülmülk, bir süikastla 10 Ramazan 1092'de şehid edildiğinde, din, siyaset ve ilim sahalarındaki vazifesini ikmal etmiş bulunuyordu.

Allah'ın rahmeti O'nunla olsun...

Namaz nasıl kılınır?..

1

2

3

4

5

6

7

8

vermede, imama uyanın, imamın önüne geçmemesidir. İmama uyan (muktedî), rûkû ve secdede tesbihleri tamamlamadan, imam tekbir alarak doğrulursa, tesbihler noksan bırakılarak imam takip edilir. Ka'de-i Ūlâda Ettehiyyatü için de aynıdır. Fakat son oturuşta muktedî (imama uyan) Ettehiyyatüyü tamamlamadan (imam selâm verse de) selâm vermemelidir. Zira, ka'de-i ahirede Ettehiyyatüyü okuyacak kadar oturmak farzdır.

İmam, bayram tekbirleri, ka'de-i ūlâ (ilk oturuş), tilavet ve sehiv secdeleri (Bak. İlgili maddeler) ile kunut duasını unutarak, yapmasa da cemaat kendisine uyar. Fazla rekât, fazla secde, bayram ve cenaze namazlarında fazla tekbir aldığı anda ise uymazlar. "Sübhanallah" diyerek, imamı ikaz ederler. (İmama uyan kimsenin dik kat edeceği hususlar konusunda bak. Müdrik).

Cemaatle namazda safların tertibi önemlidir. Safların sık ve düz olmasını Hz. Resûlullah ısrarla tavsiye buyurmuştur. Cemaat tek kişi ise, imamın sağına ve biraz gerisine, birden çoksa arkasına dururlar. Kadın cemaat, tek kişi de olsa arkaya durur. Erkek cemaat ile imam arasına kadın cemaat duramaz.

İlk saf, ilk üç saf ve öndeki saflarda durmak, gerideki saflarda durmaktan daha faziletlidir.

^ Safa tek kişi olarak durmamaya çalışmalı, mümkünse ön saftan bir kişiyi geriye doğru çekmelidir.

Cemaata iştirak edecek kimse, temiz olmaya, başkasını rahatsız edecek koku ve kılıkla cemaata gitmemeye çalışmalıdır.

Cemaatla namazın fazilet ve derecesinin yüksek olması, İslâmiyet'in cemaata, cemiyete, bir araya gelmeye, karşılıklı yardımlaşmaya verdiği önemi ifade eder.

b) Kaza namazı: Farz ve vâcip namazları vaktinde eda edemeyenler, eda edemedikleri bu namazları sonradan kaza ederler. Farz namazların kazası farz, vâcip namazların kazası ise vâciptir.

Sabah namazı, vakti içerisinde eda edilememişse, o gün güneş doğduktan ve kerahet vakti geçtikten sonra zeval vaktine kadar sünneti ile birlikte kaza edilir. Daha sonra ise, sadece farzı kaza edilir.

Bunun dışında, sünnet namazlar kaza edilmez.

Kaza namazı kılariken, hangi namazın kazası kılınacaksa ona niyet edilir.

c) Hastanın namazı: Namaz kılmaya cü yetmeyen kimse, gücü neye yetiyorsa namazı o şekilde kılar. Oturarak, yatacağı veya İma ile. İma ile de olsa, namazını edebilecek olan kimse, namazını kaza bırakmaz. İma ile de olsa, namazını kılmaya gücü yetmeyenler sonradan namazlarını kaza ederler.

ç) Yolcunun namazı: Vasat bir yolda yürüyüşle 18 saatlik (90 Km.) yola çıkan kimsenin seferidir. Bu mesafedeki bir yolculukta çıkan, yolda ve gittiği yerde 15 günde kalmaya niyet etmişse orada 4 rekât farzları iki rekât olarak kılarlar (Ka salât). Vakit varsa sünnetler kılınır. Yoksa kılınmayabilir. Seferi kimse imanı geçerse, kendisine uyan mukim (seferden olmayan) ler, imam selâm verince namazlarını tamamlarlar.

Namazın Önemi:

Namaz insanı günde 5 defa Allah'a huzuruna yükselten müstesna bir ibadettir. Günde 5 defa ilâve olarak diğer vâcib ve sünnet namazlarla Allah'ın huzuruna, huzura varmak için ruhen hazırlanmış bulunan insan, devamlı bir iç muhakeme halinde demektir. Bu kimsede, Allah'ın emrettiklerini yapmak, nehyettiklerini kaçınmak hususunda bir iç disiplin gelişir. Şüphesiz namaz sadece Allah'ın rızası için kılınır. Fakat ferdi ve içti faydaları da vardır. Namazın, insanın ve beden sağlığına faydaları da açık bellidir.

NASS:

Dini bir konuda, açık hüküm getiren delil. Kur'an-ı Kerim ve Sünnet-i Nebiyye. Âyet ve hadislerle hükmü açık belirtilen konuda "Kıyas'a başvurulmaz".

NAZAR:

Göz değmesi. Hadis-i şeriflerde, göz değmesi (nazar)nin hak olduğu belirtilmiştir. Bazı insanların bakışları diğer varlıkların maddî ve manevî yapıları üzerinde olumsuz tesirler yapar. Bu müspet ilimciler ve psikologlar tarafından da ilmi olarak izah edilmiştir. göz değmesinden Allah'a sığınmalıdır.

Nazarı önlemek için boncuk vb.

takılar takılması ise İslâmiyet'te hoş görülmez.

NEBİ:

Yeni bir kitap ve şeriat getirmeyen, kendinden önceki peygamberin kitap ve şeriatını tebliğ ile vazifeli peygamber (Bak. Resûl).

NECASET:

Maddî pislik. Manevî kirlilik için "Hükmi necaset" tabiri kullanılır. Bir fıkıh terimi olarak, daha çok maddeten temiz olmayan şeyler için kullanılır. (Necasetten taharet için bak. Namaz).

Necaset-i Galiza: Ağır pislik. kan, si-dik, dışkı, küçük abdest yolundan gelen diğer mayiler, Bunlar, necis olduğu konusunda şer'i delil bulunan pisliklerdir.

Necaset-i Hafife: Hafif necaset. Necis olduklarına dair şer'i hüküm bulunan, ancak necis sayılmayacakları konusunda da dinî deliller mevcut olan hafif pislikler. Necaset-i galiza dışında kalan pislikler.

Necaset-i galizanın çok az miktarı dışındaki necasetten temizlenmek, namazın şartlarındandır. Hafif pisliklerin ise elbisenin veya vücudun dörtte birinden fazla kısmında bulunması halinde bununla namaz kılınmaz.

Ancak necaseti giderecek kadar suya sahip olan kimse abdesti olmasa da bu su ile necaseti giderir. Abdest için teyemmüm eder.

Necasetin, sadece namaz için değil, namaz dışında da giderilmesi gerekir. Necasetle dolaşmak mekruhtur.

Necaset katı veya sıvı halde bulunabilir. Ağır ve katı necasetin galiza ve sıvı necasetin ise avuç içi kadar olanı namaza manidir.

NEFS:

Benlik, kötü istek, kötülüğe meyil. İnsanın kötülüğe meyilli tarafı. Maddî, dünyevî, beşerî, hayvanî şeylere meyil.

Nefsi terbiye, İslâmiyet'in insanı ulaştırmak istediği hedeftir. Olgun insan, nefesine hükmetme olgunluğuna ulaşan insandır.

Nefs-i Emmare: İnsana hevalî, şehevî, dünyevî, geçici, hayvanî zevkleri emreden hayvanî nefis. Nefsin terbiye edilmemiş en iptidai seviyesi.

Nefs-i Levvame: İnsanı iç denetlemeye, muhasebeye tâbi tutan nefis.

Nefs-i Mülhime: Bazı iyi şeyleri ilham eden, iyilikleri emreden nefis.

Nefs-i Mutmainne: Kendisini kötülüklerden tamamen kurtararak huzur ve itminan hâline ulaşan nefis.

Nefs-i Raziye: Cenab-ı Hakk'tan gelen iyiliklere de, kötülüklerle de razı olan, kaderden şikâyet etmeyen nefis

Nefs-i Marziye: Allah'ın kendisinden razı olduğu nefis.

Nefs-i Kâmile: Olgunlaşmış, kemâle ulaşmış nefis. İnsan-ı kâmil, nefisini kemâle erdiren kimsedir.

NEMA : Bak. Zekât.

NESEB:

Çocuğun ana babaya nisbeti. Çocuğun anası, onu doğurandır. Babaya nisbeti için ise bazı şartlar aranır:

a) Nikâh: Kaide olarak, çocuğun babası, anasının nikâhlı kocasıdır. Ancak, sahih nikahta, evlilik akdinden sonraki birleşme üzerinden enaz 6 ay geçmesi. Bu şart yoksa, neseb ya ikrar veya dâva yoluyla tespit edilir.

Babanın, çocuğu reddi için bak. Lian. Fâsîd nikâhta, birleşmeden altı ay sonra doğan çocuğun nesebi sahihtir. Tefrik ve ayrılmadan sonra bir yıl içerisinde doğan çocuğun nesebi de sahihtir.

b) İkrar: Babanın, çocuğun kendisine ait olduğunu kabul etmesi. Bunun için yaş durumu, çocuğun nesebinin meçhul olması, çocuk mümeyyiz ise, bu ikrarı kabul etmesi gibi şartlar göz önünde bulundurulur.

c) İstilâd: Cariyeden doğan çocuğun nesebinin tespiti.

Nesebin tespiti nafaka, evlilik yasağı ve miras açısından önemlidir.

NE SEÎ (MESÂ): Hadis bilgini, Ebû Abdurrahman Ahmet b. Ali Bahr, b. Sinan, b. Dinar en-Nesâi. Hicretin 215'inci yılında Horasan'ın Nisa kasabasında doğdu. Adını bu kasabadan aldı ve en-Nesâi diye şöhret buldu. Kütüb-ü Sitte içerisinde ilk Sünen sahibi. Büyük muhaddis ve fakih.

15 yaşında hadis öğrenimine başladı. Belh, Horasan, Hicaz, Irak, Suriye ve Mısır'ı bu maksatla dolaştı. Belh'de zamanının büyük bilgini Kuteybe'den hadis ve ilim öğrendi. Seyahat ettiği her yerde hadisçilerle görüştü. Onlarla senet ilimleri, hadis metodolojisi üzerinde tartıştı, hadis müktesebâtını genişletti.

Nesâî bu seyahat ve tahsili esnasında edindiği bilgilerle, hadis ilimlerinde derin bir vukuf, geniş bir ufuk kazandı. Senet ilminde râvilerin Sika (güvenilir) olup olmadıkları konusunda görüşlerine başvurulmuş bir imam oldu. İmam Zehebî'nin İmam Müslim'den daha çok sayıda hadisi hafızasında taşıdığını söylemiştir.

Nesâî, Kütüb-i Sitte içerisinde ilk "Sünen" sahibidir. Eserini fıkıh bablarına göre ve ahkâm hadislerinden meydana getirmiştir. İmam Nesâî Hicrî 2'nci asrın başlarından itibaren telif edilmeye başlanan çok sayıda "Sünen" metodunda eserden faydalanmış, bu metodu inkişaf ettirmiş ve bu çeşidin en mükemmelini meydana getirmiştir.

İmam Nesâî'nin Sünen'i gibi bir telif'in bugüne kadar meydana getirilmemiş bulunduğu kanaatinde olanlar vardır.

Neşâburî Bağdadî, Dârekutnî, Nesâî'nin Sünen'inde yer alan bütün hadislerin sahih olduğunda ittifak etmişlerdir.

Nesâî hadis nakledeceği râvilerin cerh ve ta'dilleri konusunda Buharî ve Müslim'den daha titiz, daha şiddetli davranmıştır. O, ancak terki üzerinde ittifak edilmeyen hadis ricalinin kesintisiz ve muttasıl isnatla sahih olan hadislerini nakletmiştir. Bu sebeple Kütüb-i Sitte içerisinde yer alan Sünen'lerle, Buharî ve Müslim'in Sahihayn'ında geçen bazı ricalden hadis nakletmekten sarf-ı nazar etmiştir.

Nesâî önce içerisinde daha çok hadise yer verilen Sünen-i Kübrâ'yı tasnif etmiş, bilâhare bu kitabı ihtisar ederek, "El-Mücteba" diye bilinen yeni Sünen'ini telif etmiştir. Nesâî'nin Sünen'i denilince kast edilen bu yeni ve kısa tasniftir.

El-Mücteba, hadis araştırmacıları nazarında sıhhati ile şöhret kazanmıştır. Kütüb-ü Sitte arasında Sahihayn'dan sonra 3'üncü sırayı aldığı anda ittifak mevcuttur.

İmam Nesâî Şam'da bulunduğu sırada "Ehl-i Fiten" in taarruzuna maruz kalmış

ve Hicret'in 303. yılında Filistin'in Remle kasabasında vefat etmiştir.

NEZİR (Adak):

İbadet niyetiyle oruç tutmak, kurban kesmek, Kur'an-ı Kerim okumak, sadaka vermek gibi mübah bir fiili vaadetmek.

Mutlak Nezir: (Şarta bağlı olmayan): Her hangi bir şarta bağlı olmaksızın, belirli (falanca gün veya günler) yahut belirsiz (her hangi bir gün veya günler) bir fiili (meselâ oruç tutmayı) vaadetmek. Bu vaad, belirtilen günde yapılamazsa başka bir gün yapılır.

2. Muallak (Şarta bağlı) nezir: Bir şeyin gerçekleşmesine veya gerçekleşmemesine bağlı olarak bir şey (oruç, sadaka vb.) vaadetmek. Kayıp bir eşyanın bulunmasına, bir hastanın iyileşmesine bağlı nezirler bunlardandır.

Nezir, Allah rızası için yapılmalıdır. Dünyevî bir maksat için adak yapılmamalıdır. Yapılan adak mutlaka yerine getirilmelidir. Adanan bir şeyin yerine getirilmesi (kurban vaadedilmişse, kesilmesi; Oruç vaadedilmişse, tutulması; sadaka vaadedilmişse, verilmesi vâcipdir.

Nezir sahibi, nezrini ifa etmeden vefat ederse, vârisler bu nezri isterlerse yerine getirirler. Fakat vasiyet varsa, bunu ifa etmek icap eder. Nezir bir ibadet ve tek taraflı, isteğe bağlı vaad olduğundan, ifa edilmemesi durumunda nezir sahibi kadı veya emir tarafından zorlanamaz.

Nezrin şartları:

1. Vaadedilen şey, gayrimeşru olmalıdır. Öldürme, intihar, başkasına zarar vermek gibi

2. Adak farz-ı kifâye veya nafîle cinsinden olmalıdır. 5 vakit namaz, Ramazan orucu gibi, yapılması zaten farz-ı ayn olan ibadetlerle ilgili olarak nezir yapılamaz. İbadet sayılmayan bir şeyi de nezir olarak vaadetmemelidir. Bir kimseyi ziyaret vb.

3. Vaadedilen şey, mümkün bir şey olmalıdır. Vüs'atin üstünde veya ifası mümkün olmayan bir şey vaadedilmemelidir. Gece oruç tutmak, maddeten gücü yetmeyeceği şeyi vaadetmek gibi.

4. Nezrin vâcip olması için, nezredenin âkıl bâliğ olması gerekir.

Nezir (Adak) Orucu:

Bir şarta bağlı olsun olmasın, günü belirtilmiş olsun olmasın, belirli süre oruç tutmayı vaad etmek, belirtilen günde tutulamaz ise başka günlerde tutulur. 1 yıl süreyle oruç tutmayı vaadeden, Ramazan ayı ile oruç tutulması yasak olan bayram günlerini, bir yılın hesabına ilâve etmelidir. Kadınlar da bir yılın hesabında, özel hâlleri sebebiyle oruç tutamadıkları günleri gözönüne alırlar. Kesintisiz bir yıl oruç adanmışsa, oruç tutmak farz olan Ramazan ayı için ayrıca bir ay ilave edilmez.

Nezir (Adak) Kurbanı:

Şarta bağlı olsun olmasın, kurban ancak Allah rızası için adanır ve kesilir. Bu sebeple, şarta bağlı olacaksa bile, meselâ "Hastalığım iyi olursa, Allah rızası için kurban keseceğim diye" Allah rızası maksadı mutlaka bulunmalıdır.

Nezir sahibi ve bakmakla mükellef olduğu kişiler, adak kurbanından yiyemezler. Yemişlerse, o miktar parayı fakirlere tasadduk etmek zorundadırlar. Adak yapılırken, kurbanlık hayvanın cinsi zikredilmemişse, koyun kesilir.

Nezir ve Yemin: Oruç, kurban, sadaka, Kur'an okumak gibi nafîle ibadetler dışındaki bazı nezirler, yemin yerindedir. "Falanca kişiyle konuşmamayı nezrettim", "Yalan söylememeyi nezrettim" gibi. Bu vaadini bozan kimsenin yemin kefareti vermesi gerekir.

NİFAS (LOHUSA) HÂLİ:

Doğum yapan anneden, doğumdan sonra kan gelmesi hâli. Bu durumdaki kadın nifas hâlidir. Nifas hâli, en çok 40 gün devam eder. Daha önce de sona erebilir. 40 günden sonra devam eden kan, nifas değil, istihaza kanıdır (Bak. İstihaza).

Nifas hâlindeki kadın, tıpkı hayız hâlinde olduğu gibi (Bak. Hayız) namaz kılanamaz, oruç tutamaz. Kur'an-ı Kerim'e veya bir âyete el süremez. Kur'an okuyamaz.

NIKÂH:

İzdivaç, evlenme. Aile yuvası kurmanın meşrû yolu. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde evlenmek, yuva kurmak teşvik

edilmiş, nikâhsız yaşamak şiddetle yasaklanmıştır (Bak. Zina).

İslâmiyet'te aile kurma, aile birliğini muhafaza etme, aile içerisindeki fertlerin birbirlerine karşı vazife ve mesuliyetleri konusunda kaideler, disiplinler getirilmiştir. Bütün bu kaide ve disiplinler, "Nikâh" akdi ile başlar.

Nikâh ehliyeti:

Akil ve bâliğ herkes, nikâh ehliyetine sahiptir. Henüz bülûğa ermemiş ve akıl hastalığı bulunanların nikâhları, ancak şer'î velileri veya onların vekilleri tarafından aktedilebilir. Akil, bâliğ bir erkek veya kadına rızaları olmadan nikâh akdi yapılamaz. Aksi halde, bu nikâhı bozma hakları vardır.

Nikâh akdi:

1. Nikâh akdinin unsurları:

a) Nikâh akdinin tek unsuru "ıcap" ve "kabul"dür. İcap, taraflardan birinin, karşısındaki ile evlendiğini belirtmesi, kabul ise, karşı tarafın bu icabı kabul etmesi, yani onun da karşısındaki ile evlendiğini serbest irade beyanı ile izhar etmesi demektir. İcap ve kabul geleceğe atılan "Alacağım", "Evlениyorum" gibi bir irade beyanı ile caiz değildir. "Aldım", "Evlendim" gibi kesinlik ifade eden geçmiş zaman sigası kullanılması şarttır.

Nikâh akdinde, icap ve kabul için iki taraf bulunması icap eder. Bu iki taraf, bizzat evlenecek olanlar olabileceği gibi, velî veya vekilleri de olabilir.

2. Nikâh akdinin şartları:

a) İn'ikad şartları: Tarafların nikâh ehliyetine sahip bulunması, erkeğin gayrimüslim olmaması, icap ve kabulün birbirine mutabık, aynı yer ve zamanda ve serbest irade ile yapılmış olması, akdin in'ikad şartıdır.

b) Sihat şartları: Taraflar arasında veya taraflardan birinde evlenme manii bulunmaması, nikâh akdine, hür ve akıl bâliğ, en az iki müslümanın şahâdet etmesi, nikâhlanan kadının (küçükse velisinin) rızası nikâhın sihat şartıdır. Ayrıca, nikâh akdini yapan, hür ve akıl-bâliğ bir kimse olmalıdır.

c) Bağlayıcılık şartları: Nikâh akdi yapıldıktan sonra, artık tarafları bağlar. Ancak, küçükken evlendirilenlerin bulûğa erdiklerinde ve aralarında denklik (kü-

füv) bulunmayanların da bazı şartlarla akdin feshini isteme hakları vardır (Bak. Talâk: Talâk ve Fesih).

3. Nikâh akdinin çeşitleri:

a) Sahih nikâh: Nikâhın in'ikad ve sıhhat şartlarını taşıyan nikâh.

b) Bâtil nikâh: Esas unsurları noksan olan nikâh. Müslüman bir kadının, gayrimüslim erkekle evlenmesi. Bu nikâh, hiç sonuç doğurmaz ve sıhhat kazandırılması mümkün değildir.

c) Fâsîd nikâh: Sahih nikâhın şartlarında ihtilâf bulunması. Şartlarını taşıyan şahid bulunmaması; velinin izni bulunmaması gibi. Bu çeşit nikâhla evlenenlerin akdi derhal yenilenmelidir. Birleşme olmuşsa, kadın mehre hak kazanır. Fasit nikâhtan sonra, 6 ay ile 1 yıl arasında doğan çocukların nesebi sabit olur.

ç) Mevkuf nikâh: Nikâh akdi yapanın hür ve akıl bâliğ olmaması, küçüğün velisinin, hacr altındakinin vasisinin izninin bulunmaması gibi noksanlar varsa, nikâh mevkuf nikâhtır. Noksan şartlar tamamlanırsa, nikâh sıhhat kazanır. Tamamlanmadıkça fâsîd nikâh gibidir.

d) Nikâhın bağlayıcılık şartlarını taşımaması: Fesih hakkı olanlardan biri birleşmeden önce fesh istemişse, nikâh sonuç doğurmaz. Fesih hakkı birleşmeden sonra kullanılmışsa, nafaka, miras gibi bazı haklar doğar. Ortada hamilelik varsa, artık fesih hakkı kullanılamaz.

Nikâha mani haller:

1. Devamlı maniler: Usûl, fûrû, ana babasının fûruu, dede ve ninelerin fûruu gibi kan hısımlığına bağlı, usûlün eşleri, fûrûn eşleri, zevcenin usûl ve fûrûu gibi,

evlenmeden doğan, süt kardeşin yukarıda sayılan kan ve sıhriyet hısımları gibi, süt emzirmeden (reda) doğan engeller devamlı manilerdir.

2. Geçici maniler : Caiz olmayan sayıda kadın nikâhlamak, zevcesi nikâhı altında iken, onun kız kardeşiyle nikâhlanmak, başkasıyla nikâhlı veya iddetini bekleyen kadınla nikâhlanmak, erkeğin mürted veya müşrik bir kadınla, kadının gayrimüslim bir erkekle nikâhlanması, boşandığı eşiyile, başından sahih bir nikâh geçmeden yeniden evlenme, geçici evlenme manilerindedir.

NİKÂH-I MUT'A:

Geçici evlenme. Mut'a nikâhı caiz değildir.

NİSAB:

Zekat, fitre, kurban mükellefi olmanın ölçüsü, şer'an zengin sayılmanın sınırı.

1. Nisab-ı Gına: Zekât, fitre ve kurban mükellefiyetine esas olan nisab... Bu miktar malı olanlar, zekât, fitre ve kurban mükellefidirler. Altın, gümüş, hayvanlar, ziraî mahsuller için tesbit edilmiş ayrı ayrı nisab miktarları vardır. (Bak. Zekât, Kurban, Fitre).

2. Nisab-ı İstîğna: Geçinebilmek için başkasından yardım istememe mecburiyetinin doğacağı alt sınır. Asgarî olarak bu miktarda malı olan kimsenin, geçimi için dilenmesi caiz değildir. Hanefî Mezhebi'nde maddî imkânları 200 dirheme ulaşmayanlar, nisab-ı istîğnaya sahip değildirler. Maddî imkânları bu miktarı geçenlerin dilenmesi caiz değildir.

ORUÇ (SAVM):

Ramazan ayında oruç tutmak, İslâmiyet'in 5 temel şartından biridir. Farz-ı ayn'dır. Allah rızası için oruca niyet edip, tanyeri ağarmaya başladığı zamandan akşam güneşi batıncaya kadar hiç bir şey yememek, içmemek, cinsi mukarenette bulunmamaktır.

Orucun Şartları:

1. Orucun farz olmasının şartı: Akil bâliğ ve müslüman olmaktır.

2. Orucun edasının şartı: Sağlığı yerinde olmak ve mukîm bulunmaktır. (Mukîm için bak. Yolculuk) Bir rahatsızlığı olanların ve yolculuk (sefer) ta bulunanların oruç tutmaları makbuldür. Ancak, tutmayarak başka zamanda kaza etmeleri de mümkündür. Emzikli kadınlar için de aynıdır. Oruç tutmak çocuğun veya kendisinin sıhhatına zarar verecek olanlar, oruç tutmazlar ve oruçlarını Ramazan ayı dışında kaza ederler.

3. Orucun sıhhat şartları: Niyet ve temiz olmaktır. Allah rızası için oruç tutmaya niyet etmeden oruç ibadeti ifa edilmiş olmaz. Niyet, kalben yapılır. Sahura kalkmak da bir niyettir. Ancak niyetin dil ile de tekrar edilmesi sünnettir. Güneş battıktan sonra, zeval vaktine kadar niyet edilebilir. Temizlik şartı kadınlar içindir. Aybaşı ve lohusa hâlindeki kadınların oruç tutmaları haramdır. Bu durumda olan kadınlar, bu hâlleri geçtikten sonra oruçlarını kaza ederler.

4. Orucun rükünleri: Niyet etmek, belli zamanda tutmak, o zaman içerisinde

yeme, içme, cinsi mukareneti bırakmaktır.

Ramazan orucuna "Ramazan hilâli"-nin görülmesiyle başlanır. Şevval hilâlinin görülmesiyle ise bayram yapılır. Hilâl, herhangi bir sebeple görülmezse, Şaban ayı 30'a tamamlanır ve Ramazan'a girilir (oruca başlanır).

Orucun Çeşitleri:

1. Farz Oruç: Ramazan orucu, vaktinde tutulmayan Ramazan orucunun kazası, bilerek bozulan Ramazan orucunun kefareti (Bak. Kefaret) farzdır.

2. Vâcib Oruç: Adak orucu (Bak. Nezir Orucu) ve nafil orucun kazası vâciptir.

3. Sünnet Oruç: Muharrem ayının 9-10 veya 10-11'inci günleri oruç tutmak sünnettir.

4. Mendub Oruç: Kameri ayların 13,14, 15'inci günleri, her ayın başında ve ortasında birer gün, Zilhicce ayının 9'uncu günü, Şevval ayında 6 gün oruç tutmak ve "Savm-ı Davud" denilen yılı bir gün oruçlu, bir gün oruçsuz geçirmek mendubdur (Mendub için bak. İlgili madde).

5. Oruç Tutmanın Mekruh Olduğu Hâller: Muharrem ayının yalnız 9 veya 10'uncu günü, cuma-cumartesi gibi bir gün tayin edip, yalnız o gün oruç tutmak, hanımın, kocasının izni olmadan nafil oruç tutması, hacıların arafe ve terviye günleri (Bak. Hac) oruç tutmaları, yıl boyu ara vermeden oruç tutmak mekruh sayılmıştır.

6. Oruç tutmanın haram olduğu durumlar: Ramazan Bayramı'nın ilk günü ve

Kurban Bayramı günlerinde (4 gün) oruç tutmak haram olarak kabul edilir.

Orucu Bozan Şeyler:

Farz olan Ramazan orucunu bozan davranışlarda bulunmak, fiilin çeşidine göre "Kaza" veya "Kefaret"i gerektirir.

A- Kazayı Gerektiren Fiiller:

Bozulan orucu, daha sonra gününe gün olarak kazâ etmek demektir. Orucu bozup da, kazayı gerektiren fiillerin tefrikinde esas, gıda ve deva özelliği bulunmayan, aslında bu özellikleri taşısa da, âdeten istek ve iştah uyandırmayan şeyleri yemek, içmek ve bu tür davranışlarda bulunmaktır. Yenilip içilmesi âdet olmayan şeyleri yiyip içmek bunlardandır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

1. Pirinç, un, hamur, ham ceviz, zeytin çekirdeği vb. yemek.
2. Kâğıt, pamuk, toprak gibi yenilmesi âdet olmayan şeyleri yemek.
3. Yağmur ve kar kanesini istemeyerek yutmak.
4. Dişlerin arasında kalan nohut büyüklüğünde bir şeyi yemek.
5. İmsak vaktini, bilmeyerek geçirecek sahur yemeği yemek.
6. Unutarak bir şey yiyip içtikten sonra, orucun bozulduğunu zannederek yiyip içmeye devam etmek.
7. Güneşin battığını zannederek orucu bozmak.
8. Kulak, burun ve boğaza bir şey akıtmak.
9. Kendi arzusu ile kusmak.
10. Zorla oruç bozmak.

B- Hem Kaza, Hem Kefareti Gerektiren Fiiller:

Kefaret bir cezadır. Ramazan orucunun bilerek, isteyerek, kasten bozulması durumunda gerekir. Kefaret, bozulan orucu kaza etmek, ilâve olarak, imkân varsa bir köleyi hürriyetine kavuşturmak veya kesintisiz 60 gün (iki kamerî ay) oruç tutmak yahut bir fakiri 60 gün süre ile sabah akşam doyurmaktır. Bu durumlar şöyle özetlenebilir:

1. Bilerek yiyip içmek, cinsî mukarenette bulunmak.
2. Sigara içmek, enfiye çekmek.
3. Âdet haline getirmişse, kil toprak vb. yemek.
4. Ramazan orucu dışında bir orucun bilerek de olsa bozulmasından, mükellef olmayan kimsenin Ramazan orucunu

bozmasından kefarete gerekmez. Birden çok kefareti gerektiren durumda, 60 günlük kefarete yeterlidir. İlâve olarak, bozulan gün sayısı 60'a ilâve edilir. (Kefarete için bak. İlgili madde).

Oruçlu kimseye mekruh olan şeyler (Mekruh için bak. İlgili madde).

1. Bir şeyin tadına, yemeğin tuzuna bakmak (Kocası aşırı titiz ve huysuz kadın, yemeğin tuzuna bakabilir).

2. Gereksiz yere bir şey ve sakız çiğnemek (Sakız dağılan cinsten ve boğaza gidiyorsa, duruma göre kaza veya kefarete gerekebilir).

3. Orucun faziletine yakışmayacak şekilde ve orucun şiddetini azaltmak maksadıyla abdest alırken ağız ve buruna çokça su vermek, aynı maksatla su ile fazlaca meşgul olmak.

4. Guslü gerektiren bir durumda, gülsüzsüz sabahlamak.

5. Oruçlu bünyeyi zayıf düşürecek işler yapmak, fazlaca kan aldırarak.

Oruçla ilgili mazeretler:

Oruç tutmamayı ve oruca başladıktan sonra bozmayı mübah kılan özürler vardır.

1. HASTALIK: Hasta, oruç tutamayacak kadar güçsüz veya oruç tuttuğu takdirde iyileşmesi gecikecekse, oruç tutmaz, sonradan kaza eder. Hastaya bakan da hasta gibidir. İhtiyarlık, düşkünlük ve oruca bedenen dayanamama durumları da aynıdır.

2. YOLCULUK: Seferî durumda olan (En az 90 Km'lik bir yolculuğa çıkan veya bu mesafedeki yerde 15 günden az kalmak kastıyla gidip orada ikamet eden) kimse orucunu tutmayabilir. Gücü varsa tutması daha eciridir. Tutamazsa, sonradan kaza eder.

3. İKRAH: Ölüm veya bedeni bir zararla tehdit edilen kimse de oruç bozmakta mazurdur.

4. HAMİLE VE EMZİKLİ OLMAK: Hamile ve emzikli kadın, kendisinin veya çocuğun sıhhatine bir zarar gelmesinden korkarsa oruç tutmaz, sonradan kaza eder.

5. CİHAD: Savaş hâli de oruç tutmamayı meşru kılan mazeretlerdendir.

6. ÖZEL HÂLLER: Doğum hâlinde ve belli günlerde kadınlar da aynı durumdadırlar. Oruç tutmazlar, ancak sonradan kaza ederler.

Orucun Dereceleri:

Manevî değeri bakımından oruç üç şekilde tutulur:

1. AVAMIN ORUCU: Oruç süresince yemekten, içmekten, nefsi arzulardan uzak durmaktır.

2. HAVÂSSIN ORUCU: Avamın orucuna ilâve olarak, bütün âzaların oruç tutmasıdır. Gözün harama bakmaması, dilin yalan söylememesi, dedikodu ve gıybetten kaçınması, kulağın günah ve çirkinlikleri dinlemekten uzaklaşması, elin harama uzanmaması, ayağın haram ve yaşağa adım atmamasıdır.

3. HAVÂSSÛL HAVÂSSIN ORUCU: Havâssın orucuna ilâve olarak, kalbin yalnız Allah'a açılmasıdır.

Orucun ferfî ve içtimâî faydaları daha çok havâssın ve havâssÛl havâssın orucunda görülür.

Orucun Âdabı:

İslâmiyet zorluk dini değildir. Bu sebeple, sınırları belli ve makul bazı zaruretler, haram ve yasakları-o zaruretle sınırlı olmak şartıyla-mübah kılarlar. Hayatî tehlike sebebiyle orucun bozulması, aynı sebeple haram bir şeyin yenilip içilmesi gibi.

Zaruretin sınırı, umumî veya hususî bir zararın def'i yahut bir menfaatin celbidir. Önemsiz fayda ve zararlar, "zaruret'e ölçü olamaz.

1. Nelerden Sakınmalı? Oruçlu kimenin, orucu bozan davranışlara ilâve olarak, sakınması gerekli bazı davranışlar vardır. Bunlar, orucun fazileti için lüzumlu disiplinlerdir.

Oruçlunun sakınması icabeden davranışlar şöyle özetlenebilir:

Harama bakmak, yalan, dedikodu ve gıybet yapmak, kalp kırmak, günah şeyleri dinlemek, harama el uzatmak, haram ve günaha adım atmak, kötü şeyler düşünmek, kötü kişilerle beraber bulunmak, faydasız işlerle meşgul olmak.

2. Neler yapmalı? Oruçlunun yapması icap eden bazı davranışlar vardır.

Oruçlu kimse beş vakit namazını noksansız ifaya dikkat etmelidir. Ayrıca teravîh ve diğer nafîle namazlara Ramazan boyunca ağırlık vermelidir. Kur'an tilavet etmeli, Kur'an okumasını bilmeyenler öğrenmeye çalışmalı, plak ve kasetten veya mukabele meclislerine devam ederek Kur'an-ı Kerim dinlemeye

gayret etmelidirler. Hasta, komşu ve akraba ziyaretlerine çıkmalıdır. Gönül almalı, küsler barışmalı, ihtiyacı olanlara yardım edilmelidir. Peygamberimiz "Ramazan, yoksullara yardım ve ihsan ayıdır. Bu ayda bir hayır yapan, başka aylarda bir farz eda etmiş gibi sevaba nail olur" buyurmuştur.

3. Müstehaplar: Oruç tutan kimseye müstehap (güzel) olan şeyler şunlardır:

İftar olur olmaz, namazdan önce orucunu açmak, orucunu meyve veya su ile açmak, sahura kalkmak ve az da olsa bir şeyler yemek, el, dil, göz, kulak ve diğer âzaları günahattan korumak, yardım ve sadakada bulunmak, ilim, Kur'an-ı Kerim tilaveti, salavat ve tesbihatla meşgul olmak, "İtikâf" yapmak.

Oruçla İlgili Bazı Meseleler:

1. Mesai ve Oruç: Cenab-ı Hak güçlüğü emretmez. Oruç tutmaya gücü olan herkes orucunu tutmalı, iş ve mesaisini oruç sebebiyle aksatmamalıdır. Oruç, devlet dairelerinde veya iş yerlerinde çalışmaya da, tarla çift, çubukla uğraşmaya da mani değildir. Şu var ki, ağır işlerde çalışanlar, hayatlarını tehlikeye atacak kadar sıkıntıya girmemelidirler. Çalışma zarureti ile beraber, oruç tutulduğu takdirde hayatî tehlike ortaya çıkacaksa, mümkün olan zamanda tutmak üzere oruç kazaya bırakılabilir.

2. Sahura Kalkmak: Ramazan orucu tutanların sahura kalkıp, az veya kâfi miktarda bir şey yemeleri, sahuru imsak vaktine yakın yapmaları ve vakit girdikten sonra iftarda acele etmeleri müstehaptır.

3. Unutarak Oruç Bozmak: Unutarak yemek, içmek ve orucu bozan diğer fiillerde bulunmanın oruca bir zararı yoktur. Fakat oruçlu bulunduğu hatırlandıktan sonra orucu bozmamak ve devam etmek şattır.

4. Kan Aldırmak: Kan aldırarak orucu bozamaz. Ancak kan aldırarak, oruçlunun zayıf ve hâlsiz düşeceği önceden biliniyorsa bu hoşgörülmemiş, mekruh sayılmıştır.

5. Banyo Yapmak: Oruçlu kimse gusül gerekiyorsa, guslünü geciktirmeden yapar. Temizlik olsun diye banyo yapmanın da oruca bir zararı yoktur. Ancak boğaza su kaçmamasına dikkat edilmelidir. Oru-

cu kolaylaştırmak, orucun verdiği ağırlığı gidermek maksadıyla banyo yapılması mekruhtur.

6. Yemeğin Tuzuna Bakmak: Yutmak şartıyla bir şey tatmak, oruçlu için mekruhtur. Ancak yemek yapanın, yemeğin tuzunu ayarlamak gibi bir mecburiyeti varsa (bir zararı defetmek, bir menfaati

celbetmek gibi) yemeği tatmasından dolayı oruca bir zarar gelmez.

Orucun Fayda ve Hikmetleri:

Oruç, Allah'ın emrettiği bir "farz" ibadettir. İnsana ve cemiyete sağladığı faydalar için değil, Allah emrettiği için tutulur. Ancak oruç, ferdin beden ve ruh sağlığına ve toplum hayatına sayısız

BÜYÜKLERİMİZ

H. Osman (R.A.)

HZ. Osman. Hayâ, edeb, hilm, yumuşaklık timsali... Künyesi Ebû Abdullah ve Ebû Amr. Lâkabı Zinnüreyn. Üçüncü Halife. Nesebi beşinci batında Hz. Peygamberin nesebi ile birleşir.

Altıncı Fil yılında doğdu. 34 yaşında Müslüman oldu... İslâmiyetle ilk şereflenenlerden... Allah Resûlü'nün en sevdiklerinden...

İslâmiyet'ten önce zengin bir tüccar, zarif bir cemiyet adamı. İslâmiyet'ten sonra ise ordular donatan, açlar doyuran yakın bir dost, bir hâmi...

Mekke'li müşriklerin baskılarından korumak için bir kısım Müslümanları Habeşistan'a göçürdü. Bütün malını Allah yolunda harcadı. Hicretten önce ve sonra Allah Resûlü'nü gölge gibi takip etti, kolladı. Müslümanlara malî yönden hep destek oldu.

Uhud, Hendek, Hayber savaşlarında ve Mekke'nin fethinde bulundu. Hudeybiye Muahdesi'nde Hz. Peygamber'le Mekkeliler arasında aracı ve elçi oldu.

H. Peygamber'in irtihali üzerine Hz. Ebubekir'e ilk biat edenlerden. Kendisinden önceki iki halifenin en yakın müşaviri... Canlı bir iman ve büyük bir iyiliğin oluşturduğu olgun mizacı ile ihtilâflarda hep yatıştırıcı, uzlaştırıcı, nâzım rol sahibi...

H. Ömer'in, şehadetinden önce bizzat kurduğu "Şûra" tarafından üçüncü halife seçildi. Halifeligi sırasında Hz. Ömer'in siyasetini devam ettirdi. İran ve Ermeniyeli'nin fethi tamamlandı. Trablus, Kıbrıs, Rodos, Malta ve Girit alındı. İslâm Orduları Anadolu'da ilerledi. Donanma İstanbul önlerine geldi.

H. Ebubekir zamanında toplanan Kur'an-ı Kerim O'nun zamanında çoğaltıldı. Yazılan nüshalar kilimli, mühürlü sandıklar içerisinde çevre bölge ve ülkelere gönderildi. O'nun en kalıcı hizmeti bu idi.

İlim, hüner ve san'ata en çok O'nun zamanında önem verildi.

Uyuyan fitne, O'nun edeb, hayâ ve yumuşaklığı fırsat bilerek birçok defa uyandırılmak istenmiş ise de, Hz. Osman'ın mütevazı ve barıştıcı tavri karşısında luğyana cesaret edemedi.

Fakat kader değiştirilemezdi. Mısır, Kûfe ve Basra'dan kıvılcımlanan fitne ateşi nihayet tutuştu ve üçüncü halife Osman Zinnüreyn Kur'an-ı Kerim tîlavet ve kitabet ederken, 18 Zilhicce Cuma günü 82 yaşında şehid edildi.

Fitne bir defa daha galip gelmişti...

Asiler Medine sokaklarında kol gezerken, onları bertaraf etmek için izin isteyen yakınılarına cevabı şu oldu:

"—Hayir! Tek Müslüman kanının akmasına razı olamam!"

O'nun, okuduğu Kur'an üzerine akıtılan mübarek kanı ise, kıyamete kadar taze bir ibret olarak kalacak.

Şu özlür O'nun:

"—Cehalet öyle bir binektir ki, üzerine binen zelli olur"

"—Sultanla dost olan, aslan üzerine binen insan gibidir. İnsanlar ondan korkar. O ise bineği olan aslandan..."

"—Edeb döküntüleri altın döküntülerinden daha hayiridir."

Allah O'ndan razı olsun.

faydalar sağlar. Mü'min, "Ayn Farz" olduğu için yaptığı oruç ibadetinin, dünya hayatı ile ilgili bu hikmetlerini de bilir.

1. Orucun Ruh Sağlığı Üzerindeki Faydaları:

Oruç, müminin ruh terbiyesi, sabır idmanıdır. İnsanın günlük alışkanlıklarını terkedip, nefsi isteklerine karşı sabır göstermesi bir irade terbiyesidir. Sabır ve irade, "nefis, vicdan ve akıl" sahibi insanın başarı şartıdır. Bütün ilmf buluşlar iradî bir sabrın sonucudur. İlimde, sanatta, ticaretle, siyasette günlük çalışmalarımızda ve çevre ile münasebetlerimizde sabır, başarıya atılacak ilk adımdır. Üzüntülere tahammül, nefsi isteklere mukavemet, ferdi ve ictimai hayatta aranan medeni davranışlardır.

Oruç insanın ruh hayatında önemli bir sabır egzersizi, vazgeçilmez bir irade terbiyesidir.

2. Orucun Vücut Sağlığı Üzerindeki Faydaları:

Oruç, doğan, gelişen, yaşlanan insan organizması için bir dinlenmedir. Yorulan her canlı organizmanın dinlenme ihtiyacı, bir yaratılış kaidesidir. Orucun fizik sağlığa faydası midenin dinlendirilmesinden ibaret değildir. Bu ibadetin "sinir sistemi", "deveran sistemi", "hazım sistemi", "kanın yenilenmesi", "ürogenital sistem" üzerindeki müsbet etkileri, modern tıbbın kabul ettiği müsbet sonuçlardır.

Ramazan ayı boyunca dinlenen, temizlenen, yenilenen, bir çok organları adeta revizyondan geçirilen vücut makinasının yılın diğer aylarında daha dinç ve verimli çalışacağı artık kabul edilmektedir.

3. Orucun Sosyal Hayat Üzerindeki Faydaları:

Toplum hayatı bir dengeyi ifade eder. Cemiyet içerisinde servet farklılıkları, daima bu dengeyi bozan bir unsur olmuştur. İslâmiyet, bu muvazeneyi sağlamak üzere bir yandan "Zekat", "Sadaka", ve "Vakıf" müesseselerini öngörürken, diğer yandan "Sabır", "Kanaat" ve "Kadere Rıza" ahlâkını emretmiştir.

Meşrû mazeretleri sebebiyle oruç tutamayanlar için konulan "Kefaret" Ramazan ayında ifası daha ecirli olan malî ibadetler ve fitre, orucun içtimai bünye-

deki muvazeneyi sağlamaya yönelik hikmetleridir.

Açlığı tatmayan açın hâlini bilmez. Oruç ibadeti insana bir yandan bu tecrübeyi kazandırırken, öte yandan sözü edilen malî ibadetlerle, varlığının fakire el uzatmasını sağlar. Böylece, fakir zengin yaklaşması "Servet" ve "İş Barışı" sağlanır. Müminler arasında servet gururu ve fakirlik kıskançlığı bulunmamasının sebebi budur.

4. Oruç Kötülüklere Siperdir:

Bu konuda hadisler vardır:

"-Bir kimse, yalan ve benzeri kötülükler ile amel etmeye devam ederse, oruç tutuyorum zannederek boşuna aç ve susuz kalsın."

"-Sizden biriniz oruçlu bulunduğu gün çirkin söz söylemesin ve hiç kimse ile çekişmesin."

"-Oruç, kötülüklere kalkandır."

Yukarıda belirtilenler orucun ruh ve beden sağlığımız, içtimai hayatımız üzerindeki müsbet etkileri hakkında özet bilgilerdir.

Orucun dünyevi hikmetleri bunlardan ibaret değildir. Oruçta fert ve cemiyetin sıhhatına, huzuruna yönelik sayısız faydalar vardır.

Oruç semavî ve bazı beşerî dinlerde ortak ibadettir. "Ey iman edenler! Oruç sizden önceki ümmetlere farz kılındığı gibi size de farz kılındı" âyetinin ifade ettiği mana budur.

1. Eski Dinlerde Oruç:

"Eski Hind Dinleri"nde belli gün ve bayramlarda "Tezkiye-i Nefs" için oruç tutulduğu bilinmektedir. Eski Hind toplumunda kadınların da kendilerine mahsus günlerde oruç tuttıklarına rastlanmıştır.

"Brahmanizm"de her ayın 11 ve 12'nci günlerinde oruç tutulmuştur. Bu dinde oruç konusunda katı hükümler getirilmiş, hasta ve yaşlılar bile oruç tutmaya zorlanmışlardır.

"Eski Çin Dinleri"nden bazılarında (Taoizm vb.) oruç, sağlığı koruduğu ve ölümü geciktirdiği için önemli sayılmıştır.

"Eski İran Dinleri"nden Manilik'te oruç, bir perhiz ve riyazat vesilesi olarak vardır.

"Eski Mısır Dinleri"nde, dinî bayram günlerinde oruç tutulmuştur.

"Eski Kureys"te, İslâmiyet'ten önce

"Receb-ül Esam", "Şehr-i Muder" ve "Aşure Günü"nde oruç tutulduğu tespit edilmiştir.

2. Semavî Dinlerde Oruç:

"Yahudi"ler, mensup oldukları çeşitli ülkelerle göre değişik gün ve şekillerde oruç tutmuşlardır. Genellikle belâ ânında, Allah'ın kendilerine gazap edeceğine inandıklarında, kıtlık zamanlarında oruç tutmuşlardır. Sevinç vesilesi ile oruç tutulduğu da olmuştur.

Yahudilik'te önemli sayılan bir oruç çeşidi de "kefare"t" orucudur.

Hıristiyanlık'ta oruç genellikle dünya nimetlerinden perhiz olarak tutulmuştur. Perhizden maksat, nefsi terbiyedir.

Birer hak din olarak Hıristiyanlık ve Yahudilik'te Ramazan ayında oruç mevcutken, bu dinlerin aslı hüviyetlerinin bozulmaya başlamasından sonra Ramazan orucunun zamanı ve gün sayısı papazların ve hahamların arzularına göre değiştirilmiştir.

3. İslâmiyet'te oruç, 2'nci Hicret yılında farz kılınmıştır.

Buna dair âyetler şunlardır:

"Ey imân edenler! Sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Allah'a karşı gelmekten sakınsanız diye, belli günlerde oruç tutmak size de farz kılındı. Hasta olan veya yolculukta bulunan, tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde tutar. Oruca dayanamayanlar, bir düşkünü doyuracak kadar fidye verirler. Kim isteyerek ve gönülden iyilik yaparsa, o iyilik kendi lehinedir. Oruç tutmanız, bilseniz sizin için ne kadar hayırlıdır! (Bakara S. 183-184)".

İslâmiyet'te, tutulması farz olan oruç dışında "vâcip", "sünnet", "müstehap" ve "mendup" olan oruçlar da vardır.

Müslümanlık'ta oruç, Allah'ın rızasını kazanmak için tutulur. Ancak orucun

insanın beden ve ruh sağlığına, cemiyetin huzuruna yönelik önemli hikmet ve sonuçları da vardır.

Orucun sadece Allah rızası için tutulması, diğer bazı ibâdetlerden farklı olarak "riya" ve gösterişe müsait bulunmaması, yemek, içmek ve nefsi isteklerden fedakârlığı ifade etmesi sebebiyle, İslâmiyet'te oruç ibadetine mümtaz bir yer verilmiştir. Şu "hadis-i kutsî" bunu ifade etmektedir:

"Âdemoğlunun ibadetlerinin mükâfatı kat kat verilir. Bir iyilik 10 katından 700 katına kadar mükâfatlandırılır. Oruç müstesna. Onun mükâfatını ben Azimüşşan vereceğim. Zira kulum yemesini, içmesini surf benim için terketmiştir."

OTUZ İKİ FARZ:

Farzların sayısı pek çok ise de bir mü'minin hayatında her an karşılaştığı: yaşadığı farzlar, öncelikle bilinmesi icap eden ilâhî emirlerdir. Bunlardan, toplamı 32 adet olan farzlar, müslüman halk arasında "Otuz İki Farz" olarak isimlendirilmiştir.

32 Farz olarak ifade edilen bu farzlar şunlardır:

1. İmanın şartları: 6 (Bak. İman-Amen-tü)
2. İslâmın Şartları (Rükünleri): 5 (Bak. İslâm)
3. Namazın şart ve rükünleri: 12 (Bak. Namaz)
4. Abdestin farzları: 4 (Bak. Abdest)
5. Guslün Farzları: 3 (Bak. Gusül)
6. Teyemmümün Farzları: 2 (Bak. Teyemmüm)

Bazı bilginler, "Teyemmüm" yerine, "Emr-i bil-marûf ve nehy-i ani'l-münker"i de, 32 farza dahil etmişlerdir, (Bak. ilgili madde).

ÖRF-ÂDET:

Halk tarafından gelenekleştirilerek, alışkanlık olarak uyulan, mahalli şartlara göre teşekkül eden, halkın ahlâk anlayışına ve akla uygun, dinî hükümlerde ters karşılanmayan davranışlar. İnsanlar arasında iyi kabul edilen âdetler. Topluluk içinde uyulan şeyler.

Örf-Âdet, fıkıhın tâlî kaynaklarından sayılır. Bir konuda kitap, sünnet, icma' ve kıyas'ta hüküm yoksa (Bu tabirler için bak. İlgili Maddeler), örf ve âdetle amel olunur.

ÖRTÜNME : Bak. Setr- i Avret

ÖŞÜR:

Bir müslümanın özel mülkü olan toprakların mahsullerinden Allah rızası için dinen verilmesi icap eden miktar ziraf mahsullerinin zekâtı. Öşür tabiri "Onda bir" demektir. Fakat toprak, çiftçinin kendi inşa ettiği tesislerden sulanarak ve yüksek masrafla elde ediliyorsa, "Yirmide bir" zekât alınır.

Mahsulün öşre konu olabilmesi için "Havelân-ı Havl (Üzerinden bir yıl geçmesi)" beklenmez. (Havelân-ı havl için bak. Zekât). Bir yıl içerisinde birden fazla mahsul de alınsa, hepsi öşre tâbidir.

Mahsulden bir defa öşür alınınca, onun yan ürünlerinden artık öşür alınmaz. Üzümden öşür alınmışsa, bir de o

üzümden çıkarılan pekmez veya sirke, öşre tâbi tutulmaz.

Öşürde nisab, umumiyetle bir tondur. Ortakçılıkta, her ortağın hissesi nisab miktarına ulaşmadıkça öşür alınmaz.

Mahsul, elde olmayan sebeplerle telef olursa, öşür düşer.

ÖZÜR

Şer'i mazeret. Normal olarak, bir ibadeti yapmaya mani olan veya bozan, fakat elde olmayan bu mazeret sebebiyle o durumda ibadetin yapılmamasına izin verilen özür. Elde olmayan sebeplerle abdestin tutulamaması, aynı sebeple hades ve necaset (Bak. İlgili maddeler) ten temizlenmenin mümkün bulunmaması.

Bir mazeretin şer'i olabilmesi için, en az bir ibadet vaktini içine almalıdır. Namaz, Kâbe'yi tavaf vb. için bu ibadetlerin vaktini ihata eden bir zaman devam etmeyen özür, şer'i özür değildir.

Şer'i bir özre sahip kimse, o özrü oturarak vb. giderebiliyorsa, ibadetini o şekilde yapar. Gideremiyorsa, özür yokmuş gibi ibadetini ifâ eder. Devam eden mazeret sebebiyle elbiseye, namaz kılınan yere bulaşan ve temizlenmesi gerekli kan, irin, idrar vb. necaset de aynıdır. Özür devam ettiği müddetçe ibadete mani değildir.

BÜYÜKLERİMİZ

Hazreti Ömer (R.A.)

Ömer İbnu'l Hattab. Künyesi Ebu Hafs. Lakabı El Faruk. İkinci halife. Peygamberliğin 6'ncı yılında Müslüman oldu. 40'ıncı Müslüman. Onun İslamiyetle şereflenmesinden sonra Müslümanlar rahat nefes aldılar. Kâbe'de ve her yerde açıktan ibadet etme imkânına kavuştular. Hz. Ömer artık Hz. Peygamber'in en yakın muhafızı, İslamiyetin haksızlıklara karşı çekilen kılıcı oldu. Müslümanlar onunla güçlendiler. Hicretten önce, eli hep kılıcının kabzasında. Hicret'ten sonra ise Hz. Ebu Bekir'le beraber Hz. Peygamberin yanibaşında.

Hz. Peygamber'in katıldığı bütün gazalarda bulundu. Bedir'de, Uhut'ta, Hendek'te, Hayber'de Mekke'nin fethinde ve diğerlerinde.

Hz. Peygamber'in irtihali sırasında şaşkınlığa düşenlerden. Fakat Hz. Ebu Bekir'in ikazıyla hemen toparlandı ve Hz. Ebu Bekir'e ilk biat edenlerden oldu.

Hz. Ebu Bekir'le olan ihtilâfsız yakınlığı ve fikri beraberliği tarihçileri şaşkırtacak kadar ileri. İdârede Hz. Peygambere yakınlığı ne ise Hz. Ebu Bekir'in hilafetinde de ona yakınlığı aynı. En yakın müşavir. Hz. Ebu Bekir zamanındaki başarılar da en yakın pay sahibi.

Halife olduktan sonra Hz. Ebu Bekir'in askerî politikasını aynen sürdürdü. İran ve Bizans sınırında kazandığı kesin başarı ve fetihlerle İslâm devleti bir imparatorluk haline geldi. Bu başarılar da onun kumandanları sevk ve idaredeki maharetinin büyük rolü oldu.

Cephelerde zaferler devam ederken Hz. Ömer bir yandan da devletin teşkilatlanmasına önem verdi. İdarî ve siyasi birçok müesseseler Hz. Ömer zamanında kuruldu. Hazine demek olan "Beytülmal"ın kurulması, ileride büyük şehirleri oluşturacak merkezi ordugâhlar (Amsar)

meydana getirilmesi, Müslüman olmayan teb'a'nın bağlı olacağı esasların tesbiti, ilk zabıta fikri bunlardandır. Ayrıca Kur'ân ve sünnete dayalı dinî, medenî ve cezai birçok tedbirin alınması da onun zamanına rastlar.

Normal ve olağanüstü zamanlar için onun tarafından konulan Kur'ân ve sünnete dayalı çeşitli vergiler, adaletin sağlanması açısından tarihte eşine rastlanmayan bir içtimai huzur sağladı.

Dünyanın gözünü kamaştıran bu askerî, siyasi ve idarî hamleler devam ederken, muhteşem Ömer sadelikten, tevazudan, ilâhî mesuliyet şuurundan hiçbir zaman kopmadı. Bir köle gibi deve güttü. Hazine'ye ait develeri timar etti. Asayışı temin etmek için gece Medine sokaklarını dolaştı. Gördüğü kötülöklere bizzat müdahale etti. Dul ve yetimlerin işesi için Beytülmal'dan bizzat yiyecek taşıdı. İkaz edilmekten ve tenkitten kaçmadı.

Şu dua onun:

"Yarabbi ben sert ve şiddetliyim. Bana fatilîk ve yumuşaklık ver. Zayıfım bana kuvvet ihsan et. İşlerini elime aldığım milleti doğru yolda yürütmenin liyakatını bahşet."

Şu söz de onun:

"Eğer ben geceleri uyusaydım kendimi, gündüzleri uyusaydım milletimi kaybederdim. Halbuki ben onlardan mesulüm"

Hz. Peygamber'in şu sözleri onun içindir:

"Ömer benimledir. Ben de Ömer'eyim. Benden sonra hak, Ömer neredeyse oradadır"

Hattab Oğlu Ömer 3 Teşrin 644'te şehit edildiği zaman genç İslâm devleti sınırlarını genişleterek imparatorluk haline gelmiş. Hazine alabildiğine zenginleşmiş, İslâm cemaatında refah, huzur, kardeşlik ve iç emniyet sağlanmış, haksızın zayıflığı, haklının güçlülüğü ilân edilmişti.

Allah O'ndan razı olsun.

P

PEYGAMBER:

Cenab-ı Hakkın, Hz.Cebrail vasıtasıyla insanlara tebliğ etmek üzere vahiylerini bildirdiği seçkin kimse. Allah elçisi. Nebî, resûl (Bu tabirler için bak. İlgili maddeler). Yeni bir şeriat getirene "Resûl", kendinden önceki peygamberin şeriatını tebliğ ile vazifeli olana "Nebî" denir.

(Peygamberlere iman için bak. İman Amentü).

Peygamberler, insanların dünya ve ahirette saadete ulaşmaları için lüzumlu prensipleri, Cenab-ı Haktan, Cebrail (A.) vasıtasıyla alan ve bu ilâhî hükümleri ümmetlerine tebliğ eden ilâhî elçilerdir. Bu sebeple görevleri önemli, kutsal, üstün ve seçkin şahsiyetlerdir.

Peygamberlik Sıfatları:

Peygamberlerde bulunan ortak özellik ve sıfatlar vardır:

1. İsmet: Günahattan, isyandan, ma'siyetten masumdurlar. Günah işlemezler.
2. Emanet: Emanete riayet ederler, hıyanet etmezler.
3. Sıdk: Doğru sözlüdürler.
4. Fetânet: Fatih, akıllı, uyanık, zeki kimselerdir.

5. Tebliğ: Tebliğ vazifesi ile vazifelidirler. Cenab-ı Haktan aldıkları tebliğleri ümmetlerine ulaştırmakla görevlidirler.

Peygamberlerin Sayısı:

Kur'an-ı Kerim'de, her ümmete peygamber gönderildiği (Yûnûs suresi: 47), fakat Peygamberlerin sayılarının belirtilmediği (Nisâ suresi: 164) ifade buyurulmuştur. Hadis-i Şeriflerde ifade buyurulduğuna göre Cenab-ı Hak tarafından yüzbinlerce peygamber gönderilmiştir.

Bunlardan 25'inin adı, Kur'an-ı Kerim'de geçmektedir.

Bunların isimleri şunlardır: Hz. Adem, Hz.İdris, Hz.Nuh, Hz.Hûd, Hz.Salih, Hz.İbrahim, Hz.Lût, Hz.İsmail, Hz.İshak, Hz.Yakub, Hz.Yusuf, Hz.Eyyub, Hz.Şuayb, Hz.Musa, Hz.Harun, Hz.Davud, Hz.Süleyman, Hz.İlyas, Hz.El-Yesa', Hz.Zü'l-Kifl, Hz.Yunus, Hz.Zekeriya, Hz.Yahya, Hz.İsa, Hz.Muhammed (A).

Hız.Lokman, Hz.Zü'l-Karneyn ve Hz.Uzeyr'in de Peygamber oldukları kanaatinde bulunanlar var ise de, bunların "Peygamber"mi, "Veli"mi oldukları ihtilâfıdır.

BÜYÜKLERİMİZ

İmam Rabbânî

İmam Rabbani, Ahmed Faruki Serhandi, müceddid-i elf-i sani... Büyük din alimi, tasavvuf üstadı. 1563 yılında Lâhor'da doğdu. İlk tahsilini doğduğu yerde yaptı. Babası, devrinin tanınmış bir mutasavvıfı idi. İmam Rabbani tasavvuf bilgisini babasından aldı ve henüz 17 yaşında iken çevresini irşada izin ve icazet verildi.

İmam Rabbani'nin en büyük özelliği birleştirici, te'lif edici şahsiyettir. O devirde yaygınlaşan, siyasî, idarî, zümrevî, irkî ve bölgevi tefrikaları te'lif etmiş; tefrika ve fitnede öncülük edenleri ikaz ve izam etmiş, fitnelerini önlemiştir. Yedi iklimi bir birine meczeden dirayeti; alimi-cahili, fakiri-zengini uzlaştıran feraseti, çeşitli tarikat ve mezheplerin te'liflerindeki idaresi dikkati çekmiş; tevhid dininin çeşitli sebeplerle dağılmış şaliklerinin belli bir usule göre yetiştirilmesi ve birleştirilmesi ile muvazaf olduğu söylenilmiştir.

İmam Rabbani bu vazifeyi hakkıyla başarmıştır. Aynı anda 8 büyük tarikatın şeyhliğini elinde bulundurmuş, bu tarikatları birbirine yaklaştırmış; yaygınlaşan din kaynaklı ihtilafları ortadan kaldırmış, tefrika taraftarlarını uzlaştırmış; bu sebeple de "Müceddid-i Elf-i" lakabıyla anılmıştır.

Kelâm, fıkıh, tasavvuf, islâmî düşünce, mezhepler ve topluca din bilginlerinde ulaştığı yüksek mertebe sebebiyle çevresinde sevgi ve dost grupları toplandı. Dostlarına hitaben birleştirici bir üslupla kaleme aldığı ve her biri yüksek ilmi konuları ihtiva eden mektupları, kısa zamanda müessir oldu. İslâmîyef içerisinde ortaya çıkan fikrî ihtilaflar, O'nun te'lif edici şahsiyetinde birleşti, eridi, kayboldu.

O'na göre tarikatın maksat, şeriat bilgisini artırmak ve yaygınlaştırmaktır. Şeriat, dünya ve ahiret saadetini hedef alır. Tarikat ise şeriatin emrinde ve hizmetindedir. Tarikatı tahsil ve seyir, şeriatın kemalini sağlamaktır. Tarikat ehlinde seyir esnasında görülen hal, vecc, irfan ve duygular gaye değildir. Bunlar vehim ve hayallerdir ki, mübediller bunlarla olgunlaşır, sonunda bunları kor geçer.

Tasavvufta "Kutbu Âzam" mertebesine ulaşan ve aynı anda 8 tarikatın şeyhliğini elinde bulunduran bir tarikat adamından zuhur eden bu görüşler, gelişme istidadı gösteren "Şeriat-Tarikat" ihtilafını kaldırmış, iki meslek mensuplarını sulh noktasına getirmiştir.

İmam Rabbani "Şeriat" ve "Tarikat"ı şu misalle izah etmiştir:

Güneş doğduğu zaman yıldızlar kaybolur, semada güneşten başka bir cisim görülmez. Şeriatın hükmü o anda güneşten başka bir cismin görülmediğidir. Halbuki semada sadece güneş değil, yıldızlar da vardır. İnsanın görme duyusuna imkân verilseydi yıldızları da görecekti. Tarikat da buna kaidir. Aslında şeriatın da tarikatın da dediği doğrudur. Bu görüşleri birbirlerini tekzip etmeleri düşünülemez.

Dostu olan bir şey'e şu ikazı yapmıştır:

"Şeyhe gerekir ki, müdirlere karşı kendisini toplaya... Onlara ihtilaf kapısını açmaya..."

Şu sözler O'nundur:

"Size kurtuluş yolunu kısaca bildireyim:

1) Evvela iman ve akidenin düzeltilmesi... Bu sahada klavuzunuz, gerçek sünnet ve icma ehlinin doğru reyleridir. İman ve itikad tamamıyla düzeltilmedikçe, yapılacak hiçbir şey yoktur. Ne amel, ne sülûk, ne başka bir şey. 2) Şeriat hükmüne göre amel. 3) Batin yolları olan büyük marifet kahramanlarının yoluna sülûk."

"Peygamberin peygamberâne ahlakı" ile ahlaklıları için hiç kimsenin, hiçbir kaynağın, delâletine ihtiyaç yoktur.

"Sülûk ve tarikatın gayesi gerçek imandır. Gerçek iman ise, nefsin itmihanına bağlıdır. Nefs itmihanına varmadıkça kurtuluş düşünülemez. Kalb gereken hükmü giymedikçe de, nefis itmihanına ulaşamaz."

"İtikad ve amel, iki kanattır ki, uçmak bu iki kanadı takmakla mümkündür. Şeriatın da, tarikatın da gerçek yolu bundan ibarettir."

"Her şey peygamberler serverine sınırsız mütabaattan ibarettir."

R

RAHMET:

Acıma, merhamet etme, bağışlama, esirgeme, şefkat gösterme. Cenab-ı Hakkın "Rahtm" ve "Rahmân" isimleriyle aynı kökten (Rahman ve Rahim için bak. Allah).

Cenab-ı Hakkın "Rahman" ismi, dünyada inanan inanmayan farkı gözetmeksizin bütün mahlûkatına acıma, esirgeme manası taşır. Bu sebeple, dünyada canlılar ve mahsuller için fevkalâde önemli bulunan suyun kaynağı yağmura da "Rahmet" denilmiştir.

Cenab-ı Hakkın "Rahmet" sıfatı icabı, insanların da birbirlerine karşı rahmet ve merhametle muamele etmeleri emir buyurulmuştur.

RAMAZAN:

Kamerî ayların 9'uncusu. Bakara Suresi'nin 185'inci âyetinde ifade buyurulduğuna göre, Kur'an-ı Kerim bu ayda nazil olmaya başlamıştır. İslâm'ın temel rûkûnlerinden olan farz oruç, bu ayda tutulur. (Ramazan ayının başlangıç ve sonucu, Ramazan hilâlinin görülmesi için bak. Oruç).

RÂVİ:

Rivayet eden, nakleden. Hz. Peygamberin fiil, söz ve takrirlerini (Bu tabirler için bak. Sünnet, Hadis) nakleden kimselelere denir.

Bir kimsenin hadis râvisi olarak kabul edilebilmesi için kendisinde şu iki sıfatın bulunması şartı aranır:

1. Adl: Adalet. Râvinin akıl, bâliğ, müslüman, günah ve ma'siyetten berfi olması demektir.

2. Zabt: Râvinin dikkatli, zeki ve uyanık olması demektir. Hafızası iyi, duyduğunu muhafaza gücü olmayan kimsede "Zabt" sıfatı yoktur.

RAVZA- İ MUTAHHARA:

Hz. Peygamberin Medine'deki Mes-cid-i Nebî içerisinde bulunan kabr-i şerifi. Temiz, güzel bahçe demektir.

RECİM:

Zina suçu işleyen evli, akıl, bâliğ, müslüman kişilerin dünyadaki cezası. (Bak. Zina).

RED (ve AVL): Bak. Feraiz

REGAİB GECESİ:

Recep ayının ilk cuma gecesi, Cenab-ı Hakk'ın bu gecede, kullarına çok ihsan ve bağışlar yapacağı, hadis-i şeriflerde belirtilmiştir.

Yaşadığımız dünya, sürdüğümüz ömür, bizi Allah'ın huzuruna hazırlayan vesilelerdir. Yıl boyunca değişen iklim ve mevsimler, ömür boyu karşılaşılan hastalık, sağlık, gençlik, yaşlılık, iyilik ve kötülükler, ebedî yolculukta bize sunulan alternatifler, ibadetlerdir. Hastalığı, sağlığı, gençliği, yaşlılığı, yazı, kışı, baharı ile dünyasını ve hayatını en

iyi değerlendiren, kulluğun hakkını verenlerdir.

Bunu en iyi bilen, kulunu en çok seven Cenab-ı Hak, bazı günleri diğer günlerden, bazı mekânları diğer mekânlardan daha faziletli kılmış, kullarına yeni vesileler, fırsatlar ihsan etmiştir. Kandillerin, cumaların, bayramların ecri, bereketi bundandır.

Regaib "ÜÇ AYLAR"ın başlangıcı olan bir kandil, kulluk vazifelerimizi bereketlendiren mübarek bir gecedir.

Regaib; Mirac'ın, Ramazan'ın, Leyle-i Kadr'in ilk habercisi, ibadetlerin daha makbul olduğu mübarek "ÜÇ AYLAR"ın müjdecisidir.

Hz.Peygamber bu geceyi tes'id etmiş, ecdadımız yılın bu ilk kandilini manevî kazançlara açılan bir kapı saymış; onu şükür dualarıyla, mahyalarla, savmlarla, salâtlarla karşılamıştır. Zira bu gece duaların geri çevrilmediği; Cenab-ı Hak'ın rahmetinin, mağfiretinin, bereketinin sağanak sağanak yağdığı bir gecedir.

Hz.Peygamber'in şu hadisi, bunu te'yid etmektedir:

"Beş gece vardır ki, o gecelerde Cenab-ı Hakka yapılan dualar geri dönmeyiz. Bunlar "Regaib Gecesi, Beraet Gecesi, Cuma geceleri, Ramazan ve Kurban Bayramı geceleridir".

Regaib, Recep ayının ilk cuma gecesidir. Bu sebeple, bu gecede Peygamberimiz'in iki müjdesi bir araya gelmektedir. Müminlerin Regaib'e rağbetinin bir diğer sebebi de budur.

Cuma feyzi ve Regaib bereketi bu gecede biraraya gelmektedir. Allah'a açılan inanmış ellerin boş dönmeyeceğinin ümid edilmesi bundandır.

Regaib kapısından girilen hayırlı üç aylar vahasında "Mirac" yücelmesi vardır. Günahlardan bağışlanmanın "Beraet"i vardır. Milletimizin hayırlı geleneklerle renklendirdiği "Oruç urucu", "Ramazan" aydınlığı vardır. Kadri bin aydan daha hayırlı "Leyle-i Kadr" vardır. Manevî ecirini ancak Cenab-ı Hak'ın takdir buyurabileceği bayram kucaklaşması vardır.

Bu kadar hayrın, bu kadar ecrin birarada bulunması ancak "Ümmet-i Muhammed"e vergidir. Bu bereket sağnağı bize Allah'tan lütuf, peygamberden

armağandır. Başka hiç bir ümmete verilmemiş ilâhî atıyye ve ihsandır.

Farz namazlarla beraber kılınan sünnetler dışındaki nafile namazlara da "Regaib" denilir.

Ramazan orucuna bir de üç aylar orucu katan mümin, bu hamlesine Regaible başlar. Bu sebeple Regaib üç ayların nafilelerine bir hamle, bir ısınmadır. Allah'ın farz kılmadığı üç aylar oruçlarına rağbet, farz ibadetlere koşma, yaklaşmadır.

Regaib üç aylara, üç aylar manevî yücelmeye açılan kapıdır.

REHİN:

Borcun ödenmesi hâlinde geri alınmak üzere, alacaklıya teminat olarak verilen mal. Bir malı her hangi bir hak karşılığında hapsedmek.

Rehin anlaşması için bülûğ şart değildir. Akil ve mümeyyiz kişiler, rehin anlaşması yapabilir.

Rehin konusu mal, satılabilir bir mal olmalıdır.

Alacaklı, alacağını tahsil edinceye kadar, rehin malı elinde tutabilir.

Rehin muhafazası alacaklıya, rehin muhafazası için yapılan masraflar borçluya aittir.

Rehin, alacaklının mirasçılara da geçer.

Rehine alacaklı tarafından verilen zarar, alaktan düşülür.

Rehin güvenilir bir üçüncü şahsa da verilebilir. Bu kimseye "Yed-i Âdil" denir. Yed-i Âdil, rehni tasarruf edemez. Vadesi olduğu halde borç ödenmemişse rehin mahkeme kararıyla satılır ve borç ödenir.

REMEL: Bak. Hac

REMY-İ CİMAR: Bak. Hac

RESÛL:

Yeni bir kitap ve şeriatla gönderilen peygamber (Bak. İman, peygamberlere iman).

REŞİD: Bak. Rüşd.

RİBA: Bak. Faiz.

BÜYÜKLERİMİZ

Rabia Adeviye

Tacû'r-Rical Rabiâtü'l-Adeviye el-Kaysiyye. Büyük kadın sufi, veliyye, 713 yılında doğdu. Nerede doğduğu bilinmiyor. Fakir bir ailenin 4. çocuğu olarak dünyaya geldi. Bu sebeple kendisine "Rabia" denildi. Küçük yaşta çalındı ve köle olarak satıldı. Kendisini küçük bir çocukken satın alan "Al-i Atik"ten himaye ve şefkat gördü. İçine kapandı, kendisini ibadete verdi. Riyazatı, iyi hali ve gösterdiği bazı kerametlerden dolayı, esasen çömert ve müstik bir insan olan efendisi, kendisini azad etti. Hüriyetine kavuştuktan sonra inzivâ hayatına ve riyazata devam etti. Nâmı kısa zamanda çevreye yayıldı. Nasihatlarını dinlemek, duasını dilemek, irşad ve talimini takibetmek üzere, çevresinde büyük hayranlıklar, kalabalıklar topladı. Tasavvufta isim sahibi Malik B.Dinâr, Reba-hu'l-Kaysî, Sufyan-ı Sevri, Şakîk-ı Belhî bunlardandır.

Rabiâtü'l-Adeviyye "Keşf" ve "Rü'yetullah"a inanır. C.Hakk'ın kendisini karşılıksız, gerçekten sevenle arasındaki perdeyi kaldıracağına, rü'yet ve vuslata izin vereceğine kaidir. Bu görüşü ile zühd ve vicdani sükûnet mesleğini seçen ilk sofilerden ayrılar.

"—Rabb'im!.. Eğer seni cehennem korkusu ile seviyorsam, beni orada yak!.. Cennet ümidiyle seviyorsam, beni ondan mahrum et!.. Seni yalnız senin için

seviyorum, ebedî güzelliğini benden esirgeme!" der.

İslâm tarihinde insanın riyazat ve içe kapanma ile olgunlaşacağına inanan ilk sofi odur.

Velîlik mertebesine nasıl ulaştığı sorulunca, cevabı şudur:

"—Beni ilgilendirmeyen şeyleri terkettim. Ebedî olanın dostluğunu aradım..."

Bir ilkbahar günü Allah'ın eserlerini seyretmek üzere dışarı çıkması için ısrar edildiğinde, şu cevabı vermiştir:

"—Gelin, o güzelliklerin hâlikini görmek için içeri girin!.. Hâlikin seyri, bende O'nun yaptıklarını seyretmeye güç bırakmadı."

"Sözleri bu kadar ikna edici olanın, bir misafirhane işletmesi yerinde olur" diye diye kendisine takılana cevabı şu oldu:

"—Benim nefsimde açık bir tek misafirhane vardır. Bir kimse orada bulunursa, oradan çıkmasına, orada değilse oraya girmesine müsaade etmem. Ben fâni olanla ilgilenmem, ebedî olanı isterim!"

Tacû'r-Ricâl Rabiâtü'l-Adeviyye'nin mesleği, samimi bir zühd ü takvâ ile dünyadan el çekmesi olmuştur. Allah dostlarından niçin yardım istemediği sorulduğuna, cevabı şu olmuştur:

"—Ben dünyanın mülkünü, onun gerçek sahibinden istemekten bile hicab duyarım. Onu

sahibi olmayandan nasıl isterim?"

Fakirliği niçin bu kadar tercih ettiğini sorana ise cevabı şudur:

"—Allah fakiri fakir olduğu için mi unutmuş, zengini zengin olduğu için mi hatırlamıştır? Her şeyi iyi bilen, benim halimi de bildiğine göre, kendimi O'na niçin hatırlatayım? O beni böyle istiyorsa, O'nun istediği, benim de istediğimdir."

"—Allah'ın emri, Peygamber'in kavli" diyerek izdivaç tekliif edenlere cevabı ayndır.

"—Allah'a karşı bağıllığım, beni o kadar istilâ etmiştir ki, bende O'ndan başkasına, yer kalmamıştır."

Şu sözler onundur:

"—Cenneti ateşe vereceğim!.. Cehennemî su ile söndürecekim!.. Tâ ki, Allah'a doğru yola çıkarlar, cennet ümidi ve cehennem korkusu olmaksızın Rabb'lerini temâşâ edebilsinler..."

"—Ben Allah'a cehennem korkusu ve cennet arzusu ile itaat ve hizmet etmiyorum. Öyle olsaydı, ücretle çalışan sefil bir uşak olurdum. Ben Allah'a, yalnız O'nun aşkı, O'nun arzusu için itaat ve hizmet ettim."

Rabiâtü'l-Adeviyye keşf sahibi, el sahibi, himmet sahibi bir veliyye, bir sufiyye idi. Gönülünü dünya varlıklarından arındırması, ilâhi tecellilerle doldurmuştu. 801 yılında Basra'da, gönülünü kapırmadığı dünyadan, gönül verdiği ebediyete uçtu.

Allah'ın rahmeti onunla olsun..

RİYA:

İkiyüzlülük. Yalandan gösteriş. Sahte davranış. Tabasbus, mürâlik. Riya yapana "Mürâî" denir.

Riyâ, "Ahlâk-ı rezilet" denilen, tasvip edilmeyen, kötü ahlâk örneğidir. Riyâ "İhlâs"ın zıddıdır. Bu sebeple, ibadet ile riya birarada bulunmaz.

RÛHU'L-KUDÛS: Bak. Cebrail.

RÛHULLAH: Bak. İsâ (A.)

RÛZ- İ CEZA:

Farsça "Rûz" gün, "Rûz-i ceza" ceza günü demektir. (Bak. Kıyamet, Mahşer.)

RÛŞD:

Doğru yolu bulma, iyiyi kötüden ayırma, makul davranma gücü. Çocuk-

luktan çıkıp medenî hakları kullanma ehliyetini kazanma durumu. Temyiz ve bülûgdan sonraki reşid olma çağı.

Rûşd için "Bülûğ" (Bak. İlgili madde) kâfi değildir. Bülûğ çağına gelen kimse, malını iyi kullanacağını, menfaatlarını koruyabileceğini ispat etmedikçe, reşid sayılmaz.

RÛ'YETULLAH:

Allah'ın görülmesi. Kıyâme Suresi- nin 22- 23'üncü ayetlerinde Kıyamet gününde müminlerin Cenab-ı Hakk'ı görme şerefine nail olacakları; Mutaffifin Suresi- nin 15'inci ayetinde ise, mümin olmayanların rû'yetullah şerefinden mahrum kalacakları ifade buyurulmuştur.

S

SABIR:

Acı, üzüntü ve sıkıntıya katlanma. Zorluk, güçlük ve musibetlere dayanma. Haksızlıklar karşısında, nefsi aşırı reaksiyon ve tepkiden alıkoyma. Elde edilemeyen şeyler için kendini zaptetme, tahammül. Olabilecek şeyleri telâşa kapılmadan bekleme. Sebat gösterme. Nefsine hâkim olma.

Sabretmek, sabrı tavsiye etmek, Kur'an-ı Kerim'de ve hadis-i şeriflerde bir çok yerde medih buyurulmuştur.

Bir çok başarının kaynağı sabır, bir çok felâketin kaynağı sabırsızlıktır. Sabır, methedilen ahlâkî faziletlerdendir. (Bak. Ahlâk)

SADAKA:

Allah rızası için, Allah yolunda yapılan harcama, Allah rızası için fakir ve muhtaçlara yapılan karşılıksız yardım, her türlü iyilik.

Sadaka "Zekât" manasına da kullanılmıştır. Fakat ıstılahta ve halk arasında Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla yapılan yardımlar için kullanılır. Bu manada umumiyetle para ve mal yardımını kastedilirse de, her türlü yardım, bu tabire girer. Yoldan gelip geçenleri rahatsız edecek bir taşın yoldan kaldırılması, güleryüz, tatlı söz bile sadaka tabiri içinde sayılmıştır. Her çeşit iyilik, sadaka tabirine girer.

Sadaka vermek, Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şeriflerde teşvik edilmiştir. Cemiyet hâlinde yaşayan insanların ülfet ve ünsiyetleri, cemiyet hayatının ida-

mesi, cemiyet bünyesinin güçlendirilmesi için sadaka vb. yollarla yardımlaşmak, şüphesiz ileri bir cemiyet anlayışıdır.

Sadaka-i Cariye:

Devamlı hayra sebep olan sadaka. Yol, çeşme, köprü, cami, okul, hastane vb. yapmak. Bu hayırlar, sahibi öldükten sonra da devam ettiğinden, sadaka-i cariyeye sahibinin amel defteri kapanmaz. Hayatta olan insanların yaptıkları hayrın amel defterlerine kaydedildiği gibi, sadaka-i cariyeye de, insanlar ondan istifade ettiği müddetçe, açık bulunan amel defterine sürekli olarak kaydedilir.

Sadaka-i Fıtır: Bak. Fıtre.

Sadaka-i Mevkufe: Vakfa vücut veren söz. İnsanların hayrına te'sis edilen bir vakfın kurulmasına sebep olan vaad.

SADÂKAT: Bağlılık, dostluk. Zıddı: Hıyanet. İslâmiyet'te sadâkat, yüksek ahlâk ve fazilet olarak tavsiye edilmiş; hıyanet ise "Ahlâk-ı rezilet" olarak nehyedilmiştir (Bak. Ahlâk).

SAFÂ: Bak. Hac.**SAHABE:** Bak. Ashab.**SAHİB-İ TERTİP:**

Tertip sahibi. Üzerinde namaz borcu bulunmayan, hiç bir namazını kazaya bırakmayan kimse. Sahib-i tertip, namaz gibi önemli bir ibâdeti aksatmadan devam ettirmesi sebebiyle faziletli bir kimsedir.

Tertip sahibinin, 6 vakit ve daha çok namazı kazaya kalmış olmamalıdır. Ka-

zaya kalmış bir namazı, müteâkip vakit namazını eda etmeden önce kaza etmek de, tertip sahibi olmanın özelliklerindedir.

SAHUR:

Oruç tutacak kimsenin gece kalkarak az da olsa bir şeyler yemesi. Sahur, oruç için müstehaptır. (Bak. Oruç. Müstehaplar).

SAİM:

Oruçlu kimse. Oruç tutan insanın oruçlu olduğu müddetçe durumu.

SALÂ:

Hız Peygamber'e salât selâm getirmek maksadıyla, ezan gibi, yüksekçe bir yere çıkarak okunan naat. Daha ziyade cuma ve sabah ezanlarından önce okunur. Başka bir zamanda da okunabilir.

Cenaze için verilen salâ, cenazeyi ve cenaze namazını haber vermek içindir.

SALÂT:

Namaz, dua. Hız Peygamber için yapılan dua. Hız Peygamber'in adı anıldığında söylenen dua mahiyetindeki söz.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ

veya:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَسَلَّمَ

demek.
Salât-ı işâ: Akşam namazı. Salât-ı Fecr: Sabah namazı. Salât-ı Hamse: Beş vakit namaz. Salât-ı İyd: Bayram namazı. Salât-ı Vitr: Vitr namazı. Salât-ı İstihare: İstihare namazı. Salât-ı Sefer: Yolculuk namazı. Salât-ı İstiska: Yağmur duası namazı. Salât-ı havf: Korku namazı. Salât-ı işrak: Güneşin doğuşundan sonra kılınan namaz. (Bu tabirler için bak. Namaz).

SALÂVÂT: "Salât"ın çokluk hâli. Bak. Salât.

SAVM: Oruç. (Bak. Oruç)

SAVM-İ DAVUD: Davud Aleyhis-selamın tuttuğu rivayet edilen oruç. Ramazan ayı dışında, bütün bir seneyi bir gün oruçlu, bir gün oruçsuz olarak

geçirmek. Mendub olan oruçlardan (Bak. Oruç. Mendub Oruç).

Savm-ı Dehr:

Bütün senenin aralıksız oruçlu geçirilmesi. Bu, İslâmiyet'te hoş karşılanmaz, mekruh olarak kabul edilir. Bunun yerine Savm-ı Davud tavsiye edilir.

Savm-ı Visâl: İftar etmeyerek, iki gün üstüste oruç tutmak. Sağlığa aykırı olduğu için bu çeşit oruç tavsiye edilmez ve mekruh görülür.

SA'Y: Bak. Hac.

SEBİLULLAH:

Allah yolu. Allah yolunda yapılan "Cihad", "Tahsil", "Yardım", Allah rızası için yapılan "İbadet", Sebîlullah'ın izâhı ve şumûlü içerisinde.

SEB'ÛL MESÂNÎ:

Fatiha suresi için kullanılır. Fatiha suresi 7 âyet olduğu için tekrar tekrar okunan 7 âyet manasına Fatiha için kullanılmıştır.

SECAVEND:

Kur'an-ı Kerim okurken âyetler arasında durma veya durmayı ifade eden işaretler. Bunlardan bazılarında durmak vâcip, bazılarında caiz, bazılarında ise âyet bittiği halde geçmek caizdir.

SECDE (SUCÛD):

Namazın bir rükneti (Secdenin yapılışı, secde yapılacak yerin nasıl olacağı konusunda bak. Namaz).

SECDE AYETLERİ, SECDE-İ TİLÂVET: Bak. Tilâvet secdesi.

SECDE-İ SEHİV: Bak. Sehev secdesi.

SEFAHET: Bak. Sefih.

SEFER: Bak. Yolculuk.

SEFİH:

Bülûğa erdiği ve temyiz gücü (Bak. Temyiz) olduğu halde, malını harcamada menfaatını düşünmeyen, israfçı.

Sefih kimse, sefih olarak bülûğa ermişse, rüşde ermiş, reşid olarak kabul edilmez ve hacr altına alınır. Bunların ancak kendi menfaatlarına olan tasarrufları geçerli sayılır.

Sefih kimse sonradan bu duruma düşmüşse, yine aynıdır. Hacr altına alınır. Muameleleri bülûğa ermemiş "Mümeyyiz" gibidir. İmam Âzam Ebû Hanife, reşid bir kimsenin sefih duruma da düşse hacr altına alınmayacağını içtihad etmiştir. Bunu insan hakları ile bağdaşır bulmamış, insan haklarına riayetini, sefih bin malının israf edilmesinden daha muhterem olduğunu ifade etmiştir. Sefih duruma düşen reşidin İmam Muhammed kendiliğinden, İmam Ebu Yûsuf ise hâ kim kararıyla hacr altına alınabileceğini içtihad etmişlerdir.

SEHİV SECDESİ:

Unutma, yanılma secdesi. Namazda

farzın takdim ve te'hiri (önce veya sonra yapılması), vâcibin terk, takdim ve tehirinden dolayı yapılması gerekli ilâve secdelerdir (Namazın farz ve vâcibleri için bak. Namaz).

Sehiv secdesi namazda ka'de-i ahire (son oturuş - Bak. Namaz) de selâm verdikten sonra, ara vermeden, usulüne uygun iki defa secde yapmak, tahiyyat ve salâvattan sonra yeniden selâm vermek suretiyle yapılır. Sehiv secdesi "Ettehiyyâtü" okunduktan sonra "Allahümme Salli" ve diğer dualar okunmadan önce de yapılabilir. Sehiv secdesi cemaatla namazdan sonra yapılacaksa, imam sağ tarafa selâm verdikten sonra sol tarafa

BÜYÜKLERİMİZ

Said bin Zeyd (R.A.)

Said B. Zeyd (R.A.) Künyesi "Ebû'l-A'ver"ve "Ebû Sear." Hicretten 29 yıl önce, Fil Vak'asından 14 yıl sonra Mekke'de doğdu. Nesebi Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'in nesebi ile birleşir.

Babası Zeyd, daha İslâm-yet'ten önce putperestliği bıraktı, Hz. İbrahim'in hanif dinine intisâb etti.

Hz. Said 19 yaşında, 12'nci Müslüman. İlk hicret edenlerden, "Aşere-i Mübeşşere"den, Hz. Ömer (R.A.)'in kızkardeşi ile evlendi. Hz. Ömer'in Müslümanlığa kazandırılmasında pay sahibiydi.

Bedir Gazvesi sırasında müşriklerin takip ve kontrolü ile görevli olarak Mekke dışında...

Bedir dışındaki bütün gazvelerde Hz. Peygamber'in yanında.

Ecradeyn Savaşında süvari birlikleri kumandanı. Fihl Savaşında ise piyade birlikleri başında komutan. Suriye'nin başşehri Şam'ın fethinde bulundu. Yermük Savaşına katıldı.

Hz. Ebû Ubeyde, Şam'ın fethi üzerine, O'nu Şam'a kumandan-vali olarak tayin etmek istedi. Aldığı cevap şu oldu:

"Ben vali veya kumandan olarak bir yerde oturup kalmak yerine cihad etmek, kılıç sallamak istiyorum."

Şecf ve kahraman Said (R.A.), Hz. Osman ve Hz. Ali(R.A.) zamanlarında ümmet içerisinde ortaya çıkan kardeş kavgasına bulaşmadı. Kılıcını kınaya koydu,

Medine çevresindeki Akik şehrine çekildi ve kendini dinledi. Böylece, şair ve hanif bir babanın oğlu olan Hz. Said, babadan kalma dinlenirliğini muhafaza etti.

Hicretin 51'inci yılında, 79 yaşına mev'ud eceliyle vefat ettiğinde, ümmet içerisinde "taraf" değil, "hakem" şahsiyetini muhafaza ediyordu. Hayatı boyunca Hz. Peygamber'den aldığı manevî yücelikleri şerefle taşıdı.

Şu söz O'nundur:

"Bir insanın Allah Resûlü ile birlikte bir anlık beraberliği, Hz. Nuh (A.)'un ömrü uzunluğundaki amellerinden daha hayırlıdır."

Hz. Peygamber'in şu sözü O'nun içindir:

"-Said B. Zeyd cennettedir." Allah O'ndan razı olsun.

selâm vermeden, cemaatin dağılması için, hemen sehiv secdesine gider.

Sehiv secdesi unutulmuş ve iki tarafa selâm verdikten sonra hatırlanmışsa, yönünü kiblede çevirmeyen ve namazı bozacak her hangi bir hareket yapanlar sehiv secdesini ifa ederler.

İmama uyan kimse, imamla birlikte sehiv secdesi yapar. Kendisi, sehiv secdesini gerektiren bir noksanlık yapmışsa, imam sehiv secdesi yapmadıkça o da sehiv secdesi yapmaz. Zira imama uymuştur.

Birden fazla noksanlığın, her biri için ayrı ayrı sehiv secdesi yapmak gerekmez.

SALÂT-Ü SELÂM: Bak Salât.

SELÂM:

İnsanların birbirleriyle karşılaştıklarında kullandıkları yakınlık, dostluk, saygı ifade eden söz, işaret ve hareket. Selâmünaleyküm sözünün kısaltılmışı. Emniyet, huzur, selâmet, esenlik, sağlık, sağlamlık.

İki müslüman birbiriyle karşılaştığında birinin "Selâmünaleyküm" veya "Esselâmü aleyküm" diye selâm vermesi sünnettir. Kendisine selâm verilenin bu selâmı alması ise farzdır. Selâm bir topluluğa verilmişse, topluluktan bir kişinin bu selâmı alması, farzın ifası için kâfidir. Hiç biri almazsa, hepsi günahkâr olur.

Birbiriyle karşılaşan müminlerden genç olan yaşlı olana, yürüyen oturana binekli yayaya, arkadan gelen öndekine selâm verir. Namaz kılan, hutbe dinleyen, Kur'an-ı Kerim okuyan, ilimle meşgul olan, yemek yiyen kimselere selâm verilmez. Zira bu durumdaki kişilerin, selâma mukabele etmeleri mümkün değil veya zordur.

SELEFİYE:

İslâm âleminde, henüz mezhep fikrinin yayılmadığı zamanlarda ve özellikle "Tâbiün" (Bak. İlgili madde) devrinden, Hicretin 5'inci asrına kadar, uzun bir süre, sünni müslümanlar arasında yaygın mezhep. İtikadda mezhep. Eş'âriye ve Mâtüridîye'nin yayılmaya başlamasın-

dan sonra, muhafazakâr "Selef" akidesi taraftarları yavaş yavaş azaldı. Bu gün amelde Hanbeli Mezhebine tâbi olanlar, itikadda umumiyetle "Selef" ulemasına bağlı kalmışlardır.

Selefiye, ictihad ve yorumdan kaçınır. Aktî yorumları değil, nakli kabul ederler. Sahabî'nin yaşayış ve anlayışını esas alırlar. Kelâm ilmini kabul etmezler. Zira ferdî yorumları şer'î delil olarak kabul etmezler. Mamafih, temel bu olmakla beraber selef uleması arasında da, akıl ve nakil münasebetleri mevzuunda farklı kanaatlar vardır. Selefiye, kaide-leri konulmuş, başlıbaşına bir ekol olmayıp, İslâmiyet'in henüz yayılmadığı, ictihadlara çok fazla ihtiyaç duyulmadığı ilk zamanlardaki ulemanın görüşü, kanaat ve anlayışını ifade eder.

SELEM:

Bedelin peşin ödenmesine rağmen, malın daha sonra verilmesi esasına dayanan satış usûlü. Selem yolu ile satışın sahîh ve helâl olabilmesi için malın cinsi, çeşidi, miktarı, vasıf ve kalitesi, vadesi, teslim yeri belli olmalı ve para peşin ödenmiş bulunmalıdır.

1 aydan az vade ile satışlar peşin kabul edilir ve selem bahsine girmezler.

SEMÎ: Bak. Allah

SEMÛD KAVMÎ:

Salih Aleyhisselâm'ın peygamber olarak gönderildiği kavim. Allah'ın varlığını kabul etmekle beraber, O'na şirk koştular (Şirk için bak. İlgili madde). Aynı zamanda, inanç zaafından başka, ahlâkî sapıklığa da düştüler ve helâk oldular. Kur'an-ı Kerim'de "Ad" kavmi ile "Semûd" kavmi'nin sapıklıklarından bahsedilir.

SETR-İ AVRET:

Avret mahalli sayılan âzaların örtülmesi. Namazın şartlarından biri. (Bak. Namaz)

Mümin edepli insandır. Namazda örtülmesi gerekli âzanın namaz dışında da örtülmesi Allah'ın emridir.

Nûr suresinin 30'uncu âyetinde, mümin kadınların setr mevzuunda dikkatli ve disiplinli davranmaları emredilmiştir. Ahzâb Suresi'nin 53 ve 59'uncu

âyetlerinde de örtünme üzerinde durulmuştur. Bu, kadının cemiyette hürmete değer yerini koruması, iffetini muhafaza etmesi, dışarıda ahlâkî zaafı bulunan bir takım kimselerin rahatsız etmelerinden korunmaları içindir.

Örtünün ölçüsü, haram kılınmış bir kumaştan olmaması, vücudu gösterecek kadar şeffaf olmaması, âzaları belli edecek kadar dar olmamasıdır.

Kadın dışarıya, setr- i avretle çıkabilir. İçeride mahrem olmayanlar yanında da setr- i avretin ölçüsü aynıdır.

İçeride, aralarında devamlı evlenme yaşağı bulunan (Bak. Nikâh: Evlenme manileri) kimselere karşı kadının sakınma imkânsızlığı sebebiyle, saç ve kollarından bir kısmını göstermesinde şer'î bir sakınca görülmemiştir.

SETR-İ UYÛB:

Gördüğü, duyduğu, herhangi bir şekilde öğrendiği ayıpları örtmek, ifşâ etmemek. Başkalarının ayıplarını araştırmak bir mümine yakışmaz. Hucurât Suresi'nin 12' nci âyetinde "Birbirinizin ayıplarını araştırmayınız." buyurulmuştur. Bir hadis- i şerifte de, başkalarının ayıplarını araştıranların, kendi sırlarının, ayıplarının ortaya çıkacağı belirtilmiştir (Buharî: Mezalim, Böl: 3- Müslim: Birr.58).

Müslümana düşen, başkasının ayıbını araştırmak değil, setretmek, örtmektir.

SEYYİÂT:

Günah fiiler. Azâbı gerektiren amel-ler. Ziddi: Hasenât (İyilikler). Hûd Suresi'nin 114'üncü âyetinde "İyi ameller, kötü amellerin günahını giderir" buyurulmuştur. Bu sebeple iyi ameller hususunda her mümin acele etmelidir.

SİDK:

Doğruluk. Hakikata uygun söz. Peygamberlerin sıfatlarından (Bak. Peygamber). Ziddi: Yalan. Doğru sözlü olmak ve yalandan kaçınmak. İslâm ahlakının mümeyyiz vasıflarındandır.

SILA-İ RAHİM:

Sıla- i Rahim, yakın akraba ile alâkayı kesmemek, onları ziyaret etmek, görüp gözetmek, fakirlerine yardımcı olmaktır. Ziddi: "Kat-ı Rahim", akraba ile alâkayı kesmek demektir. Sila- i

Rahim, İslâmiyet'te teşvik edilmiş, kat-ı rahim ise yerilmiştir.

SIRAT:

Kıyamet gününde, cehennemden üzerinde kurulan, cennete gidecek olanların, üzerinden kolayca geçtikleri, cehenneme girecek olanların ise geçmeyi başaramayacakları geçit, köprü, sırat köprüsü. Dünyada Allah'ın emrettiği şekilde yaşayan ve cennete girmeyi hak edenler için genişler; Allah'a inanmayan, onun emirleri mucibince amel etmeyenler için daralır ve geçilmesi zorlaşır. Sırat köprüsünün varlığı hadislerle sabittir.

SİHİR:

Büyü yapmak suretiyle, olağan dışı bazı sonuçlar elde etme yolu. Büyü İslâmiyet'te "Günah-ı Kebair"den sayılır. (Bak. Günah). Kehanette bulunmak, yıldız, reml vb. vasıtalarla fal bakmak da öyledir. Sihir yapmak, sihir yaptırmak, sihirbazların sözlerine inanmak haramdır.

SİYER:

Hız.Peygamber'in hayatından, sünnetinden, gazvelerinden bahseden ilim dalı. Bu manada hadis ve İslâm tarihi ile yakından ilgili bir ilimdir. Fıkıhta, milletler arası hukuk sahasına da "Siyer" denilir. (Bak. Fıkıh)

Hız.Peygamber'in hayatı ile ilgili bir ilim olması itibariyle "Siyer", Hadis, Tefsir, Fıkıh, İslâm Ahlakı ve Tasavvuf gibi diğer din ilimleri ile yakından ilgilidir. Onlara, Hız.Peygamber'in hayatından, söz, davranış ve takrirlerinden kaynak ve malzeme hazırlar. Hız.Peygamber'in hayatı bilinmeden bu branşlarda sıhhatli sonuca ulaşmak zordur.

Siyer- i Nebî: Hız.Peygamberin hayatı, ahlâkı.

Siyer- i Enbiya: Peygamberlerin hayatından bahseden ilim.

SU İLE İLGİLİ FIKHÎ HÜKÜMLER:

Su, hayat kaynağı ve temizlik vasıtası olarak, temiz olup olmadığı hakkında İslâmiyet'te üzerinde çok durulan bir maddedir.

1. Mutlak Sular: Pınar, kuyu, dere, göl, deniz, yağmur, kar, dolu suyu gibi tabii sular. Bunlar içilebilen, hades ve necasetten (Bak. Abdest, Gusül, Hades, Necaset) temizlenmede kullanılabilen sulardır. Bunlar da kendi aralarında derecelere ayrılır:

a) Hem Temiz, Hem Temizleyici Sular: Her hangi bir temizlik için kullanılmamış, kokusu, rengi, tadı, bozulmamış, tabii vasıflarını koruyan sular. Abdest, gusül, temizlik, yeme, içmede kullanılması meşrû ve helâl olan su.

b) Temiz ve Temizleyici, Fakat Kullanılması Mekruh Olan Sular: Tavuk, kedi ve benzeri ehli hayvanlarla, şahin ve atmaca gibi yırtıcı kuşların bazı bölge ve mevsimlerde korunması fevkalâde güç olan, farenin içtiği sular. Bu çeşit suları temiz su varken kullanmak mekruhtur. İslâmiyet, bir hüküm koyarken, bu hüküm bütünü şartları değerlendirerek koyar. Su imkânının çok kıt olduğu çöl ve diğer yerlerde bu çeşit suları kullanmak zorunda kalanlar, hiç olmazsa kaynatarak ve dinlendirerek kullanılmalıdırlar.

BÜYÜKLERİMİZ

Sa'd b. Ebi Vakkas (R.A.)

Sa'd Ebi Vakkas Künyesi "Ebû İshak". Hicretten 30 yıl önce, Fil Vakasından 23 yıl sonra Mekke'de doğdu. Nesebi yedinci batında Hz. Peygamber'in nesebi ile birleşir.

17 yaşında 7'nci Müslüman Medine'ye ilk hicret edenlerden. Hz. Peygamber'in sağlığındaki bütün gazâlarda bulundu. Bedir, Uhut ve Hendek'te eşsiz kâhramanlıklar gösterdi. Uhut'ta öyle bir cesaret, celâdet ve şecaat gösterdi ki Hz. Peygamber kendisine "Anam-babam sana fedâ olsun ey bahadır" şeklinde iltifatta bulundu. Hz. Peygamber, bu cümleyi başka hiç kimse için kullanmadı.

Birçok seriyede bayraktarlık yaptı.

Hiz. Peygamber'e bağlılığı o kadar karşılıksız ve içten idi ki, hâne-i saâdetin önünde geceleri nöbet tuttu.

İslâm tarihinde büyük zaferler çıkan, Hz. Sa'd'ın başkumandanlığında kazanılan zafer ve fetihlerle başladı. Hz. Ömer (R.A.) zamanında başkumandan olarak Kadisiye'yi fethetti. Bu fetihlerden sonra Sâsânî imparatorluğu ordularına yüklenerek, Irak'ı İslâm topraklarına kattı. İran topraklarında ilerledi. güçlü Sâsânî ordularına karşı sayısız ve muhteşem zaferler kazandı. Medayin ve Celûla'yı fethetti. Sâsânî Hükümdarı Yezdgerd'in sarayını muhteşem bir törenle teslim aldı.

Hiz. Ömer (R.A.)nın isteği ile Küfe sehrini kurdu ve uzun yıllar Küfe valiliği yaptı.

Hiz. Ömer'in şahadetinden sonra, Halife'yi seçecek olan şûra üyeliğinde bulundu. Hiz. Osman'ın hilâfeti sırasında çıkıp Hiz. Ali zamanında devam eden fitne ve karışıklıklarda taraf olmadı.

"Halife" olarak kendisine "Bilal" için toplananların teklifini şiddetle reddetti. Çevresindekilere, bulanan havanın durulmasını beklemelerini tavsiye etti. Çekildiği köşesinde günlerini ibadet zikir fikir ve sükûnla geçirdi.

Hicretin 55'inci yılında 83 yaşında, mev'ud eceliyle vefat ettiği zaman, "Aşere-i Mübeşşere"nin en son hayatta kalanı idi.

Namazını Medine valisi bizzat kıldırdı.

Şu söz O'nundur:

"Üç kişiye acırım: Cahiller arasında kalan âlime, zengin iken fakir düşene; hatırı iken hatırını kaybedene!"

Hiz. Peygamber'in şu sözü O'nun içindir:

"-Sa'd İbn-i Ebi Vakkas Cennettedir!"

Allah O'ndan razı olsun...

c) Temiz Fakat Temizleyici Olmayan Sular: Bu sular temiz de olsalar, temizleyici değildirler. Bunlarla abdest alınmaz, gusül edilmez. Bu suya "Ma-i Müsta'mel (kullanılmış su)"da denir. Temiz olduğu halde, sünnet olduğu için veya serinlemek maksadıyla, temiz elin yıkandığı su gibi.

ç) Temiz Olmayan Sular: Bunlar koku, renk, tad gibi tabii vasıflarını kaybeden sularla, içerisine bir damla da olsa kan, irin, idrar, alkollü içki gibi necaset-i galiza karışan sulardır. Bu sularla şer'i temizlik yapılamaz. Akarsu ve "havz-ı kebir" hükmünde olan (Bak. Kuyular) sular, koku, renk ve tadı bozulmadıkça temiz sayılırlar.

d) Şüpheli Sular: Katır, merkep gibi evcil hayvanların artığı olan sular, şüpheli sulardır. Temiz su varken bunlarla abdest alınmaz, gusül edilmez. Temiz su bulunmadığı için abdest alınmış ve gusl edilmişse ihtiyaten bir de teyemmüm yapılır.

2. Mukayyed Sular: Meyve, gül, çiçek suları gibi gayrı tabii sulardır. Bunlarla abdest alınmaz, gusl edilmez. Ancak bir necaset temizlenebilir. Temiz oldukları müddetçe içilebilir, yemek yapmakta kullanılabilir. Bunlar kavun, karpuz, diğer meyve suları gibi "asli" mukayyed veya tabii suya başka bir şey karıştırılarak "gayrı asli" mukayyed sular olabilirler. Gayriasli mukayyed su, tabii suya bir şey karıştırıldığı için tabii akıcılığını ve şeffaflığını kaybeden sudur.

SÜFİ: Bak. Tasavvuf.

SÜR: Bak. Kıyamet. Mahşer.

SÜCÜD: Bak. secde.

SÜKNA: Bak. yolculuk.

SÜNNET:

Hız.Peygamber'in söz (kavli sünnet); fiil (fiili sünnet) ve takrirleri (takrirî sünnet-Gördüğü zaman müdahale etmeyerek tasvip ettiği şeyler.

Hız.Peygamber'in itikad, ibadet, ahlâk ve muamelatla ilgili sözleri, fiil ve takrirleri, Sahabe-i Kiram tarafından tespit, muhafaza ve kendilerinden sonrakilere nakledilmişlerdir. Bir hadisin gerçekten Hız.Peygamber'e ait olup olmadığını tespit etmek üzere ciddi metodlar geliştirilmiş ve bir hadis metodolojisi ilmi doğmuştur. (Teferruat için bak. Hadis).

Sünnet, İslâm Hukuku'nun kitaptan sonra ikinci kaynağıdır.

Sünnet-i Müekkede: Hız.Peygamber'in devamlı yaptıkları, çok az terkettileri sünnetler. Müekkede sünnet namazlar (Bak. Namaz), ezan, kamet, cemaatla namaza devam etmek gibi.

Sünnet-i Gayr-ı Müekkede: Hız.Peygamber'in bazan yapıp bazan terkettileri sünnetler (Sünnet-i Gayr-ı Müekkede namazlar için bak. Namaz).

Sünnet-i Zevaid: Hız.Peygamber'in yiyip içme, giyim tarzı, oturup kalkması gibi ibadete müteallik olmayan, günlük yaşayışı ile ilgili sünnetler. Sünnet-i Zevaid, yapılıp yapılmaması meşrû olan hususlardır.

SÜT AKRABALIĞI: Kan kardeşi olmadığı halde, aynı kadından süt emmek suretiyle ortaya çıkan yakınlık. Annesi olmayan bir kadından süt emen çocuk, o kadının bütün çocuklarına süt kardeş olur. Bu durum evlenme manileri ortaya çıkarır. Bu sebeple süt kardeşliği ve akrabalığı, evlenme manileri açısından önemlidir (Bak. Nikâh: Nikâha mani haller).

ŞAFİİ MUHAMMED b.İDRİS:

Ebu Abdullah Muhammed İbn-i İdris-eş Şafii... Şafii Mezhebi'nin kurucusu.

Hicretin 150'nci yılında Gazze'de doğdu. Yetim kaldı. İki yaşında iken annesi tarafından Mekke'ye götürüldü. Arapçayı sağlam bir şekilde öğrendi. 9 yaşında hafız oldu. Düzgün dili dikkati çekti.

Mekke müftüsü İbn-Halid'den Fıkıh, İmam-Malik'ten Fıkıh ve Hadis ilimleri tahsil etti. Irak'a giderek İmam Muhammed'le fikhî mubahaselerde bulundu. İlk içtihatlarına ait "Kitab'ül Hüccce"yi orada yazdı. Kur'an'ın diline, ahkâmına, deka-yikine hakkı ile vakıf oldu. "Kitab'ül-Ümm" Kur'andan ahkâm istinbatına ait eseri.

Hadis ilmine bihakkın vâkıf. İmam Malik'in "Muvatta"ını ezberledi, ondan ders aldı ve takdirine mazhar oldu. Hadis ilminde "Nâsıru'l-Hadis" unvanını aldı.

Kitap, sünnet, icma', sahabe-i kiramın "Müttefekun Aleyh" olan kavilleri ve gerektiğinde kıyas'tan fikhî delil olarak faydalandı. Ebu Hanife ve İmam Malik'in aksine "İstihsan"ı, "Maslahat-ı Mürsele"yi ve sahabe-i kiramın ihtilafı kavillerini delil olarak kabul etmedi.

"Hadis Fikhî" ile "Rey Fikhî" arasında bir mektep kurdu. Bu sebeple Hanefî fikhî ile Hicaz fikhî arasında köprü oldu. Bu iki ekol arasındaki farkı azalttı.

Şafii'nin kurduğu fikhî mektebi, "Mezheb-i Kadim" ve "Mezheb-i Cedîd" olarak ikiye ayrılır. "El Hüccce" ve "El Ümm" bu eski ve yeni anlayışı temsil eder. Yeni karşılaştığı meselelere, yeni metodlar kullanarak eski metodunu yumuşattı.

Ahkâm-ül-Kur'an, Es'sünen İhtilaf-ül-Hadis, Errisale Fi'l-Usul, El Mevaris, Kitab'ül Ümm, Müsned'üs Şafii, Edeb'ül-

Kadi, El Eşribe, Fezail-i Kureyş, Essebk-u Ver Remy başlıca eserleridir.

Er-Risale, ilk Usul-ü Fıkıh kitabıdır.

Mekke'de, Bağdat'ta, Mısır'da çok sayıda muakkibi (ilimde onu takip edenler) oldu.

204'üncü Hicret yılında Mısır'da vefat ettiğinde, bu gün yüz milyonlarca taraftarı bulunan Şafii Mezhebi, İslâm Ümmeti içindeki yerini almıştı.

ŞAFİİ MEZHEBİ:

Ehl-i Sünnet ekolü içerisinde amelde mezhep. Şafii Mezhebi, bir dinî hüküm koymak üzere önce kitap ve sünnete başvurur. Kitap ve Sünnet'te hüküm bulunmayan durumlarda İcma' ve Kıyas'a başvurulur. Ancak Kıyas'a başvurmadan önce Ahad Hadis (Bak.Hadis)de dahil olmak üzere, bütün hadisler taranarak malzeme aranır.

Şafii Mezhebi, Hanefî Mezhebi'nin aksine "İstihsanı, bir şer'î delil olarak kabul etmez. (İstihsan için bak.İlgili Madde).

ŞAHİTLİK:

Bir hak ile ilgili kesin bilgi, şahadet. Şahitlikten kaçınmak haramdır.

Bir kimsenin şahitlik yapabilmesi için akıl, bâliğ, müslüman, hür, adalet sahibi olması; zina, iftira gibi bir suçtan had cezasına çarptırılmamış bulunması şarttır. İki gözü birden kör olan kimsenin şahitliği de kabul edilmez.

Ana babanın çocuk ve torunları, karı kocanın birbirleri, ortakların ortaklıkla ilgili bir iş hakkında şahitlikleri ile bazı kötü alışkanlıkları olanların şahitlikleri kabul edilmez.

Şahit, bildiğini, gördüğünü doğru olarak belirten kimsedir. Yalancı şahitlik

veya şahadette yalancılık, içerisinde kul hakkı, kamu günahı, Allah'a ve Allah'ın emirlerine karşı suç bulunan çirkin bir günahtır.

Zina suçunun tespiti için en az dört erkeğin, had ve kısas cezasını gerektiren diğer suçlarda en az iki erkeğin, diğer hukuk davalarında en az iki erkek veya bir erkek ve iki kadının, doğumla ilgili işlerde bir kadının şahitliği gereklidir.

Şahitlikten Dönme: Şahitler, mahkemenin kararından önce şahadetlerinden dönebilirler. Bu durumda kendilerine her hangi bir ceza gerekmez. Mahkemenin kararından sonra dönerlerse, karar bozulmaz, fakat yanlış şahadet sebebiyle ortaya çıkan zarar, şahitlikten dönen kimseye tazmin ettirilir.

ŞARAP: Bak. İçki Yasağı.

ŞARİ:

Şeriat koyan. Cenab-ı Hak ve Hz. Resûlullah için kullanılır.

ŞAVT: Bak.Had.

ŞECAAT: Bak. Ahlâk.

ŞEFAAT:

Hz. Peygamberin, ahiret gününde ümmetinden bazı kimselerin affı veya daha yüksek nimetlere kavuşması için Cenab-ı Hakka dua ve niyazda bulunması. Cenab-ı Hakkın, Âhırzaman Peygamberi Hz.Muhammed Mustafa'nın niyazını geri çevirmeyeceği; binaenaleyh, Hz.Peygamber'in şefaatinin hak olduğu müminlerce ümid edilir. Bunun için Cenab-ı Hakkın emirlerine riayet, nehiyelerinden kaçınmak, Hz.Peygamber'in sünnetine sarılmak icap eder.

Kur'an-ı Kerim okuyan, ezberleyen, Kur'an-ı Kerim okunmasına, öğrenilmesine vesile olanlara, Kur'an-ı Kerim'in şefaata edeceği, âlim ve fâzıl zatların, Allah yolunda şehid olanların, Cenab-ı Allah'ın izin buyurmasıyla şefaata edebilecekleri, henüz masûm iken (bülûğa ermeden) vefat eden çocukların, anne babalarına şefaata edebilecekleri, çeşitli rivayetlerden anlaşılmaktadır. Şüphesiz bütün af, şefaata, Cenab-ı Hakka mahsustur. Diğerleri O'nun izin ve ruhsat vermesi ile dir.

İnanmayanlara hiç kimsenin şefaata edemeyeceği, En'am Suresi'nin 70'inci âyetinde buyurulmuştur.

ŞEHADET: Bak.Şahitlik.

ŞEHİD-ŞEHİDLİK:

Allah yolunda savaşırken hayatını feda ve kaybetme mertebesine erişen kimseye şehid; bu mertebeye ise şehidlik, şahadet denir. Kur'an-ı Kerim'de şehidlerin gerçekte ölmedikleri; diri buldukları; büyük mertebelere, nimetlere kavuşturulacakları ifade buyrulur.

Bir kimsenin şehid sayılabilmesi için akıl, bâliğ, müslüman ve şehid edildiğinde cenabet halinde bulunmaması gerekir. Bu durumda olan, Allah yolunda savaşırken, bu sebeple öldürülen, yaralandıktan sonra tedaviye imkân kalmadan hemen ölen kimse "Dünya ve Ahiret Şehid"dir. Malını ve canını müdafaa ederken öldürülenler de bu hükme tâbidir. Bunlar yıkanmadan kefenlenmeden kanlı elbiseleriyle defnedilirler. Zira şehidler de, kanları da temizdir. Cenaze namazı ise kılınır. Yaralandıktan sonra bir süre yaşayan, tedavi görenler, "Ahiret Şehidi"dirler. Bunlar ahirette yine şehid muamelesi görürler, fakat kendilerine dünyada şehid merasimi yapılmaz. Yıkanır, kefenlenir, normal cenaze gibi defnedilirler. Tabii âfet ve salgın hastalıkta ölen müslümanlar da aynı muameleye tâbi tutulurlar. Dünya şehidi ise, müslüman görünmekle beraber, gerçekte imanı bulunmayan, fakat müslümanlarla birlikte savaşırken ölenlerdir. Bunlara, içlerindeki imanı ancak Cenab-ı Hak bildiğinden, dünyada şehidlere yapılan merasim aynen yapılır. Ahiretteki durumlarını ise ancak Cenab-ı Hak bilir.

ŞEHVET:

Bir şeye karşı hissedilen şiddetli arzu, aşırı istek. Cinsî arzu, nefis azgınlığı. Şehvet, normal sınırlarda kaldığı, sınırlandığı takdirde, insana mahsus meşrû bir duygu ve beşerî güçtür. Dizginlenmediği, hâkim olunmadığı, meşrû olmayan yolda kullanıldığı zaman ise, gayr-ı meşrûdur.

ŞERİAT:

Cenab-ı Hak'ın, insanların dünya ve ahiret saadetini elde etmeleri için gönderdiği ilâhî kanunlar, din. Dinin itikadî, amelî, ahlâkî ve muâmelâta dair hükümleri. Kitap ve sünnetle, uyulması istenen dini esaslar. Hz.Âdem Aleyhisselâm'dan, Ahirzaman Peygamberi Hz.Muhammed Mustafa (S.)ya kadar, her ümmetin seviyesine göre, Cenab-ı Hak şeriatını yenilemiş, İslâmiyetle artık din tamamlanmıştır. Hz.Âdem. (A)den bu yana gönderilen bütün din(şeriat)lerin esâsı aynıdır. Farklılık; dini, aklı, nefsi, nesli, malı muhafazadır. Farklılık teferruattadır.

ŞEYTAN: İlk insan Hz.Âdem (A.)in yaratılışına isyan ederek, Cenab-ı Hak tarafından tardedilmiş (kovulmuş), bu kovulmadan sonra, kötülük ve şerleri temsil etmeye, insanları günaha düşürmek için çalışmaya başlayan manevî varlık. Cenab-ı Hakka ihlâs ile ibadet edenleri. Cenab-ı Hak şeytanın teşvik, telkin ve vesveselerinden muhafaza buyurur. İman ve amelinde ihlâssızlık

bulunanlar ise şeytanın telkin ve teşviklerine kapılabilirler.

Her mümin, nefsinin arzularına değil, vicdan ve aklının sesine kulak vermelidir.

ŞİRK:

Cenab-ı Hakka eş ve ortak tanımak. Büyük günahlardan (Bak.Günah), Cenab-ı Hak, şirkten başka bütün günahları affeder. Şirk ise affedilmeyecek günahlardandır. Şirk yapan (Bak.Müşrik), cehennemde ebedî olarak kalacaktır.

Allah (C.)tan başka ilâh tanımak: Baba-oğul isnadı veya tabiatın kendiliğinden bir müessiriyeti olduğuna inanmak, "Açık Şirk"tir.

İbadeti gösteriş (riya) için yapmak: Cenab-ı Haktan başka, türbe, yadır, bir takım gizli kuvvetler gibi hurafelere inanmak, Cenab-ı Hak'tan başka şey üzerine yemin etmek ise "Gizli Şirk"tir.

Her müslüman sadece açık şirkten değil, gizli şirkten de kendisini korumalıdır.

ŞÜKÜR: Bak.Ahlâk.

TÂBİÛN (Tabiin):

Sahabiden sonra, ümmetin en şerefli-leri. (Sahabî için bak.İlgili madde). En azından, sahabiden bir veya bir kaç kişiyi gören, onlarla konuşup sohbet eden, onlardan hadis öğrenen kimseler. Sahabiden sonraki 2'nci nesil.

Tâbiûn'a "Tâbiin", "Etba" da denir. Bunlar fazilet bakımından sahabiden sonra Hz.Peygamber'in ümmeti içerisinde en şerefli, faziletli olanlarıdır. Saïd b.Müseyyeb, Uveys el-Karânî, Hasen el-Basrî, Atâ b.Ebî Rebah, Tâbiûn'un büyüklerindedir.

Hız.Peygamber'in sağlığında yaşayan, fakat O'nu göremeyen, O'nun irtihâlinde sonra Sahabe-i Kiram ile görüşen kimseler de Tâbiûn'dan sayılır. Bunlara, "Muhadram", "Mahadramûn" da denilir.

TA'DİL-ERKÂN:

Namazın tertip ve düzenine uygun olarak kılınması. Namazı rûkû, sücûd, kıyam ve tehiyyâta hakkını vererek, ağır ağır, vâciplerine riayet ederek kılmak.

Ta'dil-i erkân vâciptir. Terkinde sehiv secdesi yapmak gerekir. (Bak.Namaz, Sehiv Secdesi).

TAHARET: Bak.Abdest.

TAHİYYE: Bak.Selâm.

TAHİYYETÜ'L-MESCİD:

Bak.Namaz.

TAKVÂ:

Allah'tan korkma, sakınma. Allah korkusu ile günahattan kaçınma, Allah'ın emirlerine uyma konusunda titizlik göstermek. İttika. Korku ile ümid arasında olmak. Amel-i salih (iyi işler) yapmaya,

kötülüklerden kaçınmaya azamî dikkati göstermek. Takvâ sahibi kimseye "Müt-takî" denir. Müttakî, şirk ve haramlardan kaçındığı gibi, şüpheli işlerden ve mâlâ-yâ'nî (dünya ve ahirete faydası olmayan işler)den de kaçınır. Gününü şer'î disiplin içerisinde, tesbih, zikir veya meşrû dünya işlerini yapmakla geçirir. Dünya işleri ile meşgul olurken de, Allah'ın kendisini görmekte olduğunu unutmaz.

Şer'î ve hukukî bazı işlerde kişinin, takvâ sahibi olup olmadığına bakılır. "İmamlık", "şahitlik", "kadılık" vb. Bu gibi konularda "Takvâ" sahipleri tercih edilirler.

TALÂK:

Şer'î (dinî) nikâhta, talâk hakkı olanın, nikâhlı olduğu kişiyi boşaması.

Talâk hakkı umumiyetle kocadadır. Fakat nikâh esnasında kadın, talâk hakkını kendi üzerine almayı talep edebileceği gibi, erkekten ve kendisinden başka bir 3'üncü şahsa (mesela hâkime) verilmesini de isteyebilir (Tefvîz).

Talâk, başvurulması istenilmeyen bir helâldir. Küçük anlaşmazlıklardan dolayı talâka başvurulmaması; sulha, hakeme başvurulması; eşler arasındaki anlaşmazlıkların karşılıklı müsamaha, anlayış ve barışma ile giderilmesi ısrarla tavsiye buyrulur. Eşini sebepsiz boşamanın manevî mesuliyeti vardır.

Sünnete uygun talâk, mukarenet olmayan tuhûr (temizlik) döneminde bir defa boşamaktır.

Talâk Çeşitleri:

1. Talâk-ı ric'i: Yeni bir talâk akdine gerek bulunmaksızın evlilik hayatının devam edebileceği talâktir. Normal evlilik ve karı-koca hayatının devam ettiği talâk. Taraflar evliliği (nikâhı) sürdürmeye karar verirlerse (ric'at), yeniden mehir ve nikâha gerek kalmadan evliliklerini sürdürürler. Ric'i talâk, mirasa da engel değildir. Ric'i talâktan sonra, taraflar birbirlerine mirasçı olurlar. Boşanmaya bağlı mehir de, ric'i talâkla tahakkuk etmez (muaccel hâle gelmez). Ric'at durumunda, ric'i talâk sebebiyle taraflar nikâhlarını bir talâk eksigi ile sürdürmüş olurlar.

2. Talâk-ı Bâin: Evlilik birliğini sona erdiren talâk. Bu tür talâkta kadın, iddet müddeti doluncaya kadar kocasının evinde kalır ve nafakası da ona ait olur. Talâk-ı bâin ile miras hakkı düşer, boşanmaya bağlı mehir, muaccel hâle gelir. Bâin talâkla boşanmış olan eşler, isterlerse yeni bir nikâhla evliliklerini devam ettirebilirler.

3. Talâk-ı Bid'i: Sünnete uygun olmayan talâk. Bir temizlik döneminde birden çok boşama veya ay hâli içinde boşama. Mukarenette bulunmuş olan temizlik döneminde boşama. Bu çeşit boşanmanın caiz olmadığı ve sonuç doğurmayacağı kanaatinde olan müçtehidler vardır.

Talâk ve Fesih:

Talâk ve fesih birbirinden ayrı şeylerdir. Fesih, nikâh akti sırasında mevcut veya sonradan ortaya çıkan bir sebeple olabilir.

1. Nikâh Akti Sırasında Mevcut Fesih Sebepleri: Bunlar, nikâh akdinden sonra, nikâhın sıhhat şartlarından (Bak. Nikâh) birinin noksan olduğunun anlaşılması, nikâh akti velisi tarafından yapılan küçüğün bülûğa erince fesih istemesi, velisinin rızası olmadan, dengi olmayan birisiyle veya emsal mihirden düşük mihirle evlenen reşid kadının velisi tarafından fesih istenmesi durumlarında ortaya çıkar. Fesih, eşlerden birinin irtidat etmesi, müslümanlığı kabul eden erkeğin eşinin müslümanlığı veya kitabî olmayı reddetmesi, eşlerden birinin, diğerinin hısım-

larından biriyle evlenme manii (hürmet-i müsahara) halinde bulunması durumunda da fesih istenir.

Talâk ve Şahid:

Talâkın şahitler huzurunda verilmesi, Kur'an-ı Kerim'de tavsiye buyurulmuştur. Fakat bu bağlayıcı bir hüküm değildir. Şahid, talâkın ispatı konusunda faydalı olur.

TARİKAT:

Yol, usul, hâl. Gerçeğe varma yolu. Aynı dinden olmakla beraber, nafîle ibadetlerdeki talî uygulama farklılıkları bulunan ekol, Allah'a ve O'nun rızasına erişmek için tutulması gereken yol. Kendilerine mahsus farklı usul ve erkânı olan tasavvuf yolu.

Tarikat, şeriatın sapmamak; şeriatın getirdiği, farz, vâcip ve müekked sünnetleri aksatmamak şartıyla, bir takım nafîle ibadet ve zikirlerle manen yükselme, yücelme, dünyadan sıyrılıp Allah'a yaklaşma yoludur. Tarikatlar, İslamiyet'in doğuşundan iki yüzyıl sonra, Tasavvuf ilmi ile birlikte doğmuş, yayılmışlardır. Cehri (açık) ve hafi (gizli) zikir kaynağı itibarıyla Hz. Ali (R.) ve Hz. Ebübekir (R.) e dayandırılırlar.

Tarikat; farz, vâcip, sünnet ve nafîle ibadetler üzerine bina edildiğinden, her hangi hak bir tarikata mensup olanlar olmayanlara; olmayanlar da olanlara ta'netmemelidirler. Tarikat, nefsi tezkîyeye dayandığından, özellikle tarikat mensupları, tarikat mensubu olmayan diğer müslümanlara küçümseyici tavırlar takınmamalıdır. Aksi halde tarikat nefsi öldürmeyi değil, nefse tâbi olmayı temsil eder.

TASAVVUF:

Tasavvuf, tarikatın (Bak. Tarikat) fikriyatı, tarikat tasavvufun uygulamasıdır. İslamiyet'in ana kaynakları olan kitap ve sünnet'ten sapmadan; nefsi terbiye, ahîlâkı güzelleştirme, ruhu yüceltme, bütün mevcudatı Cenab-ı Hakk'ın varlığında yok etme ilmi, metodu, ekolü.

Tasavvuf ilmi, ümmetin savaşıardan kurtulduğu, ilimle yoğun şekilde meşgul olmaya vakit buldukları Hicri 2'nci yüzyıldan itibaren oluşmaya başladı. Hasan

Basrî, Süfyan Sevrî, Bayezid Bestamî, Cüneyd Bağdadî gibi büyük mutasavvıflar (tasavvuf ehli), koydukları usul ve prensiplerle, Tasavvuf'u dinî ilimler içerisinde yer alan bir branş haline getirdiler.

Tasavvufun maksadı, insanı zaaflarından kurtarmak, nefsi ve şehvî arzularından ayırarak terbiye etmek, şeriatın sapmaları varsa, onları tamir ve tedavi etmek, İslâmiyet'e yeni girmiş veya henüz ısınmamış kimseleri müsamaha tariki ile İslâm'a ısındırmak, müminler arasında kardeşlik, ülfet ve ünsiyet kurmaya çalışmaktır.

Tasavvuf ehlinin; özellikle Ahmet Yesevî'nin temsil ettiği Horasan Erenlerinin, yeni fethedilen topraklardaki nüfusun İslâmlaşmasında, Türkleşmesinde çok büyük fonksiyonları olmuştur. Mevlânâ, Yûnûs, Hacı Bayram Velî, Şeyh Edebâli, Emir Sultan, Akşemseddin ve diğer tasavvuf ehli, Anadolu'nun Türkleşmesi, Müslümanlaşması, çeşitli ırk ve boylardan kavimlerin kaynaşıp bütünleşmesi, ırkî ve siyasî heyecanların müspet yolda yönlendirilmesi açısından unutulmaz hizmetleri olmuştur.

TAVAF: Bak.Hac.

TA'ZİR:

Hakkında Kitap ve Sünnette nass bulunmayan; had ve kefarete cezasını gerektirmeyen, ancak, mahkeme tarafından kitap ve sünnete aykırı olmamak şartıyla tesbit edilen ceza.

Ta'zir, bir nevi te'dib ve terbiye vasıtasıdır. Azar, ihtar, dövme, hapsedme, kırbaçlama şeklinde uygulanır. Ta'zir cezasının nasıl olacağı konusunda müçtehidler bir takım kanaatlar beyan etmiş iseler de, bunun takdiri mahkemeye aittir.

Ta'zir, nasslarda hakkında ceza konulmamış; çoğu küçük, günlük hayatta karşılaşılan suçlar hakkında uygulanır.

TAZİYET:

Bir yakınıni kaybeden, bir musibete uğrayan kimseyi teselli etmek, sabır dilemek. Taziyet sünnettir. Nitekim Hz. Peygamber "Bir musibete uğrayan mümin kardeşini taziye eden kimseyi, Cenab-ı Hak kıyamet gününde mükâfalandırır" buyurmuştur. (Hadis-Tirmizî)

Taziye için belli bir şekil ve kalıp yoktur. Teselli edecek cümlelerle, acı sahibine sabır, sebat aşılamaaya çalışılır.

TEBE-İ TÂBİİN (Etbe'ut-Tabiîn):

Tabiînden bir veya bir kaç kişiyi gören, onlarla sohbet eden, onlardan ilim ve feyz alan, Hz.Peygamber ve sahâbî'den sonraki 2'nci nesil. (Tabiîn ve Sahâbî için bak.İlgili Maddeler).

Sahâbî ve Tabiînden sonra, ümmetin en faziletli nesli. Mâlik b.Enes, Abdurrahman el-Evzaî, Süfyan es-Sevrî, Abdullah b.Mübarek, Tebe-i Tabiîn'in büyüklerindedir. Bu faziletli nesle, "Etbâü't-Tabiîn", "Tebe'ü't-Tabiîn" de denir.

TEBLİĞ:

Peygamberlerin sıfatlarından (Bak. Peygamber). Peygamberlerin, Cenab-ı Hak'tan aldığı hükümleri, ümmetine bildirmesi demektir.

Hz.Peygamber son peygamberdir. Kendisinden sonra başka peygamber gelmeyecektir. Bu sebeple, Hz.Peygamber'in getirdiği dinin inceliklerinin, temel esaslarının, bunları bilmeyenlere öğretilmesi de bir tebliğdir. Bu tebliğ müslümanlara yapılabileceği gibi, İslâmiyet'i bilmeyen, ona inananlara da yapılabilir. (Bak. Cihad-Emr-i bi'l Ma'ruf ve Nehy-i ani'l-Münker).

TEBÛK SEFERİ:

Hicretin 9'uncu yılında, Hz.Peygamber'in bizzat katıldıkları ve kumanda ettikleri son gazve (Gazve için bak.İlgili madde).

Hicretin 9.yılında, Bizans İmparatorluğu'nun, bazı Arap kabileleriyle ve özellikle Gassanilerle işbirliği yaparak Medine üzerine yürüyecekleri haber alındı. Hz.Peygamber bu haber üzerine 30 bin kişilik bir ordu ile Bizans üzerine sefer düzenledi. Mevsim sıcaktı ve kuraklık sebebiyle şiddetli bir kıtlık hüküm sürüyordu.

Kuraklık ve kıtlık zamanında bu ordunun techizi güçlekle sağlandı. Hz. Osman Zinnüreyn, ordunun üçte birinin techizini üzerine aldı. Ayrıca bin dinar da altın bağışladı. Hz.Ömer malının yarısını,

Hız.Ebubekir 4 bin dirhem verdi. Bu Hız.Ebubekir'in malının tamamı idi. Kadınlar mücevherlerini, herkes gücü neye yetiyorsa onu ortaya koydu. Nihayet yola çıkıldı.

Hız.Peygamber ordusu ile Medine ile Şam arasındaki Tebük'e kadar geldi ve burada karargâh kurarak 20 gün bekledi. Bizans İmparatoru Heraklius'a mektup yazarak onu İslâm'a davet etti. Heraklius, Hız.Peygamber'e cevap olarak hediyeler gönderdi. Bizans ordusundan ses çıkmadı. Bunun üzerine Eyla, Cerba, Erzuh bölgeleri cizyeye bağlanarak Medine'ye dönüldü.

Tebük seferinin önemi, Bizans gibi büyük bir imparatorluğa karşı sefer düzenlenmesi, Medine'nin kuzeyden özellikle Bizans tahriklerine karşı emniyet altına alınması oldu.

TEFRİK:

Talâk ve fesih dışında (Bu tabirler için bak.Talâk), bazı sebeplerle hâkimin karı kocayı ayırması.

Hâkimin karı kocayı tefrik (ayırma) kararına sebep olan durumlar, hastalık, hayatından ümit kesilecek şekilde kayıp olma, kocanın nafakayı kesmesi, kötü muamele ve geçimsizlik, kocanın karısına 4 ay yaklaşmayacağına yemin etmesi, Lian (Bak.İlgili madde) gibi hâllerdir. Bu durumlar sebebiyle hâkim, müracaat üzerine tefrik kararı verebilir.

TEFSİR:

Tefsir, Kur'an-ı Kerim âyetlerinin sebep-i nüzûl (âyetlerin gönderiliş sebebi), nâsîh-mensuh (Bir âyetin hükmünü kaldıran ve hükmü kaldırılan âyetler), dilbilgisi ve hadislerden faydalanarak, kendine mahsus usullerle açıklamayı hedef alan din ilmi.

Hız.Peygamber'in sağlığında, Tefsir ilmi ile ilgili usuller mevcut değildi. Buna lüzum da yoktu. Zira, bir âyetin tefsir ve açıklanması icap ettiği zaman Hız.Peygamber'e başvuruluyor. Hız.Peygamber, gerekli açıklamayı yapıyordu. Sahabeden Hız.Ali, Abdullah b.Abbas, İbn.Mes'ud, İbn.Zübeyr, İbn.Amr, Zeyd b.Sabit, Ebû Musa el-Eş'ari, Kur'an-ı Kerim âyetleri-

nin tefsiri açısından temayüz etmiş zatlardı. Fakat, Sahâbe-i Kiram'dan kimse-lerin azalmaya başlaması üzerine, Tefsir ilmine başlangıç olacak çalışmalar başlatıldı. Önce bazı âyetleri açıklayan hadisler derlendi. Zamanla, Arap dil ve edebiyatının inceliklerine göre açıklamalar yapılmaya başlandı. Tefsir ilminin bir ilim olarak oluşması, Hicretin 4'üncü yüzyılına rastlar.

Tefsir Metodu İki Kısımdır:

1.Rivayet Metodu: Sadece rivayete, özellikle âyetleri açıklayan hadislere dayanan tefsir metodu. Bu metotla yazılan tefsirlere de Rivayet tefsiri denir. İbn Kesir'in "Fethu'l-Beyan"ı, rivayet tefsirlerinin en meşhurlarındandır.

2.Dirayet Metodu: Müctehidlerin içti-hadları, Hadis, Fıkıh ve diğer ilimlerdeki dirayet ve ehliyeti ile yapılan tefsir usulü. Şihâbüddin Mahmud Alûsî'nin "Rûh-ül Maâni" ve Elmahlı M. Hamdi Yazır'ın "Hak Dini, Kur'an Dili" adlı tefsirleri, dirayet tefsiri örneklerindedir.

TEHECCÜD NAMAZI: Bak.Namaz.

TEHLİL:

لا إله إلا الله محمد رسول الله
"Lâ ilâhe illallah, Muhammedürresû-
küllah" cümlesi.

TEKBİR:

"Allahü ekber" الله أكبر cümlesi.

TEKLİF:

Şer'i ehliyet ve mes'ûliyet. Akil-bâliğ her müslüman, şer'i teklife, (emir ve nehiylere) muhataptır. Bu kişilere "Mükellef" denilir. (Bak. Ef'âl-i Mükelleffin).

TEKVİN: Allah'ın sübûtî sıfatlarından. (Bak.Allah. Allah'ın sıfatları).

TELBİYE: Bak.Hac.

TELKİN: Bak.Cenaze.

TEMETTÜ: Bak.Hac.

TEMİZLİK:

Taharet, nezafet, Necaset denilen maddî, hades denilen hükmî pisliklerden temiz bulunmak.

1. Maddî Temizlik: Hades ve necasetten temizlenmek (Bak.Namaz, Hades, Necaset). Bir müslümanın, bir namaz vaktinden daha uzun zaman gusülsüz (cenabet) kalmaması; bedenini, elbisesini ikamet

ettiği, çalıştığı çevresini, pisliklerden temiz tutması; en az haftada bir defa, en iyisi fırsat buldukça yıkanması, tırnak ve tıraş yerlerini temiz tutması gerekir. Hz.Peygamber, yemek kokuları ile cami ve cemaata gelinmesini yasaklamıştır. İslâmiyet'te çevre temizliği, beden temizliği, fıkıh, akaid ve ahlâk ilminde, üzerinde çok durulan bir konudur.

BÜYÜKLERİMİZ**Hz. Talhâ (R.A.)**

Talha b. Ubeydullah (R.A.) Lâkabı Talhatü'l-Hayr, Talhatü'l-Feyyaz, Talhatü'l-Cûd'dur. Bu lâkapları O'na bizzat Hz. Peygamber takti.

Fil Vak'ası'ndan 29 yıl sonra, Hicret olayından 24 yıl önce Mekke'de doğdu. Nesebi 6'ncı batında Hz. Ebubekir (R.A.), 7'nci batında Hz. Peygamber'in soyu ile birleşir.

Onbir yaşında Müslüman oldu. Hayatında cennetle müdelendi. İlk muhacirlerden.

Hem ziraat hem ticaretle uğraştı. Zenginliği dillere destandı. Bütün malını Allah yolunda harcadı. Bu yönü sebebiyle Hz. Peygamber O'na "Talhatü'l-Cûd (Cömertlik ağacı, cömertlik tohumcuğu)" lâkabını verdi. "Feyyaz" lâkabı ise, Tebük Gazası sırasında ordunun teçhizi için bağışladığı malın çokluğu sebebiyle yine Hz. Peygamber tarafından bağışlandı. Kapısı, eli ve gönü herkese açıktı. Evi bir misafirhane gibi idi.

Hz. Peygamber'in irthalinden sonra bütün servetini Hz. Aişe'nin emir ve taşarrufuna âmâde tuttu. Bütün zenginliğine rağmen son derece sade ve mütevazı yaşadı.

Uhud'ta öyle fedakârlıklarda bulundu ki, O'nun tek başına gösterdiği bu feragat ve fedakârlık, Hz. Peygamber'in medhine mazharı oldu. Hz. Peygamber'in şu sözü O'nun içindir:

"Uhud günü, sağımda Cebrail'den, solumda Talha'dan başka hiç kimse kalmadığını fark ettim. Uhud günü 80 yerinden yara aldı ve cepheye kolunun bir kısmını bıraktı.

"Yeryüzünde yürüyen bir şehide bakmaktan kim haz duvarsa, Talha b. Ubeydullah'a baksın" hadisinin sebep-i vürudu Hz. Talha'nın Uhud gaziliği oldu.

Hz. Ebubekir (R.A.) O'nun için "Uhud kahramanı" demiştir. Hz. Ömer (R.A.) de bu kahramanlığı "Uhud gününün en büyük kahramanı Talha'dır" diyerek belirtmiştir.

Talha b. Ubeydullah (R.A.) Huneyn'de aynı şecaati göstermiş ve Müslümanlar'ı dağılmaktan korumuştur.

Uhud Gazası'ndan Mekke'nin fethine kadar bütün gazvelerde bulunmuştur. Böylece malını, canını, kanını Allah yolunda feda etmiştir. Hz. Peygamber'in "-Talha Cenneti haketti" sözü O'nun karşılıksız fedakârlıklarının mükâfatıdır.

Hz. Peygamber'in irthalinden sonra kendisini ilk toparlayanlardan ve Hz. Ebubekir (R.A.)'e ilk biat edenlerdendir.

Hz. Ömer'in Halife seçilmesini ilk anda "Ömer ummete şiddet gösterir" diyerek tereddütle karşılamışsa da, O'nun müdebbir idaresini gördükten sonra Hz. Ömer (R.A.)'in en yakın destekçisi olmuştur.

Hz. Osman'a kendi adaylığından vazgeçerek ilk biat eden olmuştur. Hz. Osman (R.A.)'in şehadeti üzerine de Hz. Zübeyr (R.A.) ile beraber Hz. Ali (K.V.)'nin evine gitmiş ve O'nu Halifelige razı etmiştir.

Yaşayış ve ahlâki son derece nezih ve temiz idi.

Bütün feragat ve fedakârlıklara rağmen o seçil savaşı, asil ve cömert seç'ye sahibi sahabinin şehadeti de, ehl-i fitne eli ile oldu.

Hz. Peygamber Efendimiz'in şu hadisi O'nun için bir beraettir:

"-Cennette benim komşularım Talha ile Zübeyr'dir."

Allah O'ndan razı olsun.

2. Manevî Temizlik:

Kalp, ruh, düşünce ve ahlâk temizliğidir. Bunlar bir müslümanın "iman" ve "ibadet"i ile ulaşmak istediği hedeftir.

TERAVİH NAMAZI: Bak. Namaz.

TEREKE:

Vefat eden kimseden geriye kalan mal ve malî haklar. Menkul, gayrimenkul bütün mallar, mala bağli haklar, alacaklar.

Terekenin taksimi için bak.Miras.

TERTİP: Bak. Sahib-i Tertib.

TERVİYE GÜNÜ:

Hacıların sabah namazını kıldıktan sonra, topluca Mina'ya çıkacakları ve orada geceleyecekleri gün. Zilhicce'nin 8'inci günü. Arafе'den bir önceki gün.

TESBİH:

Allah'ı anmak. **سُبْحَانَ اللَّهِ** (Sübhanellah) demek. Her müslüman, fırsat bulduca, kendisini ve bütün kâinatı yaratan Cenab-ı Hakki tesbih eder. Kur'an-ı Kerim'de meleklerin, semâvatta (gökte) ve yeryüzünde mevcut varlıkların, Cenab-ı Hakki tesbih ettikleri ifade buyrulur.

Namazlardan sonra 33'er defa "Sübhanellah", "Elhamdülillâh", "Allahü ekber" demek. Bu tesbihâtı sadece namazlardan sonra değil, her fırsatta yapmalıdır.

TESBİH NAMAZI:

Mendub namazlardan. Cuma gecesi veya diğer mübarek geceler başta olmak üzere, kerâhet vakitleri dışında (Bak.İlgili madde), istenilen vakitte kılınabilir.

4 rekâtlik bir namaz. Her rekâta, 75 defa

سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَبِحَمْدِهِ

(Sübhanellahi velhamdülillâhi velâ ilâhe illellahü vellahü ekber) duası okunur.

Tesbih Namazının Kılınışı:

Diğer namazlara hazırlanır gibi hazırlanılır (Bak.Namaz). Eüzü-besmeleden sonra "Allah rızası için nafîle namaz kılmaya niyet ettim" diye niyet edilir.

İftitah tekbiri alınır. "Sübhaneeke"den sonra yukarıda belirtilen dua 15 defa tekrar edilir.

"Fatiha" ve "Zamme-ı Süre"den sonra 10, rükûda normal tesbihten sonra 1, rükûdan doğrulunca 10, her iki secdede, normal tesbihlerden sonra 10'ar, iki secde arasında 10 defa tekrar edilir. Diğer rekâtlar da aynı şekilde ifa edilir. Böylece, rükû ve secdelerdeki normal tesbihlerle birlikte her rekâta 75 olmak üzere, 4 rekâta 300 tesbih okunur.

İkinci rekâttan sonra selâm verilebilir. Selâm vermeden 4 rekâtın tamamlanması da mümkündür.

TESETTÜR: Bak. Setr-i Avret.

TEŞEHHÜD:

Namazda ilk ve son oturuşta "Ettehiyâtü" duasını okumak veya bu duayı okuyacak kadar oturmak. (Teferruat için Bak.Namaz).

TEŞMİYET:

Aksıran kimseye hayır duada bulunmak. Hz.Peygamber bunu kendisi yapmış ve ümmetine de tavsiye buyurmuştur.

Aksıran kimse " **إِنشَاءً** " (Elhamdülillah) der. Bunu duyan " **بِحَمْدِهِ** " (Yerhamükellâhü) diye ona dua eder. O da, kendisine dua eden mü'mine " **بِحَمْدِهِ** " (Yehdînâ ve yehdîkümullah) duası ile karşılık verir.

TEŞRİK TEBRİKLERİ:

Arafe günü sabah namazından itibaren, Kurban Bayramı'nın 4'üncü günü ikinci namazına kadar, farz namazların arkasından, yüksek sesle tekbir getirmek. Bu tekbirleri, namazı cemaatla kılan, yalnız kılan, kadın erkek herkesin farz namazlardan sonra yüksek sesle okuması vâcibtir. Namazdan sonra sehiv secdesi (Bak.İlgili madde) yapılacaksa, tekbir, secde-i sehivden sonra okunur.

(Tekbir'in sözleri için bak.Haç.)

TEVÂTÜR:

Bir haberin, her devirde, yalan üzere birleşmeleri aklen mümkün olamayacak kadar büyük bir kalabalık tarafından nesilden nesile intikal ettirilmesi. Kur'an-ı Kerim, inzal buyurulduğu günden

bugüne tevâtürle nakledilmiştir. Tevâtürle nakledilen habere "Mütevatir Haber" denir. Hz. Peygamber'den bu güne tevâtürle nakledilegelmiş mütevatir hadisler vardır. (Bak. Hadis)

TEVÂZÜ: Bak. Ahlâk.

TEVBE:

Günahtan pişmanlık duyma. Ma'siyet (kötülük)ten dönme. Bir daha kötülük yapmamak için Allah'a söz verme. Nedamet duygusu.

Tevbe etmenin iki şartı vardır: 1. Yaptığı kötülüğü terketmek. 2. Yaptığı kötülükten dolayı pişmanlık duymak. Cenab-ı Hakka, bu kötülüğü yapmayacağına dair söz vermek ve tevbe etmek. Kul hakkı almanın tevbesi, hakkı ihlâl edilen kimse ile helâllaşmaya bağlıdır. Önce helâllaşacak, sonra da yukarıdaki şekilde tevbe edecektir.

Tevbe Namazı:

Bir günah işleyen kimsenin, Allah rızası için 2 rekât nafile namaz kılması ve bu namazdan sonra tevbe istiğfarda bulunması mendubdur.

TEVEKKÜL:

Her türlü tedbiri aldıktan sonra, işin sonucunu Cenab-ı Allah'a bırakma.

Tedbire tevessül (tedbire başvurma) tevekkül için esastır. Tedbirde kusur ederek, işin sonunu Cenab-ı Hak'a havâle etmek, tevekkül değildir. Kul, her türlü işini Cenab-ı Haktan bekler. Fakat kendine düşen tedbirlere başvurmayan kimse, kusurludur; kusurunun sonucuna katlanmak zorundadır. Bu şekildeki tevekkül, şer'î ölçülere göre tevekkül değil, tembelliktir.

TEVHİD:

"لا اله الا الله" (Lâ ilâhe illallah) diyerek Allahın birliğine, tek olduğuna, O'ndan başka ilâh olmadığına inanmak.

Tevhid İlmî: Akaid İlmî. (Bakınız: Akaid).

TEVRAT: (Ahd-i Atik):

Hz. Musa (A.)ya indirilen ilâhî kitap. 4 büyük kitaptan biri.

Tevrat hak kitap iken, İncil ve Zebûr gibi, sonradan aslından saptırılan, tahrif edilen bir kitaptır. Bugün Tevratın 3 ayrı nüshası mevcuttur. Bunlardan İbranice nüsha, Yahudi ve Protestanlarca; Yunanca nüsha, Katolik ve Ortodokslarca; Samirice nüsha ise Samirilerce kabul edilen nüshalardır.

Tevratta, bir ilâhî kitapta bulunması mümkün bulunmayan reaksiyoner ifadeler mevcuttur.

TEYEMMÜM:

Su bulunmadığı veya sağlığa zararlı olması sebebiyle kullanılmadığı takdirde, gusül ve abdest için başvurulan bir şer'î usul. Temiz toprak veya toprak cinsinden bir madde ile abdest (veya gusül) için teyemmüm etmeye niyet ederek el, kol ve yüzü meshetmek.

Teyemmümün farziyeti, kitap ve sünnet ile sabittir. Hicretin 5'inci yılında farz kılındı.

Teyemmümü Gerektiren Durumlar:

1. Abdest almaya veya gusletmeye yetecek su bulunmadığında.
2. Su bulunduğu hâlde, herhangi bir hastalık veya engel sebebiyle kullanılmadığında.
3. Abdest almaya veya gusül yapmaya vakit kalmayıp cenaze veya bayram namazı geçecekse.

Teyemmümün Farzları:

1. Niyet etmek. 2. Temiz toprak veya toprak cinsinden bir maddeye elleri vurarak (temas ettirerek) kolları ve yüzü meshetmek.

Teyemmümün Sünnetleri:

1. Teyemmüme besmele ile başlamak. 2. Tertibe (sıraya) riayet etmek. 3. Teyemmüm için âzaları meshederken, ara vermeden yapmak. 4. Toprak (veya benzerlerine) elleri temas ettirirken, elleri önce, parmaklar açık olarak ileriye doğru sürmek, sonra geri doğru çekmek. 5. Elleri toprak (veya benzeri) ile temas ettirdikten sonra, şayet tozlu ise kaldırıp birbirine vurarak toprağı silkelemek.

Teyemmümü Bozan Şeyler:

1. Abdest (ve guslü) bozan şeyler, teyemmümü de bozar. 2. Özur veya sağlığa aykırılık sebebiyle su kullanılmamışsa, özur ortadan kalkınca, teyemmüm bozulur. 3. Su bulunduğu zaman teyemmüm bozulur.

Teyemmümün Alınışı:

Temiz bir toprak (veya toprak cinsinden bir şey) bulunur. Kollar sıvanır, Euzü besmele çekerek niyet edilir. Her iki el, parmaklar açık olarak yere vurulur (temas ettirilir). Eller hafifçe önce öne doğru sürülür, sonra geriye doğru çekilir. Kaldırılarak (eller tozlu ise), birbirine vurulmak suretiyle tozlar silkelendir. Her iki el ile yüz, kulak memelerine kadar meshedilir. Eller yeniden ve aynı şekilde toprağa vurulup silkelendikten sonra, sol elin başparmağı boşa bırakılmak suretiyle, diğer dört parmakla, sağ elin dışı, parmak uçlarından başlayarak dirsek bükümünü içine alacak şekilde meshedilir. Ara vermeden bu defa boşa kalan baş parmak ve avuç içi ile kol ve elin iç kısmı, parmak uçlarına kadar meshedilir. Sol kol da, aynı usulle, sağ el ile meshedilir.

Teyemmümün Hikmeti:

Teyemmüm bir kolaylıktır. Su bulunmadığı zamanlarda insanın ibadetten mahrum kalmamasını sağlar. Su bulunmadığı zaman, bulmak üzere azamî dikkat gösterilmeli, çevreye sorulmalı, aranmalıdır.

TİLÂVET (OKUMA SECDESİ):

Kur'an-ı Kerim okurken veya dinlerken, 14 ayrı surede bulunan "Secde âyetleri"nden biri okunduğunda veya

işitildiğinde yapılması vâcib secde. Secde âyetini okuyan veya duyan kimse ara vermeden veya ilk fırsatta bu secdeyi yapmalıdır. Mazeretsiz geriye bırakılması mekruhtur.

Tilâvet Secdesinin Yapılışı:

Namaza durma şartları gibi (Abdest, taharet, setr-i avret) hazırlanılır. Kibleye karşı ayakta durulur. "Allahüekber" diyerek eller kulaklara kaldırılmadan, rükûa varmadan doğrudan secdeye varılır. Secdede üç defa "Sübhane Rabbiyel âlâ" denildikten sonra, "Allahüekber" diyerek kıyama kalkılır. "Gufraneke Rabbenâ ve ileyke'l masîr" denilir.

TİRMİZİ:

Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre Es-Süle mi et-Tirmizî Kütüb-i Sitte içerisinde 3'üncü Sünen sahibi. Hicretin 209'uncu yılında Tirmiz'de doğdu. "Tirmizî" diye şöhret buldu.

Diğer "Kütüb-i Sitte" sahipleri gibi o da küçük yaştan itibaren hadis tahsiline başladı. Öğrenimine Mekke'de başladı. Hadis ilimlerinde bir merhale ihraz ettikten sonra, hadis toplamak üzere Arabistan'ı baştan başa dolaştı. Mezopotamya, İran ve Horasan bölgelerini gezdi.

Devrin en büyük hadis bilgini İmam Buharî'den ders aldı. İmam Müslim ve Ebû Davud'la çağdaş ve arkadaş oldu.

Buharî, onun hafıza, ilim ve takvadaki faikiyetine (üstünlüğüne) şahadet etti. Sahih'inde ondan hadis nakletti.

Hadis ilimlerinde kendisine iktida olunan, hafızası örnek gösterilen bir imamdır.

Tirmizî Sünen'ini, diğer Sünen sahiplerinde olduğu gibi fıkıh bablarına göre tasnif etti. Bu sebeple eseri Kütüb-ü Sitte'nin beşinci, Sünenler'in ise üçüncüsü. Ancak eserde değişik konularda bablar da var. Bu değişik bablardan dolayı Tirmizî'nin eseri Cami-üs-Sahih diye şöhret buldu.

Tirmizî'nin Sünen'ine, Sahihayn'dan sonra gelen üçüncü hadis kitabı nazarıyla bakanlar da var. Bunun sebebinin aynı zamanda Cami-üs-Sahih adıyla anılması olduğu düşünülebilir. Kütüb-ü Sitte içerisinde 5'inci ve Sünen'ler içerisinde 3'üncü sırayı alan esere, üçüncü Sahih denilmiş

olması gerekir. Yoksa Nisai ve Ebû Davud'un Sünen'leri, Hadis tasnif sıralamasında her zaman Tirmizî'ye tercih edilmiştir.

Tirmizî Sünen'ine aldığı hadisleri "Sahih", "Hasen", "Zayıf", diye ayırmış; her hadisin niçin sahih, niçin hasen ve zayıf olduğunu belirtmiştir.

Tirmizî hadis tasnifinde, kendisinden önce hiç başvurulmamış tabirler de kullanmıştır. Bir hadisin sıhhat derecesini belirtirken kullandığı "Bu hadis hasen sahihtir", "Bu hadis hasen gariptir", "Bu hadis sahih gariptir" gibi tabirler, kendisinden önce hiç kullanılmamıştır. Ancak bu tabirlerden neyi kastedtiğini de belirtmemiştir. Muahhar imamlar bu tabirleri kendilerine göre yorumlamışlar ve birbirinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

Sünen-i Tirmizî'nin emsallerinden asıl fark ve faikiyeti, hadis ilminin usule müteâllik bazı meselelerinin de kitapta yer almış olmasıdır. Bu usul meseleleri, muhaddislerce asıl ve kaynak kabul edilmiştir.

Eserin başka bir orijinaliği, kitabın sonunda "Kitab-ül-İlel" diye bir bölümünün bulunmasıdır. "Kitab-ül-İlel"de, senetlerin zaaf ve güçleri incelenmiştir.

Sünen-i Tirmizî'nin bir başka özelliği, diğer kitapları ancak mütehassıs olanlar anlayabilirken, onu hadis ilimlerinde mütehassıs olmayanların bile rahatça anlayabilmeleridir.

Tirmizî hadis ilminde olan hizmetlerini tamamlamış olarak Hicri 279 yılında Tirmiz'de vefat etmiştir.

U

UHUD GAZVESİ:

Hz.Peygamber'in, Mekke müşrikleriyle yaptığı, Bedir gazvesinden sonra ikinci önemli savaş. (Bedir için bak.İlgili madde). Mekke müşrikleri, Bedir'de uğradıkları mağlûbiyetin acısını unutamadılar. Medine'de, Mekke-Şam ticaret yolu üzerinde bulunan ve gittikçe yayılmakta olan müslümanlığın önü alınmazsa, Mekkeli-lere hayat hakkı yoktu. Bu düşüncelerle, Hicret'in 3'üncü yılında, 700'ü zirhli, 200'ü atlı olmak üzere 3000 kişilik bir ordu ile Medine üzerine yola çıktılar. Techizat yüklü 3000 deve vardı. Hz.Peygamber, Mekke'de bulunan ve henüz müslüman olmayan, fakat kendisini çok seven amcası Abbas'ın mektubu ile durumdan haberdar oldu. Mekke yolu üzerine keşif kolları ve haberciler çıkardı. Müşrik ordusunun gelişini, güzergâhını, sayı, techizat ve güç durumunu adım adım takip etti. Mekke ordusunun maksadı, Medine'yi basmak, şehri talan etmek, müslümanları kılıçtan geçirmek ve bu meseleyi artık kökten halletmekti.

Hz.Peygamber onların planlarını bozdu. 700 kişilik, techizatsız, fakat inanmış ordusuyla, müşrikleri Medine dışında, Uhud dağı önlerinde karşıladı. Hz.Peygamber, birliklerin sırtını Uhud eteklerine vererek vaziyet aldı. Düşman ordusunun arkadan saldırması ihtimaline karşılıklı, arkada kalan Uhud vadisini tutmak üzere Abdullah b.Cübeyr kumandasında, 50 kişilik tecrübeli bir okçu grubunu vadiye hâkim tepelere gözcü olarak bıraktı. Savaş alanının stratejik durumu ve Hz.

Peygamber'in tedbirleri o kadar akıllıca idi ki, savaş, kısa zamanda Müslümanlar lehine gelişti. Müşrik ordusu dağılmaya, gerilemeye başladı. Düşmanın dağıldığını, panik içerisinde geri çekilmeye başladığını gören Uhud vadisini kollamakla görevli okçular, kumandanlarının karşı koymasına rağmen yerlerini bıraktılar. Savaşın bittiği zannıyla ve bu coşkunlukla savaş alanına sökün ettiler. Düşman, planını buna göre yapmış, Uhud vadisi arkasına sonradan müslüman olan büyük kumandan Halid b.Velid kumandasında 200 kişilik bir süvari birliği yerleştirmişti. Müslüman okçuların yerlerini bırakmış olmalarını iyi değerlendiren bu düşman birliği, Hz.Peygamber'in ordusuna arkadan saldırdı. Müslümanlar için bu, kötü bir sürprizdi. Bunu gören düşman toparlanıp geriye döndü ve yeniden saldırıya geçti. Müslümanlar iki düşman arasında kaldı. Hz.Peygamber, müslümanları cesaretlendirmek üzere bizzat savaştı. Durum Medine'de duyuldu. Hz.Peygamber'e bir zarar verilebileceği endişesine kapılan Medineli mümin hanımefendiler, büyük bir tehacümle savaş yerine koşular. Düşmanın tek hedefi Hz.Peygamber'i ortadan kaldırmaktı. O'nun savaş alanındaki yerini tesbit etmişlerdi. Bu maksatla ve ele geçen bu fırsatı, bir daha kaçırmamak üzere Hz.Peygamber'e ardı arkası kesilmez hücumlar düzenliyorlardı. Hz.Peygamber'in çevresinde uzun süren kanlı bir boğuşma oldu. Ebû Düccane ve Talha başta olmak üzere, sahabe-i kiram, canlarını dişlerine takarak düşman muhripleri,

Hız Peygamber'e yaklaştırmadılar. Buna rağmen Hız Peygamber yaralandı. Bedir Savaşı'nın taktisyeni, Hız Peygamber'in amcası, hâmisî, kahraman Hamza şehit düştü. Medîne'den sökün eden mümin hanımefendiler, Hız Peygamber'in bulunduğu yere kadar sokularak O'nun etrafında âdeta pervane oldular. İçlerinde kılıç kullananlar, askeri teşci edenler, yaralananlar oldu. Uzun süren kanlı boğuşmadan sonra nihayet düşman, yorgun ve bitkin düşerek savaşı bıraktı. Savaş alanını hızla terketti. Hız Peygamber, yaralı, yorgun, bitkin ordusunu topladı. Düşmanı arkadan takip etti. Düşmanın geri dönmeye niyeti olmadığını anlayınca takipten vazgeçti. Müslümanlar bu kanlı boğuşmada 70 şehit verdiler. Çok sayıda yaralı vardı. Yaralılar tedavi edildi. Cenazeler defnedildi. Medîne'ye dönüldü.

UKUBÂT:

İslâm fıkında ceza hükümleri.

UMRE:

Arefe ve Kurban Bayramı günleri dışında, Kâbe'nin ziyareti ve tavaf edilmesi, Sefa-Merve arasında sa'y edilmesi.

Sünnet-i Müekke'de (Şafilere göre farz, Hanbelî Mezhebi'nde ise vâcib)dir.

Umre'nin şartları: İhram, tavaf, sa'y ve (Halk, taksir denilen) tıraştır. Bu şartlar, aynı Hac'da olduğu gibidir (Bak.Hac)

USÛL-Ü DİN:

Dinin asılları. Bütün semavi dinlerde müşterek olan iman esasları. İbadetlerin şekli, teferrüatı değiştiği halde, Hız.Âdem (A.)den Ahırzaman Peygamberi Hız.Muhammed Mustafa (S.)ya gelinceye kadar, bütün şeriatlarda mevcut olan, semavi dinlerin, aslı hükümleri.

USUL-Ü FIKIH:

Fıkıh usûlü. İslâm hukuk metodolojisi. (Bak.Fıkıh)

USUL-Ü HADİS:

Hadis usûlü. Hadislerin Hız.Peygamber'den bugüne ulaştırılmasında takip edilen metod. Hadis metodolojisi. (Bak. Hadis).

USUL-Ü TEFSİR:

Tefsir Usûlü. Kur'an-ı Kerim âyetlerinin, murad-ı ilâhiyeye uygun olarak açıklanması. (Bak.Tefsir).

Ü

ÜÇ AYLAR:

Hız.Peygamber'in hadislerinde fazileti anlatılan üç ay. Recep, Şaban ve Ramazan ayları. Bu ayların farz ibadetlere ilâve olarak nafîle ibadet, dua ve zikirle geçirilmesi, Hız.Peygamber tarafından tavsiye buyurulmuştur.

ÜLFET:

İslâm ahlâkında, ahlâkî fazilet olarak kabul edilen sıfat. Arkadaşlık, dostluk, cana yakın olma, insanlarla iyi geçinme. "Ünsiyet" ile eş manalı olarak kullanılır. Hız.Peygamber "Mümin başkasıyla ülfet eder, kendisiyle ülfet olunur. Ülfet etmeyen ve ülfet olunmayan kimsede hayır yoktur." buyurmuştur.

ULÛ'L-EMR:

Âmir, emir makamında olanlar, Emir sahipleri. Ümerâ (Devlet, hükümet ve idare adamları), ulemâ (din bilginleri) Nisa suresinin 59'uncu âyetinde, "E iman edenler! Allah'a, peygamberine ve sizden olan emir sahiplerine itaat ediniz buyrulur.

ÜMMET:

Bir peygambere, onun getirdiklerinin iman edenler. Son peygamber Hız.Muhammed (S.)e ve iman esaslarına inanan bütün müslümanlar. İslâm milletleri; dilleri, ırkları, coğrafyaları farklı da olsa, bir ümmettir. İslâm topluluğu (ümme) arasında kardeşlik esastır.

VAAZ:

Dini nasihat, öğüt. Vaazeden kimseye "Vaiz", yapılan vaaz ve nasihata "Mev'iza" denir. "Vaaz" denilince bu gün, daha çok cuma ve bayram namazından önce olmak üzere, vaizler ve vaazetme yetkisi olan diğer kimseler tarafından camilerde yapılan nasihat anlaşılır. Hutbede (Bak. İlgili madde) yapılan nasihat da, aslında vaazdır. Vaazın camide yapılması şart değildir. Bir topluluğa karşı yapılan dinî konuşma ve nasihatlarla da vaaz denir.

Vaaz Kürsüsü: Vaaz eden kimsenin, üzerinde vaazettiği kürsü.

VACİB: Bak. Ef'ali Mükellefin

VACİBÜ'L-VÜCÛD:

Varlığı, başka bir varlığa muhtaç olmayan, varlığı zaruri olan. Cenab-ı Hak için kullanılır. Cenab-ı Hakkın "zati" sıfatlarından (Bak.Allah).

VAHDANİYET:

Allahın zati sıfatlarından (Bak.Allah).

VAHİY:

Cenab-ı Hakkın, peygamberlerine dini bilgileri ulaştırması. Kur'an-ı Kerim Hz. Peygamber'e vahiy yoluyla bildirilmiştir. Vahiy, vahiy meleği olan Hz.Cebrail vasıtasıyla açık bir ses halinde, rüya-yı sâdika ile ilham suretiyle veya doğrudan gelebilir.

VAKFE:

Hac mevsiminde, farz olan "Arafat Vakfesi" ile, vâcip olan Müzdelife vakfesi. (Bu tabirler için bak.Hac).

VAKIF:

Bir malın menfaatinin, Allah rızası için halka tahsis edilmesi suretiyle mülkiyetinin ferdi olmaktan çıkarılması, Allah'ın mülkü haline getirilmesi.

Vakıf müessesesi. Hz.Peygamber zamanında başlatılmış; İslâm ülkelerinde, bilhassa Osmanlılar zamanında çok geniş uygulama alanı bulmuş bir hayır müessesesidir. İlk vakıf, Hz.Peygamber'in tavsiyesiyle Hz.Ömer (R) tarafından kurulmuştur. Hayber'in fethinden sonra ganimet olarak kendisine verilen kıymetli bir araziye, Hz.Ömer, "Satılmamak, kimseye bağışlanmamak, mirasçılara geçmemek" şartıyla istifadesini fakir, köle ve yolculara vakfetti. Bu ilk vakıftan sonra vakıf uygulaması, İslâm ülkelerinde çok çeşitli adlar altında uygulandı. Yaşlı, öksüz, dul ve kimsesizler, hastalar, yolcular, fakir kızların çeyizleri, hasta hayvan ve kuşların bakımı, her dereceden tahsil vb. için vakıflar kuruldu.

Vakıf müessesesi, Hz.Peygamber'in bir hadisinde haber verdiği, devam eden sadaka (Sadaka-i Cârîye) mefhumu içerisindedir. (Sadaka-i Cârîye için bak.Sadaka, Sadaka-ı Cârîye).

Vakfın Unsurları: 1. Vâkıf (vakfeden), vakfı yapan. Akıl, bâliğ ve hür olmalıdır. 2. Mevkûf (Vakfedilen şey): Genellikle akar (gelir getiren bir gayrimenkul) olur.

Savaş malzemesi, kitap, para gibi menkuller de vakfedilebilir. 3. Mevkûfun aleyh (Kendisine vakfedilen şahıs, şahıslar, yer). Mevkûfun aleyh belirtilmişse vakfın kurulabilmesi için bu kişi (veya kişilerin), lehlerine yapılan vakfı kabûl etmeleri gerekir. Şayet kabul etmezse, bu durumda mevkûf, fakirlere tahsis edilir. 4. Vakıf Lâfzı: Vakfa konu malın vakfedildiğine dair "Vakfettim" lâfzı, vakfın kurulması için kâfidir.

Vakıf Akarlar, kendisinden veya gelirinden istifade edilmek üzere vakfedilir.

Vakıf Şartları: Vâkıfın (vakfedenin) vakıf kurulurken koyduğu şartlar, İslâmiyet'e ve âdaba aykırı olmamak şartıyla, mutlaka yerine getirilir. Bu şartları vakfeden dahi değiştiremez. Geçici süreli vakıf olmaz. Vakıfta "Ebediyet" şartı olmalıdır.

Vakfiye: Vâkıfın (vakfedenin) koyduğu şartları ihtiva eden resmî belge.

VAKİT:

Namaz, Oruç, Hac, Fitre gibi ibadetlerde vakit için (Bak. İlgili maddeler) Kutup bölgelerinde vakit: Namaz, Oruç gibi bazı ibadetlerde vakit, ibadetin sıhhati için şarttır. Vakit teşekkül etmedikçe, farz da tahakkuk etmez. Kutuplarda, namaz ve oruç için (Özellikle namaz) 6 ay gece, 6 ay gündüz olduğundan, vakit teşekkül etmiyor. Fakat kabul ve tercih edilen görüşe göre, kutuplarda namaz ve oruç, vaktin teşekkül ettiği en yakın bölgeye göre takdir edilerek yerine getirilir.

VÂRİS: Bak.Miras

VASÎ: Bak.Vesayet.

VASİYET:

Bir kimsenin, ölümüne bağlı bir tasarrufla, mallarına veya mallarından bir kısmına başkasını sahip kılması. Vasiyetin meşrûyeti, kitap, sünnet ve icma'a dayanır.

Vasiyetin Çeşitleri:

1. Farz Vasiyet: İfâ edilemeyen hac, zekât, oruç ve kefaretlar, kul haklarına dair borçlar, sahibine iade edilmeyen

emânetler için vasiyet yapmak farzdır. 2. Mendub (müstehab) vasiyet: Vârisler ihtiyaç içinde değıllerse, malın üçte birini geçmemek şartıyla fakirler; yol, su, okul, cami, hastane gibi âmmeye yönelik hayırlar lehine vasiyet bırakmak müstehabdır. (Müstehab ve Mendub için bak.İlgili maddeler). 3. Mubah vasiyet: İhtiyacı bulunmayanlar lehine yapılan vasiyet mubahtır. (Mubah için bak.İlgili maddeler). 4. Haram Vasiyet: İslâmî hükümlere aykırı vasiyet haramdır. İçki imali, kumarhane açılması vb. (Haram için bak. İlgili madde). 5. Mekruh vasiyet: Malı günah ve mâsiyet yolunda harcayacağı muhtemel olan kimseler lehine vasiyet yapılması hoş görülmemiştir. (Mekruh için bak.İlgili Madde)

Vasiyetin Şartları:

1. Vasiyet edenin (Mûsî) akıl, bâliğ ve vasiyetini içine alacak büyük bir borç altında bulunmaması. 2. Lehine vasiyet edilenin (Mûsâleh) sağ olması, katil olmaması; (Henüz doğmamış çocuk lehine vasiyet yapılabilir), kendisinin vâris olmaması. Vârise vasiyet edilebilmesi için, diğer vârislerin izni gerekir. 3. Vasiyet edilen mal ölümüne bağlı bir tasarrufla vasiyet edilmeli, mal ve alacaklar toplamının üçte birini geçmemeli, temlik edilebilir bir mal olmalıdır.

Vasiyet, hür ve serbest irâde ile beyan edildiğinde gerçekleşmiş olur. Ölümüne bağlı bir tasarruf olduğundan, vasiyetten dönülebilir. Ölenin malından, önce techiz ve tekfin masrafları çıkarılır, sonra borçları ödenir, kalan malın 3'te birinden vasiyetler yerine getirilir; kalan mal, mirasçular arasında taksim edilir. Malın üçte biri, vasiyetleri karşılamaya yetmezse, önce hac, zekât, kefaretlar gibi farz olan borçların ödenmesinden başlanır.

VATAN: Bak.Yolculuk.

VECD:

Dinî heyecan, coşkunluk. Şeriat bilgisinin, şuur ve bilgi sınırını aşarak dinî duygu, heyecan, kontrollü coşkunluk haline gelmesi. Dinî heyecan, aklın hâkimiyeti ve kontrolünü aşmamak şartıyla makbûldür.

VEDA HACCI:

Hicretin 10'uncu yılında İslâmiyet, Arap Yarımadası'nın her yerine yayılmış, İslâm inkılâbının siyasi ve idarî teşkilâtlanması tamamlanmıştı.

Hız.Peygamber, bu yıl hac ibadetini ifa etmek üzere seyahata çıkacağını ilân etti. Medine, çevreden gelen hacı adayları ile dolup taşı. Nihayet Zilkade ayının sonlarında 40 bini aşan bir müminler seli halinde Mekke'ye doğru yola çıkıldı. Yolda, Mekke ile Medine arasındaki kabileler de, kabile kabile Peygamber kervanına katıldılar. Mekke'ye girildiğinde 150 bin civarında bir kalabalıkla Kâbe tavaf edildi. Tavaftan sonra aynı kalabalık, Arafat'a aktı. 9 Zilhicce Cuma gününe tesadüf eden arefe günü, Arafat vakfesinden sonra Hız.Peygamber 150 bin kişiye hitaben bir hutbe irad etti. Bu hac, Hız.Peygamber'in son hacı idi. Bu sebeple bu hutbe de "Veda Hutbesi" denildi. Kur'an-ı Kerim'in en son gelen âyeti olan Maide Suresi'nin 4'üncü âyeti de aynı gün vahyedildi. Bu suretle İslâm tamamlanmış, Hız.Peygamber, yarımadanın her yanından gelen ümmeti ile vedalaşmış oldu.

"Veda Hutbesi", İslâmiyet'in ana esaslarını özetleyen, fert, aile ve cemiyet disiplininin temel prensiplerini koyan, insan haklarının kutsiyetini ilân eden bir belgedir.

VEDA HUTBESİ

"Ey insanlar! Sözümlü iyi dinleyiniz, belki bu seneden sonra sizinle burada ebedî olarak bir daha buluşamayacağım. İnsanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes bir ay ise, bu şehriniz nasıl mukaddes bir şehir ise, canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öylece mukaddesdir, her türlü tecavüzdüden korunmuştur.

Ashabım! Yarın Rabbi'nize kavuşacaksınız ve bu günkü hâl ve hareketinizden muhakkak sorulacaksınız. Sakın benden sonra eski sapıklıklara dönüp birbirinizin boynunu vurmuyunuz. Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse, burada bulunup da işitenden daha iyi anlayarak muhafaza etmiş olur.

Ashabım! Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine versin. Faizin her çeşidi kaldırılmıştır; ayağımın altındadır. Lâkin borcunuzun aslını vermek gerekir. Ne zulmediniz, ne de zulme uğrayınız. Allah'ın emriyle faizcilik artık yasaktır. Cahiliyetten kalma bu çirkin âdetin her türlü ayağımın altındadır. İlk kaldırdığım faiz de Abdullmuttalib'in oğlu (Amcam Abbas) nun faizidir.

Ashabım! Cahiliyet devrinde güdülen kan davaları da tamamen kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası Abdullmuttalib'in torunu (Amcazadem Rabia) nun kan davasıdır.

İnsanlar! Bu gün şeytan, sizin şu topraklarınızda yeniden tesir ve hâkimiyetini kurmak gücünü ebedî surette kaybetmiştir. Fakat siz bu kaldırdığım şeyler dışında küçük gördüğünüz işlerde ona uyarsanız, bu da onu memnun edecektir. Dininizi korumak için bunlardan da sakının.

İnsanlar! Kadınlarınızın haklarını gözetmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları, Allah emaneti olarak aldınız. Onların namuslarını ve iffetlerini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Sizin kadınlarınız üzerinde hakkınız, onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin kadınlar üzerindeki hakkınız, onların aile yuvanızı sizin hoşlanmadığınız hiç bir kimseye çığnetmemeleridir. Eğer razı olmadığınız her hangi bir kimseyi aile yuvanıza alırlarsa, onları hafife dövüp sakındırabilirsiniz. Kadınlarınızın da sizin üzerinizdeki hakları, memleket göreneğine göre her türlü yiyim ve giyimlerini temin etmenizdir.

İnsanlar! Size bir emanet bırakıyorum ki, ona sıkıca sarıldıktan sonra yolunuzu hiç şaşırmasınız. O emanet Allah'ın Kitabı Kur'an'dır. Müminler! Sözümlü iyi dinleyiniz ve iyi belleğiniz. Müslüman müslümanın kardeşidir. Böylece bütün müslümanlar kardeşler. Din kardeşinize ait olan her hangi bir hakka tecavüz başkasına helâl değildir. Meğerki gönül hoşnutluğu ile kendisi vermiş olsun.

Ashabım! Kendinize de zulmetmeyiniz. Kendinizin de üzerinizde hakkınız vardır.

İnsanlar! Cenab-ı Hakk (Kur'an-ı Kerim'de) her hak sahibine hakkını göster-

miştir. Vârise vasiyet etmeye lüzum yoktur. Çocuk kimin döşeginde doğmuşsa ona aittir. Zina eden için mahrumiyet vardır. Babasından başkasına ait soy iddia eden soysuz yahut efendisinden başkasına intisaba kalkan nankör, Allah'ın gazabına, meleklerin lânetine ve bütün müslümanların ilencine uğrasın. Cenab-ı Hakk, bu gibi insanların ne tevbelerini, ne de adalet ve şahadetlerini kabul eder.

İnsanlar! Rabb'iniz birdir. Hepiniz Âdem'in çocuklarıdır. Âdem ise topraktır. Allah yanında en kıymetli olanınız, O'na en çok saygı göstereninizdir. Arap'ın Arap olmayana Allah'a saygı ölçüsünden başka bir üstünlüğü yoktur."

Hz.Resûlullah bu hitabeden sonra, vasiyet değerindeki sözlerine Cenab-ı Hakkı şahid tuttu.

VEFA:

Verdiği sözde durma, sözünü yerine getirme. Dostluk, sevgi ve bağlılıkta sebat. Vefa bir ahlâkî fazilettir. (Bak.Ahlâk). Zıddı: Vefasızlık. Ahde vefa göstermemek, haram bir davranıştır.

VEKAR:

Ağırbaşlılık, haysiyetini koruma, temkin, sabır, heybet. İnsanın tahsil, mevki, yaş ve inançlarının haysiyetini koruması, vekar, şahsiyet ve olgunluğunun bir parçasıdır. Olgun insan, aynı zamanda vekar sahibidir. Vekar, tevâzu ile iç içe olursa kıymetlenir. Tekebbür (kibirleşmek) vekar değildir. Ahlâkî bir fazilet olan vekar, hafifmeşrepliğin zıddıdır.

VELÂYET:

Başkasına ait bazı hak ve işleri, onu temsilen kullanma ve yapma. Mecburi temsil. Tam ehliyetli olmayan kimsenin nikâhını kıyma; tahsil, tedavi ve işe girmesine karar verme yetkisi. Bir kimsenin velisi olmak.

Velî, akıl bâliğ ve hür olmalıdır. Müslümana, ancak müslüman bir kimse velî olabilir.

Velâyet Hakkı: 1.Umumî velâyet: Âmme velâyeti. En azından asabe derecesinde (Asabe için bak.Miras) bir yakını

bulunmayan ve ehliyeti tam olmayan kimsenin velisi devlet (hâkim)tir. 2.Hususî velâyet: Tam ehliyet sahibi olmayan kimsenin velleri sırasıyla: a)Baba, babanın babası gibi usûl; b)Erkek kardeşler ve onların erkek çocukları, c)Babanın erkek kardeşleri ve onların erkek çocuklarıdır.

Nikâhta velâyet, ekseriyete göre en yakından başlamak üzere "Asabe"dir. (Bak.Miras)

VELÎ:

Çocuğun bakımı, terbiyesi, tahsili üzerinde olan kimse. Tasavvufta ermiş... Tayy-ı zaman, tayy-ı mekâna sahip (zaman ve mekânı aşmış) kimse. Allah dostu.

VERASET: Bak.Miras.

VESAYET:

Akil bâliğ ve hür bir kimsenin, tam ehliyetli olmayan kimseye ait malî hakları kullanma ehliyeti. Hukukî-icbarî temsil, vasîlik...

Bir kimsenin, ölüme bağlı olarak geriye bırakacağı mal ve çocuklarına ait tasarrufları kullanma yetkisi verdiği kimse de vasîdir.

Vasî tayini baba, dede veya hâkime aittir.

VİCDAN:

İyiye kötüden, hayr'ı şerden ayıran derunî duygu, ahlâk şuuru. Nefsi terbiye ile gelişen iyilik duygusu, hür kanaat. İnsana iyilikler karşısında hoşnudluk, kötülükler karşısında hoşnudsuzluk veren iyi duygu.

Vicdan Hürriyeti: Kanaatlarında serbest olma. Fikir ve inanç hürriyeti, hayat hakkı gibi, mülkiyet hakkı gibi, insanın insan olarak doğuştan sahip bulunduğu tabii hak. İslâmiyet, fikir ve vicdan hürriyetini teminat altına almıştır (Bak. Bakara Suresi: 256, Ra'd suresi: 40, Yunus Suresi: 99, Hacc Suresi: 40, Kâfirûn Suresi: 6).

VÜCUD:

Cenab-ı Hakkın zâtî sıfatlarından (Bak. Allah).

YAĞMUR DUASI (İstiska):

Kuraklık zamanında, Cenab-ı Hakka dua ve niyazda bulunma. Sünnet bir uygulamadır. Hz.Peygamber, ashabıyla beraber bizzat yağmur duasına çıkmıştır.

Yağmur duası, kalabalık cemaatla, meskûn mahaller dışına (sahraya) çıkılarak yapılır. Cemaatla iki rekât namaz kılınır; ehil bir kimse varsa, hutbe irad edilir; hutbeden sonra hatîp, kıbleye doğru ayakta durarak cemaatin da katılmasıyla Cenab-ı Hakka duada bulunur. (İmam Âzam cemaatla namaz ve hutbeye gerek görmez. Fakat İ.Muhammed ve İ.Ebû Yûsuf başta olmak üzere Hanefî ulemasından çoğu, namaz ve hutbenin mendub olduğu görüşündedirler. Diğer üç mezhepte yağmur duasına çıkıldığında cemaatla namaz ve hutbe müekked sünnettir. Müekked sünnet için bak (Sünnet, Mendub için bak. İlgili madde).

YALAN, YALANCILIK:

İslâmiyet'in kesin olarak haram kıldığı (Hacc Suresi: 30) kötü huy. Asılsız, hakikata uymayan, doğru olmayan, kandırmak için söylenen söz. Yalan ve yalancılığın hüküm sürdüğü yerde itimad, insanların birbirlerine güvenleri kalmaz, bu sebeple de huzur olmaz. Bazı hâllerde yalan söylemeye ruhsat verilmiştir. Bunlar şöyle özetlenebilir: a) Zülüm ve hayâtî bir tehlikeden kurtulmak için, b) Dargın iki kişi veya cemaati barıştırmak için, c) Bir fitnenin önlenmesi için, ç) Dargın karı kocayı barıştırmak ve aile bütünlüğünü muhafaza için, d) Harpte düşmanı mağlûp etmek için. Zıddı: Sıdk,

doğruluk, doğru sözlülük. Sıdk, peygamberliğin sıfatı, müminlerin şiarı olan bir fazilettir.

Yalan Şahitlik:

Yalan yere şahâdet etmek. Büyük günahlardan. Zira yalan şahitliği hem aleyhine şahadet edilene, hem cemiyete, hem Allah'a karşı bir suçtur. Yalan şahitliği bir hakkın zayi olmasına, hak olmayan bir şeyin kazanılmasına, bir kimsenin lekelenmesine, bir başkasının haksız yere beraatına sebep olduğundan yüz kızartıcı suçlardan sayılmıştır.

Yalan Yemin: Bak. Yemin.

YEME İÇME ÂDABI:

İslâmiyet'te hayatın her safhasında olduğu gibi, yeme içme konusunda belli kaideler, disiplinler getirilmiştir. Bunun ölçüsü helâl ve temiz rızıkları yiyip içmek, haram şeyleri yiyip içmekten sakınmak, yeme içmede ölçülü olmaktır. Mümin, midesine haram lokma göndermez. Sihatına zararlı olacak kadar çok veya az yiyip içmez. Helâl rızık, nimet bilir, onu israf etmez. Yeme içme esnasında, başkalarının hoşuna gitmeyecek çirkinliklerden kaçınır.

Yemekten önce ve sonra ellerin yıkanması, sofraya acıkmadan oturulmaması ve doymadan kalkılması, yeme ve içmeye besmele ile başlanması, lokmanın iyice çiğnenmeden yutulmaması, ayakta ve yürürken yiyip içilmemesi sünnettir.

BÜYÜKLERİMİZ

Yunus Emre

Yunus Emre'nin Hicri 638 yılında doğduğu ve 720 yılında vefat ettiği söylenir. Nerede doğduğu ve nerede vefat ettiği konusunda kesin bilgiler bulunmamaktadır. Kabrinin Sivrihisar yakınındaki Sanköy'de olduğu kanaati daha ağırlıklı olmakla beraber, Karaman'da medfun bulunduğunu ifade edenler de vardır. Orta Anadolu'nun birçok yerinde "Makamı" bulunmaktadır.

Yunus Emre'nin nerede, hangi tahsili gördüğü de bilinmemektedir. Şiirlerinden, O'nun sağlam bir tahsil gördüğü, Arapça ve Farsça'yı, İslâm ilimlerini, İslâm tarihini kısaca devrinin bütün bilgilerini, ilimlerini öğrendiği sonucu çıkmaktadır. Derin bir tasavvuf bilgisi vardır. İslâm edebiyatını ihata ettiği, Türk dilinin ve Türk şiirinin kurucusu olduğu kabul edilir.

Azerbaycan, İran, Suriye ve Anadolu illerini dolaşmış, Konya'da Hz. Mevlâna ile görüşmüştür.

Yunus mutasavvıf bir Türk halk şairi olduğu halde, belli bir tarikat kurucusu veya bir tarikat yayıcısı değildir.

Yunus'un yaşadığı 13. asır sonları Selçuklu Devleti'nin zayıf ve çöküş devresidir. Moğol istilâsı halkı korkutmuş, açlık, kıtlık, yokluk içtimâl sefalet haline gelmiştir. Halkın umitsizlik günlerini çok iyi kollayan sapık fikri akımlar yer yer filizlenmiş, Batı-Melâmî karakterli düşünce-

ler boy atmaya başlamıştır. İşte tam bu bulanık ortamda Anadolu, Mevlânâ Celâleddin ve Yunus Emre'nin muhteşem zuhuruna şahit olmuştur.

Yunus, sapık Batı inancın İslâm inanç ve ahlâkını bulandırmaya başladığı bir sırada din ve tasavvuf otoritesini ayakta tutmak için ortaya çıkmış erenler kafilesinin bir halkasıdır.

Şeriata sıkı sıkıya bağlı tasavvufun Taptuk Emre dergahında pişirilip olgunlaştırılmış bir eri olarak Anadolu halkı içersine şifa, devâ, ümit, ışık olarak sürülmüştür.

Ağır tasavvuf konularını bir mistik halk şairi ve samimi bir Müslüman olarak açık, sade, derin ve heyecanlı bir üslupla terennüm etmiştir.

O'nun şiir ve sanatı İslâm iman ve tefekkürünün sözcüsü oldu. Derin tasavvuf felsefesi, O'nun sade sanatı ile halka mal oldu. Herkes kendini O'nun deyişlerinde buldu. İslâm itikat ve ahlâkı O'nun tabii, içli sanatı ile halkın günlük hayatında yaşar.

Yunus Emre bir taraftan halkın iman hayatını, sanatını, ahlâkı ve yaşayışı ile tedavi ederken, diğer yandan Türkiye Türkçesini de Arapça ve Farsça karşısında kaybolmaktan kurtardı. Eski Anadolu Türkçesini eşsiz bir sanatkar olarak büyük bir kudret ve hünerle kullandı.

Türkçe, millî sesi, millî çehresi ve dehası ile Yunus'un elinde

en güzel şeklini aldı. Edebiyat ve kültür dili olarak zafere ulaştı.

Yunus'un deha ve hüneri en ağır dinî-tasavvufî konular, halkın günlük lisanı ile olayca ifade etmesidir.

"-Bir kez gönül yaktın ise, bu kıldığın namaz değil/Yetmişiki millet dahtı, elin yüzün yumuz değil", "-Ben gelmedin da'vı için, benim işim sevi için".

"-Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan/Halka müderris olsa, hakikatta asidir", "-lim ilim bilmektir, İlim kendin bilmektir", "-Şimdi üçbuçuk okuyan, derin danışman olur" gibi, 750 yıl önce söylenen bu sade ifadeler aslında İslâm ahlâk ve tasavvufunun ciddi ve felsefi konularını işlemektedirler.

Bugünüre bu dile düşünerek, bu değerlere inanarak geldik. Yunus'un Müslüman-Türk iman ve mefkuresindeki yeri bu kadar büyük, bu kadar derin. Sadece bu topraklar değil, Türk millî kültür ve mefkuresini de gerçekten bu mânâ erlerine, bu erenlere borçluyuz.

Yunus'un belli bir doğum, tahsil ve istirahat yeri olmaması belki de bundan. O bu topraklara bütünleşmiş, bu topraklar O'nu her karşı ile bağına basmıştır.

Hız Mevlânâ "-Ulaştığım her mânâ yüceltiğinde önümden hep Yunus denilen Türkmen dervişinin izlerini gördüm" demiştir. Yunus'un paylaşılabilmesi şüphesiz bundandır.

YEMİN:

Bir iddiayı kuvvetlendirmek için Allah adını anma. Bir olaya Allah'ı şahit tutma. Kasem, and, Kasem etme, and içme. "Vallahi", "Billâhi", "Tallahi", "Allaha yemin ederim", "Kasem ederim", "Allaha and ederim" gibi, Allah'ın ismi ve sıfatları üzerine yeminin, kısaca Allah'ın şahit tutulduğu yeminin, dinî sonuçları vardır. "Vallahi, sen şöyle yapacaksın", veya "Yapmayacaksın", "Şöyle yaparsam kâfir olayım" demek de aynıdır.

Bu şekilde Allah şahid tutularak yapılan yemin yerine getirilmezse, kefaret gerekir (Bak. Kefaret).

Yeminin Çeşitleri:

1. Yemin-i Lâğv: Yanlışlıkla, kastî olmadığı halde, âdeten mümkün olmayan bir şey için yemin etmek. Bunun için kefaret gerekmez.

2. Yemin-i Gamus: Yalan yere yemin. Hem tevbe, hem (hakkı ihlâl edilen kimse varsa onunla) helâllaşmak gerekir.

3. Yemin-i Mün'akide: Geleceğe ait, mümkün olan bir şeyi yapmaya veya yapmamaya yemin etmek. a) Mutlak (mürsel) Yemin: Zamanla kayıtlı olmayan, geniş zaman sigasıyla yapılan yemin. "Vallahi şöyle yaparım, böyle yapmam" gibi. Bu durum devamlıdır. Ölünceye kadar devam eder ve yeminin aksî yapılırsa kefaret gerekir. b) Muvakkat Yemin: Bir vakitle, olayla kayıtlı yemin. O olaya münhasır olup devamlı değildir. Aksî yapılırsa kefaret gerekir. c) Fevr Yemini: Bir sebebe bağlı, o anda, fevren, bir söze cevap olarak yapılan yemin.

Allah'ı şahit tutarak yapılan yemine, ancak gerektiğinde başvurulmalı, uluorta yemin etmemelidir. Âmme menfaati ile çatışan durumlarda yemin yerine getirilmez, kefaret verilir. Burada âmme menfaati, şahsî zarara tercih edilir.

Yemin Kefareti: Bak. Kefaret.

YOLCULUK (Seferî olma)

Yaya olarak en az 18 saatte alınabilecek, (normal olarak 90 Km.lik) yola çıkan kimsenin tâbî olduğu dinî durum. Bu durumda olan kimse, 4 rekâtlı farzları 2 rekât olarak kılar (Bak. Namaz: Yolcunun Namazı). Heride kaza etmek şartıyla oruç tutmayabilir; tutmuşsa bozabilir. (Tutması daha fazilettir. Bak. Oruç: Yolcu-

luk). Cuma ve bayram namazlarını kılmayabilir (Kazası olmayan bu namazları, inkân varsa kılmalıdır. Bak. İlgili maddeler), üzerinden kurban borcu düşer. (Keserse caizdir, yolculuğa çıkmadan önce bir kimseyi vekil bırakarak, vekâletle de kestirebilir).

Gittiği yerde 15 günden fazla kalmaya niyet eden kimse, 15 gün kalmasa da, geçici olarak kaldığı bu yerde yolculuk hükümlerinden istifade edemez, ibadetlerini tam yapar. Gittiği yerde 15 günden daha az kalmaya niyet eden kimse, orada 15 günden fazla da kalsa, yolculuk hükümlerinden istifade eder.

Yolculukta "Niyet" önemlidir. 90 Km'den daha yakın bir yere gitme niyetiyle yola çıkan kimse, iş icabı bu mesafeden daha uzağa da gitse seferî sayılmaz ve yolculuk hükümlerinden istifade edemez.

Yolcu Namazı: Bak. Namaz.

YÜSR (KOLAYLIK):

İslâmiyet kolaylık dinidir. En sade, en kolay, en makûl dindir. Zira Cenab-ı Hak'tan inzâl buyurulduğu, Hz. Peygamber tarafından yorumlandığı en saf şekliyle muhafaza edilmiştir.

İslâmiyet "El milletü'ssemha"dır. Kendisinde hiç bir zorluk bulunmayan, insanlara hiç bir tazyik yüklemeyendir. Emirleri de, yasakları da ferdin ve cemiyetin yaşayış kolaylığı, huzuru içindir.

Fıkıh bilginleri, İslâmiyet'in kolaylaştırma düsturlarını araştırıp ortaya koymuşlardır. Bunlar "Ma'zeret", "Naks", "İbdal", "Takdim", "Te'hir", "Tağyir" ve "Terhis" düsturlarıdır. Her türlü farz ibadet ve mükellefiyetlerde değişik kolaylaştırma metotları getiren bu düsturlar, İslâmiyet'in, insanın yaratılışına en uygun ve en makûl din oluşunun sonucudur.

"Zaruretler haramları mübah kılar" kaidesi, dinî ve hukukî bir düstur olduğu kadar, İslâm topluluklarında adeta yaygın bir içtimâî kural hâline gelmiştir. Ancak, "Zaruretler miktarlarıncâ takdir olunur" tahdidi ile mukabil bir aşırılığın da önüne geçilmiştir.

İslâmiyet'in getirdiği kolaylık, iman esaslarındaki sadelikle başlar. İslâmiyet'in iman esasları her idrake sığacak, avâmî da, fikir erbabını da ikna ve tatmin edecek

kadar makûldür. Onda ne Hristiyanlığın "Teslis" güçlüğü, ne Musevilğin "Esâtir"i mevcuttur.

Kul günah işlediğinde, o günahın utanç ve esaretinde bırakılmamış, ondan kurtulma yolları gösterilmiştir. "Tevbe", "Ke-faretle", "Zaruretle" bu maksatla konulmuş müesseselerdir.

Hakkında haramlığa dair nass bulunmayan şeylerde aslolan "Mübah" olmaktadır.

Hz.Peygamber din işlerini tafsil etmiş, dünya işlerinde ise "İstişare", "Kolaylık", "Güçlüğü kaldırılması", "Zaruret" gibi icmâli kaideler getirmiştir.

Bunlar, Müslümanlar'ın dünya işlerinde kolay ve sade olanı seçebilmelerine yarayan meşru müesseselerdir. (Bak. Hacc Suresi: 78, Maide Suresi: 6, Bakara Suresi: 186,286; Tâhâ sûresi: 2, En'am Suresi: 152, A'raf Suresi: 42, Talâk Suresi: 7, Hûd Suresi: 114; İnşirah Suresi: 5-6).

Z

ZARURAT-I DİNİYE:

Dinî zaruretler. Bir müslüman için yapılması farz, yapılmaması haram; yapılması haram, yapılmaması farz olan zarurî hükümler, ameller. Bunları bilmek, müslüman için bir zarurettir.

İmanın şartları (Bak. İman). İslamın temel rükünleri (Bak. İslâm). Abdest, gusül (Bak. İlgili maddeler). "Kebair" denilen büyük günahlar (Bak. Günah-ı Kebair) ve diğer haramlar bunlardandır.

ZARURET:

Dinî mecburiyet. Fiilî mecburiyet sebebiyle dinî hükümlerin değişmesi. "Zaruretler, mahzurları mubah kılar". Buradaki zaruret, iyi tayin edilmelidir. Zaruretin sınırı, hayatî tehlike, dinî ve ictimai maslahattır. Açlık veya susuzluktan ölmek için, haram olan bir şey, ölmeyecek kadar yenilebilir, içilebilir.

ZEBANÎ: Bak. Melek.**ZEBÛR:**

İlâhî 4 büyük kitaptan 2'incisi. Hz. Davud (A.)a indirildi. İçerisinde "Ahkâm Ayetleri"nden (Bak: Kur'an) ziyade dua ve münâcâatlar vardır. Kur'an-ı Kerim'de, Zebûr'un Hz.Davud (A.)a gönderilen hak kitap olduğundan söz edilir (Bak. Nisa Suresi: 163; İsrâ Suresi: 55). Ahd-i Atîk içerisinde (Bak. Tevrat), Zebûr bölümünde bu ilâhî kitaba atfedilen muharref bir metin mevcuttur.

ZEKÂT:

İslâm'ın 5 temel esasından biri. Farziyeti "Kitap", "Sünnet" ve İcma ile sabit. Hicretin 2'nci yılında farz kılındı.

Zekât, bir malın tayin edilmiş bir miktarını, belirlenmiş bir süre sonra buna hakkı olan Müslüman'a Allah rızası için vermek demektir.

Yıllık ve malî bir ibadettir; farzdır.

Farz olmasının şartları: Müslüman, hür ve akıl, bâliğ olmaktadır. Bazı fakihler zekâtın içtimai ve malî bir ibadet olduğuna işaret ederek zekât vermenin diğer şartlarını taşıyan çocukların ve akıl hastalarının mallarından da zekât verilmesinin gerektiğini ifade etmişlerdir.

Zekâta konu mallar ile ilgili şartlar ise "Nisab", "Nemâ", "Mülkiyet ve tasarrufun birarada bulunması", "Havelan-ı havl (üzerinden yıl geçmesi)", "Semeniyyet (Mübadele değeri taşıması)", "Sâimiyyet (Hayvanlar için ticarî maksat)", "Ticaret niyeti (Ticarî mallar için)"dir.

1. Nisab: Bir müslümanın zekât mükellefi (zengin) olmasını ifade eden şer'î ölçü. Malın, zekât düşen miktarı. Bu miktar gümüşte 561 gram (200 dirhem), altında yaklaşık 81 gram (20 miskal), koyun keçide 40, manda ve sığırdaki 30, deve 5 âdettir. Bunlar aynı zamanda asgarî geçim haddini (Havaic-i asliye sınırını) ifade eder. Nisabın hesaplanmasında, bu miktarlardan, "Borçlar" ve "Havâic-i asliye" çıkarılır. Bir yıllık geçim masrafı, mesken, lüzumlu ev eşyası, yazlık kışlık elbise, sanat ve zanaata ait alet edevât, binek hayvan ve (otomobili); ticarî olmayan kitap ve silâhlar, havaic-i asliyeden- dir. Nisabın hesabında bunlar hariç tutulur. 2. Nemâ: Zekâta konu malın namî (artıcı, arttırıcı) olmasıdır. Artma; ticaret, yavrulama, üreme gibi hakikî veya altın ve para gibi hükmen olabilir. 3. Mülkiyet ve tasarrufun bir arada bulunması. Zekâtle mükellef kimsenin, zekâta konu

malın hem mülkiyetine, hem tasarruf hakkına bir arada malik bulunması demektir. Elde edilmeyen mehir, kayıp mal, zekâta konu olmaz. 4. Havelân-ı Havl: Para, ticaret eşyası, hayvan gibi zekâta konu mal üzerinden bir kamerî yılın (354 gün) geçmesidir. Ziraf mahsullerde havelân-ı havl aranmaz. 5. Semeniyyet: Zekâta konu malın mübadele değeri taşıması. Altın, gümüş ve para için söz konusudur. 6. Saimiyyet: Zekâta konu olan koyun, keçi, sığır, deve gibi hayvanların ticarî maksatla beslenmesini ifade eder. 7. Ticaret niyeti: Zekâta konu olan ticarî malda, ticaret niyeti bulunmasını ifade eder.

Zekâtın Sıhhat Şartı:

Zekâtın sıhhat şartı, zekât verilirken, kalben niyet edilmesidir. Niyeti dil ile söylemek şart olmadığı gibi, zekâtı alanın da bunun zekât olduğunu bilmesi şart değildir.

Zekât kimlere verilir?

Zekât almaya hakkı olanlar, Tevbe Suresi'nin 60'ncü ayetinde sayılmıştır. 1. Fakirler: Nisab miktarı mala sahip bulunmayanlar. Bir işi ve mesleği de olsa, nisab miktarı malı bulunmayanlara zekât verilebilir. 2. Miskinler: Günlük yiyeceği bile bulunmayan düşkünler. 3. Âmiller: Zekât toplamakla görevli memurlar. 4. Müellefe-i Kulûb: Kalpleri İslam'a ısındırılmak (yaklaşdırılmak) istenen kişiler. 5. Köleler: Kölelikten kurtulmak, hürriyetlerini satın almak isteyen kimseler. 6. Borçlular: Borç içerisinde bulunan, borcu malından çok olan kimseler. 7. Allah yolunda harcama: Allah yolunda savaşa gidenleri tehziz etmek. 8. Yolda kalanlar: Yolda olup da parası bitenlere de zengin bile olsalar, zekât verilebilir. Zengin iseler, zekât yerine borç almaları daha iyidir.

Zekât ancak müslüman olanlara verilebilir. Bir kimse kendi usûl (ana, baba ve yukarı doğru) ve furûuna (evlât, torun ve aşağı doğru), karısına zekât veremez. Zira onlara bakmakla mükelleftir. Kadın, kocasına zekât verebilir.

Zekât, usûl ve furû dışındaki en yakın akraba, sonra en yakın komşudan başlayarak yakından uzağa doğru verilmelidir.

Zekât Konusu Mallar:

1. Paralar: Altın, gümüş ve nakit paralarla, alacaklar. Paralar ve para hükmündeki bu değerler (ziynet eşyası dahil), yukarıda altın ve gümüş için belirtilen değere ulaştıklarında, havelân-ı havl şartıyla, %2.5 kıymetinde zekâtlandırılırlar.

2. Ticaret Malları: Ticaret maksadıyla istihsal edilen ve ticarete konu teşkil eden her şey, sanayi mamulleri, kira gelirleri, banka mevduatı dahil, değer olarak altın ve gümüş nisabına ulaştığında, yine havelân-ı havl şartıyla %2.5 değerinde zekâta tâbi tutulurlar.

3. Öşür: (Ziraf mahsullerin zekâtı): Toprak mahsullerinden, arazinin sulanıp sulanmamasına göre %10 veya %5 zekât (öşür) alınır.

4. Define ve madenler: Maden ve define %20 üzerinden zekâta tâbidir.

5. Besi Hayvanları:

a) Koyun ve Keçi: İlk 40 a kadar zekâtтан muaf. 40-120 arası 1; 121-200 arası 2; 201-300 arası 3; daha fazlası, her 100 adet için bir koyun veya keçi olarak zekâtlandırılır.

b) Deve: İlk 5 deve zekâtтан muaf. 5-9 arası 1 koyun veya keçi; 10-24 arası, her 5 deve için 1 koyun veya keçi; 25-35 arası 2 yaşında 1 deve; 36-45 arası, 3 yaşında 1 dişi deve; 46-60 arası 4 yaşında bir dişi deve; 61-75 arası 5 yaşında bir dişi deve; 76-90 arası, 3 yaşında 2 dişi deve; 91-120 arası, 4 yaşında 2 dişi deve.

c) Sığır (ve manda): 30 sığır zekâtтан muaftır. 30-40 arası için 2 yaşında 1 dana; 40-60 arası için 3 yaşında 1 dana; 60 sığırda 2 yaşında 2 dana; bundan sonrası için her 30 tanede 1 dana veya her 40 tanede bir sığır, zekât olarak verilir.

Koyun keçi, sığır manda ve devenin zekâtı yukarıda gösterildiği şekilde verilebileceği gibi belirtilen hayvanın para değeri olarak da verilebilir.

Zekâtın Hikmet ve Faydaları:

Zekât, İslâmiyet'in getirdiği bir sosyal adalet müessesesidir. İmkânı iyi olanların, maddî imkânı iyi olmayanları, bir ibadet gönüllüğü ile görüp gözetmesi, içtimai ve millî bünyenin güçlenmesini

sağlar. Devlet bir bütündür, ülke bir bütündür. Bu bütün içinde yaşayanların birbirleri üzerinde hakları vardır. Fakirlerin de, zenginler üzerinde hakları mevcuttur. Kazanılan mal, edinilen servet, sadece zenginler arasında dolaşan bir imkân olmamalı; bu imkânlardan ihtiyaç içerisindekiler de faydalanmalıdır. Zekât, fitre, kefaretlar (Bak. İlgili maddeler) ve diğer sadakalar, bu maksatla getirilmiş tedbirlerdir. Bu dinî-içtimai müesseseler tam işletilirse, o ülkede fakir zengin ayırımı, fakir zengin sürtüşmesi de kalmaz.

ZEVİ'L-ERHAM: Bak. Miras

ZIHAR: Bak. Kefaret (Kefaret-i Zihar).

ZİKİR:

Allah'ı anmak, ondan gafil olmamak. Kalp ile zikir, dil ile Allah'ı tesbih etmek. Kalp ile zikir: Allah'ı, O'nun kudretini düşünmek. Namaz ve diğer ibadetler, Allah'ın emri olarak, O'nun rızası için ifa edildiklerinden bir nevi zikirdir. Ayrıca, namazda âyet, dua ve diğer tesbihatta bol bol zikir vardır. Bir hadis-i şerifte, Allah'ı zikretmenin, cihad dahil her çeşit ibadetten daha faziletli olduğu belirtilmiştir. Bir çok âyet-i kerimelerde de, yer ve göklerde mevcut bütün varlıkların Allah'ı zikrettikleri buyrulur.

ZİNA:

"Günah-ı Kebair" olarak kabul edilen büyük günahlardan. İslâmiyet, aile bütünlüğüne, neslin korunmasına, nesebin sıhhatına büyük önem verir. Zinayı ve zinaya götüren bütün yolları da bu sebeple şiddetle yasaklar. "Zina yapmayınız",

nehyinden önce, "Zinaya yaklaşmayınız." emrini koyarak, zinaya sebep olabilecek durumları da yasaklar. Bir hadis-i şerifte "Gözün, kulağın, dilin, elin, ağzın, ayağın zinası"ndan söz edilmiştir. (Buhari, İstizan: 12) Nikâhsız, birbirine haram olan erkek ve kadının, zaruret ve kimse yokken birarada bulunmaları, birbirlerine şehvetle bakmaları, dokunmaları, vb. zinaya götüren yollar olarak yasaklanmıştır. İslâmiyet'in "Tesettür" emrinin bir hikmeti de bu maksada yöneliktir.

Zinanın İspatı:

Zinanın İspatı için, elde edilmesi çok zor deliller istenir. a) Şahit ile ispat: Akıl, baliğ, âdil 4 erkek şahidin, hâkimin huzurunda, aynı celsede müstereken şehadet etmeleri. Bu şehadette, zan, zina alâmeti veya zinaya yakınlık kabul edilemez. Şahitlerden bizzat müşahede istenir. 4 kişinin birden bu şekilde müşahedeleri, şüphesiz çok zordur. b) İtiraf: Akıl baliğ bir kimse, zina itirafında bulunursa, bu tespit edilir, fakat tecziye yoluna gidilmez. Aynı ayrı 3 defa daha hâkim önüne çıkarılır ve 4'üncü defa, aynı şekilde itirafı alınır. Ancak bu 4'üncü itiraftan sonra, zina suçunun tecziyesine gidilir.

Zina suçunun ispatının zorluğu, bu suçun ve cezasının ağırlığı, cemiyet içindeki yüz kızartıcı durumu sebebiyledir.

Zinanın Cezası:

a) Muhsan olanlar: Meşru evlilik içinde, eşiyle meşru cinsî mukarenette bulunan kimse muhsandır. Muhsan kimse, zina suçu işlerse, recmedilir. Yani taşlanarak idam edilir. b) Muhsan olmayanlar: Bu suçu muhsan olmayanlar işlerse, yüz kırbaç veya sopa vurularak cezalandırılır.

ZÜHD (ZAHİDLİK):

Dünyaya, maddeye, maddî menfaatlara değer vermeme, tamah ve rağbet etmeme. Kanaatkâr olma. Nefsî ve dünyevî arzu-

ları terketme. Allah korkusuyla günahı terk edip kendini büsbütün ibadete verme. Geçici, ahirete ait olmayan heveslerden el etek çekme. Sadece haramlardan değil, meşrû ve helâl olan bazı nimetlere karşı da perhizkâr olma.

Zühd, haramlardan kaçınma olarak bir farz, bazı meşrular ve helâllerden kaçınma olarak ise bir ahlâkî yücelik, ahlâkî

fazilettir. Ancak, bunun ölçüsünü iyi koymak lazımdır. Zâhidlik etmek için cemiyetten uzaklaşmak, içine kapanmak, perhizkârlık yapacağım diye nefesine, aile ve çocuklarına eziyet etmek meşrû değildir. Zühdü, dünyevî ve nefsi isteklere hâkimiyet, dünyevî menfaatlara karşı ihtiras göstermeme, gözütokluk, ibadet, tefekkür ve ruhî derinliğe ehemmiyet verme şeklinde anlamalıdır.

İSLÂMİN BARIŞ ÇAĞRISI

GİRİŞ:

HILF-ÜL FÜDÛL'DEN İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİNE:

**"MEKKE'DE YERLİ OLSUN,
YABANCI OLSUN, ZULME UĞ-
RAMIŞ KİMSE BIRAKMAYA-
ÇAĞIZ!**

**ZULME MEYDAN VERMEYECE-
ĞİZ!**

**MAZLUMLAR, ZALİMLERDEN
HAKLARINI ALINCAYA KA-
DAR, MAZLUMLARLA BERA-
BER HAREKET EDECEĞİZ!**

**DENİZLERDE SU KALMAYIN-
CAYA; HIRKA VE SEBİR DAĞ-
LARI YERLERİNDEN KOPUP,
SİLİNİNCEYE, KÂBE'YE İSTİ-
LÂM İBADETİ ORTADAN KAL-
KINCAYA KADAR AHDİMİZDE
SEBAT EDECEĞİZ"**

Bu ahid, 18'inci yüzyıla yaklaşır-ken ihtilâller Fransa'sında ilân edilen "İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI DEMECİ"nden bir parça değil; 20'nci yüzyılın yarısına varıldıktan sonra çeşitli milletlerce kabul edilen "İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ"nden alınmış da değil; yetim Muhammed'in "Emin

Muhammed" olduğu ve "Nebi Muhammed" (S.A.V)'e namzed bulunduğu 20'nci "Fil Yılı"nda Dedeleri Haşim ve Muttalib'in de katıldığı Mekke'li Büyükler Toplantısı (Hilf-ul) Füdûl'nda alındı.

Beşer aklının ancak 1789 yılında Fransız Kurucu Meclisi'nce yayınlanan "İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI DEMECİ" ile bir kısmına ulaştığı; 1948 tarihli "İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ" ile teoride tespit edilen "İNSAN HAKLARI", gerçek teminatını İslâm'ın hayat veren prensiplerinde buldu.

"DEVİR-İ CAHİLİYE"den "ASR-İ SAADET"e geçiş ortamında insan haysiyetine revâ görülün sefil uygulamalar, kutlu tebliğ arafesindeki "HIL-ÜL FÜDÛL" ve benzeri bir kaç ebter çıkıştan sonra asıl antitezini, İslâm'ın muhyî esaslarında buldu.

Saâdet Asrı ve Râşidîn Halifeler devrinde kana-kana yaşanan; Emevî ve Abbâsî Oğulları idarelerinde birkaç pırıltılı çağda görülen; Büyük Selçuklulardan başlayıp Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarla süren

muttasıl imparatorluklarda son mutlu örnekleri görülen İslâm'ın "EMN" ve "ÜMRAN" saâdeti, bir türlü bütün insanlığa kucaklanamadı.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne imzasını atan süper devletlerden en küçük devletlere kadar dünya üzerinde görülen "Güçlü-Güçsüz" kavgaları ve "Güçlülük" iddiasına dayanan savaşlar, "HILF-ÜL FÜDÜL" e yol açan "Âs bin Vâil-Zebîd'i ihtilâfından farklı mıdır?

1789 tarihli "İNSAN VE YURTTAŞ HAKLARI" demeci ile 1948 tarihli "İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİN"nin, 20'inci Fîl Yılı'nda Mekke ulularının ahidleşmesinden farkı nedir?

1789 demecinden sonra dünya bir "BALKAN"; iki "DÜNYA SAVAŞI" yaşadı. İlk dünya savaşında 10 milyon insan can verdi. Kaybolanların sayısı 40 milyon; ikincisinde sadece ölenlerin sayısı 36 milyon

Hiroşima, Haabil-Kaabil kavgasından bugüne âdemoğlunun yaradana olan en büyük borç faturası...

Dünya büyüdükçe, cehaleti de büyüyor...

1948 demecinden sonra ise blokların savaşı başladı: Ferdî günahtan, kolektif günaha; mevzî saldırıdan, toplu saldırıya...

Dun; Macaristan'da, Kore'de, Vietnam'da, Süveys'te, Hind Yarımadası'nda, Çekoslovakya'da ve Kıbrıs'ta, bugün; Ortadoğu'da, Eritre'de, Kamboçya'da ve Afganistan'da "CAHİLİYE"den sürüp gelen büyük bilmezlikler sergilendi. Yarın hangi çağdaş bilmezliklerin programlandığı henüz duyurulmadı.

Kendi yaptığına kendisi tapan insanın toplu dramı bu!... Ağaçtan, topraktan, taştan, helvadan put yapıp, ona tapan insanın çağdaş geriliği... Cahiliyet Devrinen, uzayı fetih çağına, insan hakları ve dünya barışı açısından bir adım ilerleyememenin kâmil isbatı...

Mekke'de bir evde toplanan uluların faziletli ahidleri (Hilf-ül Füdül)dan bir **Asr-ı saadet** doğmuştu: Güçsüzün, yoksulun, yetimin, dulun, mazlumun devletin teminatında olduğu... Halife-i Müslim'in, sırtında yoksula nevale taşıdığı... Kurdu isırdığı koyunun hesabının devletten sorulduğu... Hizmetçinin efendi ile aynı sofraya oturduğu... Çalıştırılana gerçek hak ettiğinin, alını kurumadan verildiği... Mülkiyetin, haysiyetin ve ırzın korunduğu... Tek ve toplu köleliğin kalktığı... Hazinesinin kilit-siz, nöbetçisiz muhafaza edildiği... Soy ve renk hakimiyetinin sona erdiği... Müslümanla Musevî'nin aynı "Şehir Devlet"te emniyetle yaşadıkları...

Böylece, sosyal barışın; iş barışının; siyasî barışın, aile barışının, iç ve dış barışın sağlandığı...

1789 demeci neyi getirdi: Toplu cihan boğazlamalarını; Hiroşimayı...

1948 beyannamesinin getirecekleri, getirdikleri belli...

İnsanlık geriliyor; silâh yapımında değil, insanlıkta!...

Bunu bir bilse idik!...

TARİH BOYUNCA SULH SARAYINA YAPILAN SALDIRILAR

Âlemlerin Rabbi olan Allah, barış içerisinde yaşamamız için dünyamızı bir saray güzelliğinde yarattı. Bahçesi, havuzu, dağı, denizi olan devâsa bir saray... Fakat akli iradesi, vicdanı yanında nefsi, ihtirası, kaptisleri, tutkuları olan insan, bu sulh sarayında barışı çok çabuk bozdu.

Kaabil — Haabil kavgası sulha saptanan ilk hançerdir.

İnsanlık Kaabil'in Haabil'i katlının keffaretini çok pahalı ödedi. Toplu cihan muharebelerinden ferdî ve nefsi katillere kadar akan her damla kanda bu ilk kebairin günah

payı var. Zira masum Haabil'in, dehşet veren bu ilk tıkalı öldürülmesi de değildir önemli olan... Zalûm ve cehûl olan insanın, tabiatındaki zulûm ve cehalet toplumunu ilk çimlendiren bu olayda ehemmiyetli olan, kavgaya; kıtale; fitneye ilk kapının açılmış bulunmasıdır. Bu kapıdan, ilk günahı masum gösterecek kadar büyük ve günahlar; ne günahkârlar geçti, borç faturasının bir nüshasını da ilk katil Kaabil'in zimmet hanesine yazarak...

Allah'ın yarattığı cana kıymak; tuğyan eden nefsin azgın çılgınlığının acı meyvesi... Topraktan yaratılan insanın yine toprağa dönmesi; Hakk'tan gelen varlığın yine Hakk'a rûcûu; buna rağmen sünnetullah denilen değişmez takdirin önüne çıkan cehalet... Bilmezliğin farkında olmayan insanın zulmü; cahilliği... Bu ezeli ve ebedî gerçeği bilseydik, Haabil'in masum kanını toprağa akıtır mı idik?

Hakk'a itaattan başka hareket sahası bulunmayan insanın Hakka isyanı ne acı!? Günahlardan bir günah işlemenin acı sonucu bir yanal günah işleme çığırının açılmasına vesile olmak ne karanlık akıbet!? İlk kebâirin suçlusu zavallı ve bedbaht Kaabil, bunları bilseydi, hamurunun yoğurulduğu toprak anayı, kardeş kanı ile kızıla boyar ve onu, kıyamete kadar, süresi bilinmez bir ağıta mahkûm eder mi idi?

İnsanlığın bu ilk dramından nükleer savaş safhasına geldik... Key-hüsrev, Dârâ, Büyük İskender, Hannibal, Neron, Cengiz, Timur, çağımızın Hiroşima ve nükleer savaş failleri dönüp baksalar, arkalarında hep, sulha sâplanan hançeri ile eli kanlı Kaabili görürler...

"KARTACA İMHA EDİLMELİDİR"

M.Ö. 5'inci yüzyılın ilk yarısından itibaren Kartaca'lılar, Magonların ticarî emperyalizmini kırarak, Magrib'in iç kısımlarına kadar genişleyen güneşli bir ülke kurdular. Toprak ananın cömertliği ile altın buğday başaklarının süslediği bu ak ülkede Roma ve eski Yunan'ın emperyalist ihtiraslarını kamçılaman bir ak medeniyet kuruldu. Yerli Libya'lıların insan kanına bulaşmamış asaletleri ile, girişken, atılgan ve denizci Fenikeliler'in karışık birleşmesinden, çalışkan bir millet oluştu. Toprağı yeşerten; insanlığın ilk ve son ana besini mübarek buğdayın zümrüt yeşili ve altın sarısı destanını bu cennet toprakları kazıyarak yazan; toprağın derinliklerini ve uçsuz bucaksız denizin karanlıklarını fetheden bu çalışkan millet, dedeleri Kaabil'in kardeş kanına bulaşmış hançerinden kurtulabilseydi, insanlık daha o zamandan, belki de uzayı fetih çağının yolunu açan bir medeniyet atılımı yapabilecekti...

Ama hayır!

Allah'ın "Ahsen-i takvim" üzere yarattığı insanoğlu, kendi iradesi ve fiiliyle "Efsel-i sâfiline" hızla koşacak; bu ak ülkede yeşeren medeniyet filizini emperyalist emellerle hunharca koparacaktı. Öyle oldu... Ve Hz. İsa'nın doğumundan mukaddem 5. ve 2. asırlar arasındaki yüzyıllarda Akdeniz'in bu münbit sahillerinde ümitle açan rengârenk medeniyet bahçesinin talânı sergilendi...

Emperyalist orduların atlarının ayakları altında talân edilen sadece buğday başakları değil, insanlığın daha bu ilk çağlarda yeşerttiği ümitlerdi....

Roma, Caton'un "Delenda Est Carthago" (KARTACA İMHA EDİLMELİDİR) tavsiyesine uymasa ve ibtidai çağlarda yakılan bu medeniyet ışığını söndürmese idi, süphesiz insanlığın gidişi değişecek, çağımız bugünkünden daha aydınlık olacaktı. Heyhât ki, Hamilkâr'ın oğlu Hanni-

bal'in intikam savaş ve serüvenleri de bu ışığın devam etmesine yetmedi...

Tunus ve Libya arasındaki topraklarda bugün Kartaca Medeniyeti'nin yıkıntılarını bile bulmak mümkün değildir... İnsanlığın sulh ve sükûnuna Kaabil taklit edilerek saplanan hançer, öyle bir kararlılıkla kullanıldı ki, mazlum Kartaca'nın yüzyıllarını vererek kurduğu medeniyet, üzerinden çekirge sürüleri geçmiş buğday tarlaları gibi yürek paralayıcı bir enkaz yığını haline geldi... Enkaz ne demek, enkazın kalıntıları bile kazınarak, medeniyet eserlerinin yükseldiği topraklar, kin ve ihtirasları tatmin için sabanlarla sürüldü... Sokaklar cesetlerle; toprak kan birikintileri ile doldu. Yapılan zulüm, çıkan yangın öylesine canhıraş idi ki, insanlık tarihinin bu sayfasını Appianus'un dramatik tasvirlerinden okuyanlar, cehennemî yangın görmemek; masum ve mazlum insanların canhıraş çığlıklarını duymamak; sokakları dolduran kan ve ceset kokularını hissetmemek için gözlerini kapatırlar, kulak ve burunlarını tıkırlar... 1., 2. ve 3'üncü PÖN SAVAŞLARI, bu dramı sergiler...

Kuru toprakları yeşertip, dünyanın en münbit buğday tarlaları haline getiren bu insanları aç, susuz bırakan; sonunda açlıktan ölmek için leş yemeye mahkûm eden mecburiyet ne idi? Askerlerin yaylarının kırışları bittikçe, kadınlarının saçlarını kırış yaparak yurtlarını koruyan bu kahraman millet böylesine bir zulme müstehak mı idi?

Konu şüphesiz bir hak arama değildi...

Masum Haabil'e kalkan kılıç, bu defa da masum Kartaca'ya kalkacak; dünya sulhu bu defa da Akdeniz'in bu cennet köşesinde hançerlenecekti...

Dünyanın değişmez kaderi, insanlığın acı dramı bu idi!...

BİR PEYGAMBERİN ÇARMIHA GERİLMEK İSTENMESİ

İlk insan; ilk Peygamber Hz. Âdem Aleyhisselâm topraktan başını kaldırıp baksa neler görürdü?...Eli kanlı Kaabil'i; kanı ile ana-toprağı sulayan masum ve maktul Haabil'i; (Tevbe: 70) ilâhi fermanına muhatap "Kavm-i Âd"; "Kavm-i Semûd" ve "Kavm-i Nuh" u Kaabil misali, nefsi-ne uyup babası Nuh ve sonunda Hakka karşı gelen veled-i Nuh "Yam" ı; Musa Kelimullah'a ulûhiyyet iddiası ile karşı çıkan Fir'avn'ı ve Fir'avn'ın kavmi "Kıpt" ı; insan kanı akıtmak için toplanan orduları; nahâk yere akıtılan masum kanlarını...

İnsanlığa kurtuluş vâdeden bir Peygamberi bile çarmıha germeye kastettiler. Nefislerin tuğyanı bu kadar ileri ve büyüktü...

Filistin'de, Beyt-ül'lâhlm'da baktire Meryem'den doğan ve insanlığa kurtuluş yolunu gösterecek olan Hz. İsa'yı önce Mısır'a kaçıran; "Son Yemek"ten sonra, insanlığın salâh ve felâhi için "Zeytin Dağı"nda yaptığı duaya rağmen, 12 yakınından 12 Havâri'den) biri olan "Judas"ın bile ihanetine muhatap kılan sebep ne idi?

Buna haklı sebep aranmazdı. Hakka karşı gelme; sulhu hançerleme alışkanlığı bu defa da bir Peygamber'i hedef seçmişti.

Musaogulları, inandıkları Hz. Musa'nın tebliğ ettiği dini genişletmek ve tamamlamak için gelen; adalet, barış, yürek temizliği, insan sevgisi, kendini Allah'a adama anlayışı getiren; insanlar karşısına "Müjde" ile çıkan bir masum, insandan ne isterlerdi? Hz. İsa'nın yapmak istediği, Hz. Musa'nın yaptığının aynı ve devamı değil mi idi?

Fısk ve fitnenin bunu düşünecek mantığı; bunu yargılayacak aklı yoktu şüphesiz.

Hz. İsa'yı çarmıha germek isteyen el; bu ele sahip çıkan anlayış bir bayrak yarışı yapar gibi, Peygam-

berler eli ile getirilen sulh bayrağını bir daha yere düşürmeyi başarmıştı. Bu bayrağı son Peygamber; en büyük insan; en büyük Peygamber; Hz. Muhammed (S.A.V.) yerden kaldırmaya kadar...

Bu bayrak düşürüldüğü yerden kaldırılacaktı... Ama kaç asır sonra... İnsanlık kaç asır daha birbirini boğazladıktan sonra... Kaç asırlık gerilemeden sonra... Bir Peygamber'e kalkan el, daha kimlere kalktıktan ve bu korkunç cür'et Beyt-ul'llah'a da uzandıktan sonra...

KÂBE'Yİ YIKMAYA AZMEDEN CÜR'ET

Hız İsa'nın çarmıha gerilmek istenmesinden itibaren 5 asır daha geçti... İnsanlık istikbale, bu süre içerisinde düşe-kalka devam etti. Yeni Kaabil'ler, yeni masumlar buldular hançerlemek için... Toprağa yeni masum kanları aktı. İnsanlar Allah'ın emirlerine aykırı olarak, yeni kavgalarda, yeni metodlarla birbirlerini boğazladılar...

Günlerden bir gün... Ahir zaman Peygamberi Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.)nın doğduğu yıl... Kinâne kabilesinden bir arap, Ebrehe'tül Eslem El-Habeşi'nin Yemen'in başkenti San'a şehrinde yaptırdığı "El Kulleys" mabedine yakışsız şekilde hakarete bulundu...

Bütün Arap Yardımadası'nda yaşayanların "Kâbe" yerine "El Kulleys" mabedini ziyaret etmesini arzu eden Ebrehe için, Kinâne'li Arab'ın yaptığı bu hakaret, bir bahane oldu: Küçük akli ve tuğyan eden nefsi ihtiraslarının sevki ile Kâbe'yi yıkmaya karar verdi...

Bu hep böyle olurdu... Bir kötülük, diğer bir kötülüğü davet eder; bir suçun intikamı ile yeni suçlar işlenirdi. Bu defa da öyle olacaktı. Kinâne'li bir kişinin, şüphesiz haksız ve hesapsız bir fiille, "El Kulleys" mabedine

yaptığı hakaret ve işlediği münferid suç, yeni toplu bir suç girişimine vesile oldu ve Ebrehe, masum "Fîl"lerin de ortak edildiği büyük bir ordu ile, Arap Yarımadası'na korkular salarak "Beyt-ul'lah" üzerine yürüdü...

Burada sulha kasteden el, Kinâne'li failin eli mi, yoksa Ebrehe'nin sen'i cür'eti mi idi? İki failin de suçlu olduğu; iki suçlunun da sulhu hançerlemek için ellerinde Kaabil'e mahsus silahlar taşıdıkları muhakkak idi Her iki silâh da ne "El Kulleys"e, ne "Kâbe"ye, aslında insanlığa, insanlığın barış ve huzuruna yönelmişti...

Sonuç ne oldu?

"Görmedin mi, nasıl etti Rabbin Ashab-ı Fil'e? Çevirmedi mi onların hilelerini tadhile?... Saldı da üzerlerine sürü sürü kuşlar... Attı onlara siccilden taşlar... -Böylece- yaptı onları yenilmiş ekin gibi..."

Fîl süresinde tasvir buyurulan âkıbet, Cenab-ı Hakk'ın koyduğu nizama karşı çıkan; insanlığın sulh ve huzurunu bozmaya cür'et eden hunhar fiillere bir ibret, bir ders idi....

Şüphesiz, anlayana...

CÜR'ETTE ZİRVE: SON PEYGAMBERE KALKAN EL

Kâbe'yi korumakla görevli Abdülmuttalib'in, Ebrehe'den gasbedilen develerinin hesabını sorarken, korumaya memur bulunduğu "Beyt-ul'lah"ı Allah'a bırakması, ne güzel; ama ne gariptir?

Aslında, Ahir zaman Peygamberinin doğumundan önce ve doğumuna rastlayan bu günler garip olaylara sahne oluyordu. Peygamber'in doğduğu gece meydana gelen harikülâde olaylar; ilk vahiyden önce "Muhammed-ül Emin"de ortaya çıkan değişiklikler ve başına gelenler, bu gariplikler zincirinin halkaları idiler...

Gariplikler bunlarla bitmedi şüphesiz... Can emniyeti ile sokağa çıkılamayan; mülkiyetin, haysiyetin

ve ırzın korunmadığı câhiliye devrinde can emniyetini; ferdi mülkiyetin, insan haysiyetinin ve ırzın masumiyetini vâdeden bir Peygamber bile kolay kabul görmedi... İnananlarına eziyet edildi. İnsanları "Salâh" ve "Felâh"a çağıran Bilâl-i Habeşî'ye yapılan eziyet; ilk kadın şehit Sümeyye ve erkeklerden ilk şehit "Yasir"ın başına gelenler, şirk ehlini tatmin etmeyecek; kılıçlar bizzat Allah'ın sevgilisine yöneltilecekti... İlk hicret ve sonunda ikinci hicrete sebep olan olaylar, insanlık tarihinin, insanlık aleyhine tezâhür eden dramlarıdır.

Er-Reci'de 10 hâfız sahâbi'nin şehit edilmesi; Bedir kuyusu başında bir avuç müslüman üzerine çullanan müşrik ordusunun kararlılığı; Cebel-i Uhud'ta sergilenen müşrik kurnazlığı; Hendek muhârebesinde, mü'minlerin Hz. Resûlullah'ı koruyamama endişeleri üzerinde yıkılan "Amr İbnü Vüdd"ün şımarık nâraları; Hz. Ömer (R.A.)e saplanan hançer, Hz. Osman'a kalkan kılıç; Hz. Ali ve oğulları Hasan ve Hüseyin'e yöneltilen kardeş saldırıları; Mûte Muharebesi'nde Hz. Cafer'i şehit ve "Tayyar" yapan Bizans emperyalizmi hep, Taif'te Hz. Resûlullah'a atılan taşların benzeriydi... Hz. Musa'ya kasteden; Hz. İsa'yı çarmıha germek isteyen de bu anlayıştı... Kaabil cür'eti idi...

Haabil'e kalkan el; Kartaca'da yakıp yıkan ateş; câhiliye çağının Ebû Cehil ve Ebû Leheb inkârcılığı; Asr-ı saadetten sonra da Hz. Ömer'i; Hz. Hüseyin'i arkadan vuran hançer oluyordu.. Bu el, Allah'ın son elçisi Hz. Muhammed Mustafa'ya bile kalktıktan sonra artık beklenmeyecek cür'et bulunamazdı...

Nitekim insanlık daha ne boğazlaşmalar; ne akılsız muharebeler, ne sel gibi akan kanlar görecekti... Kudüs üzerine düzenlenen ve yaklaşık 3 asır devam eden 8 ayrı Haçlı Seferi, 1. ve 2. Kılıç Aslan; Sultan Mes'ud; Melek Kâmil ve Turanşah tarafından bertaraf edildi ama, Papa 2. Urbanus tarafından başlatılan ve

hâlâ bugünde devam eden "Hilâl-Salip" mücadelesi ne Pierre l'Ermite; ne Gautier iştahlılar çıkardı ortaya... Papa 3. Eugenius; Saint-Bernard; Fransa Kralı VII. Louis; Alman İmparatoru 3. Konrad; Kudüs Kralı Gui de Lusignan; Fransa Kralı Philippe Auguste; İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard; Almanya İmparatoru Friedrich Barbarossa; Papa Innocentius; Banifacio di Monferrato; Macar Kralı II. Andros, II. Friedrich; Saint Louis, "Hilâl-Salip" kavgasında, Hilâl'in üstünlüğü ile sonuçlanan acı derslerini aldılar ama ne iştahları sona erdi; ne de kavga bitti... 1364 tarihli Sırpsındığı; 1389 tarihli Birinci Kosova, 1396 tarihli Niğbolu; 1444 tarihli Varna; 1448 tarihli 2. Kosova, muharebeleri de, doymayan Haçlı taarruzlarının sonuçları idi.

Mekke'de, Bedir'de, Uhut'ta, Hendek'te Ahir zaman Peygamberine kalkan el, muttasıl Haçlı Muharebelerinde, adını Muhammed adlı Peygamberinden alan ordulara karşı yeni savaş stratejileri uyguladı...

Bunlardan geride kalan nedir? Yüzbinlerce ölü; yıkılan şehirler; gerileyen medeniyet; hançerlenen dünya sulhü...

Basiretli gözler, çağdaş Kaabil'lerin ellerindeki hançerlere baksalar, insan kanına bulanmış bu hançerlerden kan damladığını görürler...

BALKAN VE CİHAN HARPLERİ

İnsanlık kana doymuyordu. Yeterki bir yerde kan aksın... Kan kanı davet ediyor; ölüm ölümü çağırıyor; savaş yeni savaşları hazırlıyordu.

1912 yılı, toplu savaşların başladığı yıldır, 1912'de başlayıp, 1914'te bittiği zaman 158 bin kilometre kare toprak ve 6 milyondan çok nüfusun etkilendiği ve el değiştirdiği Balkan savaşlarını, 1918'de başlayan Birinci Dünya Harbi ve 20 yıllık mütareke ve soluk almadan sonra, 1939 yılında başlayan İkinci Dünya Savaşı takip etti.

Dünyayı ikiye bölen ilk büyük savaş olan Birinci Dünya Savaşında 16 ülke savaştı. 1 milyar 170 milyon 735 kişi savaştan etkilendi, 65 milyon 600 bin asker fiilen savaştı, 9 milyon 323 bin kişi öldü, 38 milyon 481 bin insan kayboldu.

İnsanlık tarihinin en kanlı savaşı olan İkinci Dünya Savaşında 57 millet savaştı, 36 milyon insan can verdi.

6 Ağustos 1945 sabahı Hiroşima'da patlatılan ilk atom bombası 66 bin kişinin ölmesine, 40 bin kişinin yaralanmasına, Nagazaki'de patlatılan ikinci atom bombası ise, 37 bin kişinin ölmesine, 40 bin kişinin yaralanmasına yol açtı. Olumsuz tesirleri ise hâlâ sürüyor...

Ölüm meleği şüphesiz hiç bir savaşta bu ölümler kadar çok işle meşgul olmamıştır.

Bu insanlar birbirlerinden ve dünya sulhünden ne isterler diye sormak gerekmez mi?

... VE SONRASI

Balkan ve Cihan harpleri boğazlaşmalarından sonra insanlığın geçirdiği tecrübeler sebebiyle aydınlık ve müemmen bir barış safhasına girmesi beklenirdi. Böyle mi oldu? Hayır, tam aksine, savaş oyunu oynayan çocuklar gibi iki kutba ayrılarak, bu iki kutupta güçlerini birleştirmeye, insan öldüren yeni yeni silahlar yapmaya, ölüm makineleri icat ederek bunları depolamaya koyuldular... NATO (North Atlantic Treaty Organization)'da 15, Varşova Paktı'nda 11 ülke, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin öncülüğünde üçüncü bir cihan boğazlaşmasına mı hazırlanmaktalar, bu paktlar dışında kalan ülkelerde sun'î harpler çıkartarak, yeni silahlarını üçüncü dünya ülkeleri üzerinde bir kobay misali dener gibi deneyerek...

Kore savaşları, bu iki blokun eseridir. Dün Vietnam, bugün Kamboçya ve Eritre'deki problemler, bun-

ların eseridir. Filistin, bir türlü huzura kavuşmayan Filistin; büyük Sahabî Ebû Ubeyde'nin İslâmlaştırdığı, İslâm'ın kalbgâhı ve ilk kablegâhı, Allah'ın sevgilisi olan Peygamberimizin Mi'raç Mucizesi ile uruc ettiği bu mübarek topraklar üzerindeki oyunlar bunların eseridir

Sadece bunlar mı? Türkiye'de karışıklıklar çıkarılarak; bir çok suçsuz ülkenin içişlerine karışarak kardeşi kardeşe vurduranlar da bunlardır.

Paktların arkasında bunlar; bunların arkasında da perde arkası sinsi planlar vardır.

Son oyunları ise kutsal Kudüs'ün İsrail Devleti tarafından resmen başkent ilan edilmesidir. Dünya sulhuna saplanan son hançer budur.

Birinci Cihan Harbi'ni başlatan Avusturya Veliahdı'nın öldürülmesi ve İkinci Cihan Harbi'ni başlatan Almanya'nın Polonya'ya saldırmasının keffaretini insanlığın ne ile ödediği yazık ki düşünülmemektedir.

Kâbe'yi yıkmaya yeltenen Ebrehe, bu cür'etin zimmetini pek pahalı ödedi... Zira kutsal Kâbe ile oyun olmazdı. Şimdi İsrail ve onu destekleyen güçler kutsal Kudüs üzerinde yeni bir Ebrehe çılgınlığı sergiliyorlar... Bu çılgınlığın keffareti ne ile ödenir, onu ise düşünmüyorlar.

Bu ateşle oynamalar, insanlığa çok pahalıya mal oldu. Nükleer silahlar döneminde bulduğumuz çağımızda bir üçüncü dünya harbine kıvılcım hazırlanmaya devam edilmektedir.

Modern silahları ile yeni Kaabil'ler, ibtidai silahı ile tecrübesiz Kaabil'i utandıracak kadar ileri gitmektedirler. Kaabil'in tecrübesiz silahı, ancak Haabil'i öldürebilirdi... Ya modern Kaabil'ler dehşet veren yeni silahları ile neler neler yapamazlar...

... ve dünya barışı eski-yeni metodları ile, eski-yeni Kaabil'lerden neler çekmektedir?

Zavallı barış!... Zavallı insanlık!...

DÜNYA BARIŞINA YAPILAN SALDIRILARIN FATURASI

"Dünya bir gün, üzerindeki nüfusu besleyemez duruma gelecektir. Buna sebep, nüfus artışı ile zirâi istihsal gelişmesi arasındaki âhenksizliktir.

Nüfus, 2,4,8,16,32... gibi geometrik bir hızla artarken, zirâi istihsal gelişmesi en iyimser tahminlerle bile 1,2,3,4,5,6... gibi aritmetik bir dizi temposunu aşmamaktadır.

Bu gidişle dünya nüfusu her 25 yılda bir kat artacaktır.

Nüfus ile beslenme imkânları arasındaki gelişme farkı 200 yılda 256'ya 9;300 yıl sonra ise 4096'ya 13 nisbetinde kalacaktır.

"Her ne kadar dünyada henüz kullanılmayan imkân ve kaynaklar var ise de, günün birinde mevcut yiyecek imkânları ile yaşayan nüfusu besleyememe problemi ortaya çıkacaktır..."

Bu fikirler, 1800'lü yılların başında İngiliz iktisatçısı Malthus tarafından öne sürüldü.

O günlerden bu yana geçen zaman iki yüz yıla yaklaştı.

Malthus'un, "Dünya bir gün açlıkla karşılaşacak" iddiasında bulunduğu yıllarda aramız işlenmemiş bâkir topraklarla dolu idi... Dünyanın üzerinde yaşayanları besleyememesi problemi yoktu. Ufukta açlık tehlikesi görülüyordu. O yıllardan bu yana taze topraklar ziraata açıldı. Toprağı işlemek, verimli kılmak için yeni âlet, makina ve usuller bulundu.

Birim topraktan alınan verim kat kat arttı. Yeni tohumlar, yeni cinsler geliştirildi. Buna rağmen ihtiyar arzımızın artan verimi, üzerindeki besleyebilecek mi sorusu artarak soruldu.

Nitekim, René Dumont'un deyişiyle 1972-1973'te Afrika'nın kuzey kıyısında, 1974-1975'te Bengladeş'te ve Hindistan'ın geniş bölgelerinde yüzbinlerce ölü, hemen hemen aldırılmaz bakışlarımız önünde üstüste yığıldı.

Bu felaketi, 1974 yılı Kasım'ında Roma'da toplanan "Dünya Beslenme Konferansı"da önleyemedi. Dünyanın tahıl ambarı durumundaki Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri; dünya ekonomisine yön veren AET; dünyanın iddialı yardım teşkilatları arasında yer alan UNICEF'de, Etyopya'dan Bengladeş'e kadar uzanan bölgedeki açlık tehlikesini henüz bertaraf edebilmiş değil...

Dünya tahıl istihlakı (tüketimi) her yıl 30 milyon ton artmaktadır. Bu miktar, tahıl üretiminde şanslı Kanada, Avustralya ve Arjantin'in yıllık toplam istihsal (üretim)lerine eşittir. Halbuki 1975 yılında sadece Etyopya-Bengladeş arasındaki ülkelerin âcil tahıl ihtiyaçları 15 milyon ton idi.

1974 yılında yeni yılın tahıl mahsulü çıkmadan, dünyadaki yedek tahıl stoku 27 gün yetecek kadardı. Yeni yılın mahsulünü olumsuz yönde etkileyecek bir kuraklık, kıtlık,

zirai hastalık veya benzer bir gelişmenin dünyayı nasıl bir felâkete sürükleyeceği buradan anlaşılıyor.

“İNSAN İÇİN ÇALIŞMASINDAN BAŞKA KAZANÇ YOLU YOKTUR”

Burada hatırlanacak âyet, “İnsan için çalışmasından başka bir kazanç yolu yoktur” meâlindeki Kur’an âyetidir.

Verimli çalışmayan; hazır imkânları değerlendirmeyen; bir yanda açlıktan kitle ölümleri varken Bir yanda oburluk ve şişmanlığa dayalı hastalıklarla uğraşan dünyada bu önünü görmezliğin suçu, ilâhî nizamı yüklenebilir mi?

Şu istatistikî bilgilere bir bakalım:

Dünya Bankası’na hazırlanan raporlardan öğrendiğimize göre gelişmiş ülkelerin çöplüklerine atılan yiyecek maddeleri dünyada açlıktan ölen insanların 15 katını besleyecek miktardadır.

İstatistikler bu kadarla kalmıyor:

Dünyada açlıktan insanların en çok öldüğü 1973-1974 yıllarında dünyada istihsal edilen 1 milyar 200 milyon tön tahılın 400 milyon tonunu zengin ülkeler hayvanlarına yem olarak yedirmişlerdir. Bu, üçte birlik miktardır. Yani bir yandan yüz binlerce insan açlıktan ölürken, öbür yandan dünya tahıl istihsalinin üçte biri, şüphesiz kitle ölümlerine göz yummayı haklı çıkarmıyacak yerlere harcanmıştır.

Bu miktara, boşa harcanan proteinli besinler dahil değildir. Soya fasulyesi, yer fıstığı, kolza, keten, kopra, palmye meyvesi gibi proteinli bitkilerde elde edilen yaklaşık 60 milyon tonluk karışım da aynı yola harcanmaktadır. Buna yüz milyonlarca ton (Yalnız tropik Afrika’ında 300 bin ton) pamuk çiğitini de eklersek, açlıktan şikâyet eden dünyanın, Allah’ın verdiği nimetleri

nasıl yerli yerinde değil, verimsiz yollarla hovardaca harcadığı anlaşılır. 600 gram pamuk proteini yerine 100 gram sığır proteinine rıza gösteren gözü kapalı bir hovardalık, müthiş bir israf...

İstatistikler devam ediyor:

Görünen odur ki, nüfus problemi ve nüfus patlamaları karşısında dünyanın gözü kapalı bir gidişi yarattığı kulun rızkını mutlaka verecek olan Allah’ın koyduğu nizamı zımata zıt gelişmeler, insanlığın başına karmaşık felaketler getirmeye müsaittir.

Geçmişte görülenler, gelecekte ortaya çıkacak problemlerin ağırlığını göstermeye yetiyor.

Kötü beslenme bugün 3. Dünyada 460 milyon insanı etkilemektedir. Aşırı beslenmenin davet ettiği hastalıklarda istatistikî bilgi tespit edilemedi ama bu büyük bir nüfus çoğunluğunun problemidir. Bir yanda açlıktan ölenler, bir yanda fazla beslenmeden hastane yoluna düşenler... İnsanlığı felâkete götüren bu ölçsüz tüketim ancak İslâm Peygamberi’nin hikmet dolu tavsiyelerine uyularak ölçülü hale gelebilir.

İLÂHÎ NIZAMA UYMAMANIN SONUCU

“Komşusu aç iken tok uyuyan bizden değildir”, hikmetine kulaklar tıkanınca, sadece görülen değil, görülmeyen daha ince problemlerle karşılaşılacağı daha şimdiden bilinmelidir.

1400 yıl önce ortaya konan hikmet dinlenilmediğine göre, dünyada üç kişiden birinin açlık problemi ile karşı karşıya bulunmasına niçin şaşılır?

Yüce İslâm’ın itikadî, ahlâkî esaslarını ve muamelâtın diğer sahalarını nazara almadan münhasıran bu konudaki hükümlerini izah etmek mümkün değil ise de, “İÇTİMÂİ TESANÜD; LÜKS VE İSRAFIN MEN’İ; AŞIRI FAKİRLİĞİN DEVLET ELİYLE ÖNLENMESİ; SERVET

TEVÂZÜNÜ" hükümlerini burada hatırlamamak mümkün değildir.

İslâm'ın sadece mü'minleri değil, inanan - inanmayan bütün insanları, hatta hayvanları da içine alacak şekilde bütün canlı varlıkları ihata eden içtimâî muavenet anlayışı ve tatbikatı, tarihin hiç bir devrinde görülmeyen bir refah atılımıdır.

O halde insanlık aklını başına almalı, ilahî ikazlara kulak vermeli-dir.

PROBLEM AÇLIK TEHLİKESİNDEN İBARET DEĞİLDİR

Dünyanın içerisinde bulunduğu dramatik muvazenesizlik, tehlikeyi, bugünden yarına artacak olan açlık tehlikesinden ibaret bırakmıyor...

Dünya, zaman varlığı içerisinde devâsâ bir külçe gibi yuvarlanıp gidiyor; üzerindikileri de devâsâ problemlerle sürükleyerek...

Bu yokluk, bu açlık, bu darlık ileride öyle korkunç kaynaşmalar oluşturacaktır ki dünya açlıktan kırılırken ne kısmî refah; ne dünya sulhü; ne egemenlik kalacaktır... Birdenbire ortaya çıkmayacak olan bu oluş, dünden ve bugünden dünyanın başına dert yumakları örmeye başlamıştır bile...

Washington ve Moskova'nın dansıklı döğüşleri ne zamana kadar sürer ve perde önünde ayrı, perde arkasında ayrı çehrelerle sergilenen bu soğukkanlı komiklik, milyarlık aç kitlelerin uğultulu çullarılarına ne kadar dayanır.

Bunu zaman gösterecek...

Burada söylenecek olan, tarih boyunca sulh sarayına saldıranların günahlarının borç faturasını topyekûn insanlığa ödetmekte olduklarıdır.

Dünya üzerinde varlıklı-fakir; güçlü-güçsüz, kardeşçe yaşamak varken; maddî imkânları, kardeşçe ve gönül rızası ile bölüşmek dururken; zenginin, artan malını ya israfı tüketmesi veya daha fazla insan

öldürmek için yeni silahlar yapımında kullanması, dünya barışını bir başka açıdan tahrip etmektedir.

İslâmiyette sosyal barış ve iş barışı vardır. Bunlara uyulmayınca, zengin fakiri hor ve küçük görmekte; fakir zengine düşman olmaktadır.

Bazı düşünürlerin iddialarına göre dünyadaki ilk ve son kavga da, bu ekonomik kavgadır.

O halde insanlık, aklını başına almalı değil midir?

Bir yanda açlıktan ölenler varken, bir yanda aşırı israfla yaşamının dinî izahını yapmak mümkün müdür?

Hakikat şudur ki, dünya, emperyalist maksatlarla savaş çıkaranlardan ne kötülük görmüşse, iktisadî muvazenesizlikler sebebiyle ortaya çıkacak çalkantılardan da aynı zararı görecektir.

İktisadî yardımlaşma; siyasi dayanışma; içtimâî kardeşlik, dünya sulhunü ayakta tutacak temellerdir.

Yoksa:

"Kafir olanlar bile birbirinin yardımcılarıdır. Eğer siz bunu yapmazsanız yer yüzünde bir fitne ve büyük bir fesad olur." âyetindeki ikaz gereği, yeryüzünde çıkacak büyük fitnenin karanlığında, bütün insanlık boğulacaktır.

Bu borcun faturasını kim ödeyecek sorusu, aklı başında herkesi sarsmalıdır.

Dünya sulhunü bir başka açıdan böylesine sarsan el, Haabil'i şehit eden elden daha az suçlu olmasa gerektir.

İktisadî muvazenesizlik ve maddî darlığın ortaya çıkardığı bunalımlar 1914 ve 1939'da başlayan cihan boğazlaşmaları felâketini geri getirirse şaşmamalıdır.

Bunun günahı, Kaabil'in günahından daha az olmaz...

Üçüncü Dünya Harbi tehlikesini körükleyen sebep, sadece iktisadî

bunalım ve musavver açlık tehlikesi midir?

İran ateşini dışarıdan dürtükleyenler; Afganistan faciasını sahneye koyanlar ve bu faciaya

"(Ey Mü'minler) sizler gerek hafif, gerek ağırlıklı olarak elbirlik (savaş) çıkın. Allah yolunda mallarınızla, canlarınızla cihâd edin. Eğer bilirseniz, bu sizin için çok hayırlıdır."

cihat metodu ile müdahale etmek varken, dışarıdan seyirci kalanlar; Kudüs dramından sarsılmayanlar; Batı Trakya'da akan damını; çatlayan duvarını; kırılan merdivenini tamir etme hürriyeti bulunmayanlara aldırmayanlar; Eritre müslümanlarını kendi acı kaderleriyle başbaşa

bırakanlar, ilahî tokadın şiddetinden çekinmeyerek bu kıvılcıma körük çekmiyorlar mı?

Filistin, Kıbrıs, Kamboçya ve Afganistan problemleri halledilmezse, süper devletlerin oyunlarına karşı bir İslâm dayanışması sağlanmazsa, bu kıvılcım tutuşması an meselesi olacaktır....

İşin acısı, kıvılcıma seyirci kalanlar, tutuşturularla birlikte bu ateşte kavrulacaklardır. Sünnetullah değişmez...

Ders alınmadığı için tekerrür eden tarih, felâketlerden ders almayanları, yaşlı değirmenin dişleri arasına almaya yeniden hazırlanmaktadır.

Tarih, ders almak içindir.

İSLÂMİYET BARİŞ DİNİDİR

İslâmiyet barış dinidir. Yüce İslâm Dini'nin insanları ulaştırmak istediği en önemli hedeflerden biri, "BARİŞ"tir.

"İslâm" kelimesinin çeşitli mânaları yanında "Barış halinde olmak" gibi bir mânası da vardır.

Müslüman kişi, önce Allah'a; sonra kendine; en sonunda da topluma ve insanlığa karşı barış halinde olan kişidir. Allah'a karşı barış halinde olmak; O'nun hükümlerini kabul etmek; O'na ve indirdiklerine inanmak; O'na kulluk etmek ve gösterdiği yoldan yürümek demektir. Kendine karşı barış halinde olmak, kişinin, tezatsız, dürüst bir hayat sürdürmesi demektir. Allah'ın emrettiği itikat esaslarına tam inanan kişi, bu inançlarla çelişki teşkil edecek davranış-

lardan kaçınmalıdır. Huzursuzluk; karamsarlık; hırçınlık, kin ve intikam gibi zaafılardan kurtulmak; iç huzuru ve vicdan tatminine ulaşmak, ancak bu suretle mümkün olur. Hal ve davranışlarında beşerî zaafı bulunan kişi, bu zaafı onarmasını; inançları ile davranışları arasındaki çelişkiyi gidererek, kendisi ile barış haline geçmesini ve güzel ahlâklı olması gerektiğini bilmelidir. Toplum ve insanlığa karşı barış halinde olmak ise; çevreye karşı kötü örnek olacak davranışlardan kaçınmak; topluma yararlı işler yapmak; insanlarla kardeş gibi yaşamaya çalışmak demektir.

Müslümanların gayr-ı müslimlerle münasebetlerinde esas olan barıştır. Muhammed Ebû Zehrâ, "El-Alâkatü'd-Devliyye" adlı eseri-

nin 19 ve 20'nci sahifelerinde, İbn-i Teymiye'nin "Kıtâl" ile ilgili risalesinde "Savaş" ile gayenin kâfirlerin düşmanlığını defetmek olduğunu" belirttiğini yazar

Gerçekten, İslâmiyette savaş, kan dökmek için değil, İslâm'ı tebliğ ve müslümanların emniyetini sağlamak için yapılır. Bu sebeple savaş, cihat maksadına matuftur.

"(İnsanları) Rabbinin yoluna hikmetle, güzel öğütle dâvet et. Onlarla mücadeleni en güzel (tarîyk) hangisi ise onunla yap." âyetindeki metod, mücadelenin en iyi (ahsen) metotla yapılması gerektiğini ifade eder.

Emperyalist maksatlarla veya yağmacılık kastıyla çıkarılan savaşı, İslâmiyet tasvip etmez. Nitekim Muhammed Ebû Zehrâ, yukarıda zikredilen eserinin 45'inci sahifesinde şu görüşe yer vermiştir:

"Müslümanlar, düşmanla savaşa başlamadan önce şu üç şeyi teklif etmek zorundadırlar:

- İslâm'a girmek;
- Andlaşma yapmak;
- Ancak bunlar kabul edilemezse savaşmak.

MÜSLÜMANLIKTA SAVAŞ NIÇİN YAPILIR

Müslümanlıkta savaş aşağıda belirtilen üç meşrû sebeple yapılır:

a) Müslümanları ve müslümanların topraklarını başkalarının taarruzlarından korumak ve esaret altına girmemek.

b) İnsanlar arasında güvenliği kurarak ve din ve vicdan hürriyetini sağlamak.

c) Zayıfları, güçsüzlere, zalimlerin zulmünden kurtarmak.

Asr-ı Saâdet ve bunu takibeden Hulefâ-i Râşidîn Devrinde yapılan savaşların hangisi bu maksadın dışında kalır?

Önemli Gazvelerden misal vererek, tezimiz daha kolay anlaşılır:

Bedir Gazvesi, Mekke'den kalkıp, Medine üzerine yürüyen Mekke'li müşrikleri durdurmak; Medine'yi işgalden korumak ve henüz çok az olan müslümanları katledilmekten kurtarmak için yapılmıştır. Taarruz harbi değil, savunma savaşıdır. İslâm düşmanı Ebû Cehil'in açtığı kin bayrağı, Bedir Kuyusu başında yere düşürülmüş ve Ebû Cehil, İslâm'a ve cihan sulhuna karşı düzenlediği taarruzu başını vermeye ödemişse bu, Allah Resûlünün o zaman için tek İslâm ocağı Medine'yi ve bir avuç müslümanı müdafaaya gayretinden ve meşrû olan nefis müdafaası, fiilinden ibaretti. Şayet Medine dışında müşrikler karşılanmasa idi Kartaca misali, Medine talân edilecek; Allah'a inanan, O'na ibadet eden bir avuç müslüman, müşrik kılıçları ile can verecekti. Müslümanlık da daha doğuşunda boğulacaktı. Müşriklerin maksadı bu idi. Allah Resûlünün kumanda ettiği eşsiz Sahâbilerin maksadı ise nefislerini ve yurtlarını müdafaaya etmektir. Cenab-ı Allah, müşrikleri hunhar emellerinde muvaffak kılmadı.

Uhud da bir taarruz harbi değildi. Müşrik Ordusu 3000 kişi ile yeniden Medine üzerine yürümüşü. Müslümanlara düşen yurtlarını, ırzlarını ve "Allah" diyen bir avuç mü'mini müdafaaya etmektir. Eğer Allah Resûlü kumandasındaki bir avuç mü'min Uhud Dağı eteklerinde, saldırgan müşrik ordusunu karşılamasaydı, Allah'a inanan mü'minler kılıçtan geçirilecekti. Cenab-ı Hak buna izin vermemişti.

Hendek savaşı, tarihi bir müdafaaya harbidir. Medine etrafında kazılan 9 metre eninde, 4.5 metre derinliğinde ve 5.5 kilometre uzunluğundaki hendek, Müslümanları ve müslümanları yurdu Medine'yi korumak içindi. Harpte kesinlikle taarruz maksadı yoktu.

Hicretin 8'inci yılında, Bizanslıların saldırıları ile çıkan **Mûte muharebesi** de 100 bin kişilik orduya müslümanların 3 bin kişi ile karşı çıktıkları bir müdafaaya savaşı idi.

Daha yakınlara geldikçe, müslümanların yaptıkları savaşlar da aynı görüntüyü verir. Niğbolu; Kosova; Varna; 8 ayrı zamanda Avrupa içerilerinden kopup gelen Hristiyan'ların Müslümanlar üzerine çullandıkları Haçlı Seferleri; 1'inci Cihan Harbinde Ortadoğu'ya vâki İngiliz ve Fransız taarruzları; Türk İstiklâl Savaşı; Siyonizm'in Ortadoğu'daki süngüsü olan İsrail'in Mısır, Ürdün ve Suriye'ye, bitip tükenmez saldırıları; Filistin üzerindeki dramatik Yahudi zulmü, hep gayr-i müslim saldırılara karşı müslümanların müdafaa harplerini sergiler.

Taarruz harpleri ise, tamamen insani ve islâmi maksatlara matuftur.

Mekke'nin fethi, görünüşte saldırı harbine benzer ise de, aslında, Mekke'de hücrelenen küfür tohumunun şerrinden insanlığı kurtarmak içindir. Bu küfür ocağı söndürülmesi idi, daha ne Bedirler, Uhud'lar, Hendek'ler ortaya çıkacak; insanlığa sulh vadeden İslâm güneşini söndürmek için daha ne müşrik saldırıları düzenlenecekti.

İstanbul'un fethi de, buna benzer bir cihattır.

"İstanbul elbet feth olunacaktır. Onu fetheden emir ne iyi hükümdardır, onun ordusuna ne mutlu."

müjdesine mazhar olan ve adını Peygamberinden alan Muhammed Fatih ve askeri Mehmetçik, Bizans'ta hücrelenen küfür tohumunu imha etmek için yola çıktılar. Maksat yine insanlığın sulhu, yine insanlığın huzuru idi. Bu küfür mihrakı süngülenmese, insanlığın istikbali bu kadar aydınlık olmayacaktı.

Bugün Ortadoğu'da hücrelenen İsrail adlı siyonist süngü de, Bizans gibi, o devirdeki Mekke gibi bir hücredir. İnsanlığın sulhuna kasteden bir hücre... Dünya sulhunu tehdit eden bu tehlike önlenmezse, sadece Ortadoğu'nun değil, dünyanın sulha muhtaç istikbali kararacaktır. Bu sebeple İslâm ülkelerinin, İsrail aley-

hine birleşmeleri de bir taarruz birliği değil, hem bir yönü ile müdafaa birliği, hem de bir taarruz çalgunluğu mihrakını söndürmek gayesine matuftur.

"Ey iman edeler, hep birden sulh-u selâm'a girin."

Âyeti, müslümanlara Allah'ın kesin bir emridir. Bu âyet aynı zamanda müslümanlığın, Allah'a inananlara bir barış çağrısıdır.

"Allah, yeminlerinizden dolayı, iyilik etmenize (fenalıktan) sakınmanıza, insanların arasını bulmaya engel yapmayın. Allah herşeyi hakkiyle işitici, kemâliyle bilicidir"

Âyeti de inanan - inananın farkı gözetmeksizin insanların arasının düzeltilmesini âmidir.

"Eğer (düşmanlar) barışa meylederlerse sen de ona yanaş ve Allah'a güvenip dayan. Çünkü her şeyi hakkiyle işiden, kemâliyle bilen bizzât O'dur."

Âyeti ise fitne ve küfür mihraklarını söndürmek için mecbur kalınan cihatlarda, karşı tarafın barışa yanaşması halinde barış yapılmasını âmidir.

Bu âyetler, İslâmiyet'in sulh çağrısıdır. Son ve ekmel din İslâmiyeti, müslümanlara telkin ettiği barışseverlik böylece ortaya çıkmaktadır.

Savaş hali de, müslümanlarla gayr-i müslimlerin insani ilişkilerine engel değildir.

Muhammed Ebü Zehra, yukarıda adı geçen eserinin 17. sahifesinde, buna işaret ederek, Hudeybiye'den sora Hz. Peygamberin Kureys'e para ve yiyecek gönderdiğini belirtmektedir.

Mekke'nin fethinde Allah Resûlünün, hayatına kasteden Mekkelileri affetmesi, tarihte eşine az rastlanır bir müsamahadır. Müslümanları iktisadî abluka altına alan; hayatlarına

kasteden; Bilâl-ı Habeşî'ye ilk kadın şehit Sümeyye'ye erkeklerden ilk şehit Yasir'e ve diğerlerine görülmemiş zulümleri yapan; Hz. Hamza'yı şehit eden Mekkelileri affetme büyüklüğü, ancak İslâm Peygamberine yakışır bir büyüklüktü.

Bedir Gazvesinde esir alınan Mekke'lilere yapılan müsamaha da Asr-ı Saadet'te görülen bir güzel örnektir.

Malazgirt Savaşı'nda Alpaslan'ın Romen Diyojen'i affetmesi; İstanbul'un fethinde Sultan Fatih'in esir Bizans halkına gösterdiği, tarihte eşine az rastlanır affedicilik, hep İslâmiyet'in barış ve müsahasından kaynaklanan tezâhürlerdir.

Muhammed Ebû Zehra'nın isabetle belirttiği gibi, savaş halinde olduğu gayr-ı müslim topluma para ve yiyecek yardımı yapma barışseverliği, ancak müslümanlarda vardı. Bu da İslâmiyet'in verdiği bir yüce olgunluktur.

BARIŞI PRENSİP EDİNER PEYGAMBER

Âhir zaman Peygamberi, ilk cihan serveri Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) barışı kendine prensip eden bir peygamberdir. Hayatı hep, bu prensibin uygulanmasını sergileyen örneklerle doludur. İslâm'ın barış çağrısını içine sindiren; 63 yıllık ömründe bunu uygulayan ve bu uygulamayı sergileyen bir hayat...

Buna örnekler vermek, İslâmiyet'in barış prensiplerini, yaşanan hayattan müşahhas örneklerle te'yid etmek olacaktır.

a) Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa, henüz risalet şerefi ile şereflenmeden önce, kendisine inanılır; kendisine güvenilir; kendisine emanet edilir; cana, mala ırza kasdetmez mânasında "El-Emin" sıfatını almıştır.

Câhilîye devrinde kimsenin kimsese güvenmediği; can, mal ve ırz

emniyetinin ortadan kalktığı bir ortamda kıymetli eşyasını herkes "Muhammed El-Emin"e emanet ediyordu. Çünkü O, kendi kendisiyle; yaratani ile; çevresi ile "BARIŞ HALİNDE" idi. Emin kimse idi. Henüz daha tebliğ ile görevlendirilmeden, kutlu tebliğ arafesinde, tebliğ edeceği yüce prensipleri adeta içine sindirmişti. Peygamberâne ahlâka daha o zamandan sahipti.

Risaletten önce Kâbe'yi tamir sırasında Hacer-ül Esved'in yerine konulması sırasında ortaya çıkan ihtilâf, neredeyse toplu bir kavga ile sonuçlanacaktı. Muhammed El Emin, güvenilir kişi olarak ihtilâfı ortadan kaldırdı. Bu tarihî hadise, Muhammed El Emin'in henüz daha Peygamber olmadan bile, Cenab-ı Hakk'ın kendisine nasib buyurduğu olgunlukla, âdeta barışın teminatı olduğunu göstermektedir.

b) Âhir zaman Peygamberi Hz. Peygamber, son ve Hak dini yaymak, Mekke'li müşriklerin zulüm ve eziyetlerine karşı bir melce' bulmak için sığındığı Taif'te Umeyr Kabilesi ve bu kabilenin reisleri Abd-i Yâfil, Mes'ud ve Habîb'ten gördüğü anlayışsızlık ve dönüş yolunda kendisine atılan taşlara rağmen onlara beddua etmemesi sevgili amcası Hamza'yı hunharca şehit eden Vahşî'yi ve ilk müslümanlara en ağır işkenceleri yapan; kendilerini hicrete mecbur eden müşrikleri, Mekke'nin fethinden sonra affetmesi; Hudeybiye'de, anlaşma metninin altına "Muhammed Resûlüllah" yazılmasına razı olunmamasını Sahâbeyi Kirâm'ın karşı çıkmasına rağmen müsamaha ile karşılaşması "El Emin" lakabının; "Âhir Zaman"ın Peygamberi olmasının ve Âlemlere rahmet olarak gönderilmesinin sonuçları idi. "Müslüman o kimsedir ki, diğer Müslümanlar onun elinden ve dilinden emin (güvenli) olurlar." "İnsanlara merhamet etmeyene Allah'da merhamet etmez. buyuran sevgili Peygamberimiz, hayatında barışı, müsamahayı hedef seçmiş; biz tümmetlerine de aynı şeyi tavsiye buyurmuştur.

Müslümanların yaptıkları fetihlerde barış ve müsamaha ön plândadır. Nitekim Dr.G. Lebon, "Arap Medeniyeti" adlı eserinde şu tesbitleri öne sürmektedir:

"Kuvvet, Kur'an'ın yayılmasının sebebi ve başarı âmili değildir. Zira Araplar, mağlûp ettikleri insanları dinlerinde serbest bırakmışlardır. Tarihte Araplar kadar merhametli ve müsamahakâr fatihler görülmemiştir."

Tarih-i Şariken'de şu görüşe yer verilmiştir:

"Müslümanlar cihad ile müsamahayı birleştirerek diğer din mensuplarını kendi ibadetlerinde serbest bıraktılar."

Bu ilmî tesbitler, sevgili Peygamberimizin ve O'nun izinde olan ümmetinin, savaşta da, hazarda da barışı ön plânda tuttuğunun delilidir.

Öyle olmasa, İslâmiyet bu kadar yayılır, insanlar arasında bu kadar çok kabul görür mü idi?

Barışı prensip edinen son peygamberin Allah'tan telâkki ettiği dini sunuşundaki barışseverlik kısaca böyle izah edilmiştir.

c) Peygamberimiz Hz Muhammed Mustafa (S.A.V.) Son ve ekmel dini tebliğe, barışla başladı. Muhtelif Devlet Başkanlarına gönderdiği mektuplar ve bu mektuplardaki ifade ve üslup, Peygamberimiz, Efendimiz'in ne kadar barışsever olduğunu göstermeye yetecektir.

Peygamberimiz, Efendimiz'in, savaş açmak yerine, mektuplar yazarak bu devlet reislerini gerçek sulh dini olan İslâm'a davet etmesi ve bunu tekrar ederek her devlete göndermesi, O'nun hedefinin barış olduğunu göstermektedir.

Bizans Hükümdarı Heraklius'a gönderilen mektup şöyledir:

"Rahman ve Rahim olan Allah adıyla.

Allah'ın kulu ve Resûlü Muham-

med'den Kibtîlerin büyük reisi el Mukavkıs'a:

Hidayete ittibâ edene selâm olsun. Ben seni İslâm'ın bütün çağrısıyla çağırıyorum. İslâmiyet'i kabul et ki selâmete eresin; Allah sana çifte sevap verecektir. Eğer yüz çevirirsen, bütün kibtîlerin günahını sen üzerine almış olacaksın.

Ey Ehl-i Kitap! Sizin ve bizim için aynı olan bir kelimeye geliniz ki, O; Allah'tan başkasına ibadet etmemek, her ne olursa olsun, hiç bir şeyi O'na ortak koşmamak ve aramızdan bazılarımız Allah'tan başka bazı insanları Rab ittihaz etmemeleridir. Şayet onlar bundan yüz çevirirse, siz dersiniz ki, bizim Allah'a teslim olan müslümanlar olduğumuza şahit olunuz"

Allah Resûlü Muhammed

Burada dikkati çeken husus, Allah Resûlü'nün tebliğ vazifesini savaş ve kavga ile değil, sulh ve telkinle başlatmış olmasıdır. Bu İslâmiyet'in değişmez barış ilkesinin müşahhas örneğidir.

Peygamberimiz Necâşi'ye, Mukavkıs'a, Haris İbn Ebî Şâmir'e, Kısra'ya da buna benzer mektuplar yazdı. Bu mektuplarda müşterek bir taraf vardı: O da insanlığın hidayeti için gönderilen Âhir zaman Peygamberi'nin, Peygamberlik vazifesini kan dökmeden; kavga çıkarmaya talip olmadan yapmasıdır.

d) Hicret-i Nebeviyye'den sonra Medine'de Muhâcirûn ve Ensâr arasında kurulan kardeşlik, dünyada bir daha eşine rastlanmaz bir barış hamlesidir.

Evini, bağını, imkânlarını, muhâcir kardeşleri ile bölüşen Ensâr'ın bu eşsiz kardeşlik duyguları, dünya insanlığına örnek olacak bir uygulamadır.

Medine'de, Peygamberimizin uygun görmesi ile yapılan muâhât (kardeşlik) akdi, muhâcirlerin maddî sıkıntılarını gidermek için aktedilmiş geçici bir tedbir değil, şüphesiz, Kan kardeşliğine tekaddüm eden bu

kardeşlik, dünyanın sulh ve sükun içerisinde yaşaması için yapılan bir hamle, dünya insanlığına örnek olan bir hadisedir. Zira yapılan muâhât icabı Hz. Ebûbekir es-Sıddık ile Hazreçli Harise bin Zeyd; Ömer-ül Farûk ile İbân bin Malik; Osman-ı Zınnüreyn ile Benî Neccarlı Evs bin Sabit; Ebû Ubeyde bin Cerrah ile Sa'd bin Muaz; Zübeyr bin Avvam ile Seleme bin Vakkas; Mus'ab bin Umeyr ile Eyyûb el-Ensârî değildi sadece kardeş olan, bütün bir Ensâr Muhâcirûn ile; bütün bir Muhâcirûn Ensâr ile; Ensâr kendi arasında ve Muhâcirûn kendi arasında olmak üzere kan bağına aşan bir yakınlıkta kardeşlik bahçesi Medine'de sergilenen... Sevgi, şefkat, kardeşlik mefhumları, Hâbili şehit eden Kâbil'i utandırırçasına ilk insan Hz. Âdem'den bu yana görülmeyen bir daha da görülmeyecek olan bir görüntü veriyordu.

İnsanlık, tarihin en has kardeşlik bahçesi Medine'de sergilenen bu sevgi bağına alıp kuşatabilselerdi, dünyada bugün oluk oluk kan akıtılır mı idi?

Dünyada sulhu bozan, İslâm'a sarılmamaktan doğan cehalet değil de nedir?

e) Peygamberimiz Efendimiz, bir cihan Peygamberi olmanın maddî tezahürü ile, Hicret'in Birinci yılında ilk nüfus sayımını yaptırdı ve Medine'de bir "Site-Devleti" kurdu. Hicretin ilk yılı içerisinde bu devlete 47 (Hamidullah'a göre 52) maddelik bir de Anayasa koydu. Muhammed Hamidullah bu anayasa'nın aynı zamanda, dünyanın ve tarihin de ilk yazılı Anayasası olduğunu belirtmiştir.

Bu yazılı Anayasa'nın temeli ve özeti, incelendiğinde görülecektir ki, barış esprisini üzerindedir. Ali Himmet Berki ve Osman Keskiöğlü "Hatem-ül Enbiya Hazret-i Muhammed" adlı eserde 47 maddelik Anayasa'nın önemli maddelerini şu şekilde belirtmişlerdir:

"O devrin siyasî ve medenî haya-

tında yepyeni bir çığır açan bu vesikanın ihtiva ettiği başlıca hükümler özet olarak şunlardır:

1— Bir ümmet olarak birleşenler, içtimâî muavenet (sosyal yardımlaşma) ile mükelleftirler.

2— Her nevi fesad ve bozgunculuğu önleyeceklerdir.

3— Cinayet yasaktır, diyet kaidesi câridir.

4— Yahûdiler tam bir din hürriyetine maliktir. Dinlerine asla müdahale olunamaz.

5— Müslümanlarla Yahudiler mütefektirler. Dostane münasabetler devam edecektir.

6— Medine içinde harp yasaktır.

7— Tarafeynden biri düşmanla sulh yaparsa, iki taraf ta bunu kabul edecektir.

8— Medine içinde ve dışında olsun, herkes emniyet içinde yaşar."

Peygamberimiz Efendimizin ortaya koyduğu ilk Anayasa'nın önemli maddelerinin özeti bunlardır.

Cahiliye çağından çıkmış bir toplumda, içtimâî muavenetin emredilmesi; fesad, bozgunculuk ve cinayetin yasaklanması; kendi dininden olmayanlara din hürriyeti tanınması ve kabul edilmesi; topyekûn Medine içerisinde harbin yasaklanması, gerçekten de üzerinde durulmaya değer, ileri bir seviyedir. Bu sulh hamlesi belgesi, bununla kalmıyor. "Medine içinde ve dışında herkesin emniyet içerisinde yaşayacakları da" belirtiliyor. Bu seviyeye bugün de ulaşabilmiş değildir.

VEDA HUTBESİNDEKİ VASIYET:

f) "..... İslâmiyetten önceki zamana ait bütün cahiliyet adetlerini ayağımın altına alıp çığnıyorum.

Arabın arap olmayana, arap olmayanın da araba üstünlüğü yoktur.

Her müslüman, diğer müslümanın kardeşidir. Bütün müminler kardeşdir.

Kölelere... kendi yediklerinizden yedin, kendi giydiklerinizden giydirin. Onlar da Allah'ın kullarıdır ve kötü muameleye müstahak değildirler.

Bütün kan gütme davaları kaldırılmıştır. Bunlar, yalan ve uydurma şeylerdir.

Her türlü ribâ, faizcilik kaldırılmıştır. Ne zulmediniz, ne de zulüm görünüz.

Kadınlarınız üzerinde haklarınız vardır. Onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onlara iyi davranınız. Eşlerinize şefkatle muamele edin.

Ey nâs!

Sizin kanlarınız ve mallarınız mukaddestir. Her birinizin kanı ve malı ötekine haramdır. Sakın bundan sonra kâfirler gibi kısım kısım olup birbirinizin boynunu vurmayınız.

Müslümanları doğru yola yönlüten adam kesik burunlu bir zenci de olsa ona itaat edin."

İşte gerçek İnkılâp budur:

İrk ve soy hakimiyetini kaldıran; müslümanların kardeşliğini sağlayan; düşkünlerin haklarını tanıyan; kan gütme davalarını yasaklayan; faiz ve ribayı kaldırarak piyasa

emniyeti getiren; kadın haklarını ve aile barışını öngören; can ve doku-nulmazlığını ilân eden; haksız kav-gayı, savaşı, tek ve toplu öldürmeyi meneden; devlete ve emire itaatı emreden; eşref-i mahlûkat olan insa-nı utandıran cahiliyet âdetlerini top-tan ve kesinlikle kaldıran bir inkılâp-tır bu!

Sosyal barış; iş barışını; piyasa barışını; âile barışını; sağlayan bu inkılâp, kısa zamanda kıt'aları kuşat-tı. Atlantiğe dayandı. Kıt'alar ve denizler aşan tevhid sancağı, asırlar tutan bir barış devri açtı. Müessif aralıklarla kardeşi kardeşe kırdıran olaylar, fiten-i âhir zamanın karart-tığı vicdanlar ve yüzler de olmasa, ne Ümeyyenin Kılıcı, ne Haricinin han-çeri kalkacak, İslâm'ın hidayeti ve aydınlığı belki de bütün dünyayı kuşatacağı. Bugün İranlı'ya kalkan Irak kılıcı; Iraklı'ya kalkan İran hançeri ve İslâm âleminin amaç birliğine rağmen fiili infiratlar, fiten-i âhir zamanın, akl-ı selim sahiplerini ağlatan donukluğunun sonucudur.

Veda Hutbesi'ndeki Peygamber vasiyetini tutsaydık, ne biz bu hâlde olurduk, ne de huzursuzluktan çal-kalanan dünya!

SULH YARIŞINDA İSLÂM DÜNYASI

Haabil-Kaabil kavgasından bu yana sulh sarayına yapılan saldırılar devam ediyor. İyi ile kötünün, hayır ile şerrin kavga alanı olan dünyamızda iyiliklerle kötülüklerin yarışı da sürüyor.

Sulh yarışında müslümanlar nerededir?

Bu bölümde, bu konu işlenecektir:

Haabil'in haksız ve günahsız yere katlinden bu yana, Libya ile Tunus arasındaki münbit topraklar üzerinde kurulan Kartaca Medeniyeti'ne yapılan saldırılar; Hz. Musa'ya, Hz. İsa'ya, Hz. Muhammed'e (S.A.V.) karşı düzenlenen karşı çıkışlar, Pön savaşlarını zulümde geri bırakmayan Haçlı seferleri ve benzerleri hep, insanlığın sulh ve sükûnuna saplanan hançerlerdir, sulh yarışında insanlığı geri bırakan tezâhürlerdir.

Dünyanın en stratejik bölgelerinde bulunan müslümanlar sulh yarışında bugün nerededirler? Bu sorunun önemi şurada ki, müslümanların hesapsız bir şekilde birbirlerine veya kendilerinden olmayanlara "CİHAD Fİ SEBİL-İLLÂH" metoduna aykırı çıkışları, sadece kendi bölgelerinde değil, dünyada mevcut sulh ve huzuru bozacaktır. Zira, özellikle Ortadoğu ve yakınşark, iki blok arasında, büyük denizlerin ağzında ve sıcak savaş kıvılcımı almayaya hazır bir bölgedir. Böylesine önemli bir bölgede alevlenmeye hazır bir ateş kıvılcımı sınırları içinde, İslâm Dünyasının manzarası nedir? Kendi aralarında birlik olup, yüce dinimizin sulh emrini mi yaşıyorlar, yoksa Vedâ Hutbesi'nde yapılan vasiyete aykırı şekilde birbirlerinin boynularını vurarak, cahiliye âdetlerine mi döndüler?

Yazık!...

Bu kardeş ülkeler, dünyanın bu en stratejik bölgesinde, karşılarında halledilecek bunca problem varken, nasıl ateşle oynarlar?

Yakın ve uzak geçmişte de buna benzer üzücü hadiseler maalesef meydana gelmiştir.

Neden?

Önce bir ve bütündük. Sonradan dağıldık. Birbirimizi arkadan vururcasına... Birinci Dünya Harbi'nde de, Cezayir mes'elesinde de, Filistin ve Kudüs probleminde de aynı dağınıklık sergilendi.

Niçin?

Bunun kime faydası vardır?

Son yüzyılda ortaya çıkan bu müessif hadiseler, sadece kendi içerisinde değil, dünya sulhunu da sağlaması beklenen İslâm Dünyasını Allah (C.C.) katında mes'ul duruma düşürmüştür.

İslâm ülkeleri arasında dayanışma zarûreti vardır. Zira bu ülkeler stratejik bir bölgede bulunmakta, ekonomik ve coğrafi sebepler, siyasi yaklaşımı zaruri kılmaktadır. Bu hem siyasi hem iktisadi, hem kültürel, hem dini bir mecburiyettir.

İslâm ülkeleri arasında son zamanlarda, memnuniyet verici bir yakınlaşma hareketi görülmektedir. Bu bir araya gelme hareketi, iki kategoride mütalâa edilebilir.

A— İslâm Millet ve toplulukları arasında.

B— İslâm Devletleri arasında.

A) İslâm milletleri ve toplulukları arasında görülen yaklaşımlardan bir teşkilatlanma ve müesseseleşme ifade edenleri şunlardır:

1—DÜNYA İSLÂM KONGRESİ:

1926'da kuruldu. Önce Mekke'de idi, sonra Karaçi'de, Kıbrıs'ta da toplantılar yaptı.

2—RABİTAT-ÜL ÂLEM-İL İSLÂMÎ:

Merkezi Mekke'de bulunmaktadır.

3—AVRUPA İSLÂM KONSEYİ:

1973 yılında kuruldu. Merkezi Londra'da bulunmaktadır.

4—MÜSLÜMAN GAZETECİLER BİRLİĞİ**5—DÜNYA İSLÂM GENÇLİK****TEŞKİLATI:**

Merkezi Riyad'ta bulunmaktadır.

6—İSLÂM DAVET**TEŞKİLATI:**

Merkezi Trablusgarb'ta bulunmaktadır.

B)**1—SADABAD PAKTI:**

1937 yılında Türkiye, İran, Afganistan ve Irak arasında imzalandı. Bu bir saldırmazlık paktı idi. 5 yılda bir otomatikman uzayacaktı. Ancak 1942 yılından sonra kendi haline bırakıldı ve işletilemedi.

2—BAĞDAT PAKTI:

Türkiye ve Irak arasında 1955 yılında imzalanan "karşılıklı işbirliği andlaşması, İngiltere, Pakistan ve İran'ın da katılımıyla genişletildi ve Bağdat'ta toplanan "Başkanlar Konseyi" Bağdat Pakt'ını kurdu. Bu pakt sonradan CENTO (Central Treaty Organization) olarak devam etti. Uzunca süren bir pakt ise de çok etkili olmadı ve dağıldı.

3—ARAP BİLİĞİ:

1945 yılında kuruldu. Merkezi Kahire'de idi. "Camu David" hadiseleri sonunda merkezi Kahire'den Tunus'a taşındı. İslâm ülkeleri (özellikle Arap ülkeleri) arasındaki anlaşmazlıklarda önemli faydalar sağlamıştır.

4—KALKINMA İÇİN**BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI:**

Pakistan, İran ve Türkiye arasında kuruldu. Ancak, maalesef, İslâm ülkelerini birbirlerine yaklaştırma

konularında önemli hizmetler yaptığı söylenemez.

5—İSLÂM DIŞIŞLER BAKANLARI KONFERANSI:

Mescid-i Aksa'nın yanması sonucu 1969 yılında Rabat'ta kuruldu. İslâm Devletleri arasında kurulan en önemli ve aktif teşkilât budur. Bir çok müesseseler açmış ve çalışmalarını genişletmiştir.

İSLÂM DÜNYASI BÜTÜNLEŞMEYE MECBURDUR

Son yıllarda İslâm milletleri ve devletleri arasında görülen bu yaklaşımlar, memnuniyet vericidir. Ancak yeterlidir demek zordur.

Dünyada yeni dengeler doğuyor. Yeni doğan bu dengenin İslâm bölgeleri ve menfaatleri aleyhine kullanılmasına İslâm ülkeleri karşı çıkmadıkları.

Bu dengelerin kendi toprakları aleyhine, siyasî ve iktisadî menfaatleri aleyhine gelişmesi ihtimaline karşı uyanık olunmalıdır.

İslâm dünyasının bulunduğu bölge, büyük devletlerin müdahalelerinin çok olduğu, devamlı karışıklıkların çıkarıldığı, problemlerin harman olduğu bir bölgedir. Bu problemler sebebiyle İslâm dünyası bir "ZAAF BÖLGESİ" içerisindedir. İşbirliği suretiyle bu problemlerin bir çoğu halledilebilir, zaafılar giderilebilir.

Kuvvetli bir "İSLÂM BÖLGESİ", dünya sulhu ve istikrarına da yardımcı olacaktır. Bu da, müşterek gayretler; ekonomik, kültürel, askerî ve siyasî işbirliği ile sağlanabilir.

İslâm'ın kadim barış çağrısı da bunu gerektirmektedir.

SONUÇ

Dünyamız kesin bir sulha muhtaçtır.

Kaabil'in, kardeşi Haabil'i nefsi mülâhazalarla öldürmesinden sonra dünya sulhu, bütün insanlığı kuşatıcı bir barış bütünlüğüne kavuşamadı.

Pön savaşlarında, Haçlı seferlerinde, Birinci ve İkinci Dünya Harpleri boğazlaşmalarında, Hiroşima ve Nagazaki çılgınlıklarında dünya sulhu, hunharca hançerlendi.

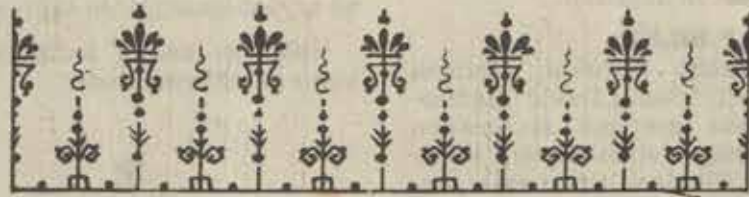
Dünyada mevcut ekonomik dengesizlik; açlarla toklar arasında sayı ve imkân farkının artması; Filistin'de, Eritre'de, Afganistan'da, Kamboçya'da emniyet ve hürriyet içerisinde yaşamayı icabeden insanların hürriyetlerinden mahrum bırakılmaları; Kutsal Kudüs'ün, müslümanlarla alay edercesine İsrail'e başkent yapılması vâkıaları, dünyayı bir Üçüncü Dünya Harbi tehlikesine mi sürüklemektedir?

Müslümanlık, sulhu öngörmektedir. Peygamberimiz Efendimiz Veda

Hutbesinde buyurdıkları: Hicretin ikinci yılında ortaya koydukları yazılı vesikada belirtilenler, İslamiyet'in barışa verdiği önemi vurgulamaktadır. İnsanlık huzur istiyorsa, barış istiyorsa, İslamiyetin "EMN" prensiplerini kucaklamalıdır. Mekke Fethinden sonra müşriklere uzatılan barış eline insanlık bugün de muhtaçtır. Hudeybiye Musalahasında, Mekke'li müşriklerin anlayışsızlık-taki ileriliklerine karşı Peygamberimiz tarafından gösterilen Peygamberâne müsamaha bugün de aranmaktadır.

Müslüman kendisi ile, çevresi ile, topyekün insanlık ile ve yaradani ile barış halinde olan kişidir. İnsanlık buna muhtaçtır. Dünya buna muhtaçtır. Kendi aralarında müslümanlar da buna muhtaçtır.

Geçmişte akıtılan kanlar yeniden akıtılmayacaksa başka bir çıkar yol da yoktur.

Bu bir imkândır.

FAİSAL FİNANS KURUMU'nda

Faissal Sistem

Türk Lirası veya döviz cinsinden açtıracığınız 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve 1 yıldan uzun (5 yıla kadar) vadeli "Katılma hesapları"yla Faissal Finans'ın yönlendirdiği ticarî işlere ve yatırımlara ortak olabilirsiniz.

Faissal Finans, Katılma Hesaplarında toplanan fonları, tüm masrafları Kurum tarafından karşılanmak üzere, verimliliği en yüksek ticarî işlerde ve yatırımlarda kullanır.

Sağladığı kârın % 80'ini kâr payı olarak hesap sahiplerine dağıtır. Döviz cinsinden açılan hesapların kâr payı açıldığı döviz cinsinden ödenir.